

ABIKS POLIITKOOLIDE KUULAJAILE

MATERJALE TEEMADE KOHTA:

- 1. KUIDAS ELASID TÖÖLISED JA TALUPOJAD
TSAARI-VENEMAAL JA KUIDAS NAD
VÕITLESID OMA VABADUSE EEST**
- 2. SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRIREVOLUT-
SIOON**
- 3. SOTSIALISTLIKU ÜHISKONNA ÜLESEHITA-
MINE NSV LIIDUS**
- 4. NÕUKOGUDE LIIT JA KAPITALISTLIK
MAAILM**
- 5. NÕUKOGUDE LIIDU SUUR ISAMAASÕDA**

1949/50. ÕPPEAASTA

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS · TALLINN 1950

A-18365

50ndeksampel

ABIKS POLIITKOOLIDE KUULAJAILE

MATERJALE TEEMADE KOHTA:

1. Kuidas elasid töölised ja talupojad tsaari-Venemaal ja kuidas nad võitlesid oma vabaduse eest
2. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon
3. Sotsialistliku ühiskonna ülesehitamine NSV Liidus
4. Nõukogude Liit ja kapitalistlik maailm
5. Nõukogude Liidu Suur Isamaasõda

1949/50. ÕPPEAASTA

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1950

ARHIIVKOGU

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

4599

EESTI RIIGI KIRJASTUS
TALLIN 1950

KUIDAS ELASID TÖÖLISED JA TALUPOJAD TSAARI-VENEMAAL JA KUIDAS NAD VÖITLESID OMA VABADUSE EEST

1. TÖÖLISTE JA TALUPOEGADE OLUKORD TSAARI-VENEMAAL

Tööraha rõhumine. Enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobri-revolutsiooni valitsesid meie maal kapitalistid ja mõisnikud, töölisi ja talupoegi aga rõhuti halastamatult. Raske ja talumatu oli tööraha saatus, piinarikkad ja rängad tema kannatused.

Rõhujad ja rõhutud, rikkad ja vaesed — nii oli maailm korraldatud iidsest ajast peale. Niisuguseks on ta jäänud praegugi enamikus maades.

Millega siis on seletatav säärase ebaõiglase korra olemasolu? Sellega, et tootmisvahendid (s. o. maa ja maapõuevarad, tootmiseks vajalikud tööriistad ja materjalid) kuuluvad väikesele käputäiele inimestele, elanikkonna enamikul aga puuduvad need tootmisvahendid. Seda kasutades tootmisvahendite omanikud ise ei tööta, vaid sunnivad enda jaoks töötama teisi inimesi. Tootmisvahendite eraomandus on see, mis võimaldab käputäiel rikastel ekspluateerida miljoneid töötajaid. See jaotabki ühiskonna ekspluateerijaiks ja ekspluateeritavaiks, rõhujaks ja rõhutavaiks.

Palju kordi on töörahas püüdnud seda korda muuta, rõhujaid oma turjalt heita ja oma olukorra peremeheks saada. Kuid iga kord on see tal nurjunud. Orjuseahelad jäid puutumata või asendused uutega, niisama ränkade ja alandavatega. Endiste ekspluateerijate asemele tulid teised, kuid ekspluateerimine jäi püsima. Ainult meie maal, tänu Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni võidule, õnnestus rõhutud ja orjastatud rahvahulkadel esmakordselt rõhujad oma turjalt maha heita, võim enda kätte võtta ja ehitada uus ühiskond

— sotsialism, milles pole kohta inimese ekspluateerimisel teise inimese poolt.

Pärisorjus. Nagu teistelgi maadel nii ka Venemaal valitses kaua pärisorjus. Selle korra ajal kuulusid maa ja muud tootmisvahendid mõisnikele. Mõisnikud elasid pärisorjade-talupoegade töö arvel, kes moodustasid rahvastiku enamiku. Talurahvast loeti maa külge kinnistatuks, sellest tuligi mõiste «pärisorjus».¹

Pärisorjad olid täielikult sõltuvad mõisnikust. Mõisnikud võisid pärisorja müüa ja osta nagu igasugust muud omandit. Talupoegadel polnud mingeid õigusi. Mõisnikud mõistsid talupoegade üle kohut, peksid ja piinasid neid. Nii peksis mõisaproua Saltõtšihha 100 oma pärisorja surnuks.

Mõisnikud ekspluateerisid talupoegi halastamatult, kurnasid neist välja viimse jõu. Talupoegade kasutuses olid väikesed maalapid, kuid suurema osa ajast, kuni viis päeva nädalas, pidid nad harima mitte oma, vaid härraste maad. Seda nimetati «teoorjuseks» (vene keeles «барщина»). Talupojad olid kohustatud mõisnikule oma majapidamisest andma vilja, liha ja teisi saadusi. Seda nimetati «rendiks» (vene keeles «оброк»). Talupojad vaevlesid puuduses, kiratsetsid pimeduses ja harimatuses. Neid tappis puudus ning mõisnike jaoks tehtav talumatult ränk ja kurnav töö.

Sajandite vältel võitlesid talupojad mõisnike vastu. Pärisorjuse ajal aset leidnud rohkearvulised talurahva rahutused kasvasid tihtigi suurteks ülestõusudeks, ülestõusud aga — pikaajalisteks talupoegade sõdadeks, mis vapustasid pärisorjusliku korra põhialuseid. Talupojad nõudsid koormavate kohustuste kaotamist, mõisnike õiguste likvideerimist, pärisorjusliku korra kaotamist.

Venemaa ajalugu tunneb palju talurahva ülestõuse. Eriti suured talurahva ülestõusud toimusid Stepan Razini ja Jemljan Pugatšovi juhtimisel. Aastail 1670—1671 haaras üles-

---

¹ Pärisorjuse nimetus (vene keeles «крепостничество») tuleb sõnast «прикрепитъ», mis tähendab ühtlasi kinnistamist, sest talupoegi loeti maa külge kinnistatuks, sunnismaiseks. Eesti keeles tulevad mõisted «pärisori» ja «pärisorjus» sellest, et talupoega loeti mõisniku omandiks, «pärisomaks». Tõlk.

tõus Stepan Razini juhtimisel peaaegu kogu Volgamaa. Sada aastat hiljem, aastail 1773—1775, vapustas uus talupoegade sõda tsaari-Venemaad. See oli ülestõus, mida juhtis Jemeljan Pugatšov. Peale vene talupoegade ühinesid Pugatšovi ülestõusuga baškiirid, tatarlased ja teised tsaari-Venemaa rõhutatud rahvad. Ülestõusnud põletasid mõisu, kihutasid minema või surmasid mõisnikke, püüdes purustada pärisorjuse ahelaid.

Kuid kõik talurahva ülestõusud lõppesid lüüasaamisega. Miks? Sellepärast, et ülestõusud polnud organiseeritud, ülestõusnuil polnud kindlat distsipliini ega vajalikku juhtimist ning nad ei seadnud endale selget eesmärki. Tsaari väed surusid metsikult maha talupoegade ülestõusud, ülestõusnud talupoegi piinati ja hukati, kõikjal voolasid vereojad.

Talurahvas ei suudagi ise, oma jõududega võita vabadusvõitluses.

«Miks nurjus talupoegade ülestõus Pugatšovi või Stepan Razini ajal? Miks talupojad ei suutnud tookord mõisnikke minema kihutada? Sellepärast, et neil ei olnud ega saanudki tol ajal olla niisugust revolutsioonilist juhti nagu tööliisklass.»¹

Venemaal kestis pärisorjus kauem kui Lääne-Euroopa maades. See oli üks tsaari-Venemaa mahajäämuse põhjusi.

Põllumajandus arenes äärmiselt aeglaselt. Pärisorja sunniisilise töö viljakus oli vähene. Talupojad harisid maad isaisade tööriistadega: harkadra ja puuäkkega.

Vabrikuid ja tehaseid oli Venemaal vähe. Pärisorjuse ajal ei saanudki tööstus õieti areneda. Tööstuse arenemiseks on vaja turge, kus vabrikute ja tehaste kaupu võiks realiseerida. Kuid rahvastiku enamik koosnes pärisorjadest, kel puudus raha kaupade ostmiseks. Vabrikute ja tehaste ehitamiseks ja nende käikulaskmiseks on vaja töökäsi. Kuid pärisorjad ei võinud ilma mõisniku loata vabrikutesse ja tehastesse minna. Vabrikandid ja töösturid ei saanud koguda niipalju töölisi, kuipalju nad vajasisid.

Seega pidurdas pärisorjus tööstuse ja põllumajanduse are-

---

¹ J. V. Stalin, Teosed, RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1949. 8. kd., lk. 137.

nemist ega võimaldanud tõsta tööviljakust. Kogu Venemaa majandusliku arenemise käik sundis pärisorjust kaotama.

Pärisorjuse kaotamine. Talurahva paljaksriisumine. Pärisorjad-talupojad tõusid üha sagedamini ja otsustavamalt üles mõisnike vastu. Nii näiteks oli ainuüksi 1858. aastal 86 talurahvarahutust. Talurahva massilistest väljaastumistest hirmutatud tsaarivalitsus oli sunnitud pärisorjuse kaotama. Tsaar leidis, et parem on vabastada talupojad ülaltpoolt, kui oodata, kuni nad endid ise vabastavad altpoolt. 1861. aastal viidi läbi niinimetatud talurahvareform.

Pärast reformi ei tohtinud talupoegi enam müüa või osta nagu asju. Kuid talupoegade rõhumine mõisnike poolt jäi püsima. Tsaarivalitsus teostas reformi nii, nagu see oli kasulik mõisnikele. Talupojad «said vabaks» puupaljana. Tsaar ja mõisnikud riisusid talupoegi kõige nurjatumal kombel.

Reformi läbiviimisel lõikasid mõisnikud pärisorjuse ajal talupoegade käes olnud maadest rohkem kui viiendiku osa enda kasuks. Talupoegadelt äravõetud maad hakati nimeutama «lõikudeks» (otrezki). Nii jäi talupoegadele maad isegi vähem kui seda oli nende kasutuses pärisorjuse ajal. Seejuures olid maa piirid aetud nõnda, et talupojad tõrjuti kõige halvemale, sageli täiesti kõlbmatule maale, neilt võeti ära karjamaad, koplid jne.

Talupoegadele jäänud hingemaa eest nõuti neilt mõisnike kasuks tohutuid väljaostumakse. Talupoegi sunniti välja ostma mitte ainult oma maa, vaid ka oma «vabastamine». Maa, mis jäi talupoegadele, maksis 543 miljonit rubla, kuid talupoegadelt pigistati selle eest välja ligi 2 miljardit rubla. See oli otsene ja varjamatu riisumine.

Tsaar ja mõisnikud vabastasid talurahva nõnda, et tema, puuduse tõttu käsist ja jalust seotuna, pidi paratamatult jääma mõisnikku orjama.

Pärisorjuse jäänused. 1861. aasta reform ei hävitanud feodaalmajanduse põhialust — mõisnike maavaldust. Suurem ja parem osa maast jäi mõisnike kätte ka pärast reformi. 30 000 mõisnikul oli 70 miljonit tiinu maad, niisama palju maad oli 10 miljonil talul. Ühe mõisniku kohta tuli keskmiselt 2300 tiinu maad, pooltel taludel oli aga 1—2 tiinu. «Kanalgi pole maad siblimiseks,» ütlesid kehvikud oma

hingemaa kohta. «Kogu mu maa mahub burka¹ alla,» kaebasid Kaukaasia mägilased.

Säärastel viletsatel hingemaadel ei saanud talupojad asutada iseseisvat majapidamist. Tuli hakata mõisnikku orjama ja väga rasketel tingimustel mõisnikult maad rentima. Mõisnikud said talupoegadelt iga aasta ainuüksi raharendina ligi 500 miljonit kuldrubla.

Peale selle pidid talupojad mõisniku maa, heina- ja karjamaade kasutamise eest oma tööriistade ning hobustega tasuta harima mõisniku maad. Seda nimetati «töörendiks» (vene keeles «otrabotki»). Poltaava kubermangus näiteks nõudsid mõisnikud, et talupojad künnaksid, seemenidaksid ja koristaksid vilja kahelt mõisniku maa tiinult ühe «otrabotki» alusel renditud tiinu eest. Kõige sagedamini oli talupoeg sunnitud mõisnikule maarendi tasuma natuuras lõikusest oma poole viljasaagi ulatuses. Seda nimetati «pooleterasüsteeviks» (vene keeles «ispolu»).

Töörent ja pooleterasüsteem olid pärisorjuse otsene jäänus. Mõisnike surve, tohutud andamid ja väljaostumaksud mõisnikule, mis sageli ületasid talu sissetuleku, põhjustasid talurahva hulkade laostumise ning vaesumise. Talupojad said väga madalaid saake. Enamikul talupoegadest ei jätkunud vilja uue lõikuseni.

Vladimir Iljitš Lenin kirjeldas talurahva olukorda tsaari-Venemaal järgmiselt:

«Talupoeg oli viidud kerjuse elutasemeni: ta elas koos loomadega, riietus räbalaisse, toitus maltsaga... Talupojad nälgisid krooniliselt: ja surid kümnete tuhandete kaupa nälga ning taudidesse ikalduste ajal, mis tulid järjest sagedamini ja sagedamini.»²

Pärisorjuse jäänused pidurdasid maa majanduslikku arenemist. Töörenti ja pooleterasüsteemi kasutades ei võtnud mõisnikud majapidamises tarvitusele masinaid ega väetisi. Talurahva põhimass ei saanud mõisnike surve tõttu oma majapidamist parandada. Sellega ongi seletatav revolutsioonieelse Venemaa põllumajanduse äärmine mahajäämus, mille tõttu esines sagedasti ikaldusi ja näljahäda.

¹ Vildist ja kitsenahast karvane mantel kaukaaslastel. Tõlk.

² V. I. Lenin, Teosed, IV kd., lk. 101—102 (v. k.).

Kapitalismi arenemine Venemaal. Hoolimata pärisorjuse jäänustest hakkas pärast 1861. aasta reformi Venemaal võrdlemisi kiiresti arenema kapitalism.

Venemaal arenes laialdaselt tööstuse ja raudteede ehitamine. Tekkisid vabrikud ja tehased, rajati raudteid, ehitati jõe- ja meresadamaid. Elavnes kaubandus. Kasvasid vanad ja tekkisid uued linnad.

Pärast pärisorjuse kaotamist said vabrikandid ja töösturid maalt odavat tööjõudu. Käesoleva sajandi alguses läks iga aasta 8—9 miljonit talupoega maalt ära tööd otsima.

Seltsimees Stalin ütles:

«Mis sundis talupoega maalt linna põgenema? Näljahirm, tööpuudus, see asjaolu, et küla oli talle võõrasemaks, ja ta oli valmis põgenema sealt kas või põrgu põhja, et aga saada mingit tööd.»¹

Kapitalistliku tööstuse arenemisega kasvas proletariaadi arv. 1865. aastal oli Venemaal suurtes vabrikutes, tehastes ja raudteedel 706 000 töolist. 25 aastat hiljem, 1890. aastal, oli tööliste arv kasvanud rohkem kui kahekordseks ja ulatus 1 433 000-ni. Ja üheksakümnendate aastate lõpul töötas suurtes vabrikutes, tehastes, mäetööstuses ja raudteedel juba 2 792 000 töolist.

Kapitalism arenes mitte ainult linnas, vaid ka maal. Pärisorjuse ajal oli talupoegadel naturaalmajapidamine. See tähendab, et iga talu kasvas vilja, lina ja karja mitte müügis, vaid mõisnikule ja oma tarbeks. Pärast pärisorjuse kaotamist, seoses tööstuse ja linnade kasvamisega, tõusis nõudmine vilja ja teiste põllumajandussaaduste järele. Talupojad hakkasid üha rohkem oma saadusi müüma turul. Selleks sundis neid ka see asjaolu, et nad pidid maksma suuri makse rahas. Talupoegade majapidamine muutus kaupa tootvaks majapidamiseks.

Kaubamajanduse arenemise tagajärjeks oli see, et revolutsioonieelse Venemaa kõige arvukam klass, talurahvas, kihistus. Talupoegade jõukast vähemusest eraldus kildkond rikkaid — kulakuid. Nad ostsid ja rentisid endale maad. Kulakuil oli niisama palju hobuseid kui kõigil teistel talu-

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 293.

poegadel kokku. Nagu mõisnikudki elasid nad võõrast tööst, palgates sulaseid ja päevilisi. Kulakud-külakurnajad rõhusid metsikult kehvikuid ja sulaseid.

Samal ajal kui käputäis kulakuid rikastus, suurem osa talupoegi vaesus ja laostus. Paljudel neist polnud isegi hobust. Hobuseta talupoeg ei elanud maaharimisest, mitte majapidamisest, vaid palgatööst. Oma seisundilt olid kehvtalupojad kõige lähemal proletaarlastele. Lenin nimetaski kehvtalupoegi poolproletaarlasteks. Paljud neist kaotasid täielikult oma majapidamise ja muutusid palgatööliseks — proletaarlasteks-sulasteks.

Kulakute ja kehvtalupoegade vahel oli talurahva keskkiht. Isegi hea lõikuse aastal suutis keskmik oma majapidamises vaevu ots otsaga kokku viia; puudus seisis alati tema selja taga. Ainult väga väike osa keskmikke rabelles välja ja tõusis kulakute tasemele. Tavaliselt aga langesid keskmikud viletsusse, laostusid, täiendades küla kehvi kihte.

Tsaari-Venemaal oli 65 protsenti taludest kehvikute, 20 protsenti keskmike ja 15 protsenti kulakute talud. Talurahvas kui klass lagunes. Maal, nagu linnaski, tekkisid kapitalistliku ühiskonna klassid: kodanlus ja proletariaat.

Venemaal tuli pärisorjusliku korra asemele kapitalism.

Mis on kapitalism? Kapitalismi põhialuseks on tootmisriistade ja -vahendite eraomandus. Vabrikud, tehased, maa jne. on siin kapitalistide väikese kildkonna käes. Linna ja maa proletariaadil üldse puuduvad igasugused tootmisvahendid. Nende käsutuses on ainult nende endi töökaed. Proletaarlase ainsaks elatusvahendite allikaks on tema tööjõu müük. Erinevalt orjast ja pärisorjast-talupojast on proletaarlane vaba isiklikust sõltuvusest. Kuid kuna tal puuduvad tootmisvahendid, siis on ta sunnitud oma tööjõudu kapitalistidele müüma, et mitte nälga surra. Kapitalistlikus ühiskonnas on tööline kodanluse palgaori.

Kapitalistlik ühiskond on rajatud proletaarlaste klassi ekspluateerimisele kodanluse poolt. Kuidas siis toimub see ekspluateerimine? Olles tootmisvahendite omanik muutub kapitalist tema poolt ostetud tööjõu üle täielikku võimu omavaks peremeheks. Oletame, et kapitalist, olles palganud tööliste oma vabrikusse, sunnib teda töötama 10 tundi päevas.

Saadud töötasu hüvitamiseks on küllaldane, kui tööline töötab näiteks 5 tundi. Töö eest, mida tööline kulutab nende 5 lisatunni jooksul, kapitalist ei maksa. Antud juhul töötab tööline ainult pool tööpäeva enda jaoks, kuna tööpäeva teisel poolel töötab ta tasuta kapitalisti heaks. Seega seisab tööliste ekspluateerimine kapitalisti poolt selles, et kapitalist omastab tööliste lisatöö, mille eest ta tasu ei maksa. Selles seisab kodanluse rikastumise ja tööliste vaesumise põhjus.

Lenin kirjutab: «Kapitalismiks nimetatakse niisugust ühiskonda, kus maa, vabrikud, tööriistad jm. kuuluvad väikesele hulgale maaomanikele ja kapitalistidele, rahvamassil aga pole mingit või peaaegu mingit omandit ja ta peab seepärast palgatööliseks hakkama. Maaomanikud ja vabrikandid palkavad töölisi, sunnivad neid valmistama üht või teist saadust, mis nad siis turul maha müüvad. Seejuures maksavad vabrikandid tööliste ainult säärast tasu, et töölistel selle eest oma perekondadega hädavaevalt elada saaksid, kõik aga, mis tööline toodab üle niisuguse saaduste hulga, paneb vabrikant oma taskusse, see moodustab tema kasumi.»¹

Kapitalistlik majandus on tootmisvahendite eraomanduse tõttu killustatud ja eraldatud üksikute kapitalistide eraettevõtteks. Seepärast toimub kapitalistlik tootmine plaanitult ja anarhiliselt. Iga kapitalist peab oma tegevuses silmas mitte kogu ühiskonna huve, vaid ainult oma isikliku rikastumise omakasupüüdlikke huve. Kapitalistliku tootmise sihiks ei ole rahvastiku tarvete rahuldamine, vaid kaupade tootmine müügi jaoks kapitalistide kasumi suurendamise eesmärgil.

Kasumit taga ajades püüavad kapitalistid rohkem kaupu toota. Kuid rikkuse looja — rahvastiku enamikku moodustav töörahvas — elab kapitalismi ajal puuduses ja tema ostujõud on äärmiselt piiratud.

Seetõttu leiavad kapitalismi tingimustes aeg-ajalt aset liigtootmise majanduslikud kriisid. See tähendab, et kaupu — riiet, kütteainet, vabrikute ja tehaste saadusi, toiduaineid — on toodetud rohkem kui seda turg jõuab ära

---

¹ V. I. Lenin, Teosed, II kd., lk. 571—572. 3. trükk (v. k.).

neelata, kui seda võivad sularaha eest osta peamised tarbijad, see on rahvahulgad, kelle sissetulekud jäävad madalale tasemele.

Kriisi ajal suletakse osa ettevõtteid, tootmine väheneb ja tööpuudus kasvab. Kõrgete hindade säilitamiseks hoiavad kapitalistid kaupu ladudes või hävitavad neid. Miljonid töölised heidetakse tänavale ning nad muutuvad töötuiks, näljasteks ja kodutuiks inimesteks. Rahvahulgad on sunnitud viletsuses vaevlema sellepärast, et on toodetud liiga palju kaupu! Muidugi, kui tootmine oleks rakendatud mitte kõige suurema kasumi saamisele, vaid rahvahulkade materiaalse olukorra pidevale parandamisele, siis poleks kaupade üleküllust ega kriise. Kuid seda pole võimalik kapitalismi ajal teostada. Kriiside hävitamiseks on vaja hävitada kapitalism.

Seltsimees Stalin kirjutas: «Kriisid, tööpuudus, katkestused tootmises, tootmise anarhia ja muud selletaolised nähtused on seega selle asjaolu otseseks tulemuseks, et nüüdisaegne kapitalistlik tootmine ei ole organiseeritud.»¹

Töölisklassi olukord Venemaal. Kapitalistid ekspluateerisid töölisi halastamatult. Suurema kasumi saamiseks taotlesid nad seda, et tööpäev ettevõtteis oleks võimalikult pikem, tööliste töötasu aga võimalikult väiksem.

Tsaari-Venemaa töölised töötasid vabrikantide ja töösturite jaoks koidust südaööni. Mõõdunud sajandi kaheksakümnendail aastail kestis tööpäev vabrikuis ja tehastes vähemalt 12½ tundi, tekstiilvabrikuis aga 14—15 tundi. Sealjuures olid tööliste palgad äärmiselt madalad. Naised ja lapsed töötasid niisama palju tunde kui meestöölisedki, neile makseti aga palju vähem. Vabrikandid kasutasid laialdaselt peaaegu tasuta naiste ja laste tööd.

Ent ka armetu töötasu sattus harva täies ulatuses tööliste kätte. Vabrikandid sundisid töölisi ostma toiduaineid pööraselt kalli hinnaga peremehe poodidest. Peale selle võeti töolistelt igal sammul röövellikke trahve. Meenutades vene tööliste kohutavat olukorda kirjutas vana vene tööline-revolutsionäär kangur Pjotr Moissejenko: «Kõige eest võeti

---

¹ J. V. Stalin, Teosed, RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1949. I. kd., lk. 320.

trahvi. Lähed direktori akna alt mööda, müts peas — trahv. Hakkad kasarmus valjusti rääkima — trahv. Tuled lõõtspilliga tänavale — trahv. Sünnitas naine kaksikud — trahv. Heida kas või pikali ja sure maha!»

Töölised elasid urgastes, kitsastes kasarmutes, muldonnides. Donbassis hüütigi tööliselamuid «koerakuutideks». Ruumikitsikus tööliskasarmutes oli kohutav. Mitu perekonda elutses ühes toas. Vallalistele töölistele tehti kahe-, mõnikord isegi kolmekordsed narid. 1902. aastal kirjutas sandarmiohvitser, kes toimetas juurdlust streigiliikumise puhul Moskvast, oma ettekandes ülemusele tingimustest, millistes elasid töölised, järgmist: «Väikestes toapugerikkudes, mis on jagatud 9 latriks, elab 18—24 inimest, kusjuures igas latris magab perekond koos lastega. Latter on 2¹/₂ arssinat pikk ja umbes 2 arssinat lai.»

Töölised toitused viletsalt, rõivastusid kehvalt. Tiisikus ja teised tõved hävitasid massiliselt inimesid. Tööliskindlust ei olnud. End ravidada sai ainult raha eest, raha aga ei jätkunud töölisperekonnale isegi toiduks. Töölised vananesid vara. Kui tööline oli jõuetuks jäänud või haigestus, heitsid kapitalistid ta tänavale.

Eriti raske oli töötute olukord. Vabrikuvärvavais tungles alati inimesi, kes asjatult tööd otsisid. Töötut oli mõistetud nälga surema.

Nagu kõigil teistelgi maadel, nii ka Venemaal kasvas kapitalism üles tööliste luudel ja verel. Tööliste ekspluaateerimine andis kapitalistidele tohutuid kasumeid. Lenin arvestas välja, et 1908. aastal sai 2¹/₄ miljonit mees- ja naistöölist töötasuks 555 miljonit 700 000 rubla. Käputäis ettevõtete omanikke aga sai samal aastal 568 miljonit 700 000 rubla kasumit. Ühele töölistele langes aastas keskmiselt 246 rubla töötasu. Kapitalistidele aga tõi iga tööline 252 rubla kasumit aastas. Täheleb, suurema poole tööpäevast oli proletaarlane sunnitud töötama tasuta kapitalisti kasuks, väiksema poole päevast aga — endale. Kõigi oma väljaminekute katteks: toiduks, eluasemeks, riietuseks, laste kasvatamiseks, raviks — suutis tööline teenida keskmiselt 67 kopikat päevas.

1912. aastal kirjutasid töölised bolševistlikule ajalehele «Zvezda»: «Möödub aasta, ja kapitalistil on küllusest ja

usust oma jõusse uus rasvavolt lihaval kaelal, töölisel aga — uus korts näol näljasest elust ja murest homse päeva pärast.»

Töötada käsi rüppe laskmata kapitalistide kasuks, et lennata hiljem tänavale, — niisugune oli tööliste saatus tsaari-Venemaal. Töötada koidust ehani mõisnike ja kulakute kasuks — niisugune oli miljonite kehvtalupoegade saatus.

Ja teisiti ei saanudki olla, kui tehased, vabrikud ja maa kuulusid kapitalistidele ja mõisnikele ning kogu võim oli nende käes.

Tööraha õigusetus. Vana Venemaad valitsesid mõisnikud ja kapitalistid eesotsas tsaariga. Linnades juhtisid kõike aadlikud, kaupmehed, vabrikandid ja majaomanikud, küla- des aga needsamad aadlikud ja kulakud. Kõige suuremaks mõisnikuks oli tsaar. Tsaari perekonnal oli 8 miljonit tiinu maad. Mõisnike klass oli tsarismi peamiseks toeks.

Tsaari võim polnud millegagi piiratud, ta andis üksipäini seadusi ja määras ametnikke. Sellist riigikorda, kus tsaaril on piiramatu võim, nimetatakse isevalitsuslikuks monarhiaks.

Töölistel ja talupoegadel polnud tsarismi ajal õigusi ega vabadust. Rahval polnud õigust arutada ja otsustada riigiasju ja valida endi hulgast valitavaid inimesi riigiorganisse. Tsarism keelas töölistel ja talupoegadel asutada ühinguid ja pidada koosolekuid. Tsaarivõimud ei lubanud töötajail luua oma organisatsioone ja välja anda oma ajalehti.

Tsaari sandarmid, urjadnikud ja politseinikud, samuti ka tsaari armee ja kohus seisid valvel tsaari, mõisnike ja kapitalistide huvide eest. Kõik nad rõhusid halastamatult töörahvast. Tsarism võttis elanikkonnalt tohutuid makse. Need läksid tsaari, tema õukonna, armee ja kogu isevalitsuse riigiaparaadi ülalpidamiseks.

Tööliste ja talupoegade jaoks pani tsarism kehtima ennenägematu terrorirežiimi. Kuni 1903. aastani kehtis tsaari-Venemaal ihunuhtlus. Vähi- mugi eksimuse eest, maksude tähtajal maksmata jätmise eest nuhelti talupoegi vitstega. Streikivaid töölisi peksid politseinikud ja sandarmid.

Rahva seas lauldi tsaari kohta:

«Kogu Venemaa keiser,
tsaar — aadlike tugi,
tsaar — tööliste mõrtsukas,
tsaar — talupoegade mõrtsukas.»

Tööliste ja talupoegade revolutsioonilist võitlust suruti julmalt maha. Tsaarivalitsus laskis maha ja poos üles kümned tuhanded revolutsioonilised võitlejad, sajad tuhanded hukkusid tsaari vanglais, sunnitööl ja asumisel. Tsaari isevalitsus oli töörahva verivaenlane. Tsaari isevalitsust hävitamata ei võinud Venemaa tööliised ja talupojad saavutada vabadust.

Tsaari-Venemaa — rahvaste vangla. Tsaari-Venemaal elas kümneid eri rahvusi. Mittevene rahvusest tööliste ja talupoegade olukord oli veel halvem kui vene tööliste ja talupoegade olukord. Mittevene rahvused olid tsaari-Venemaal täiesti õigusteta.

Mittevene rahvusest töötajad kannatasid tsarismi ajal kahekordset rõhumist. Neid rõhusid niihästi omad, kohalikud ekspluaterijad kui ka vene mõisnikud ja kapitalistid.

Tsarism lammatas Venemaa rahvaste rahvuslikku kultuuri. Ta keelas mittevene rahvustel oma koolide avamise, laste õpetamise ja raamatute ning ajalehtede trükkimise oma emakeeles, oma kirjanduse ja kunsti arendamise. Paljude Venemaa ääremaade rahvad olid peaaegu täiesti kirjaoskamatud. Nii oli Aserbaidžanis kirjaoskajaid vähem kui 10 protsenti, Kasahstanis ainult 2 protsenti, kuna Tadžikistanis polnud kirjaoskajaid peaaegu üldse. Mõnel Venemaa rahval puudus isegi oma kiri, oma tähestik.

Mõisnikud ja kodanlus pidurdasid rahvuslike ääremaade majanduslikku arenemist. Nad pumpasid sealt välja tooraineid, ei lasknud seal areneda tööstusel ning kindlustasid Kesk-Aasia ja teiste rahvuslike ääremaade majanduslikku mahajäämust.

Tsaarivõim laskis mittevene rahvustele osaks saada igauguseid alandusi ja solvamisi. Tsaari isevalitsus õhutas meelega rahvuslikku vihavaenu Venemaa rahvaste vahel. Ta ässitas üht rahvast teise kallale, organiseeris juudi pogromme, tatari-armeenia veresauna. «Jaga ja valitse» — nii-

sugune oli tsaari isevalitsuse poliitika. Selle poliitikaga püüdis isevalitsus töörahva jõudu nõrgendada, teda killustada ja sõnakuulmises hoida.

Ühe rahvuse teise kallale ässitamise poliitikat nende rahvuste nõrgendamiseks ja oma võimu säilitamiseks ajavaad praegugi inglise, ameerika ja teised imperialistid.

Venemaa majanduslik mahajäämus, tema sõltuvus välismaisest kapitalist. Venemaa astus kapitalismi teele teistest maadest hiljem ja jäi neist oma majanduslikus arenemises maha.

Venemaa oli mahajäänud agraarmaa (see on põllumajanduslik maa), kus oli ülekaalus väikeomanike vähese tootlikkusega üksiktalupidamine. 1897. aasta rahvaloenduse andmeil tegeles põllumajandusega viis kuuendikku Venemaa elanikkonnast ning ainult ligikaudu üks kuuendik elanikkonnast oli tegevuses tööstuses, kaubanduses, transpordi alal ja ehitustöödel.

Paljusid tähtsaid tööstusharusid, nagu näiteks tööpingi-, auto- ja keemiatööstust, polnud revolutsioonieelsel Venemaal üldse. Suurem osa tehaste ja vabrikute sissesadeist veeti sisse välismaalt. Venemaa ostis välismaalt tööpinke, elektriseadmeid, põllutöomasinaid ja isegi vikateid. V. I. Lenin märkis, et viiekümne aasta jooksul pärast talurahva-reformi teostamist kasvas raua tarbimine Venemaal viiekordselt ja õmeti jäi ta mahajäänud maaks, mis oli moodsate tootmisriistadega varustatud neli korda halvemini kui Inglismaa, viis korda halvemini kui Saksamaa ja kümme korda halvemini kui Ameerika Ühendriigid.

Oma majandusliku mahajäämuse tõttu sattus tsaari-Venemaa Lääne-Euroopa kapitalismist üha suuremasse sõltuvusse.

Tähtsamad tööstusharud olid välismaiste kapitalistide käes. Nii kuulus pool naftatööstusest, kolmveerand kivisöe- ja metallurgiatööstusest välismaistele kapitalistidele: inglastele, prantslastele, sakslastele, ameeriklastele. Bakuu naftatööstuse peremeheks oli välismaine kapitalist Nobel. Donetsi basseini suurimat tööstuslinna nimetati tol ajal Juzovkaks inglise kapitalisti Hughes'i (loe: Juuz) nime järgi, kellele kuulusid siin metallurgiatehas ja söekaevandused.

Välismaised kapitalistid ekspluateerisid halastamatult

Venemaa töölisi. Nad said meie maal vähemalt 200 miljonit kuldrubla kasumit aastas.

Tsaarivalitsus võttis määratu suuri laene Prantsusmaalt, Inglismaalt ja teistelt maadelt. Välismaalt laenuks saadud raha kulutas tsaar sõjaväe relvastamiseks, politsei ja sandarmeeria ülalpidamiseks.

Pariisi ja Londoni pankurid laenasid tsaari-Venemaale raha orjastavail tingimustel ja suurendasid seega tema sõltuvust välismaisest kapitalist. Välislaenude eest protsentide tasumiseks pigistas tsarism iga aasta elanikkonnalt välja 600—700 miljonit kuldrubla.

Vähe aega enne Esimest Maailmasõda sõlmis tsaarivalitsus salalepinguid Inglise ja Prantsuse valitsustega. Nende lepingute järgi kohustus tsarism sõja korral rindele saatma miljoneid vene sõdureid, kes oleksid pidanud võitlema inglise ja prantsuse kapitalistide kasumite huvides.

Seega viis tsaarivalitsuse, vene mõisnike ja kapitalistide poliitika selleni, et Venemaa sattus üha suuremasse sõltuvusse välisriikidest ning muutus Lääne-Euroopa, peamiselt inglise ja prantsuse kapitalismi poolasumaaks.

2. TÖÖLISTE JA TALUPOEGADE VÕITLUS MÕISNIKE JA KAPITALISTIDE VASTU

Klassivastuolud ja klassivõitlus. Venemaa töörahva hulgad ei saanud leppida mõisnike ja kapitalistide ikkega, tsaari isevalitsuse omavoli ja nurjatustega. Ekspluateeritavad ja rõhutud rahvahulgad pidasid visa võitlust ekspluateerijate ja rõhujate vastu.

Kõigi maade ajalugu näitab, et ekspluateeritavate ja ekspluateerijate klasside huvid on vastandlikud ning lepitamatud, et klassivõitlus nende vahel on vältimatu.

Mis on klassid? Klassideks nimetatakse suuri inimeste rühmi, mis erinevad oma suhtelt tootmisvahendesse. Inimesed, kellel on ühesugune suhe tootmisvahendesse, moodustavad ühe klassi, neil on ühised klassihuvud. Näiteks kõik kapitalistid valdavad tootmisvahendeid, ja kõik nad on huvitatud sellest, et säilitada tootmisvahendite omamise

õigust. Kodanlikus ühiskonnas puuduvad kõigil töölistel tootmisvahendid ja nad kõik kannatavad kapitalistliku ekspluateerimise all. Seepärast on töölisel huvitatud sellest, et hävitada kapitalistlik tootmisvahendite omandus ja vabaneda ekspluateerimisest.

Üksteise vastas seisvate klasside vahel käib lakkamatu võitlus. Ekspluateeritavad klassid ei saa leppida sellega, et nad kogu elu küürutaksid selga ekspluateerijate kasuks. Nad võitlevad oma vabaduse eest. Ekspluateerivad klassid ei taha kaotada oma ülevõimu, jääda ilma oma rikkustest ja oma võimust. Nad püüavad töörahva ekspluateerimist veelgi suurendada.

Kapitalismi ajal toimub lepitamatu klassivõitlus proletariaadi ja kodanluse vahel. Algul võitlesid töölisel üksikute kapitalistide vastu. Nad leppisid omavahel kokku ja esitasid ettevõtte omanikule nõudmisi oma talumatu olukorra parandamiseks. Selleks, et saavutada oma nõudmiste rahuldamist, jätsid töölisel töö seisma ja kuulutasid välja streigi. Nad võitlesid paremate töötingimuste, tööpäeva lühendamise, töötasu suurendamise jne. eest. Kuid töölisel ei olnud siis veel teadlikud oma põhilistest klassi-ülesannetest.

Töölisklassi põhiülesanne seisab selles, et hävitada kapitalistlikku süsteemi ennast, mille juures tööline on sunnitud müüma oma tööjõudu kapitalistile ja laskma end ekspluateerida. Ainult kukutades kodanluse ülevõimu ja hävitades tootmisvahendite eraomanduse võib töölisklass saavutada endale vabaduse. Proletariaat peab teostama sotsialistliku revolutsiooni, et hävitada kodanlik võim ja võtta riigivõim enda kätte. Selle võimu abil on ta kutsutud purustama kapitalistliku korra ja üles ehitama sotsialistliku ühiskonna.

Neid ülesandeid seadsid töölisklassi ette esmakordselt tema suured õpetajad Karl Marx ja Friedrich Engels. Nad alustasid oma tegevust tol ajal, kui töölisklass Euroopa maades esines esmakordselt iseseisva poliitilise jõuna. Marx sündis 1818. aastal ja suri 1883. aastal. Engels sündis 1820. aastal ja suri 1895. aastal.

Marksism on proletariaadi revolutsiooniline õpetus. Ammu enne Marxi ja Engelsit oli inimesi, kes unistasid niisugusest

ühiskonnakorrast, kus ei ole inimese rõhumist ega eksplua-
teerimist inimese poolt. Kuid need olid üksikud unistajad,
neid nimetati utopistlikeks sotsialistideks. Nad ei tundnud
õigeid teid sotsialismi ülesehitamiseks, mõtlesid välja inim-
ühiskonna parema korralduse kavasad ja arvasid, et «on
vaja valitsejaid ja võimulolevaid klasse ainult veenda kaas-
aegse ühiskondliku korra ebaõigluses, ja siis on kerge keh-
testada maa peal rahu ja üldine heaolek. Nad unistasid sot-
sialismist ilma võitluseta.»¹

Marx ja Engels muutsid sotsialismi unistusest, utopiast
teaduseks; sellepärast nimetataksegi nende õpetust teadus-
likuks sotsialismiks. Marx ja Engels näitasid, kuidas inim-
ühiskond areneb ja miks ühiskondlikus elus toimuvad muu-
dused. Eriti üksikasjaliselt uurisid nad kapitalistlikku
korda. Marx ja Engels tõestasid teaduslikult, et kapitalism
on määratud hukkumisele ja ta tuleb asendada uue ühis-
kondliku korraga — sotsialismiga.

Klassivõitluse kogemusi uurides jõudsid Marx ja Engels
järeltulele, et kapitalism loob ise oma hauakaevaja prole-
tariaadi näol, kes on ainus lõpuni revolutsiooniline klass.
Proletaarlasel pole tootmisvahendeid ja ta pole seotud era-
omanduse köidikutega. Ta on huvitatud ekspluaatorliku
korra täielikust hävitamisest ja sotsialistliku ühiskonna üles-
ehitamisest.

Kapitalismi ajal on tööliste hiiglasuured massid koon-
datud suurtesse ettevõtetesse. Loomulikult on niisuguste ette-
võtete töölistel kergem ühiselt tegutseda kui väikestesse
töökodadesse laialipillatud käsitöolistel või küladesse laiali-
hajutatud talupoegadel. Proletariaat kui klass kasvab aas-
tast aastasse, areneb poliitiliselt ja on oma töötingimuste
tõttu kergesti organiseeritav.

Ainult proletariaat on võimeline kõiki töotajaid organi-
seerima ja juhtima võitlusse ekspluaatorijate võimu kuku-
tamiseks ning sotsialismi ülesehitamiseks.

Marx ja Engels õpetasid, et kapitalistide võimu käest pää-
seda ja sotsialismi üles ehitada pole võimalik rahulikul teel.
Kapitalism ei lange iseenesest, kodanlus ei loovuta vabataht-

¹ V. I. Lenin, Teosed. RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1949.
2. kd., lk. 6.

likult oma rikkusi ja oma võimu. Kapitalismi hävitamine on võimalik ainult proletaarse revolutsiooni teel, mis vägivaldselt kukutab kodanluse võimu ja kehtestab proletariaadi diktatuuri (s. o. proletariaadi piiramatu võimu ekspluateerijate üle). Proletariaadi diktatuur võtab kapitalistidelt rikkused ja muudab need rikkused ühiskonna omaks, surub maha kukutatud kodanluse vastupanu ja organiseerib sotsialismi ülesehitamise.

Vana maailma, rõhumise ja ekspluateerimise maailma võitmiseks peab töölisklassil olema oma revolutsiooniline partei, kes juhiks proletariaadi klassivõitlust. Sellist parteid hakkasidki looma Marx ja Engels. Nad nimetasid teda kommunistlikuks parteiks. 1848. aastal andsid Marx ja Engels välja «Kommunistliku partei manifesti», milles nad esitasid oma õpetuse. «Kommunistliku partei manifest» lõppes sõnadega:

«Värisegu võimulolevad klassid kommunistliku revolutsiooni ees. Proletaarlastel pole selles midagi kaotada peale oma ahelate. Võita on neil aga kogu maailm.

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!»

Marx ja Engels kutsusid kogu maailma töölisklassi üles ühinema võitluseks kapitalismi vastu ja löid ise proletariaadi esimese rahvusvahelise organisatsiooni. 1864. aastal asutati Londonis Marxi ja Engelsi juhtimisel «Rahvusvaheline Töölisühing», mida tavaliselt nimetatakse Esimeseks Internatsionaaliks.

Marxi ja Engelsi eluajal tegi töölisklass esimese katse poliitilise võimu haaramiseks ja kodanliku korra purustamiseks. Selleks katseks oli Pariisi Kommuun, mis tekkis 1871. aastal Pariisi tööliste ülestõusu tulemusena. Kuid ta eksisteeris kõigest 2 kuud ja 10 päeva. Prantsusmaa kontrrevolutsiooniline kodanlus õiendas metsikult arveid Pariisi Kommuuni kangelastega.

Kuid kodanlus ei suutnud töölisliikumist lüüa ega proletaarlaste vabanemispüüdu maha suruda. Kõigis kapitalistlikes maades hakkasid miljonid töölised ühinema ja marksismi lipu alla kogunema. Möödunud sajandi lõpul hakkas töölisliikumine arenema Venemaal.

Töölisliikumise esimesed sammud Venemaal. XIX sajandi teisel poolel kasvas proletariaat Venemaal ja kujunes suu-

reks jõuks. Tööliste põhimassid olid koondunud Peterburisse, Moskvasse, Ivanovo-Voznessenskisse, Jaroslavl, Nižni-Novgorodi, Jekaterinoslavi, Donetsi basseini, Uuralisse, Bakuusse ja teistesse suurtesse tööstuskeskustesse.

Juba XIX sajandi seitsmekümnendail ja eriti kaheksakümnendail aastail hakkas Venemaa tööliklass ärkama ja kapitalistide vastu võitlema. Madal töötasu, määratu suured trahvid, väärarvestused ja pettused töötasu väljamaksmisel panid tööliste kannatuse katkema; nad kuulutasid välja streigid ja esitasid vabrikantidele nõudmisi oma olukorra parandamiseks.

Neil aastail muutus töölisliikumine sageli korratuteks väljaastumisteks. Töölised rüüstasid peremeeste poode ja kontoreid. Töölisliikumine oli tol ajal organiseerimata, killustatud ja tal polnud selget eesmärki.

Algul pidasid töölised võitlust peamiselt majanduslike nõudmistega. Nad taotlesid talumatult pika tööpäeva lühendamist, töötasu tõstmist, röövtrahvide kaotamist.

Kuid tööliklass ei saanud piirduda nende nõudmistega. Ta pidi võitlema mitte ainult oma töötingimuste parandamise, vaid ka kogu kapitalistliku süsteemi hävitamise eest. Seda süsteemi kaitses tsarism oma sõjaväe, politsei ja ametnikega. Isegi siis, kui töölised esitasid tagasihoidlikke majanduslikke nõudmisi, astus tsarism otsustavalt välja kapitalistide kaitseks ja tormas tööliste kallale. Relvadeta streikijate vastu paiskasid tsaarivõimud politseinikke ja sõjaväeosi. Tööliste väljaastumised suruti maha, aktiivsed töölised pandi vangi ja saadeti sunnitööle.

Et kukutada kapitalistide võimu, tuli esmalt kukutada tsarism ning arendada mitte ainult majanduslikku võitlust üksikute kapitalistide vastu, vaid ka poliitilist võitlust tsari isevalitsuse vastu.

Tööliklass oligi kutsutud etendama peiosa tsarismi kukutamisel. Tolle aja eesrindlikud töölised mõistsid seda väga hästi. Revolutsioonilise propaganda eest vahistatud kangur Pjotr Aleksejev teatas 1877. aastal kohtus: «Tõuseb miljonite inimeste tugevate lihastega käsi ja despotismi (tsarismi. — T o i m.) ike, mida kaitsevad soldatite täägid, puruneb põrmuks.»

XIX sajandi seitsmekümnendail ja kaheksakümnendail aastail leidsid aset Venemaal rohkearvulised tööliste streigid. Üks suuremaid streike oli Morozovi vabrikus Orehhovo-Zujevos. Selle vabriku kaheksa tuhat kangrut jätsid 1885. aasta jaanuaris töö seisma, nõudes vabrikandilt kõigepealt röövtrahvide kaotamist. Nad pidasid visalt vastu ja ainult pärast seda, kui politsei oli areteerinud kõik streigijuhid ja 600 aktiivset streikijat, suudeti streiki maha suruda. Morozovi streik näitas tööliste jõudu ja organiseeritust ning avaldas suurt mõju vene töölisliikumise kasvule.

Samal ajal hakkasid Venemaal tekkima ja levima esimesed marksistlikud ringid, kes etendasid suurt osa Marxi ja Engelsi õpetuse levitamisel. Nad tõestasid, et ka Venemaal peavad revolutsionäärid oma pealootusi panema proletariaadile, kes kasvab aastast aastasse, areneb ja organiseerub ning on oma seisundi tõttu ühiskonna kõige revolutsioonilisem klass. Kuid propageerides neid õigeid ideid ei olnud tollaegsed marksistlikud ringid praktiliselt seotud töölisliikumisega. Marksistlikud ringid ja töölisliikumine olid üksteisest eraldatud.

Ülesanne seisis selles, et viia marksismi ideed, teadusliku sotsialismi ideed töölishulkadesse. Teiste sõnadega, oli tarvis ühendada sotsialism stiihiliselt areneva töölisliikumisega. Jutt oli sellest, et sisendada töölisklassile sotsialistlikku teadvust. «Ilma teadmisteta on töölised kaitsetud, teadmistega on nad jõud!»¹ kirjutas Lenin.

Töölisliikumine vajab sotsialismi, nagu laev vajab kompassi, et edukalt liikuda läbi tormide ja saavutada eesmärk.

Sotsialismi töölisliikumisega ühendamise ülesande lahendasid Venemaa revolutsioonilised marksistid, kes olid Lenini ja Stalini poolt organiseeritud monoliitseks proletariaadi võitlusparteiks — bolševike parteiks.

V. I. Lenini ja J. V. Stalini revolutsioonilise tegevuse algus. Venemaa proletariaadi revolutsioonilise võitluse juhtivaks jõuks XIX sajandi üheksakümnendate aastate algul oli Vladimir Iljitš Lenin (Uljanov). Ta sündis 22. aprillil 1870 Sim-

---

¹ V. I. Lenin, Teosed. RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1949. 2. kd., lk. 74.

birski (nüüdse Uljanovski) linnas rahvakoolide inspektori perekonnas. Revolutsioonilist tegevust alustas Vladimir Iljitš seitsmeteistkümnenda-aastase noormehena Kaasanis, kus ta õppis ülikoolis. Tsaarivõimud hakkasid Leninit taga kiusama juba tema revolutsioonilise tegevuse esimestest sammudest alates. Lenin areteeriti üliõpilaste liikumisest osavõtmise pärast. Sandarmid püüdsid Leninit veenda, et tema võitlus on kasutu. Politseipristav ütles Leninile: «Mis te mässate, noormees? Teie ees on ju sein.» Kuid Lenin vastas pristavile: «Sein küll, aga pehkinud, tõuka — ja variseb kokku.»

Neli aastat elas V. I. Lenin Samaaras (nüüdne Kuibõševi linn). Ta organiseeris seal marksistliku ringi ja hämmastas juba tol ajal kõiki oma sügava marksismi tundmisega. Kuid Lenin püüdis pääseda sinna, kuhu olid koondatud proletariaadi massid ja kus kees revolutsiooniline võitlus. 1893. aastal sõitis V. I. Lenin Peterburisse ja hakkas seal laialdaselt arendama revolutsioonilist tegevust. Erakordselt sügav marksismi tundmine, oskus marksismi rakendada vene tege- likkuse tingimustes, vääramatu usk tööliste võitluse võidusse, väljapaistev organiseerimisanne — kõik see tegi Lenini vene marksistide tunnustatud juhiks ja võitis temale eesrindlike tööliste palava armastuse. V. I. Lenin kirjutas tol ajal tähelepanuväärse teose «Mis on «rahvasõbrad» ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu?», milles ta rõhutas, et just Venemaa töölisklass liidus talurahvaga kukutab tsaarisevalitsuse, mispeale vene proletariaat liidus töötavate ja ekspluateeritavate hulkadega, kõrvuti teiste maade proletariaadiga, läheb avaliku poliitilise võitluse otsesest teed mööda võidukale kommunistlikule revolutsioonile.

V. I. Lenin juhtis Peterburi marksistlikke töölisringe ja ühendas nad 1895. aastal «Töölisklassi Vabastusvõitluse Liiduks». Selle liidu tegevusel oli hiiglasuur tähtsus. «Võitlusliit» juhtis massilist töölisliikumist. Ta sidus tööliste võitlust majanduslike nõudmiste eest poliitilise võitlusega tsarismi vastu. Kui tekkis streik mõnes ettevõttes, siis kirjutas Lenin eesrindlike tööliste, selliste nagu Babuškin, osavõtmisel lendlehti, milledes selgitas, kuidas tuleb töölistel võidelda oma huvide eest, kuidas siduda majanduslikku võitlust töötingimuste parandamise, tööpäeva lühendamise ja töötasu

tõstmise eest poliitilise võitlusega tsaari isevalitsuse vastu. «Võitlusliidu» juhtimisel toimusid Peterburi tööliste suured streigid, mis paistsid silma suure organiseerituse poolest. Sel viisil teostas Lenin esmakordselt Venemaal sotsialismi ühendamist töölisliikumisega ja valmistas ette revolutsioonilise marksistliku töölispartei loomist.

1895. aasta detsembris areteeriti V. I. Lenin ja pandi vangi. Kuid ka seal ei katkenud Lenini revolutsiooniline tegevus. Ta andis nõu ja juhiseid «Võitlusliidule», kirjutas brošüüre ja lendlehti ning saatis nad välja vanglamüüride tagant. Lenin kirjutas vanglas arstiteaduse raamatu ridade vahele piimaga partei programmi projekti. 1897. aastal saadeti V. I. Lenin Siberisse. Siin, lumesse uppunud Šušenskoje külas, kirjutas ta oma tähelepanuväärsed teoreetilised teosed, milledes kaitses ja arendas edasi Marxi õpetust. Seal töötas Lenin oma teose «Kapitalismi areng Venemaal» kallal, milles ta näitas, et Venemaa läheb kapitalistlikku teed mööda ja et temas kasvab revolutsiooni otsustav jõud — proletariaat.

Neil aastail arenes Venemaa teises otsas — Taga-Kaukaasias — seltsimees Stalini revolutsiooniline tegevus. Jossif Vissarionovitš Stalin (Džugašvili) sündis 21. detsembril 1879 Gori linnas Tiflisi (Tbilisi) kubermangus kingsepa perekonnas. J. V. Stalin hakkas revolutsioonilisest liikumisest osa võtma viieteistkümne-aastasena, millal ta astus ühendusse vene marksistide illegaalsete rühmadega, kes tol ajal olid Taga-Kaukaasias.

Aastail 1896—1897 juhtis seltsimees Stalin marksistlikke ringe. 1898. aastal astus seltsimees Stalin sotsiaaldemokraatliku partei Tiflisi organisatsiooni. Ta uuris palju ja püsivalt marksistlikku teooriat ja temast sai juba tol ajal haritud marksist. Eriti tugeva mulje jätsid seltsimees Stalinile tema poolt tol ajal läbiloetud Vladimir Iljitš Lenini teosed. Sellest ajast peale sai ta suure Lenini tuliseks pooldajaks, ustavaks õpilaseks ja võitluskaaslaseks. Seltsimees Stalin läks Lenini teed mööda. Ta pole kunagi sellelt teelt kõrvale kaldunud ja jätkab pärast Lenini surma julgelt ja kindlalt tema tööd.

Lenini «Võitlusliit» oli eeskujuks, mida järgisid oma

tegevuses Stalini poolt juhitud Tiflisi revolutsioonilised sotsiaaldemokraadid. Seltsimees Stalin viis Kaukaasias ellu sotsialismi ühendamise töölisliikumisega, mida enne seda oli Lenin teostanud Peterburis. Seistes Tiflisi sotsiaaldemokraatliku organisatsiooni eesotsas organiseeris J. V. Stalin tööliste streike ja meelevaaldusi. Tema juhtimisel toimus Tiflisis raudtee-töökodade tööliste streik ja esimene tööliste meelevaaldus.

Tsaarivalitsuse tagakiusamised sundisid seltsimees Stalinit juba tol ajal põranda-alla minema. Varjates end politsei ja sandarmite eest elab ta proletaarse revolutsionääri pingerikast ja kangelaslikku elu. J. V. Stalin rajab sotsiaaldemokraatlikke organisatsioone mitte ainult Tiflisis, vaid ka Taga-Kaukaasia teistes keskustes. 1902. aasta algul rajas seltsimees Stalin sotsiaaldemokraatliku organisatsiooni Batumis, juhtis Batumi tööliste võitlust ja organiseeris revolutsioonilist propagandat talurahva hulgas. 1902. aasta märtsis seisis ta Batumi tööliste poliitilise meelevaalduse eesotsas. 1902. aasta aprillis areteeriti seltsimees Stalin, kuid ka vanglas ei kaotanud ta sidet revolutsioonilise tööga.

Hiljem töötas seltsimees Stalin Taga-Kaukaasia kõige suurema tööstuskeskuse — Bakuu — proletariaadi hulgas. J. V. Stalini juhtimisel võitles Bakuu proletariaat kangelaslikult kogu Venemaa töölisliikumise esiridades. Meenutades oma revolutsioonilise tegevuse algust ütles seltsimees Stalin, et kui ta Tiflisi raudtee-töökodade tööliste keskel sai oma esimese revolutsioonilise tuleristimise, siis naftalinnas Bakuus, õppides tundma, mis tähendab juhtida tööliste suuri masse, sai ta teise revolutsioonilise tuleristimise.

Lenin ja Stalin arendasid edasi Marxi ja Engelsi revolutsioonilist õpetust. Kui Marx ja Engels elasid ajajärgul, mil proletariaat alles valmistus sotsialistlikuks revolutsiooniks, siis hargnes Lenini ja Stalini tegevus imperialismi ajajärgul, mil sotsialistlik revolutsioon muutus juba praktiliseks paratamatuseks, kui saabus aeg rünnata kapitalistlikku korda.

Neis tingimustes arendas V. I. Lenin välja proletaarse revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri teooria. Leninism

on marksismi edasiarendamine. Seltsimees Stalin toonitas: «Leninism on imperialismi ja proletaarse revolutsiooni ajastu marksism. Täpsemalt: leninism on proletaarse revolutsiooni teooria ja taktika üldse, proletariaadi diktatuuri teooria ja taktika eriti.»¹ Lenin tõestas, et proletaarse revolutsiooni põhiküsimuseks on proletariaadi diktatuuri küsimus, selle kättevõitmise ja kindlustamise küsimus. Lenin käsitas talurahva kui proletariaadi liitlase küsimust võitluses võimu eest, rahvusküsimust kui proletaarse revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri üldküsimuse osa, küsimust parteist, kes on võimeline viima proletariaati võidule, küsimust sellest, kuidas tuleb parteid üles ehitada ja missugune peab olema tema poliitika. Seltsimees Stalin arendas ja rikastas Lenini õpetust uute järelduste ja juhtmõtetega. Venemaa oli leninismi ja proletaarse revolutsiooni kodumaa.

Võttes juhiseks suure revolutsioonilise teooria viisid Lenin ja Stalin Venemaa töölised ja kogu töötava rahva rünnakule kodanlik-feodaalse korra vastu.

Bolševike partei loomine. Lenini «Töölisklassi Vabastusvõitluse Liit» oli proletariaadi revolutsioonilise partei idu. Tema eeskujul hakkasid «Võitlusliidud» kujunema ka Venemaa teistes linnades. Ja nad taotlesid ühinemist ühtseks Venemaa proletariaadi parteiks.

1898. aasta märtsis tulid Minskis illegaalselt (salaja) kokku mõnede Venemaa sotsiaaldemokraatlike organisatsioonide esindajad. See oli partei esimene kongress. Sellest võttis osa kõigest üheksa inimest. Kongress kuulutas välja Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei (lühendatult VSDTP) loomise.

Kuid tegelikult polnud partei veel loodud. Lenin oli tol ajal Siberis asumisel. Lenini puudumine andis end kongressi töös tunda. Kongress ei töötanud välja partei programmi ega põhikirja. Peagi areteeriti kongressi poolt valitud Keskkomitee. Sotsiaaldemokraatlikud organisatsioonid töötasid endiselt killustatult, omamata ühtset joont ja ühtset juhtimist.

---

¹ J. V. Stalin, Teosed. RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1949. 6. kd., lk. 71.

Asumisel viibides mõtles Lenin hoolega läbi kõigi revolutsiooniliste sotsiaaldemokraatlike organisatsioonide ühendamise plaani. Ta jõudis järeldusele, et kõigepealt on vaja organiseerida suur ülevenemaaline poliitiline ajaleht. See ajaleht pidi omavahel ühendama üksikuid marksistlikke ringe ja organisatsioone ning ette valmistama partei loomist.

Pärast asumiselt tagasipöördumist organiseeris Lenin sellise ajalehe. See hakkas ilmuma 1900. aasta detsembris «Iskra» («Säde») nime all.

Ajalehe pealkirja kõrval olid trükitud sõnad: «Sädemest tõuseb leek». «Iskra» anti välja välismaal ja saadeti sealt salaja Venemaale. «Iskra» levitamise eest ähvardasid tsaarivõimud karistada vanglasse ja asumisele saatmisega. Kuid hoolimata sellest levitati ajalehte üle kogu riigi. Ajalehel olid oma volinikud või agendid. Paljudes linnades tekisid «Iskra» poolehoidjate organisatsioonid. Taga-Kaukaasias juhtis «Iskra» organisatsiooni J. V. Stalin. Tema toimetamisel ilmus gruusiakeelne illegaalne ajaleht «Brdzola» («Võitlus»), mis oli «Iskra» kõrval parim marksistlik ajaleht Venemaal.

Leninlik «Iskra» etendas hiiglasuurt osa revolutsioonilise marksistliku partei loomisel. Ta töötas välja partei programmi ja põhikirja ning kasvatas ja liitis ühte revolutsioonilise marksismi alusel Venemaa tööliklassi eesmise väesalga. Lenini poolt süüdatud «Sädemest» tõusis suure revolutsioonilise tulikahju leek.

Leninliku «Iskra» edukas tegevus valmistas ette partei teise kongressi kokkukutsumise, mis toimus 1903. aastal. Kongressi tähtsaimaks ülesandeks oli partei programmi vastuvõtmine. Parteil tuli kõigepealt täpselt kindlaks määrata oma põhieesmärgid ja teed, mille kaudu ta taotleb neid eesmärke saavutada. See oligi sõnastatud partei programmis. Teisel kongressil vastuvõetud VSDTP programm oli proletariaadi revolutsioonilise partei võitlusprogrammiks.

Programmis oli öeldud, et partei lõppeesmärk seisab selles, et likvideerida tootmisvahendite eraomandus ning hävitada inimese ekspluateerimine inimese poolt ja ühiskonna jagunemine klassideks, s. o. asendada kapitalistlik kord sotsialistliku korruga. Partei programm rõhutas, et

selleks on vaja teostada sotsialistlik revolutsioon ja kehtestada proletariaadi diktatuur. See programmi osa, mis määras kindlaks partei lõppeesmärgi, moodustas maksimaalprogrammi.

Kuid partei ei saanud töölisklassi otsekohe sotsialistlikule revolutsioonile viia. Esmalt oli vaja kukutada tsaari-isevalitsus, hävitada pärisorjuse jäänused ning ühes sellega puhastada teed sotsialistlikule revolutsioonile. Partei programmis oli märgitud, et partei lähimaiks ülesandeiks on tsaari-isevalitsuse kukutamine, demokraatliku vabariigi sisseseadmine, kaheksatunnise tööpäeva kehtestamine, pärisorjuse jäänuste hävitamine külas ja talupoegadele mõisnike poolt äravõetud maade («lõikude») tagasiandmine. Hiljem asendasid bolševikud «lõikude» tagasiandmise nõudmise kõigi mõisamaade konfiskeerimise (s. o. tasuta võõrandamise) nõudmisega. See programmi osa, mis määratles partei lähimaid ülesandeid, moodustas minimaalprogrammi.

Partei ei võinud piirduda programmi vastuvõtmisega. Oli vaja täpselt kindlaks määrata, kelledest peab koosnema partei ise, kuidas tuleb teda üles ehitada ja kuidas ta peab töötama, s. o. oli vaja vastu võtta partei põhikiri. Partei teisel kongressil tekkisid ägedad vaidlused nende küsimuste, eriti selle küsimuse ümber, kes võib olla partei liikmeks.

Lenin arvas, et parteisse kuulumise vältimatuks tingimuseks on parteiliikme töö ühes tema organisatsioonis ja partei otsustele allumine. Lenin võitles tõelise proletarise võitluspartei loomise eest, kes oleks võimeline juhtima töölisklassi võitlust tsarismi ja kapitalismi kukutamiseks. Oportunistid, inimesed, kes olid marksismi reetnud, ütlesid, et parteiliige ei tarvitse kuuluda parteiorganisatsiooni. Nad tahtsid partei muuta laialivalguvaks, vormituks üksikisikute kogumikuks ja astusid välja proletariaadi revolutsioonilise võitluspartei loomise vastu. Lahkhelid selles küsimuses põhjustasid partei teise kongressi lõhenemise kaheks rühmaks.

Partei keskasutuste valimiste ajal hääletas enamus delegaate Lenini pooldajate poolt, vähemus oportunistide poolt. Sestsaadik hakati Lenini pooldajaid nimetama bolševikeks (sõnast: bolšinstvo — enamus), kongressi vähemuse pooldajaid aga menševikeks (sõnast: menšinstvo — vähemus).

Enamik sotsiaaldemokraatlikke organisatsioone Venemaal ühines bolševikega. Seltsimees Stalin istus sel ajal vanglas. Partei teise kongressi otsustest kuulda saanud, asus ta otsustavalt Lenini poole, bolševike poole.

Seega oli rajatud alus bolševike parteile, proletariaadi revolutsioonilisele võitlusparteile, kelle ülesandeks oli viia Venemaa töötav rahvas rünnakule tsarismi ja kapitalismi vastu. Töölisklassi revolutsioonilise partei loomisel oli otsustav tähtsus töölisklassi võiduks. Tõeliselt, miks hukkus Pariisi Kommuun 1871. aastal? Kõigepealt sellepärast, et Pariisi töölistel ei olnud tol ajal oma revolutsioonilist võitlusparteid. Töölisklass võib lähendada oma ajaloolist ülesannet — kapitalismi kukutamise ja kommunismi ülesehitamise ülesannet ainult siis, kui tema võitlust juhivad revolutsiooniline marksistlik võitluspartei.

Lenin ja Stalin rajasid sellise partei — bolševike partei. See partei liitis ühte töötava rahva miljonilised hulgad võimaks armeeks ja juhtis seda tsarismi ja kapitalismi kukutamisele.

Venemaal oli tol ajal tegelikult olemas revolutsioonilise liikumise võimas tõus. Peterburis, Rostovis, Batumis ja teistes linnades leidsid aset suured meelevaldused ja streigid. 1903. aastal haaras tööliste üldstreik kogu Venemaa lõunaosa. Ukrainas ja Volgamaal arenes ulatuslik talurahvaliikumine. Venemaal valmis revolutsioon.

Esimene Vene revolutsioon. Venemaal arenes kapitalism ja ühtlasi jäid püsima rohkearvulised pärisorjusliku korra jäänused. Venemaa oli tol ajal igasuguse rõhumise koldeks selle kõige ebainimlikumal kujul. Nimelt siin kerkis esile suurim rahvarevolutsioon, mille eesotsas seisis maailmas kõige revolutsioonilisem proletariaat, kellel oli niisugune kindel liitlane nagu Venemaa revolutsiooniline talurahvas. Venemaa muutus ülemaailmse revolutsioonilise liikumise keskuseks ja Venemaa proletariaat rahvusvahelise proletariaadi avangardiks (eelväeks).

1904. aasta jaanuaris algas tsaari-Venemaa ja Jaapani vahel sõda, mille eesmärgiks oli röövellike ja vallutuslike plaanide teostamine Kaug-Idas. Rahvahulgad ei tahtnud

seda sõda. Halvasti relvastatud ja väljaõpetatud ning müü-
davate kindralite poolt juhitud tsaari-armee sai lüüa. Tsa-
rism lootis, et sõda kindlustab tema seisundit ja lükkab
edasi puhkevat revolutsiooni. Tegelikult aga vapustas see
sõda tsarismi veel tugevamini. Vene-Jaapani sõda kiirendas
revolutsiooni. 1904. aasta detsembris toimus seltsimees Stalini
juhtimisel Bakuu tööliste võimas ja hästi organiseeritud
streik. See streik oli signaaliks revolutsioonilistele välja-
astumistele Taga-Kaukaasias ja Venemaa paljudes teistes
piirkondades. See oli nagu kõue-eelne välk suure revolüt-
sioonitormi eelõhtul.

Algas esimene Vene revolutsioon. Oma iseloomult ei
olnud see veel sotsialistlik, vaid kodanlik-demokraatlik
revolutsioon. Ta suunas oma hoobid mõisnike ja tsaari-ise-
valitsuse vastu. Peamiseks takistuseks Venemaa arenemisele
olid tol ajal tsarism ja pärisorjuse jäänused. Nende koris-
tamine teelt oli Vene revolutsiooni tähtsaimaks ülesandeks.

Aga kes võis seda revolutsiooni juhtida ja võiduni viia?
Kodanlus ei tahtnud revolutsiooni võitu, ei tahtnud ise-
valitsuse kukutamist. Kapitalistid kartsid üle kõige maa-
ilmas tööliste ja talupoegade järjest kasvavat liikumist.
Kodanlus kartis, et rahvas, kui ta tsarismi on võitnud,
suunab oma relva tema, kodanluse vastu. Tsaarivõim oli
kapitalistidele vajalik nüüdina tööliste ja talupoegade vastu.
Sellepärast asuski kodanlus rahva arvel kokkuleppimise teele
tsarismiga, reetes rahva.

Bolševikud arvasid, et ainult proletariaat võib juhtida
ja viia täieliku võiduni kodanlik-demokraatliku revolutsiooni
Venemaal. Ta oli huvitatud sellest võidust, et kukutada tsa-
rism, siis aga pidada võitlust ülemineku eest kodanlik-
demokraatlikult revolutsioonilt sotsialistlikule revolutsioo-
nile.

Proletariaadi kindlaks liitlaseks kodanlik-demokraatlikus
revolutsioonis võis olla ainult revolutsiooniline talurahvas.
Ta oli huvitatud revolutsiooni võidust, sest ainult sel teel
oli võimalik lahti saada mõisnikest ja saada nende maad.
Bolševikud arvasid, et proletariaadi liit talurahvaga ongi
see jõud, mis on suuteline kukutama isevalitsuse. Menševi-
kud aga andsid revolutsioonis peaosa kodanlusele, eitasid

proletariaadi juhtivat osa ning töölisklassi ja talurahva liidu vajalikkust.

«Verine pühapäev» 9. (22.) jaanuaril 1905. aastal oli Vene revolutsiooni alguseks. Sel päeval läksid Peterburi töölised koos perekondadega tsaari juurde, et temale üle anda petitsiooni (palvekirja), milles nad palusid teda anda vabadust, kokku kutsuda Asutav Kogu Venemaa riigikorra muutmiseks, kehtima panna kõikide üheõiguslus seaduse ees, maksma panna 8-tunnine tööpäev ja anda maa üle talupoegadele. Tsaar käskis sõjaväel tulistada relvastamata rahvahulka. Üle tuhande töölise tapeti, üle kahe tuhande sai haavata.

Sõnum tsaari hirmsast kuriteost vapustas Venemaad. Kõikjal algasid tööliste streigid; need kandsid selgesti väljendatud poliitilist iseloomu. Töölised jätsid töö ja tulid linnade tänavaile ning väljakuile hüüetega: «Maha tsaar!» Linna järel hakkas tõusma küla. Talupojad rüüstasid ja põletasid mõisu, mitmetes paikades aga võtsid üle mõisnike maa. Tööliste ja talupoegade liikumine avaldas oma mõju sõjaväele. 1905. aasta juunis puhkes ülestõus Musta mere laevastikus soomuslaeval «Potjomkin».

Bolševikud töötasid välja selge käitumisjoone algavas revolutsioonis. Partei kolmas kongress, mis tuli kokku 1905. aasta aprillis, märkis, et revolutsiooni juhiks on proletariaat, kes peab ise üles tõusma ja enda järel viima oma liitlase — talurahva — otsustavale pealetungile tsaariisevalitsuse vastu. Kongress tunnistas tsarismi kukutamise tähtsaimaks vahendiks rahva relvastatud ülestõusu. Tööliste massilised poliitilised streigid, mis esmakordselt Venemaal olid leidnud laiaulatusliku levimise, etendasid tohutut osa rahvahulkade revolutsioonilisel mobiliseerimisel ja relvastatud ülestõusu ettevalmistamisel.

Oktoobris puhkes ülevenemaaline poliitiline streik, mille eesotsas seisis töölisklass. See pani seisma kogu elu riigis. Ei töötanud vabrikud, tehased, kaevandused, raudteed, isegi koolid ja asutused. Tsaarivalitsuse jõud olid halvatud. Kohkunud tsaar andis 17. oktoobril 1905. aastal manifesti, milles lubas anda rahvale vabaduse. Kuid see oli ilmne pettus.

Tsaarivalitsus tahtis võita aega, et koguda jõudu ja revolutsiooni verre uputada.

Oktoobristreigi päevil, revolutsioonitules löid töölishulgad esmakordselt uue revolutsioonilise organi — tööliste saadikute nõukogud. Nõukogud tekkisid Moskvas, Peterburis ja teistes suurtes linnades. Bolševikud pidasid nõukogusid väga tähtsaks. Nad nägid nõukogudes relvastatud ülestõusu ja revolutsioonilise võimu organeid.

1905. aasta novembris tuli V. I. Lenin Venemaale tagasi. Varjates end tsaari sandarmite ja nuhkide eest valmistas Lenin neil päevil ette proletariaadi relvastatud ülestõusu. Taga-Kaukaasia töötava rahva revolutsioonilist võitlust juhtis J. V. Stalin. Esinedes Tiflisis miitingul 1905. aasta oktoobris ütles seltsimees Stalin: «Mida on meil tarvis, et tõesti võita? Selleks on tarvis kolme asja: esiteks — relvastumist, teiseks — relvastumist, kolmandaks — veel ja veel kord relvastumist.» Tampere (Soomes) 1905. aasta detsembris kokkutulnud partei konverentsil kohtusid Lenin ja Stalin isiklikult esmakordselt. Seni pidasid nad omavahel sidet kirja teel või seltsimeeste kaudu.

Bolševikud kutsusid tööliste ja talupoegade hulki relvastatud ülestõusule, nad selgitasid, et ainult selle abil võib tsarismi kukutada. 1905. aasta detsembris toimus bolševike juhtimisel ülestõus Moskvas. Üheksa päeva võitlesid tuhanded Moskva töölised kangelaslikult barrikaadidel. Eriti visalt panid vastu ülestõusnud töölised Presnjas. Kuid Moskva relvastatud ülestõus suruti maha.

Esimene vene revolutsioon sai lüüa. See seletub mitmete põhjustega. Kõigepealt polnud tol ajal veel tööliste ja talupoegade kindlat liitu isevalitsuse vastu. Talupojad asusid võitlema mõisnike vastu, kuid suur osa talupoegi uskus veel tsaarisse ega saanud aru, et tsaar tegutseb käsikäes mõisnikega. See ilmnas ka sõjaväe käitumises, kelle enamus koosnes talupoegadest. Tsaari sõjaväe ja laevastiku üksikutes väeosades toimus rahutusi, kuid sõdurite enamus aitas tsaaril revolutsiooni maha suruda.

Üsikumud tööliste kihid võtsid hoogu aeglaselt ja asusid võitlema alles siis, kui proletariaadi eelvägi oli juba nõrgestatud raskes võitluses. Ei olnud ühtsust ka töölisparteis.

Sel ajal kui bolševikud viisid rahvahulki tsarismi kukutama, pidurdasid menševikud igati revolutsiooni arenemist.

Tsaari isevalitsust abistasid revolutsiooni mahasurumisel Lääne-Euroopa imperialistid; nad andsid tsarismile selleks otstarbeks suuri summasid laenu näol.

Hoolimata lüüasaamisest etendas 1905. aasta revolutsioon suurt osa Venemaa elus. Ta lõi mõra tsaari isevalitsusse. Töölised ja talupojad õppisid palju revolutsiooni kogemustest. Revolutsioon näitas, et tsaar on rahva verivaenlane ja et kodanlus tegutseb liidus tsarismiga. Revolutsioon näitas, et kukutada tsaari ja mõisnikke suudab ainult tööliklass liidus talurahvaga bolševike partei juhtimisel.

Bolševikud valmistavad rahvahulki ette uueks revolutsiooniks. Pärast esimese Vene revolutsiooni lüüasaamist tungis tsarism metsikult kallale Venemaa töölistele ja talupoegadele ning eeskätt bolševikele. Algasid massilised areteerimised ja hukkamised. Bolševikele saabusid jälle raske päevad. Kuid nad ei kaotanud julgust. Bolševikud teadsid, et uus revolutsioon on vältimatu. Nad säilitasid oma parteiorganisatsioonid ja kõvendasid neid igati. Lenin ja Stalin valmistasid ette parteid ja tööliklassi uuteks revolutsioonilisteks lahinguteks.

Teisiti tegutsesid menševikud. Nad pidasid revolutsiooni lõppenuks ja ütlesid häbistavalt lahti proletariaadi revolutsioonilistest nõudmistest. Menševikud soovitasid kokku leppida tsaarikorraga ning sellega kohaneda, ja loobudes võitlusest revolutsiooni eest paluda tsaarivalitsuselt luba avaliku partei eksisteerimiseks. Nad tegid õõnestavat ja laostavat tööd, et maksu mis maksab likvideerida, hävitada proletariaadi revolutsioonilist parteid. See tegi täiesti võimatuks bolševike ja menševike edasise viibimise ühes parteis. Bolševikud võitlesid kogu aeg lepitamatult menševike reetliku käitumisjoone vastu. Kuid nüüd oli vaja täielikult katkestada sidemed menševikega, partei neist puhastada ja bolševikel lõplikult formeeruda iseseisvaks marksistlikuks parteiks.

1912. aasta jaanuaris toimus Prahas partei ülevenemaaline konverents. Konverentsi tööd juhtis V. I. Lenin. J. V. Stalin viibis tol ajal asumisel. Praha konverents kihu-

tas menševikud parteist välja ja vormistas bolševike partei iseseisva olemasolu. Konverents valis partei Keskkomitee. Selle koosseisu kuulusid Lenin, Stalin, Ordžonikidze, Sverdlov, Kalinin, Spandarjan ja teised. Revolutsioonilise töö juhtimiseks Venemaal loodi praktiline keskus (Keskkomitee Venemaa-büroo) eesotsas seltsimees Staliniga.

Seltsimees Stalin põgenes asumiselt ja saabus illegaalselt Peterburisse, et asuda Keskkomitee Venemaa-büroo etteotsa.

Sündmused näitasid, et ainult bolševikud hindasid tolleaegset olukorda õigesti. Venemaal algas uus revolutsiooniline tõus.

1912. aasta aprillis tulistasid tsaari timukad Siberis Leena kullakaevanduste streikivaid töölisi. See tulistamine pani lainetama kogu maa. Venemaa proletariaat vastas sellele massiliste streikide, meelevalduste ja miitingutega. Tõusis uus võimas töölisliikumise laine.

Revolutsiooni tõusu päevil asutasid Lenin ja Stalin tööliste võitlusajalehe «Pravda». «Pravda» esimene number ilmus 22. aprillil (5. mail) 1912. aastal. See tekitas tööliste hulgas suurt rõõmu. Sellest ajast peale tähistatakse 5. maid iga aasta bolševistliku ajakirjanduse pühana.

«Pravda» etendas hiiglasuurt osa revolutsioonilise liikumise arenemises. Ta võitis bolševismi poole tööliklassi laialdased hulgad ja valmistas neid ette revolutsiooniks. Seltsimees Stalin kirjutab: «1912. aasta «Pravda» oli alusmüüri rajamine bolševismi võiduks 1917. aastal.» «Pravda» ilmus tol ajal lakkamatute politseilike tagakiusamiste olukorras. Tihtigi tungisid politseinikud trükikotta, et hävitada äsja trükitud ajalehte. Kaheksa korda sulges tsaarivalitsus ajalehe, kuid tööliste toetusel ilmus ta jälle teiste pealkirjadega: «Za Pravdu» («Tõe Eest»), «Putj Pravdõ» («Tõe Tee»), «Trudovaja Pravda» («Töö Tõde») jms.

Tööliste revolutsiooniline liikumine arenes üha laialdase-malt. Mitte ühelgi teisel maal polnud tööliklass niivõrd kontsentreeritud suurettevõtteisse kui Venemaal. 1910. aastal töötas suurettevõtteis, kus oli 500 ja rohkem töölisi, ligi 54 protsenti, s. o. rohkem kui pool kõigist töölistest. Seltsimees Stalin kirjutab: «Proletariaadi kasv ja tema kontsentreerumine suurkäitistes niisuguse revolutsioonilise partei,

nagu on bolševike partei, olemasolu puhul muutis Venemaa töölisklassi hiiglasuureks jõuks riigi poliitilises elus.»¹

Bolševike partei Lenini ja Stalini juhtimisel viis tööliised ja talupojad uuele revolutsioonile.

1914. aasta algul puhkesid uue jõuga tööliste streigid. 1. mail 1914. aastal streikis Venemaal üle 500 000 tööliste. Mais algas tööliste üldstreik Bakuus. Solidaarsuse märgiks Bakuu streikivate töölistega tõusid võitlusele Peterburi, Moskva ja teiste linnade tööliised. Tänavatel ehitati barrikaade. Pealinn muudeti sõjaleeriks. Osutusid õigeks tööliste sõnad pärast esimest Vene revolutsiooni: «Oodake, küll tuleb jälle 1905. aasta!»

Ainult 1914. aasta juulikuul lõpul alanud maailmasõda katkestas revolutsioonilise tõusu.

LÜHIKOKKUVÕTE

Mitusada aastat juba jaguneb inimühiskond rõhutuiks ja rõhujaiks, ekspluateeritavaiks ja ekspluateerijaiks. Nagu teisteski maades, nii püsis ka Venemaal kaua aega pärisorjuslik kord, mille kestel mõisnikud julmalt rõhusid talupoegi.

Pärisorjuse kaotamise tulemuseks oli uue ühiskondliku korra — kapitalismi — arenemine Venemaal, mille ajal töötava rahva rõhumine kestis edasi, kuid võttis uue kuju: pärisorjuse asemele tuli palgaorjus.

Talurahva-reform Venemaal viidi läbi nii, nagu see oli kasulik mõisnikele. Reformi pärandina säilinud pärisorjuse jäänused pidurdasid kapitalismi arenemist. Mõisnike ja kapitalistide poolt kehtestatud kord põllumajanduses määras talurahva nälgimisele ja viletsusele. Kapitalistid ekspluateerisid halastamatult töölisi.

Vana Venemaad valitsesid mõisnikud ja kapitalistid eesotsas tsaariga. Mõisnike klass oli tsaarismi peatoeks. Tsaarivenemaa oli rahvaste vangla.

Venemaa oli majanduslikult mahajäänud ja välisriikidest

¹ «ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 146.

sõltuv maa. Tsarism ja kodanlus viisid Venemaa poolasuma olukorda.

Töölised ja talupojad ei leppinud tsarismi survega. Nad asusid korduvalt võitlema ekspluateerijate vastu. Töötavad hulgad võisid vabaduse saavutada ainult proletariaadi juhtimisel.

Marx ja Engels relvastasid proletariaati ainuõige teadusliku teooriaga. Nad avastasid kapitalistliku ühiskonna vastuolud ja näitasid proletariaadi kui kapitalismi hauakaevaja ja sotsialismi ehitaja osa.

Lenin ja Stalin arendasid edasi Marxi ja Engelsi õpetuse. Venemaa oli leninismi kodumaa ja ülemaailmse revolutsioonilise liikumise keskus.

Lenin ja Stalin rajasid revolutsioonilise marksistliku partei — bolševike partei. Bolševike partei juhtis töölisklassi ja kogu töörahva revolutsioonilist liikumist tsaari isevalituse, mõisnike ja kapitalistide vastu.

Bolševikud juhtisid töörahva võitlust tsarismi vastu esimese Vene revolutsiooni aastail 1905—1907. Töölisklass näitas ennast juhtiva jõuna võitluses töötava rahva vabaduse eest.

Pärast esimese Vene revolutsiooni lüüasaamist hakkas bolševike partei töölisklassi ette valmistama uuteks revolutsioonilisteks lahinguteks.

SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRIREVOLUTSIOON

1. ESIMENE MAAILMASÕDA. TSARISMI KUKUTAMINE

Imperialism on kapitalismi viimne aste. Üheksateistkümnenda sajandi lõpul ja kahekümnenda algul jõudis kapitalism oma arenemises uude ajajärku — imperialismi ajajärku. V. I. Lenin oma teoses «Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium» selgitas esimesena imperialismi iseärasusi, avastas selle paised ja selle vältimatu hukkumise tingimused.

V. I. Lenin näitas, et kapitalistlik tootmine koondub üha enam väikese arvu isikute kätte. Kapitalistide vahel keeb lakkamatu võitlus (konkurents) kaupade müügiturgude ja tooraineallikate pärast. Selles võitluses laostuvad ja hukkuvad väikesed kapitalistid, kuna suured kapitalistid rikastuvad. Kümnete ja sadade väikeste ja keskmiste ettevõtete asemele kerkivad mõned suuremad ettevõtted. Nii oli kahekümnenda sajandi algul Saksamaa ettevõtete vähem kui ühe sajandiku osa käes kolmveerand auru- ja elektrijõu üldkogusest, Ameerika Ühendriikides aga koondas üks sajandik osa kõigist ettevõttest oma kätte peaaegu poole kogu riigi toodangust.

Et saada rohkem kasumeid ja hävitada oma konkurente, ühinevad suurimad kapitalistid trustideks, sündikaatideks ja teisteks liitudeks. Neisse liitudesse astunud kapitalistid kehtestavad kaupade hinnad, jagavad omavahel ära turud ja määravad kindlaks tootmise suuruse või ühendavad selle täielikult. Kapitalistide koondisi, kes on enda kätte haaranud suurema osa ühest või teisest tööstusharust, nimetatakse monopolideks (monopol tähendab millegi valdamise koondamist ühtede kätte).

Üheksateistkümnenda sajandi lõpul ja kahekümnenda sajandi algul saavutasid monopolid valitseva seisundi kapitalistlikus majanduses. Kapitalistlikud monopolid muutusid tervete tööstusharude peremeesteks. Näiteks terasetrust Ameerika Ühendriikides tootis 1901. aastal 66 protsenti kogu riigis toodetavast terasest.

Monopolide kiire kasv toimus ka Venemaal. Sündikaat «Prodamet» (Vene metallurgiatehaste toodete turustamise ühing) kontrollis 1910. aastal 80 protsenti metallurgiatoodangust Venemaal. Sündikaat «Prodvagon» (Vene vaguni-ehitustehaste toodete turustamise ühing) koondas oma kätte peaaegu kogu vagunite müügi tsaaririigis.

Ühtlasi laiendasid kapitalistlikud monopolid oma võimu ka maailmaturul. Imperialismi ajal tekkisid hiiglasuured rahvusvahelised monopolid, mis haarasid enda kätte tunduva osa üksikute kaupade ülemaailmsest saagist ja toodangust (nafta, nikkel, tsink jt.).

Kapitalistlikud monopolid võimutsevad mitte üksnes kodanlike riikide majanduses, vaid ka nende poliitilises elus. Nad valitsevad faktiliselt kodanlikke riike, upitades võimule neile meelepäraseid presidente ja ministreid. Imperialistlike riikide valitsused väljendavad suurimate kapitalistide ja pankurite tahet.

Kapitalismi arengu kõrgemat ja viimset astet, kui monopolid hakkasid etendama otsustavat osa kapitalistlike riikide majanduses ja poliitilises elus, nimetaski Lenin imperialismiks.

V. I. Lenin iseloomustas imperialismi kui roiskuvat kapitalismi. Ja tõepoolest, saavutanud ühes või teises tööstusharus valitseva seisundi, püüavad kapitalistid-monopolistid oma kasumeid suurendada mitte niivõrd tootmise laiendamise ja tehnika arendamise teel, kuivõrd hindade kunstliku tõstmisega. Tsaari-Venemaal tegutsenud suhkruvabrikute omanike sündikaat kruvis suhkruhinnad sisemaal nii kõrgele, et töötajad olid sunnitud ilma suhkruta teed jooma, seevastu aga teenisid suhkruvabrikute omanikud-monopolistid tohutuid kasumeid.

Kapitalistlikud monopolid tihtilugu pidurdavad teadlikult tootmise arenemist ja tehniliste täiustuste kasutuselevõt-

mist. Trustid ostavad sageli leiutusi mitte selleks, et neid tootmises rakendada, vaid selleks, et neid kalevi alla panna, konkurentidelt võimalus võtta nende kasutamiseks ja seega mitte lubada kõrgete hindade alandamist. Nii on kapitalistlike monopolide võimutsemise tagajärjeks paigalseis ja roiskumine.

Lenin nimetas imperialismi parasiitlikuks kapitalismiks. Ja tõepoolest, imperialismi ajal kaotab üha suurem hulk kapitaliste igasuguse sideme tootmisega; ettevõtete juhtimine on palgatud isikute käes, nende omanikud aga elavad oma kapitalist saadud tuludest, veetes aega täielikus tegevusetuses. Imperialismi ajal veavad kapitalistid tunduva osa oma kapitalidest välismaale. Nad annavad laene teistele riikidele või mahutavad oma kapitale raudteede ja käitiste ehitamisse.

Kapitalistlikud ärimehed suunavad oma kapitale esmajärjekorras mahajäänud maadesse, kus tööjõud on eriti odav ja loodusrikkused veel nõrgalt kasutamist leidnud. Nende maade töötava rahva halastamatu ekspluateerimisega teenivad kapitalistid hiiglasuuri kasumeid. Nii mahutasid Inglismaa, Prantsusmaa ja Saksamaa kapitalistid enne Esimest Maaailmasõda välismaale 175—200 miljardit franki ja said iga aasta neilt kapitalimahutustelt 8—10 miljardit franki kasu.

Kapitalismi vastuolude teravnemine. Kapitalistlikud monopolid ei kõrvalda konkurentsi, vaid muudavad selle üha ägedamaks. Konkurentide vaheline võitlus areneb monopolide ja monopolidesse mittekoondunud kapitalistide vahel, üksikute monopolistlike koondiste vahel ja monopolides endis, kus iga kapitalist võitleb selle eest, et kiskuda endale võimalikult suurema tüki saagist. Kasusaamise huvides on monopolistid valmis ette võtma kõige skandaalsemaid kelmusi ning tegelema otsese tüssamise ja petmisega. Plahvatused ja tulikahjud kaevandustes ja tehastes, raudteeõnnetused, dokumentide vargus, bandiitlikud rüüstamised, — ühe sõnaga, kõik lastakse käiku, et võita konkurenti.

Imperialismi ajal muutub võitlus kapitalistlike monopolide vahel eriti teravaks rahvusvahelisel areenil kaubaturgude, toorainete allikate, odava tööjõu jne. ümber.

Kahekümnenda sajandi alguseks oli kogu maailm imperialistlike suurriikide vahel juba ära jagatud. Imperialistlikud riigid vallutasid maad, kus asus üle 500 miljoni inimese, ja muutsid need oma asumaadeks, see tähendab, nad võtsid neilt igasuguse iseseisvuse ja allutasid need täielikult enda võimule. Eriti rasvase suutäie haaras Inglismaa. Enne Esimest Maailmasõda oli Inglise asumaade territoorium 112 korda tema enda territooriumist suurem. Prantsusmaal oli asumaid 21 korda rohkem tema enda pindalast. Väike Belgia oli endale kahminud temast endast 80 korda suurema maa-ala.

Kuid kapitalistlike riikide arenemine ei toimu imperialismi ajal selliselt, et need riigid liiguksid üksteise järel, ilma üksteist segamata, üksteist ümber lükkamata. See arenemine toimub äärmiselt ebaühtlaselt ja hüppeliselt: ühed riigid, mis varemalt olid esikohal, arendavad oma tööstust võrdlemisi aeglaselt, teised aga, mis varemalt olid maha jäänud, jõuavad neile kiirete hüpetega järele ja kihutavad neist mööda. Nii näiteks oli Inglismaa kunagi oma tööstuslikult arengult ja laevastiku võimsuselt kõigist maailma riikidest ette jõudnud. Inglased nimetasid oma maad «maailma töökojaks» ja «merede valitsejaks». Kuid üheksateistkümnenda sajandi lõpust hakkas Inglismaa maha jääma. Temale jõudsid kiiresti järele ja läksid temast mööda Ameerika Ühendriigid ja Saksamaa.

Kapitalistlike riikide majandusliku ja poliitilise arenemise ebaühtluse paratamatuks tagajärjeks on see, et muutub nende jõudude vaherkord: üks imperialistlik kiskja muutub teisest tugevamaks ja tahab kahmata rohkem saaki kui temal on. Kuid maailm on juba jagatud, kõik maad on juba anastatud ja uusi maid võib ainult maailma ümberjagamise kaudu saada. Seejuures ei loovuta ükski imperialistlik riik vabatahtlikult tema poolt vallutatud maid. Seepärast kutsub imperialism paratamatult esile sõdu kapitalistlike suurriikide vahel kaubaturgude ja tooraineallikate pärast, asumaade pärast.

Lenin nimetas imperialismi «surevaks kapitalismiks».

Miks? «Sellepärast,» vastab seltsimees Stalin, «et imperialism viib kapitalismi vastuolud viimse jooneni, äärmise

piirini, millest algab revolutsioon.»¹ Kõige tähtsamaiks neist vastuoludest tuleb lugeda kolme.

Esimene vastuolu on vastuolu töö ja kapitali vahel. Imperialismi ajal muutub tööliste ja kogu töörahva ekspluateerimine veelgi rängemaks. Kodanliku riigi abil tugevdavad kõikvõimsad monopolid pealetungi töölisklassi elutazemele ja võtavad töörahvalt juba niigi kärbitud poliitilised õigused. Töölisklassile jääb ainult üks väljapääs: haarata relvad ja kukutada kodanluse võim. Imperialism tõukab töölisklassi revolutsiooni teele.

Teine vastuolu on vastuolu imperialistlike suurriikide endi vahel nende võitluses võõraste territooriumide pärast. Imperialismi ajal on sõjad maailma ümberjagamise pärast paratamatud. Nende tulemuseks on imperialistide vastastikune nõrgenemine ja üldse kapitalismi positsioonide nõrgenemine.

Kolmas vastuolu on vastuolu asumaade ja sõltuvate riikide ühelt poolt ja imperialistlike riikide vahel teiselt poolt. Seltsimees Stalin toonitab: «Imperialism on ääretu suurte asumaade ja sõltuvate riikide sadade miljonite elanike kõige jultunum ekspluateerimine ja kõige ebainimlikum rõhumine.»²

Imperialistid tugevdavad asumaade röövimist. Kuid ekspluateerides mahajäänud maid ehitavad imperialistid seal raudteid, vabrikuid, tehaseid. Asumaades tekib kohalik proletariaat ja tärkab kohalik intelligents. Asumaades ja poolasumaades tugevneb rahvuslik vabadusliikumine ja tekivad rahvuslikud vabadussõjad imperialistlike röövlite vastu. See õõnestab kapitalismi positsioone.

Sellised on need vastuolud, mis iseloomustavad «surevat kapitalismi».

Nende vastuolude olemasolu ei tähenda, et kapitalism ise välja sureb, et ta iseenesest kaob. Lenin ja Stalin õpetavad, et ilma proletarse revolutsioonita ei saa kapitalismi kukutada. Lenin nimetas imperialismi proletarse revolutsiooni eelõhtuks. Imperialismi ajal on proletarne revolutsioon

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 2—3.

² Sealsamas, lk. 3.

muutunud praktiliseks paratamatuseks. Sel ajajärgul areneb eriti laiaulatuslikult proletariaadi võitlus kapitalismi põhi-
aluste vastu, kasvab asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste
viha imperialismi vastu, areneb nende vabadusvõitlus ja
kapitalistlikes riikides valmib revolutsiooniline plahvatus.

Lenin tõestas teaduslikult, et kapitalismi ebaühtlane are-
nemine imperialismi ajajärgul, teravaks ajades kõik kapita-
lismi vastuolud ja nõrgestades imperialismi jõude, võimal-
dab imperialismi rindest läbi murda seal, kus see rinne on
kõige nõrgem, võimaldab sotsialismil võitu saavutada esi-
algu ühel või mitmel maal.

«Kõige selle põhjal jõudis Lenin järeldusele,» kirjutab
seltsimees Stalin, «et on täiesti võimalik proletariaadi läbi-
murd imperialistlikust rindest kuski ühes või mitmes kohas,
et sotsialismi võit on võimalik esialgu mitmel või isegi
ühel maal eraldi, et sotsialismi üheaegne võit kõigis maades
on võimalik seepärast, et kapitalismi arenemine neis
maades on ebaühtlane, et sotsialism jõuab võidule esialgu
ühel või mitmel maal, kuna ülejäänud maad mõne aja kes-
tel jäävad kodanlikeks maadeks.»¹

Leninlik teooria sotsialismi võidu võimalikkusest ühel
maal varustas proletariaati vaheda relvaga võitluses prole-
taarse revolutsiooni võidu eest. Iga maa proletariaat ei pea
ootama revolutsiooni üheaegset võitu kõigis maades. Ta
peab kasutama soodsat olukorda pealetungiks oma rahvus-
likule kodanlusele. Leninlik teooria tugevdas proletariaadi
usku sotsialistliku revolutsiooni võidusse. Seda teooriat on
elu täielikult kinnitanud.

Esimene Maailmasõda. 1914. aasta suvel algas Esimene
Maailmasõda. Selles sõjas pörkasid teineteisega kokku kaks
imperialistlike riikide rühma. Ühe rühma eesotsas seisis
Saksamaa (sinna kuulusid Austria-Ungari, Türgimaa ja tei-
sed riigid). Teise rühma kuulusid Inglismaa, Prantsusmaa
ja Venemaa, kes moodustasid niinimetatud Entente'i. 1915.
aastal astus sõtta Entente'i poolel Itaalia ja 1917. aastal

---

¹ «ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn
1946, lk. 166.

Ameerika Ühendriigid. Kokku võtsid Esimesest Maailmasõjast osa 33 riiki.

Sõda tõi inimkonnale loendamatu õnnetusi ja kannatusi. 74 miljonit inimest oli ära kistud rahulikult töölt ja kutsutud sõdivatesse armeedesse, 10 miljonit sõdurit sai surma lahinguväljadel, 20 miljonit haavata ja vigastada, suur hulk linnasid ja külasid purustati ning sajad tuhanded inimesed jäid ilma peavarjuta. Sõda tõi rahvastele nälga ja laostumist. Kõigis maades üle kogu maailma esitasid inimesed küsimuse: mis on selle verise sõja põhjused? Miks peetakse seda vennatapmissõda?

Kõigi maade kodanlased ja mõisnikud sisendasid sõduritele, et nad surevad «isamaa eest». Kuid see ei olnud nii. Sõda peeti käputäie ekspluateerijate rikastumise huvides. Sel ajal kui töölised ja talupojad kannatasid õudset puudust ja viletsust, rikastusid kapitalistid ja mõisnikud sõjas. Nad ammutasid tohutuid kasumeid vägede varustamisest ja suurendasid oma sissetulekuid töötava rahva vere ja luude arvel. Esimest Maailmasõda algatasid kapitalistid, et veel enam rikastuda ja töörahvast röövida.

Esimese Maailmasõja kutsusid esile suured vastuolud kapitalistlike riikide vahel. Kaks imperialistlike röövlite rühma teritasid juba ammu nuge, et teostada oma kiskjalikke ja röövellikke plaane. Esimene Maailmasõda oli sõda maailma ümberjagamise, võõraste maade vallutamise ja teiste rahvaste orjastamise pärast. Sel sõjal oli mõlemalt poolt ebaõiglane, anneksionistlik iseloom. Sellepärast nimetataksegi seda sõda imperialistlikuks.

Kodanluse truud teenrid — sotsialistid-revolutsionäärid ja menševikud Venemaal ning sotsiaaldemokraatlikud parteid Läänes — toetasid imperialistlikku sõda. Reetnud proletariaadi, asusid nad imperialistliku kodanluse poole. Sotsiaaläraandjad aitasid imperialistidel mürgitada töötava rahva teadvust natsionalismi mürgiga, õhutasid vaenu rahvaste vahel ja ässitasid ühe maa töölisti teise maa tööliste kallale.

Ainult bolševikud, keda juhtisid Lenin ja Stalin, jäid truuks sotsialismile ja proletarisele internatsionalismile, s. o. kõigi maade tööliste rahvusvahelisele vennlusele. Bolševikud paljastasid Esimese Maailmasõja imperialistlikku ise-

loomu ja kutsusid kõigi maade töölisi üles rahvusvahelisele proletaarsetele solidaarsusele. Nad tuletasid meelde, et kõigi maade töölistel on üks vaenlane — kodanlus — ja üks eesmärk — kukutada kapitalism ja saavutada sotsialismi võit.

Bolševikud panid sõdurisinelitesse riietatud töölistele ja talupoegadele ette pöörata relvad oma maa kodanluse ja mõisnike vastu. Rahukutsetega ei saanud imperialistlikku sõda lõpetada. Lenin ja Stalin õpetavad, et seni kui võimutseb kapitalism, on sõjad paratamatud; et neid hävitada, on vaja hävitada kapitalism. Muuta imperialistlik sõda kodusõjaks, see tähendab, teostada revolutsioon, — niisugune oli peaülesanne, mille bolševikud neil aastail esile tõstsid.

Tsarism ei olnud sõjaks ette valmistatud. Maa tehnilis-majandusliku mahajäämuse, tööstuse nõrga arengu ja põllumajanduse languse tõttu ei suutnud Venemaa majanduselu vastu pidada pikaldasele sõjale. Isevalitsuslik kord oli läbi ja läbi mäda, tema valitsev ladvakiht ajas müüdavat ja reetlikku poliitikat, mõned tsaari-ministrid aga osutasid sakslaste otsesteks spioonideks. Tsaari-armeel oli puudus suur-tükkidest, mürskudest ja isegi püssidest; mõnikord tuli kolme sõduri kohta üks vintpüss. Ei ole midagi imestamisväärset selles, et tsaari-armeed tabas kaotus kaotuse järel. Üheaegselt kasvas majanduslik laos tagalas, tööstus- ja põllumajandus hakkas allamäge minema, transport läks korrast ära, ei jätkunud tooraineid, kütet, vilja.

Sõda ja majanduslik laos, mis lasusid kogu raskusega töötava rahva õlgadel, suurendasid rahvahulkade rahulolematust. Töölisklassi, kelle olukord oli eriti talumata, revolutsiooniline liikumine kasvas järjest. Üheaegselt toimus käärimine ka elanikkonna teistes kihtides nii tagalas kui ka rindel, nii keskuses kui ka ääremaa del. Üha laialdasemad rahvahulgad jõudsid järeldusele, et väljapääs tekkinud olukorrast on ainult üks — isevalitsuse kukutamine. Tsaristliku riigikorra põhialused lõid vankuma. Venemaal valmis uus revolutsioon.

Veebruarirevolutsioon. Esimestena tõusid tsarismi vastu üles Petrogradi töölised. Bolševike üleskutsel organiseerisid nad 1917. aasta veebruaris üldstreigi ja tulid pealinna tänavatele, tõmmates endaga kaasa soldatite laialdasi hulki.

«Maha tsaar!», «Maha sõda!», «Leiba!» — oli kirjutatud ülestõusnute lippudele.

Tsaarivalitsus katsus alanud ülestõusu relvajõul maha suruda. Kuid relvad olid soldatite käes, soldatid aga ühinesid töölistega. 1917. aasta 27. veebruaril (12. märtsil uue kalendri järgi) võitis revolutsioon Venemaal.

Veebruarirevolutsioon oli suunatud rahva poolt vihatud tsaari-isevalitsuse vastu ja toimus loosungite all: «Rahu eest, leiva eest, vabaduse eest». Nagu aastate 1905—1907 revolutsioonilgi oli veebruarirevolutsiooni eesmärgiks kõigepealt kõrvaldada teelt tsarism ja hävitada pärisorjuse jäänused. Sellepärast nimetatakse 1917. aasta revolutsiooni nagu esimestki Vene revolutsiooni kodanlik-demokraatlikuks revolutsiooniks.

Tsaari-monarhia kukutanud 1917. aasta revolutsiooni eesotsas seisis proletariaat. Ta oli revolutsiooni algatajaks ja viis oma järel soldatite massi, mis koosnes peamiselt talupoegadest. Proletariaadi ja tema partei — bolševike partei — juhtimine kindlustas revolutsiooni võidu. V. I. Lenin kirjutas: «Revolutsiooni teostas proletariaat, tema näitas üles kangelaslikkust, tema valas verd, tema tõmbas endaga kaasa töörahva ja kehvema elanikkonna kõige laialdasemad hulgad...»¹

1905. aasta eeskujul asutasid töölised ja soldatid juba esimestel revolutsioonipäevadel tööliste ja soldatite saadikute nõukogud. Kuid need nõukogud olid esialgu oportunistlike sotsiaal-revolutsionääride ja menševike parteide käes. Sel ajal kui bolševikud juhtisid rahvahulkade võitlust tänavatel, vallutasid sotsialistid-revolutsionäärid ja menševikud kohti nõukogudes, moodustades neis oma eramuse. Saates oma esindajaid nõukogudesse vaatasid töölised ja soldatid nõukogudele kui rahvavõimu organeile ning lootsid, et nõukogud täidavad nende revolutsioonilisi nõudmisi ja esmajärjekorras kindlustavad rahu sõlmimise.

Kuid tööliste ja soldatite liigne usaldus mängis neile vingerpussi. Sotsialistid-revolutsionäärid ja menševikud ei mõtelnudki rahu sõlmimisele ja rahva revolutsiooniliste

---

¹ V. I. Lenin. Teosed, XX kd., lk. 23—24. 3. trükk.

nõudmiste täitmisele. Sotsialistid-revolutsionärid ja menševikud arvasid, et võim peab kuuluma kodanlusele ja toetudes enamusele nõukogudes aitasid igati kodanlusel võimu juurde pääseda ning imperialistlikku sõda jätkata.

Kokkuleppel sotsialistide-revolutsionääride ja menševikega kujundas kodanlus niinimetatud Ajutise Valitsuse. See koosnes kapitalistidest ja mõisnikest ja oma olemasolu esimesest päevast peale arendas ta poliitikat, mis oli suunatud tööliste ja talupoegade vastu. Revolutsiooni teostasid tööliselised ja talupojad, aga võimu haaras enda kätte kodanlus.

Millega siis seletada, et võitnud tööliselised ja talupojad lubasid võimu üleminekut kodanluse kätte? Pärast tsarismi kukutamist ärkasid ja tundsid huvi poliitika vastu miljonid inimesed, kellel puudusid kogemused poliitika alal. Nad ei olnud siis veel küllaldaselt teadlikud ja kogunud, et aru saada, kes on nende tõelised sõbrad ja kes on vaenlased. Joovastunud revolutsiooni esimestest edusammudest, sattusid rahvahulgad sotsialistide-revolutsionääride ja menševike oportunistlike parteide kütkeisse ja arvasid, et kodanlik valitsus ei takista nõukogudel oma tööd teha.

Seega oli pärast Veebruarirevolutsiooni riigis tegelikult tekkinud kaks võimu: tööliste ja soldatite saadikute nõukogud ning kodanlik Ajutine Valitsus. Niisugust olukorda nimetas Lenin kaksikvõimuks.

2. BOLŠEVIKUD JUHIVAD REVOLUTSIOONI EDASI

Lenini aprilliteesid. Pärast tsarismi kukutamist tuli bolševike partei põranda alt välja ja hakkas oma jõude koon-dama ja tugevdama. Kaugelt Turuhhanski asumiselt tuli Petrogradi tagasi J. V. Stalin, kes otsekohe asus parteitööd juhtima. Hakkas jällegi ilmuma bolševistlik ajaleht «Pravda», mille tsaarivõimud olid 1914. aastal enne Maailmasõja algust sulgenud.

Bolševike partei ees seisis küsimus: kuidas edaspidi tegutseda, kuhu juhtida revolutsioon? Kõik kodanlikud ja väikekodanlikud parteid püüdsid revolutsiooni edasiarenemist seisma panna ja päästa kapitalismi.

Ainult bolševikud astusid otsustavalt välja revolutsiooni edasiarendamise eest, tööliste ja talupoegade võidu eest. Seltsimees Stalin kutsus üles alal hoida saavutatud õigused, arendada revolutsiooni edasi ja kõigepealt tugevdada nõukogusid kui revolutsioonilise võimu organeid. Bolševikud olid arvamusel, et revolutsioon ei tohi seisma jääda poolel teel, ta peab edasi minema sotsialismi võidule.

1917. aasta 3. aprilli öösel saabus välismaalt Petrogradi V. I. Lenin. Teda võtsid Soome vaksalis vastu tuhanded tööliised, soldatid ja madrused. Juba esimesed sõnad, millega Lenin pöördus Venemaa tööliste ja talupoegade poole pärast pikaajalist maapagulas põlve, olid pühendatud ülesannetele eelseisvas võitluses sotsialismi võidu eest. «Elagu sotsialistlik revolutsioon!» — sellise hüüdlausega lõpetas Lenin oma kõne esimesel päeval pärast Venemaale tagasipöördumist.

Juba järgmisel päeval pärast Petrogradi saabumist, 4. (17.) aprillil 1917, luges Lenin bolševike koosolekul ette oma teesid «Proletariaadi ülesandeist käesolevas revolutsioonis». Need läksid ajalukku aprilliteeside nime all.

Lenini aprilliteesid andsid geniaalse plaani partei võitlusele ülemineku eest kodanlik-demokraatlikult revolutsioonilt sotsialistlikule revolutsioonile meie maal. Lenin näitas neis teesides, et revolutsiooni esimene etapp, mis andis võimu kodanluse kätte, on lõppenud. On tarvis üle minna revolutsiooni teisele — sotsialistlikule — etapile, mis peab võimu andma proletariaadi ja kehviktalurahva kätte.

Lenin toonitas aprilliteesides, et Ajutine Valitsus — mõisnike ja kapitalistide valitsus — ei anna rahvale ei leiba, ei rahu ega vabadust. Tööliised ja talupojad ei või seda valitsust toetada.

Lenin õpetas, et nõukogud on revolutsioonilise võimu kõige otstarbekam vorm ja et bolševike partei peab selgitustööga võitma enamuse nõukogudes. Lenin toonitas, et on vaja igati kindlustada tööliste, soldatite ja talupoegade saadikute nõukogusid ning taotleda kogu võimu andmist nende kätte. «Kogu võim nõukogudele!» — selline oli bolševike peamine loosung.

Bolševikud nõudsid tookord rea edasilükkamatute poliit-

tiliste ja majanduslike abinõude viivitamatut ellurakendamist. Nad pooldasid imperialistliku sõja lõpetamist, kõigi maade natsionaliseerimist (s. o. kõigi maade muutmist üldrahvalikuks riiklikuks omandiks) ja nende üleandmist talupoegade kasutusse, tööliste kontrolli kehtimapanekut tootmise ja toiduainete jaotamise üle ning rahvusliku rõhumise hävitamist.

Bolševike võitlus rahvahulkade enda poole võitmise eest. Lenini aprilliteesid andsid bolševike parteile ja tööliklassile selge revolutsioonilise joone. Lenini ja Stalini juhtimisel alustasid bolševikud võitlust ülemineku eest sotsialistlikule revolutsioonile. Nad arendasid hiiglasuurt tegevust töötava rahva laialdaste hulkade enda poole võitmise, nende kasvatamise ja organiseerimise alal.

Bolševikud paljastasid otsustavalt kodanliku Ajutise Valitsuse poliitikat. Võimuletulnud kodanlus jätkas vihatud tsaaripoliitikat. Rahvahulgad nõudsid õiglast demokraatlikku rahu, kodanlik Ajutine Valitsus aga jätkas imperialistlikku sõda. Talupojad nõudsid maad, aga Ajutine Valitsus võitles kõigest jõust mõisnike ja maa nende kätte jätmise eest. Töölised nõudsid töölikkontrolli kehtestamist tootmise üle, kaheksatunnise tööpäeva maksmapanemist ja töötasu tõstmist. Ajutine Valitsus aga lükkas need nõudmised tagasi ja toetas igati kapitaliste. Venemaa rahvad nõudsid vabastamist rahvuslikust rõhumisest, Ajutine Valitsus aga jätkas tsaari-isevalitsuse endist rõhumispoliitikat.

Sotsialistid-revolutsionäärid ja menševikud reetsid rahva huve. Kui altpoolt, tööliste ja soldatite poolt tuleva surve tõttu kodanliku võimu alussambad vankuma löid, siis päästsid sotsialistid-revolutsionäärid ja menševikud langeva Ajutise Valitsuse ja astusid ise selle koosseisu. Ministritelekapitalistidele lisandusid ministrid-«sotsialistid», kes niisama lõmitavalt teenisid vene ja võõramaiste imperialistide huve nagu ka kõik teised Ajutise Valitsuse liikmed.

Töörahva kõige laialdasemad kihid veendusid järkjärgult omaenda kogemuste najal, et ainuõiget ja rahva huvidele vastavat poliitikat ajab üksnes bolševike partei. Bolševike mõju kasvas. Nende loosung: «Kogu võim nõukogudele!» kõlas üha tugevamini Venemaa kõigis paikades.

1917. aasta 18. juunil toimusid Petrogradis ja teistes linnades bolševike juhtimisel tööliste ja soldatite massilised meeleavaldused protestiks Ajutise Valitsuse poliitika vastu. Meeleavaldus Petrogradis oli eriti rahvarikas. 400 000 meeleavaldajat läksid mööda pealinna tänavaid loosungitega: «Maha sõda!», «Maha kümme ministrit-kapitalisti!», «Kogu võim nõukogudele!». Petrogradi, Moskva ja paljude teiste linnade proletariaat läks tol ajal kaasa bolševikega.

Kartes rahvahulkade revolutsioonilist liikumist lõmitasid kodanlus ja tema sotsialistidest-revolutsionääridest ning menševikest käsilased välismaa imperialismi ees. Venemaa majanduslik ja poliitiline sõltuvus kapitalistlikest suurriikidest kasvas pidevalt. Riigivõlg inglise-prantsuse ja ameerika kapitalistidele kasvas sõja ajal kahekordseks.

Täites inglise-prantsuse imperialistide tahet ajas Ajutine Valitsus 1917. aasta juunis soldatid pealetungile rindel. Kuid, nagu seda ka oodata võis, nurjus see pealetung.

Ühtlasi katsus kodanlus kasvavat revolutsioonilist liikumist relvade abil maha suruda. 1917. aasta juulikuul algul tulistas Ajutine Valitsus Petrogradi tööliste, soldatite ja madruste rahulikku meeleavaldust, kes nõudsid kogu võimu üleandmist nõukogudele. Petrogradi tänavatel voolas ohtralt tööliste ja soldatite verd. Tööliste veristamiseks olid rindelt välja kutsutud Ajutisele Valitsusele ustavad väeosad.

Maha surunud juulimeeleavalduse, tormas kodanlus ja tema sotsialistidest-revolutsionääridest ja menševikest käsilased kõigepealt bolševike parteile kallale, et jätta proletariaat ilma peata ning võtta töölistelt ja talupoegadelt nende kogenud ja ustav juht. Pärast juulimeeleavaldust hakkas Ajutine Valitsus massiliselt areteerima bolševikke. Ajaleht «Pravda» ja rida teisi bolševike ajalehti suleti. Anti käsk Lenini areteerimiseks.

Nii veeres Ajutine Valitsus avaliku imperialismi ja kontr-revolutsiooni rappa.

Juulikuul sündmuste tulemusena lõppes kaksikvõim. Kogu võim läks reaktsioonilise kodanliku Ajutise Valitsuse kätte.

Sellises olukorras oli bolševike partei sunnitud jällegi põranda-alla minema. Partei varjas oma juhti V. I. Leninit

ja hakkas ülestõusuks ettevalmistusi tegema, et kukutada kodanluse võim ja kehtestada nõukogude võim.

Partei kuues kongress. Kuidas ka määrates kodanlik kontrrevolutsioon, kuid tal ei läinud korda purustada proletariaadi revolutsioonilist parteid. Hoolimata Ajutise Valitsuse tagakiusamisest kasvas ja laienes bolševike partei mõju.

1917. aasta juuli lõpul tuli Petrogradis illegaalselt kokku bolševike partei kuues kongress. V. I. Lenini kongressil ei olnud: ta varjas end tol ajal onnis Razlivi jaama lähedal. Kuid Lenin juhtis kongressi oma kaasvõitlejate ja õpilaste — Stalini, Sverdlovi, Molotovi, Ordžonikidze — kaudu. Seltsimees Stalin juhtis kongressi kindlalt ja otsustavalt leninlikku teed mööda.

Selleks ajaks oli bolševike partei kasvanud suureks jõuks. Revolutsiooni viie kuu kestel oli ta kasvanud kuuekordselt ja tema ridadesse kuulus 240 000 liiget. Kõiki raskusi ja takistusi võites juhtis bolševike partei Venemaa töölisi ja talupoegi sotsialistliku revolutsiooni teele. Bolševikud lähtusid sealjuures Lenini teooriast, et sotsialismi võit on võimalik ühel maal.

Seltsimees Stalin astus partei kuuendal kongressil otsustavalt välja trotskistlike reeturite vastu, kes panid ette alustada sotsialistlikku revolutsiooni Venemaal alles siis, kui see on võitnud Lääne-Euroopa riikides. «Pole sugugi võimatu,» ütles seltsimees Stalin kongressil, «et just Venemaa osutub selleks maaks, kes rajab tee sotsialismile... Tuleb kõrvale heita iganenud kujutlus, et ainult Euroopa võib meile teed näidata.»¹

Need seltsimees Stalini ennustavad sõnad on täiel määral täide läinud. Just Venemaa osutus selleks maaks, kes rajas inimkonnale tee sotsialismile.

Partei kuues kongress toetas üksmeelselt Lenini ja Stalini joont ning võttis kursi relvastatud ülestõusule kodanliku Ajutise Valitsuse vastu. Tol ajal mängis riigis ainuvõimulist peremeest kodanlik kontrrevolutsioon. AINUÜKSI relvastatud ülestõusuga oli võimalik võimu tema käest ära kiskuda, keh-

---

¹ J. V. Stalin, Teosed. RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1948, 3. kd., lk. 185—186.

tima panna proletariaadi diktatuur ja alustada sotsialistliku ühiskonna ülesehitamist. Kongress rõhutas proletariaadi ja kehvtalurahva liidu tähtsust kui sotsialistliku revolutsiooni põhitingimust.

Kuues kongress läks meie partei ajalukku kui relvastatud ülestõusu ja Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise kongress.

3. SUURE SOTSIALISTLIKU OKTOOBRI- REVOLUTSIOONI VÕIT

Relvastatud ülestõusu ettevalmistamine. Olukord Venemaal muutus üha pinevamaks. Riigi majanduslik olukord halvenes pidevalt. Kasvas ja teravnes majanduslik laos. Kodanlus ja tsaarikindralid hakkasid ettekavatsetult saksa vägedele loovutama ühe linna teise järel, et saksa röövvalutajate abil lämmatada Vene revolutsioon. Kapitalistid olid valmis kogu meie maa andma saksa või inglise-prantsuse imperialistide orjusse, et aga säilitada oma võimu ja mitte võimaldada töölistel ja talupoegadel võita.

Kodanlus valmistas inglise ja prantsuse kapitalistide toetusel ette kontrrevolutsioonilist salanõu siseriigis, et tööliste ja talupoegade revolutsioonilist liikumist maha suruda ja Venemaal julma sõjaväediktatuuri maksuma panna. 1917. aasta augustis tõstis kindral Kornilov mässu ja saatis kontrrevolutsioonilised väeosad Petrogradi peale, lootes inglise tankide ja ameerika dollarite abil purustada revolutsioonilised jõud. Kuid bolševikud kutsusid töölisi ja soldateid kontrrevolutsioonile aktiivselt vastu astuma. Bolševike juhtimisel purustati Kornilovi mäss täielikult. Kornilovi mässu puruklõõmine tõi nähtavale kodanliku kontrrevolutsiooni nõrkuse ja näitas, et bolševike partei on kasvatanud revolutsiooni otsustavaks jõuks, mis on suuteline purustama kõigi tema vaenlaste sepitsusi.

Sell st ajast peale sammub revolutsioon järjekindlalt tõusuteed. Tööliste ja talupoegade võitlus kodanluse ja mõisnike vastu laienes kogu riigis. Sotsialistide-revolutsionääride ja menševike mõju kahanes lakkamatult. Pöörates selja sotsialistidele-revolutsionääridele ja menševikele läk-

sid tööliste ja talupoegade hulgas üle bolševike partei poole. Bolševikud said enamuse Petrogradi, Moskva ja paljudes teistes nõukogudes. Nende mõju suurenes pidevalt nii linnades kui ka maal ja sõjaväes. Proletariaadi ja kehvatalurahvaga ühinesid üha rohkem keskmikud. Sellises olukorras polnud võimalik aega viita.

1917. aasta septembris rõhutas Lenin oma kirjades partei Keskkomiteele pörandalt, et bolševikud võivad ja peavad riigivõimu enda kätte võtma, sest nende poolt on rahva enamik. 7. oktoobril sõitis Lenin illegaalselt Soomemaalt Petrogradi. Järgmisel päeval toimus Lenini ja Stalini kohtumine.

1917. aasta 10. (23.) oktoobril toimus Lenini ja Stalini juhtimisel bolševike partei Keskkomitee ajalooline istung. Ära kuulanud Lenini ettekande, otsustas Keskkomitee lähemal päevil alustada relvastatud ülestõusu Ajutise Valitsuse vastu. Kamenev ja Zinovjev astusid välja relvastatud ülestõusu vastu ja võimu kodanluse kätte jätmise poolt. Kuigi Trotski sel istungil otseselt ei hääletanud resolutsiooni vastu, esitas ta resolutsiooni juurde niisuguse paranduse, mis pidi ülestõusu nurja ajama ja läbi kukutama. Ta tegi ettepaneku enne teise nõukogude kongressi avamist ülestõusu mitte alustada. See aga tähendas: ülestõusu algus edasi lükata, ülestõusu päev juba ette teada anda ja Ajutist Valitsust hoiatada.

Tagasi lükanud reeturite ettepanekud, arendas partei Keskkomitee Lenini ja Stalini juhtimisel tohutut tööd relvastatud ülestõusu ettevalmistamiseks. Ülestõusuks valmistusid tööliste relvastatud salgad (Punakaart), revolutsioonilised soldatid ja meremehed. Partei Keskkomitee saatis oma volinikud Donetsi basseini, Uuralisse ja teistesse tööliskeskustesse, samuti ka Lääne-, Edela- ja teistele rinnetele, et organiseerida ülestõusu kohtadel. Keskkomitee korraldusel loodi Petrogradi Nõukogu juurde Sõjalis-Revolutsiooniline Komitee, mis pidi saama ülestõusu staabiks. 16. oktoobril valis Keskkomitee ülestõusu juhtimiseks Parteikeskuse eesotsas seltsimees Staliniga. See Parteikeskus oli Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee tuumaks ja juhtis praktiliselt kogu ülestõusu.

Keskkomitee istungil 16. oktoobril astusid Kamenev ja Zinovjev uuesti ülestõusu vastu välja ja said jällegi üksmeelse vastulöögi partei Keskkomitee liikmeilt. Siis astusid nad avalikult partei vastu välja. Kamenev ja Zinovjev avaldasid kodanlikus ajalehes teadaande bolševike poolt ettevalmistatava ülestõusu kohta ja andsid seega bolševike plaani välja revolutsiooni vaenlastele. See oli reetmine. Kuid päästa kodanlust hukkumisest need alatud reeturid ei suutnud.

Reetjate poolt hoiatatud kodanlik Ajutine Valitsus püüdis ülestõusu ära hoida ja hävitada revolutsiooni staap — bolševike partei. Selleks kutsus ta kiires korras sõjavägesid rindelt. Kuid ükski jõud ei suutnud enam peatada sotsialistliku revolutsiooni võidukäiku. Julgelt ja veendunult, kindlalt ja ettevaatlikult juhtisid Lenin ja Stalin parteid ja tööliklassi rünnakule kodanluse võimu vastu.

Relvastatud ülestõus. 1917. aasta 24. oktoobril (6. novembril) ilmus bolševistliku ajalehe «Rabotši Putj» number, mis ilmus kodanlike võimude poolt suletud «Pravda» asemel. Selles oli avaldatud seltsimees Stalini poolt kirjutatud juhtkiri «Mida me vajame?», mis kutsus rahvahulki kukutama kodanlikku Ajutist Valitsust. Smolnõi instituudi hoone juurde, kus asus Petrogradi Nõukogu, koondati revolutsiooniliste soldatite ja punakaartlaste salgad. Relvastatud ülestõus oli alanud.

Lenin nõudis asja otsustada tingimata õhtul või öösel ning mitte jätta võimu Ajutise Valitsuse kätte kuni 25. oktoobrini. 24. oktoobri hilisööl saabus Smolnõisse Lenin. Lenini ja Stalini korraldusel vallutasid punakaartlaste ja soldatite salgad vaksalid, posti, telegraafi, ministriumid ja riigipanga. Ülestõus toimus kiiresti ja organiseeritult. Võitluses revolutsiooni võidu eest ilmutasid Petrogradi töölised ja revolutsioonilised väeosad ennenägematut kangelaslikkust. Bolševike kindla juhtimise, tööliste-punakaartlaste, revolutsiooniliste soldatite ja madruste julge ja ennastsalgava võitluse tulemuseks oli kapitalistide ja mõisnike võimu kukutamine.

25. oktoobril (7. novembril) 1917. aastal võitis sotsialistlik revolutsioon. Sel ajaloolisel päeval avaldas Sõjalis-

Revolutsiooniline Komitee üleskutse «Venemaa kodanikele», milles teatati, et Ajutine Valitsus on kukutatud ja riigivõim üle läinud nõukogudele. Peeter-Pauli kindluse ja Neeval seisva ristleja «Aurora» kahurid olid sihitud Talvepaleele. Nende kahurite mürin kuulutas Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni võitu. 26. oktoobri öösel vallutasid ülestõusnud töölised, soldatid ja madrused tormijooksuga Venemaa viimse kodanliku valitsuse viimse varjupaiga. Oma õigustesse astusid riigi tõelised peremehed — töölised ja talupojad.

Petrogradi järel võitis relvastatud ülestõus pärast ägedaid lahinguid Moskvast. Revolutsioon võitis ka kõigis teistes linnades. Ta jõudis kiiresti sõjaväeni ja tungis talurahva hulkadesse. Rahvas kõrvaldas kõikjal kodanluse võimu. Seda asendas uus, tõeliselt rahvalik, nõukogude võim.

Nii viis Lenini ja Stalini poolt juhitud bolševike partei 1917. aasta oktoobris Venemaa töölised ja talupojad suurele ajaloolisele võidule kapitalistide ja mõisnike üle, sotsialistliku revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri võidule.

Nõukogude võimu esimesed dekreedid. 1917. aasta 25. ja 26. oktoobril (7. ja 8. novembril) pidas Petrogradis oma istungeid Töölise ja Soldatite Saadikute Nõukogude Teine Ülevenemaaline Kongress. Väljendades kogu Venemaa tööliste, soldatite ja talupoegade tahet ning tuginedes relvastatud ülestõusu võidule teatas nõukogude teine kongress, et kogu võim riigis on üle läinud nõukogude kätte. Kongress moodustas maailma esimese tööliste ja talupoegade valitsuse — Rahvakomissaride Nõukogu. Rahvakomissaride Nõukogu esimeheks valiti V. I. Lenin ja rahvasasjade rahvakomissariks J. V. Stalin.

Uue võimu tõeliselt rahvalik iseloom ilmnes juba tema tegevuse esimestes sammudes. Esmakordselt maailmas oli loodud valitsus, kes hakkas töötava rahva põliseid lootusi ja ootusi ellu viima.

Teine Ülevenemaaline Nõukogude Kongress võttis vastu rahudekreedi. Venemaa tööliste ja talupoegade valitsus tegi kõigile sõdivatele rahvastele ja nende valitsustele ettepaneku viivitamata alustada läbirääkimisi õiglase ja demokraatliku rahu sõlmimiseks. Seega heiskas nõukogude võim

esimesena inimkonna päästmiseks imperialistlike sõdade õudustest ning õiglase ja demokraatliku rahu ning rahvastevahelise sõpruse eest võitlemise lipu.

Teine Ülevenemaaline Nõukogude Kongress võttis vastu Lenini maadekreedi. Teostus see, millest talupojad olid unistanud ja mille eest nad olid võidelnud paljude sajandite vältel. Talupojad said tasuta üle 150 miljoni tiinu maad, mis oli konfiskeeritud (tasuta ära võetud) mõisnikelt, kodanluselt, tsaarilt ja kirikult. Talupojad vabanesid iga-aastastest rendimaksudest mõisnikele ligi 500 miljoni kuldrubla suuruses summas. Maaeraomandus kaotati jäädavalt ja asendati üldrahvaliku, riikliku omandusega. See vabastas talupojad mõisniku orjusest ja oli vajalikuks tingimuseks nende elu korraldamisel uut, sotsialistlikel alustel.

Nõukogude võim kehtestas kaheksatunnise tööpäeva ettevõtteis ja pani maksma tööiskontrolli tootmise üle. Pangad, raudteed ja kaubalaevastik võeti kapitalistide käest ja anti üle riigile. Seejärel natsionaliseeriti ka suurtööstus.

Maa, vabrikute, tehaste, pankade, raudteede jne. muutmisel üldrahvalikuks, riiklikuks omandiks oli otsustav tähtsus meie maa edasiarendamisel. See hävitas kodanluse majandusliku jõu ja võimaldas Nõukogude riigil asuda sotsialistliku rahvamajanduse ülesehitamisele.

1917. aasta novembris avaldas Nõukogude valitsus V. I. Lenini ja J. V. Stalini allkirjadega «Venemaa rahvaste õiguste deklaratsiooni». Nõukogude võim kehtestas Venemaa kõigi rahvaste üheõigusluse ja sõltumatuse ning kaotas igasugused rahvuslikud kitsendused ja eesõigused. Ta tunnistas iga rahva õigust enesemääramisele, kaasa arvatud lahkulöömine ja iseseisva riigi moodustamine. Rahvuslikule rõhumisele, mida oli harrastanud kodanluse ja mõisnike võim, tuli lõpp. See rajas vundamendi meie maa rahvaste vabale ja kindlale liidule.

4. SUURE SOTSIALISTLIKU OKTOOBRIREVOLUTSIOONI MAAILMA-AJALOO LINE TÄHTSUS

Oktoobrirevolutsioon pani aluse sotsialismi võidule Nõukogude Liidus. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon oli pöördepunktiks meie riigi elus. Ta kiskus meie maa välja kapitalistlikust süsteemist ja suunas ta täiesti uuele teele, sotsialismi teele.

25. oktoobril (7. novembril) 1917. aastal, võitnud revolutsiooni esimesel päeval, ütles V. I. Lenin:

«Kõigepealt seisab selle riigipöörde tähtsus selles, et meil saab olema Nõukogude valitsus, meie oma võimuorgan, ilma kodanluse igasuguse osavõtuta. Rõhutatud rahvahulgad ise loovad võimu. Põhjalikult purustatakse vana riigiaparaat ja luuakse uus valitsemisaparaat nõukogude organisatsioonide näol.

Nüüdsest peale algab Venemaa ajaloos uus ajajärk ja käesoleva kolmanda Vene revolutsiooni lõpptulemuseks peab olema sotsialismi võit.»¹

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon lõi vajalikud eeldused sotsialismi ülesehitamiseks meie maal. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon likvideeris kapitalistide ja mõisnike võimu ning purustas vana kodanluse ja mõisnike riigiaparaadi. Esmakordselt ajaloos löid rõhutatud hulgad oma võimu, tööliste ja talupoegade võimu, ja moodustasid oma nõukogude riigiaparaadi.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni poolt loodud Nõukogude riik suutis maha suruda kukutatud eksploateerivate klasside vastupanu, kaitsta Nõukogude riiki sise- ja välisvaenlaste vastu ja organiseerida sotsialistlikku ülesehitustööd. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemuseks oli sotsialismi võit Nõukogude Liidus.

Oktoobrirevolutsioon lõi kõik eeldused töötava rahva ainelise heaolu ja kultuurilise taseme pidevaks tõusuks. Ta avas tee vabale ja õnnelikule elule. Seltsimees Stalin ütleb: «Meie revolutsioon on ainus, mis ei piirdunud kapitalismi ahelate purustamise ja rahvale vabaduse andmisega,

¹ V. I. Lenin, Teosed, XXII kd., lk. 4.

vaid on jõudnud rahvale anda ka ainelised tingimused jõukaks eluks. Selles on meie revolutsiooni jõud ja võitatus.»¹

Oktoobrirevolutsioon hävitas rahvusliku rõhumise. Kõik varem rõhutatud rahvad meie maal on muutunud ühtse nõukogude pere täieõiguslikeks liikmeiks.

Oktoobrirevolutsioon hävitas naiste ebavõrdsuse. Töötav naine oli kõigist rõhutuist kõige rõhutum. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon vabastas nad rõhumisest ja muutis nad ühiskonna täieõiguslikeks liikmeiks ja aktiivseiks kommunismi ehitajaks.

Oktoobrirevolutsioon tõi meie kodumaa välja imperialistlikust sõjast. Ta vabastas meie rahva jäädavalt rasket kohustusest valada oma verd vene ja välismaise kodanluse huvide eest.

Oktoobrirevolutsioon toimus sel ajal, kui meie kodumaad ähvardas riikliku iseseisvuse täieliku kaotuse hädaoht. Kui meie rahvas poleks bolševike partei juhtimisel teostanud sotsialistlikku revolutsiooni, siis oleks Venemaa muutunud imperialistlike riikide asumaaks. Oktoobrirevolutsioon päästis meie maa orjastamisest välismaiste riikide poolt ja kindlustas meie kodumaale vabaduse ja iseseisvuse.

Oktoobrirevolutsioon avas uue ajastu inimkonna ajaloo. Oktoobrirevolutsioonil on ülisuur tähtsus mitte ainult meie maale, vaid ka kogu maailmale. Ta on avaldanud ja avaldab ka nüüd sügavat mõju kõigile riikidele.

Enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni seisis kõik muutused ühiskonna arenemises selles, et ühed ekspuaterijad asendusid teistega, kuid töörahva ekspuaterimine ja rõhumine jäi püsima.

Seltsimees Stalin ütleb:

«Rahvaste ajalugu tunneb palju revolutsioone. Need erinevad Oktoobrirevolutsioonist selle poolest, et nad olid kõik ühekülgsed revolutsioonid. Töörahva ekspuaterimise üks vorm asendus ekspuaterimise teise vormiga, kuid ekspuaterimine ise jäi püsima. Ühed ekspuaterijad ning

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 441.

rõhujad asendusid teiste ekspluateerijate ning rõhujatega, kuid ekspluateerijad ning rõhujad ise jäid alles. Ainult Oktoobrirevolutsioon seadis endale eesmärgiks — kaotada igasugune ekspluateerimine ja likvideerida kõik ja igasugused ekspluateerijad ning rõhujad.»¹

Erinevalt kõigist teistest revolutsioonidest ei asendanud Oktoobrirevolutsioon ühtesid võimulolevaid ekspluateerijaid teistega, vaid kukutas kõik ekspluateerijad ja andis võimu töörahva kõige revolutsioonilisemale klassile — proletariaadile. Sotsialistliku revolutsiooni tulemuseks oli proletariaadi diktatuuri kehtimapanek.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon tähendab põhjalikku pööret inimkonna ajaloos vanast, kapitalistlikust, maailmast uue, sotsialistliku, maailma poole.

Enne Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu valitses kogu maailmas kapitalism. Oktoobrirevolutsioon võttis kapitalismilt ära kõige suurema riigi, mis võtab enda alla ühe kuuendiku kogu maakera maismaast. Nüüd ei ole enam ühtset kapitalistlikku maailma, vaid on olemas kaks maailma: kapitalistlik ja sotsialistlik. Juba uue, sotsialistliku maailma olemasolu nõrgendab ülemaailmse kapitalismi jõudu ja paneb vankuma tema põhialused.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon sisendas kogu maailma proletariaadi teadvusse usku oma jõudusesse ja oma võimusesse.

Kodanlus väidab, et ekspluateeritavad ei tule toime ilma ekspluateerijateta. Oktoobrirevolutsioon näitas kõigi maade töörahvale, et ta võib vabaneda ekspluateerijaist ja edukalt ehitada uut elu.

Kodanlus väidab, et kapitalistlik omandus on puutumatu, püha ja igavene. Oktoobrirevolutsioon võttis kapitalistidelt ära kokkuröövitud rikkused ja muutis need rikkused rahva ühisvaraks.

Kodanlus väidab, nagu jaguneks inimkond madalamateks ja kõrgemateks rassideks, kelledest esimesed peavad alistuma teistele. Oktoobrirevolutsioon purustas selle muinas-

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 363—364.

jutu. Ta tõestas, et kõik rahvad, kui nad on saanud vabaduse, võivad edukalt arendada oma majandust ja kultuuri. Kaotanud rahvusliku rõhumise meie maal, näitas nõukogude võim kogu maailma rõhutud rahvastele teed vabanimisele.

Oktoobrirevolutsioon paljastas oportunistlike parteide teooria, mille järgi olevat võimalik sotsialismini jõuda koostöö abil kodanlusega.

Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon pani alguse ülemaailmse kapitalismi hukkumisele ja avas uue ajastu inimkonna ajaloos — sotsialismi ajastu. Nõukogude rahvas on õigustatult uhke, ei niisugune tõeliselt suur revolutsioon toimus meie maal.

V. I. Lenin kirjutas:

«Meil on õigus uhkust tunda ja me oleme uhked, et meile on osaks langenud õnn alustada Nõukogude riigi ülesehitamist, alustada seega uut ajastut maailma ajaloos, uue klassi valitsemise ajastut, kes on rõhutud kõigis kapitalistlikes riikides ning sammub kõikjal uue elu poole, kodanluse üle võidu saavutamisele, proletariaadi diktatuurile, inimkonna vabastamisele kapitali ikkest ja imperialistlikest sõdadest.»¹

5. INTERVENTIDE JA VALGEKAARTLASTE PURUSTAMINE

Sotsialistlik isamaa on hädaohus. Noorel Nõukogude vabariigil tuli juba oma olemasolu esimestel päevadel läbi teha karmid katsumused. Kapitalistid ja mõisnikud osutasid võitnud töölistele ja talupoegadele ägedat vastupanu. Sotsialistide-revolutsionäärude, menševike, trotskistide, buhaarinlaste ja teiste rahvavaenlaste abiga organiseerisid nad kontrevolutsioonilisi salanõusid, tõstsid nõukogudevastaseid mässe ja tungisid kallale partei ja valitsuse juhtide elule. Ministeriumide, pankade ja teiste asutuste vanad tsaariaegsed ametnikud keeldusid uue võimuga koos töötada.

¹ V. I. Lenin, Teosed, XXVII kd., lk. 27.

mast ja ajasid kuritahtlikult nurja noore Nõukogude riigi aparaadi töö.

Hoolimata hiiglasuurtest raskustest surusid partei ja nõukogude võim edukalt maha vaenulike jõudude vastupanu. Toetudes tööliste ja talupoegade poolehoiule paljastasid partei ja nõukogude võim kõik kukutatud ekspluataatorlike klasside salasepitsused ja ajasid nurja kõik nende plaanid. Üleliiduline Erakorraline Komisjon (Vetšeka), kes töötas kindla revolutsioonäari Feliks Dzeržinski juhtimisel, võitles halastamatult kodanlaste ja mõisnike kontrrevolutsiooni vastu.

Nõukogude võim tungis meie maa kõige kaugematesse kohtadesse. 1917. aasta lõpul ja 1918. aasta algul levis nõukogude võim meie maal niivõrd kiires tempos, et Lenin nimetas seda nõukogude võimu triumfimarsiks.

Kuid nõukogude võimu vaenlased ei tukkunud ja nad püüdsid ära kähkida noort Nõukogude vabariiki. 1918. aasta veebruaris ajasid saksa imperialistid Trotski ja Buhharini reetliku tegevuse tagajärjel nurja rahuläbirääkimised, mis peeti Nõukogude riigi ja Saksamaa vahel, ning tungisid reetlikult Nõukogudemaale. Nad seadsid endile eesmärgiks nõukogude võimu kukutamise, Venemaa muutmise Saksamaa asumaaks ja meie rahva orjastamise. Vana armee ei suutnud hästi relvastatud saksa väe jõukude pealetungile vastu panna. Saksa sõjaväed tungisid Ukrainasse ja Valge-Venesse. Nad lähenesid Petrogradile. Surmaoht ähvardas meie kodumaad.

Neil otsustavail päevil pöördusid Lenin ja Stalin nõukogude rahva poole üleskutsega «Sotsialistlik isamaa on hädaohus!». Lenin ja Stalin kutsusid töölisi ja soldateid kaitsma iga positsiooni viimse veretilgani. Selle üleskutse peale asusid töörahva hulgad otsustavasse võitlusse saksa röövvalutajate vastu.

Nõukogude vabariigi kaitseks välis- ja sisevaenlaste vastu organiseerisid Lenin ja Stalin Tööliste ja Talupoegade Punaarmee. Asja loodud Punaarmee väesalgad said oma esimesed tuleristsed lahingutes saksa interventide vastu. Nad löid kangelaslikult tagasi hambuni relvastatud saksa kiskja.

Narva ja Pihkva all anti saksa väe jõukudele otsustav vastulõhk. Nende pealetung Petrogradi suunas peatati.

23. veebruar 1918 — imperialistliku Saksamaa sõjavägedele vastulõõgi andmise tähendusrikas päev — sai Nõukogude armee sünnipäevaks. Iga aasta pühitseb meie maa pidulikult seda päeva.

Nõukogude võim sõlmis tookord rahu Saksamaaga ning saavutas puhkeaja. See puhkeaeeg võimaldas Nõukogude riigil tugevneda, luua võimas Punaarmee ja asuda rahulike ülesehitustööle.

Puhkeaja katkestamine. Välismaise sõjalise interventsiooni algus. Nõukogude riigi poolt saavutatud puhkeaeeg ei kestnud kaua. Seda katkestasid Inglise, Prantsuse, Jaapani, Ameerika Ühendriikide ja teiste maade imperialistid, kes saksa imperialistide kannul tungisid kallale Nõukogude Venemaale. Nende maade imperialistid tahtsid kägistada nõukogude võimu, taastada kodanlik-feodaalne riigikord, vallutada Nõukogude maid ja rikkusi ning orjastada meie rahva. Selleks organiseerisid imperialistid relvastatud sissetungi Nõukogude Venemaale. Seesugust välismaiste riikide relvastatud sissetungi nimetatakse sõjaliseks interventsiooniks.

Intervendid tegutsesid tihedas ühenduses Venemaal leiduvate kontrrevolutsiooniliste jõududega. Vene kapitalistid ja mõisnikud sahkerdasid meie maaga. Meelsasti loovutasid nad võõramaistele imperialistidele meie maid, vilja, naftat, meie tööstuse, et interventide abiga taastada oma võimu ja omada jälle võimalust töörahvast rõhuda. Võitluses nõukogude võimu vastu ühinesid kaks jõudu: välismaa imperialistid ja sisemine kontrrevolutsioon.

1918. aasta suvel organiseerisid valgekaartlased, sotsialistid-revolutsionäärid, menševikud ja kõik teised jäätised nõukogudevastaseid ülestõuse Moskvast, Jaroslavis ja meie maa teistes linnades. Idas tõstis pead kodanlaste ja mõisnike kontrrevolutsioon, mis kukutas nõukogude võimu paljudes Siberi ja Volgamaa tähtsates kohtades. Ühtlasi organiseerisid tööliste ja talupoegade vaenlased terrori partei ja nõukogude tegelaste vastu. 1918. aasta suvel tapsid sotsialistid-revolutsionäärid Petrogradis Volodarski ja Uritski

ning tungisid Moskvas roimarlikult Vladimir Iljits Lenini elu kallale.

Välismaised kodanlikud riigid organiseerisid Nõukogude vabariigi blokaadi, see tähendab, lõikasid läbi kõik mere- teed ja muud ühendusteel välismaailmaga. Ei tööstuskaupu ega toiduaineid ja arstimeid ei saanud enam Nõukogude Venemaale sisse vedada. Ühtlasi saatsid Inglise, Prantsuse, Jaapani ja Ameerika Ühendriikide imperialistid Nõukogude Venemaa vastu oma sõjaväed, kes tallasid meie maad, uju- tasid verega üle meie riigi ja röövisid meie rikkusi.

Inglise ja Ameerika, Jaapani ja Prantsuse imperialistid olid kõigi nõukogudevastaste sõjaretkede organiseerijad ja innustajad ning varustasid valgekaartlasi relvastuse, sõja- moona ja sõjaliste instruktorigega. Inglise kindral Knox kir- jutas avalikult: «Meie saatsime Siberisse sadu tuhandeid püsse, sadu miljoneid padruneid, sadu tuhandeid riide- varustuse komplekte, kuulipildujalinte jne. Iga bolševike pihta lastud kuul oli valmistatud Inglismaal.»

Nõukogude vabariigi õelam vaenlane Churchill, kes oli tol ajal Inglismaa sõjaminister, kuulutas välja neljateist- kümne kodanliku riigi sõjaretke Nõukogude Venemaa vastu.

1918. aastal maandasid jaapani röövlid oma sõjaväed Kaug-Idas ning vallutasid Vladivostoki, Primorje ja Põhja- Sahhalini. Inglise imperialistid vallutasid Arhangelski, Mur- manski, Bakuu ja mõned Kesk-Aasia rajoonid. Vallutatud maa-aladel panid imperialistid toime kõige nurjatumaid kuri- tegusid. 1918. aasta septembris lasksid inglise imperialis- tid sotsialistide-revolutsionäärade kaasabil Taga-Kaukaasias maha 26 Bakuu komissari: Stepan Šaumjani, Aljoša Džaparidze, Mešadi Azizbekovi, Ivan Fioletovi ja teised.

1918. aasta augustis tungisid Siberisse Ameerika sõja- väed. Nad viibisid seal kuni 1919. aasta aprillini ja niisama nagu jaapani, inglise ning kõik teised intervendid põleta- sid vene külasid, terroriseerisid metsikult vene elanikke ning lasksid maha mitusada töolist ja talupoega. Nende vägede ülemjuhataja kindral Graves tunnistas, et oma interventsiooniga Ameerika Ühendriigid «võtsid osa pingu- tustest kukutada nõukogude võim». Samal eesmärgil sõl- mis tollaegne Ameerika president Wilson kokkuleppe, mille

järgi Ameerika Ühendriigid kohustusid «abistama admiral Koltšaki valitsust varustusega, sõjamaterjalidega ja toiduainetega, et teha tema valitsus ülevenemaaliseks». Täites seda kohustust saatsid Ameerika Ühendriigid valgekaartlikele vägedele sadu tuhandeid vintpüsse, miljoneid padru- neid, samuti kuulipildujaid, kahureid ja iga liiki varustust.

1918. aasta suvel ähvardas surmaoht Tsaritsõnit. Tema ümbruskonnas koondusid kindral Krasnovi jõugud, linnas aga tegutsesid valgekaartlased ja reeturid. Et muretseda vilja ja päästa Tsaritsõn, saatis V. I. Lenin sinna seltsimees Stalini. Lühikese ajaga muutis seltsimees Stalin põhjalikult olukorra Tsaritsõni all. Ta saatis nälga kannatavaisse pealinna- desse suurel hulgal toiduaineid, kaitses Tsaritsõnit ja takistas valgekaartlastel Moskva suunas endale teed murda. Tsaritsõni kangelasliku kaitse auks seltsimees Stalini juhtimisel 1918. aastal nimetati see linn hiljem ümber Stalin- gradiks.

Entente'i sõjaretked. Eriti ulatuslikuks muutus intervent- sioon Nõukogude Venemaa vastu aastail 1919—1920. Võit- nud Saksamaa ja Austria, saatis Entente suured sõjajõud Nõukogudemaale. Ta organiseeris kolm sõjaretke Nõu- kogude Venemaale.

Esimene sõjaretk algas 1919. aasta kevadel. Oma pea- lootuse panid imperialistid tol ajal oma käsikule Siberis — admiral Koltšakile, kes jõudis oma vägedega peaaegu Vol- gani ja kuulutas end Venemaa ülemvälitsejaks. Üheaegselt tegutsesid tol ajal nõukogude võimu vastu Denikini sõja- väed lõunas ja kindral Judenitši sõjaväed loodes. Judenitš tungis Baltimaadest peale Petrogradile. Vastulöögi andmi- seks saatis Keskkomitee seltsimees Stalini Petrogradi. Petro- gradi ähvardanud oht likvideeriti. See kergendas võitlust Koltšaki vastu, kelle sõjavägi 1919. aasta lõpuks hävitati täielikult.

Entente'i teist sõjaretke juhtis kindral Denikin. 1919. aasta sügisel vallutasid tema sõjaväed Orjoli linna ja lähenesid Tuulale, ähvardades vallutada meie kodumaa pealinna — Moskvat. Sel otsustaval momendil mobiliseerisid partei ja Nõukogude riik kõik jõud võitluseks Denikini vastu. Võeti vastu Denikini purustamise plaan, mille oli välja töötanud

seltsimees Stalin. Selle plaani alusel ja seltsimees Stalini juhtimisel purustati Denikini sõjaväed otsustavalt. Orjoli ja Voroneži all purustatud sõjaväed taganesid lõunasse. 1920. aasta algul vabastati valgekaartlastest kogu Ukraina ja Põhja-Kaukaasia.

Entente'i kolmas sõjaretk teostati panide Poola jõudude ja valgekaartliku kindrali Wrangeli sõjavägedega, kes oli Krimmi varju pugunud. Nii Poola kui ka Wrangel said inglastelt ja prantslastelt moodsa relvastuse, autosid, tanke, lennukeid ja varustust. Kuid ka sel sõjaretkel Nõukogude vabariigi vastu oli samasugune hale lõpp nagu Koltšaki ja Denikini sõjaretkedel. 1920. aasta oktoobris sõlmis Nõukogude Venemaa rahulepingu Poolaga. Sama aasta novembris vabastasid Punaarmee väeosad M. V. Frunze juhtimisel Krimmi interventidest ja valgekaartlastest ning lõpetasid sellega võidukalt kodusõja. Ainult üksikutes ääremaades lõppes see hiljem. Jaapani interventsioon Kaug-Idas likvideeriti 1922. aastal.

«Välismaa interventide ja vene valgekaartlaste sõda Nõukogude vastu lõppes Nõukogude võiduga.

Nõukogude vabariik päästis oma riikliku sõltumatuse, oma vaba olemasolu.

See oli välismaa sõjalise interventsiooni ja kodusõja lõpp. See oli nõukogude võimu ajalooline võit.»¹

Nõukogudemaa kui ühtne sõjaleer. Võidu saavutamiseks interventide ja valgekaartlaste üle tugevdasid bolševike partei ja Nõukogude riik igati Punaarmeed ning kindlustasid Nõukogude tagalat.

Partei ja nõukogude võim panid tagala rinde huvide teenistusse. Võidu saavutamiseks vaenlase üle võttis nõukogude võim oma kontrolli alla kogu tööstuse, sealhulgas kesk- ja väiketööstuse, keelas ära erakaubanduse, pani kehtima toiduainete äraandmise kohustuse, mille järgi talupojad pidid andma kõik toiduainete ülejäägid armee ja tööliste varustamiseks. Raskes sõjaolukorras oli riik sunnitud sisse seadma tarbeesemete jaotamise kaartide järgi. Nõukogude

---

¹ «ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 239.

võim pani kehtima üldise töökohustuse kõigile klassidele. Ta tõmbas kodanluse kohustuslikule tööle.

Kogu seda kodusõja poolt esilekutsutud abinõude süsteemi nimetati sõjakommunismiks. Ilma sõjakommunismita poleks nõukogude võim suutnud saavutada võitu kodusõjas.

Oma poliitikas talurahva suhtes tuginesid partei ja Nõukogude riik eeskätt kehttalurahvale. Nõukogude võim võitles otsustavalt kulakute vastu, kes keeldusid Nõukogude riigile vilja müümast. Kulakud tahtsid nalja kondise käega Nõukogude vabariiki kägistada ja saavutada endise elukorra taastamise. Partei organiseeris kehttalurahva kulakluse purustamiseks ja nõukogude võimu korralduste toetamiseks. 1918. aastal olid olemas erilised kehtkute komiteed. Need komiteed olid proletariaadi ustavateks tugedeks ja etendasid suurt osa võitluses kulakutega ning sõjaväe ja elanikkonna varustamisel toiduainetega. «Võitlus leiva eest on võitlus sotsialismi eest,» ütles tookord Lenin.

Suur tähtsus võidu saavutamiseks interventide ja valgekaartlaste üle oli partei õigel poliitikal kesktalurahva suhtes. Leninliku maadekreedi elluviimise tulemusena said talupojad maad; mitte enam kehtik, nagu enne revolutsiooni, vaid keskmik moodustas nüüd talurahva enamuse. Kodusõja lõpptulemus olenes suurel määral sellest, missugune klass — kas proletariaat või kodanlus — suudab kesktalurahva enda poole võita.

Esimestel kuudel pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu kõikus keskmik proletariaadi ja kodanluse vahel. Kuid 1918. aasta sügisest alates toimus kesktalurahva hulkade meeleolus murrang. Talurahvas sai aru, et kui võidavad interventid ja valgekaartlased, siis seavad mõisnikud oma võimu jalule ja võtavad talupoegadelt maa ära. Kesktalurahvas pöördus nõukogude võimu poole. Töölisklassi ja töötava talurahva liit töölisklassi juhtimisel etendas ülitähtsat osa kodusõja võidukas lõpetamises.

Mis tagas Punaarmeele võidu. Nõukogude võimu vaenlastel — interventidel ja valgekaartlastel — oli küllaltki eelseid. Neil oli valmis sõjavägi, kogenud sõjaväeline kaader, esmajärguline relvastus, laskemoon, riidevarustus ning nende käes olid üksvahe meie maa kõige viljarikkamad piirkonnad.

Kodusõja aastail oli Nõukogude vabariigi seisukord väga raske. Rinnete tulerõngas pigistas teda igast küljest. Oli aeg, millal kolmveerand Nõukogude riigist oli välismaiste interventide käes. Nõukogude vabariigil ei jätkunud leiba, relvi ega riidevarustust.

Kuid siiski tuli Nõukogude vabariik võitjana välja sellest ebavõrdsest heitlusest. Interventide ja valgekaartlaste sõjaväed löödi pihuks ja puruks.

Millega seda siis seletada?

Interventide ja valgekaartlaste sõjaväed sõdisid rahvale võõraste eesmärkide ning imperialistliku kodanluse ja mõisnike huvide eest ja sellepärast ei võinud nad leida rahva poolehoidu ja toetust. Punaarmee seevastu võitles tööliste ja talupoegade kodanluse ja mõisnike ikke alt vabastamise suure idee ning oma sotsialistliku kodumaa vabaduse ja iseseisvuse eest. Ta võitles nõukogude võimu eest, kes teostas ainuõiget poliitikat, mis vastas täiesti rahva huvidele. Rahvahulgad mõistsid seda poliitikat oma poliitikana ja toetasid seda lõpuni.

Punaarmee on rahva lemmik. Ta on truu ja ustav oma rahvale ja seepärast rahvas armastab ja toetab oma sõjaväge. Katkematu side rahvaga andis Punaarmeele suure ja võitmatu jõu võitluses interventide ja valgekaartlaste väejõukudega.

Sõja eesmärgid olid Nõukogude vägedele täiesti arusaadavad ja nad teadsid, et need eesmärgid on õiglased. See tõstis Punaarmee võitlusvõimet ning kõvendas tema ridades revolutsioonilist distsipliini ja organiseeritust. Punaarmee sõdurid võitlesid mehiselt igast küljest pealerõhivate vaenlaste vastu. Nad ilmutasid ennenägematut enesesalgamist ja kangelaslikkust.

Punaarmee võitis sellepärast, et tema juhtivaks ja organiseerivaks jõuks oli Lenini-Stalini kangelaslik partei. Kodusõja aastail läks üle poole kogu partei koosseisust rindele. Partei tõstis oma ridadest esile selliseid organisaatoreid ja agitaatoreid, nagu sõjakomissarid. Nad liitsid ühte Punaarmee ridu ja sisendasid neile distsipliini- ja võitlusvaimu.

Bolševike partei oli mitte üksnes rinde, vaid ta tagala juhtivaks tuumaks. Ta muutis kogu meie maa ühtseks sõja-

leeriks. Tagala varustas Punaarmee relvastuse, toiduainete ja täiendustega. Valgekaartlaste sõjavägede tagalas töötasid tähelepanuväärsed bolševikud, kes organiseerisid tööliste ja talupoegade ülestõuse interventide ja valgekaartlaste vastu. Nad õõnestasid vaenlase tagalat ja kergendasid Punaarmee edasiliikumist. Ukraina, Siberi, Kaug-Ida, Uurali, Valge-Vene ja Volgamaa partisanid osutasid oma tegevusega hindamatuid teeneid Nõukogude vägedele.

Bolševike partei innustas tööliste ja talupoegade laialdasi hulki isamaasõtta võõramaiste interventide ja valgekaartlaste vastu. Selle sõja uskumatud raskused ja nende edukas võitmine näitasid kujukalt, millist jõudu ja energiat võivad arendada töölised ja talupojad, kui neid juhib bolševike partei. Bolševike üksmeel ja distsipliin, nende revolutsiooniline vaim ning valmisolek tuua igasuguseid ohvreid ühise ürituse eduks, nende oskus organiseerida miljonilisi hulki ja neid õigesti juhtida keerukas olukorras otsustasid kodusõja ajal meie maal toimunud ägedate lahingute tulemuse.

Nõukogude võimu võitlus interventide ja valgekaartlaste vastu leidis kõigi maade tööliste poolehoidu ja toetust. Kapitalistlike riikide valitsused saatsid oma sõjaväed Nõukogudemaale ja püüdsid kähkida maailma esimest tööliste ja talupoegade riiki, nende maade töölised aga organiseerisid streike, loobusid interventidele ja valgekaartlastele saadetava sõjavarustuse laadimisest ning moodustasid tegevkomiteesid «Käed Venemaa küljest!» V. I. Lenin kirjutab: «Niipea kui rahvusvaheline kodanlus ähvardab meid lüüa, haaravad ta käest kinni tema omad töölised.»¹

Hiiglasuurt osa interventide ja valgekaartlaste purustamisel etendasid bolševike partei ja Nõukogude riigi juhid Lenin ja Stalin. Julgelt ja kindlalt juhtis Lenin nõukogude laeva läbi kodusõja tormide. Ta kõvendas väsimatult Nõukogude riigi kaitset, innustas ja organiseeris Punaarmee võitlust ning kindlustas jõudu säästmata Nõukogude tagalat. Lenin juhtis Tööliste ja Talupoegade Kaitsenõukogu tööd, kes mobiliseeris tööstuse, transpordi ja kõik riigi ressursid rinde vajaduste rahuldamiseks.

¹ V. I. Lenin, Teosed, XXV kd., lk. 405.

Seltsimees Stalin oli Lenini peamiseks toeks Nõukogude riigi kaitse organiseerimisel ja juhtimisel. Partei Keskkomitee ja isiklikult Lenin saatsid seltsimees Stalini kodusõja aastail kõige otsustavamaile ja revolutsioonile kõige ohtlikemaile rinnetele, sinna, kus interventide ja valgekaartlaste edasiliikumine ähvardas nõukogude võimu olemasolu, ja seltsimees Stalin saavutas kõikjal võite. Seltsimees Stalin juhtis lahinguoperatsioone Tsaritsõni ja Permi all, Petrogradi all ja Denikini vastu, panide Poola ja Wrangeli vastu. Ta töötas välja geniaalsed plaanid vaenlase purukslõõmiseks ja viis need edukalt ellu. Seltsimees Stalin oli Punaarmee kõige tähtsamate võitude otsene innustaja ja organiseerija.

Bolševike partei juhtimisel, Lenini ja Stalini juhtimisel lõid meie maa töölised ja talupojad tagasi välismaiste imperialistide esimese kallaletungi sotsialistlikule isamaale. Tööliste ja talupoegade toetusel puhastas Punaarmee vaenlastest meie maa territooriumi, päästis nõukogude võimu, kaitses Oktoobrirevolutsiooni suuri võite, kindlustas sotsialistliku riikliku iseseisvuse ja võimaldas meie maa töötaval rahval asuda rahulikule sotsialistlikule ülesehitustööle.

LÜHIKOKKUVÕTE

Üheksateistkümnenda sajandi lõpul ja kahekümnenda sajandi algul jõudis kapitalism oma arenemise viimsele astmele — imperialismile. Imperialismi ajal muutusid kõik kapitalismi vastuolud äärmiselt teravaks. Imperialism tekitas kogu maailma haaravad vallutussõjad. Imperialism on sotsialistliku revolutsiooni eelõhtu.

Sõda aastail 1914—1918 oli imperialistlik sõda maailma ümberjagamise pärast. Bolševikud kutsusid töölisi ja talupoegi üles muutma imperialistlikku sõda kodusõjaks.

1917. aasta veebruaris hävitasid Venemaa töölised ja talupojad tsari-isevalitsuse. Bolševike partei innustas töölisklassi ja kehvatalurahvast revolutsiooni edasiarendamisele, kapitalismi kukutamisele ja proletariaadi diktatuuri kehtimisele.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon kukutas kapitalismi ja rajas alused sotsialismi ülesehitamiseks meie maal. Suur

Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon näitas, et kapitalismi ajastu on lõpule jõudmas. Ta avas uue ajastu inimkonna ajaloos — sotsialismi ajastu.

Noor Nõukogude riik, mis oli loodud Oktoobrirevolutsiooni tules, kaitses ägedates lahingutes välismaiste interventide ja valgekaartlaste ühendatud jõudude vastu oma vabadust ja iseseisvust. Lenini ja Stalini juhtimisel organiseeris bolševike partei Nõukogude sotsialistliku riigi võidu tema vaenlaste üle.

Nõukogude vabariigi vaenlaste purustamine kodusõjas võimaldas meie maa töötaval rahval asuda rahulikule sotsialistlikule ülesehitustööle.

SOTSIALISTLIKU ÜHISKONNA ÜLESEHITAMINE NSV LIIDUS

1. RAHVAMAJANDUSE TAASTAMINE

Üleminek rahulikule majanduslikule ülesehitustööle. Nõukogude rahvas asus rahulikule ülesehitustööle erakordselt raskes olukorras. Maa oli laastatud neli aastat kestnud imperialistliku sõja ja kolm aastat kestnud kodusõja tagajärjel.

Põllumajandus oli alla käinud. Hiiglasuured maa-alad jäid seemendamata ja kasvasid umbrohtu. Põllumajanduse toodang moodustas kõigest umbes poole sõjaeelsest. Lisaks sellele oli tol ajal paljudes kubermangudes viljaikaldus.

Veel halvem oli olukord tööstuses. Sõe- ja rauamaagi-kaevandused olid interventide ja valgekaartlaste poolt lõhutud ja vett täis lastud. Suurem osa vabrikuid ja tehaseid seisis, sest puudusid küte ja toorained. Suurtööstuse toodang oli 1920. aastal sõjaeelsest toodangust peaaegu seitse korda väiksem. Eriti tugevasti langes rasketööstuse toodang. Kustused tuled peaaegu kõigis kõrg- ja martäänahjudes; malmi toodang oli 1921. aastal alla kolme protsendi 1913. aasta tasemest. Transport oli lõhutud.

Majanduslik laos avaldas rasket mõju töörahva elutingimustele. Rahval oli puudus kõige vajalikumaist tarbeainetest: leivast, rasvainest, lihast, jalanõudest, riietest, tuletikkudest, soolast, petrooleumist ja seebist.

Proletariaadi klassivaenlased püüdsid majanduslikke raskusi ära kasutada võitluseks nõukogude võimu vastu. Nad organiseerisid mitmel pool riigis kontrrevolutsioonilisi nünäse.

Noore Nõukogude vabariigi olukord oli sel ajal väga raske. Kuid raskused ei kohutanud bolševike parteid. Nõu-

kogude võim surus kindla käega maha kulakute ja valgekaartlaste mässud ning suutis edukalt organiseerida võitlust majandusliku laose vastu. Partei kutsus töölisi ja talupoegi üles asuma kõigi jõududega rahvamajanduse taastamisele.

Sotsialismi ülesehitamiseks oli vaja luua kindel majanduslik liit tööliklassi ja töötava talurahva vahel. Kuni kestis sõda, andis talurahvas toiduainete andmise kohustuse korras nõukogude võimule üle kõik viljaülejääd riigi kaitsmiseks mõisnike ja kapitalistide vastu. Kui kodusõda oli lõppenud ja mõisnike tagasituleku oht möödus, hakkasid talupojad avaldama rahulolematust kõigi viljaülejääkide äravõtmise vastu, sõjakommunismi poliitika vastu.

Sel ajajärgul kerkis bolševike partei ette ülesanne välja kujundada uus seisukoht kõigis majandusliku ülesehituse küsimustes. Partei ja nõukogude võim läksid tol ajal sõjakommunismi poliitikalt üle uuele majanduspoliitikale (lühendatult nep), mis vastas rahuliku ülesehitustöö ülesannetele.

Partei kümnes kongress (1921. aasta märtsis) võttis Lenini ettepanekul vastu otsuse üle minna toiduainete andmise kohustuselt toitlusemaksule. Toitlusemaks oli toiduainete andmise kohustusest väiksem; maksusumma määrati kindlaks enne kevadist külvi. Kõik see, mis jäi maksust üle, jäeti täielikult talupojale, kellele anti vabadus nende ülejääkidega kauplemiseks. Seega äratas uus majanduspoliitika talupojas majandusliku huvi ning põhjustas tema tööviljakuse kasvu ja põllumajanduse tõusu.

Riiklik tööstus ei suutnud tol ajal veel küla vajalike kaupadega varustada. Seetõttu tuli lubada eratööstureil avada väikesi ettevõtteid ja tegutseda erakaubandusel.

Lenin õpetas, et kauplemisvabadus elustab meie maal esialgu teataval määral kapitalismi. Kuid põllumajanduse tõus ja selle alusel sotsialistliku tööstuse arendamine loovad tingimused meie maal säilinud kapitalismi jäänuste vastu otsustavale pealetungile asumiseks ja nende hävitamiseks.

Partei vaenlased püüdsid uut majanduspoliitikat tõlgitada kui loobumist Oktoobrirevolutsiooni võitudest ja kui tagasipöördumist kapitalismile. Lenin ja Stalin paljastasid need väljamõeldised. Nõukogude võim jättis enda kätte mõõ-

duandvad seisukohad, või nagu öeldakse «juhtivad positsioonid» rahvamajanduses, see tähendab suurtööstuse, transpordi, pangad, maa, sise- ja väliskaubanduse. Uus majanduspoliitika võimaldas kapitalismil teatavais piirides areneda, kuid tuginedes juhtivaile positsioonidele valmistas nõukogude võim ette eeldusi kapitalismi täielikuks likvideerimiseks.

Lenin toonitas, et uus majanduspoliitika tähendab meeleheitlikku võitlust elu ja surma peale kapitalismi ja sotsialismi vahel. «Kes — keda?» — selles seisis küsimus. Seltsimees Stalin ütles, et uus majanduspoliitika on poliitika, mille tulemuseks peab olema sotsialistlike elementide võit kapitalistlike elementide üle, klasside hävitamine ja sotsialistliku majanduse vundamendi rajamine.

Sotsialismi ehitamine kutsus esile proletariaadi klassivaenlaste — kapitalistide, kaupmeeste ja kulakute — pöörase vastupanu. Proletariaadi klassivaenlasi toetas ülemaailmne kodanlus, kes püüdis kõigi abinõudega Nõukogude riigile kurja teha, teda nõrgestada ja võimaluse korral ka hävitada.

Trotskistide ja buhhaarinlaste näol oli ekspluataatorlikel klassidel ja välimaistel kodanlikel riikidel bolševike parteis oma agentuur. See rahvavaenlaste rühm püüdis igati õõnestada partei juhtivat osa riigis, püüdis lõhestada tema ridade ühtsust, parteid leninlikult teelt kõrvale kiskuda ning pöörata meie maad kapitalismi taastamise ja imperialistlikele riikidele alistumise teele.

Kommunistlik partei ja Nõukogude riik tegid otsustavalt lõpu kõigile vaenlaste sepitsustele ning suurendasid Nõukogudemaa poliitilist ja majanduslikku võimsust. Majanduse sotsialistlikud elemendid arenesid ja tugevnesid kapitalistlike elementide vastu peetavas ägedas võitluses. Partei saavutas kohe pärast uue majanduspoliitika ellurakendamist edu majanduse rindel. Vabrikud ja tehased taastati, transport hakkas paremini töötama ning põllumajandus tõusis paremale järjele. Kaubavahetuse arendamisega linna ja maa vahel kindlustas nõukogude võim liitu sotsialistliku tööstuse ja talumajanduse, tööliklassi ja talurahva vahel.

Keset seda hoogsat loovat tööd tabas parteid ja kogu töötavat rahvast üliraske kaotus: 21. jaanuaril 1924. aastal suri Gorkis, Moskva lähedal, bolševike partei ja Nõukogude riigi rajaja ning juht Vladimir Iljitš Lenin. Kogu maailma töötav rahvas saatis kõige sügavamās leinas viimsele teekonnale oma isa ja õpetaja, parima sõbra ja kaitsja — Lenini.

Vaenlased lootsid, et Lenini surm nõrgestab bolševike parteid ja Nõukogude riiki. Kuid need lootused ei läinud täide. Töölisklass vastas Lenini surmale veel kindlama koondumisega bolševike partei ümber. Üle kaheksa neljakümne tuhande töölise astus tol ajal parteisse. See oli töölisklassi eesrindlikum, kõige julgem ja distsiplineeritum osa. See oli Lenini kutse parteisse. Lenini kutse parteisse näitas, kui lähedane on partei töölishulkadele ja kui kalliks hindavad töölised Lenini parteid.

Lenini lipu tõstis kõrgele ja kandis seda edasi seltsimees Stalin — Lenini väljapaistev õpilane ja võitluskaaslane, tema surematu elutöö väärikas järglane ning suur jätkaja.

Esinedes Nõukogude kongressi leinaistungil ütles seltsimees Stalin, et meie juurest lahkudes pärandas Lenin meile kanda kõrgel ja hoida puhtana parteiliikme suurt nimetust, hoida meie partei ühtsust nagu silmatera, hoida ning kindlustada proletariaadi diktatuuri, kindlustada kõigest jõust tööliste ja talupoegade liitu, kindlustada ja laiendada Vabariikide Liitu, tugevdada Punaarmeed ja Punalaevastikku ning olla ustavad Kommunistliku Internatsionaali põhimõttele.

Seltsimees Stalin andis tol korral partei nimel suure töötusvande — täita need V. I. Lenini käsud. Sellest ajast peale sammub bolševike partei seltsimees Stalini juhtimisel vääramatult Lenini poolt näidatud teed, täites Lenini käsked.

Kommunistliku partei õige ja ettenägeliku poliitika ning töörahva hulkade pineva töö tagajärjel arenes rahvamajanduse taastamine kiires tempos. Võitluses erakapitali vastu oli saavutatud tõsist edu. Riikliku ja kooperatiivse tööstuse osa moodustas 1925. aastal juba 80 protsenti kogu maa tööstustoodangust. Majanduslik tõus tõi kaasa tööliste ja talupoegade ainelise olukorra tõsise paranemise.

Küsimus sellest, kas meie maal on võimalik sotsialismi võit. 1925. aastal lähenes rahvamajanduse taastamine lõpule. Kuid Nõukogudemaale, sotsialismi ülesehitavale riigile oli vähe sellest, et saavutada rahvamajanduse sõjajärgne tase. Oli tarvis edasi liikuda. Nõukogude riigi poolt saavutatud rahulik puhkeaeg tagas edasise ülesehitustöö võimaluse.

Kuid siin kerkis täie teravusega esile küsimus meie arenemisest, meie ülesehitustöö perspektiividest ja iseloomust, küsimus sellest, kas meie maal, mida ümbritsevad kapitalistlikud riigid, on võimalik sotsialismi üles ehitada.

Trotskistid ja teised rahvavaenlased väitsid, et ühel maal on võimatu sotsialismi üles ehitada. Nad kinnitasid, et töölisklassi ja talurahva vahel tekib tingimata kokkupõrge, et töölisklass ei suuda viia enda järel talurahvast sotsialismi teed mööda ja jagu saada meie maa tehnilisest ja majanduslikust mahajäämusest. Trotskistid püüdsid nurja ajada sotsialistlikku ülesehitustööd ja taastada meie maal kapitalismi.

Partei paljastas trotskistide vaenuliku joone. Tuginedes Lenini õpetusele tõestas seltsimees Stalin, et meil on olemas kõik tingimused täieliku sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks. Seltsimees Stalin arendas edasi Lenini õpetuse sotsialismi ülesehitamise võimalusest ühel maal.

Võim on meie maal töölisklassi käes. Põhilised tootmisvahendid — maa, tööstus, pangad, transport — kuuluvad riigile. Töölisklass on suuteline talurahva põhihulki kaasa tõmbama sotsialistlikule ülesehitustööle. Töölistel ja töötavatel talupoegadel on põhilistes eluküsimustes ühised huvid. Nii töölised kui talupojad on huvitatud sellest, et meie maa arenemine toimiks sotsialistlikku teed mööda. See huvide ühtsus on põhialuseks tööliste ja talupoegade liidule töölisklassi juhtimisel.

Töölisklassil on liidus talurahva põhihulkadega kõik võimalused meie maal kodanluse üle võidu saavutamiseks, meie maa tehnilise ja majandusliku mahajäämuse võitmiseks ja täieliku sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks.

«... Sotsialistliku majanduse,» tähendas seltsimees Stalin, «võib ja peab üles ehitama meie maal, sest meil on kõik, mis tarvilik, et üles ehitada sotsialistlik majandus ja täielik

sotsialistlik ühiskond. 1917. aasta oktoobris võitis töölisklass kapitalismi **poliitiliselt**, pannes kehtima oma poliitilise diktatuuri. Sellest ajast alates võttis nõukogude võim tarvitusele kõik abinõud, et purustada kapitalismi majanduslik võimsus ja luua tingimused sotsialistliku rahvamajanduse ülesehitamiseks. Niisugused abinõud olid: kapitalistide ja mõisnike eksproprieerimine; maa, vabrikute, tehaste, liiklemisteede ja pankade muutmine rahva ühiseks omanduseks; uue majanduspoliitika teostamine; riikliku sotsialistliku tööstuse ülesehitamine; leninliku kooperatiivse plaani elluviimine. Nüüd seisab peaülesanne selles, et kogu maal arendada uue, sotsialistliku majanduse ülesehitamist ja seega anda lõplik hoop kapitalismile ka **majanduslikult**. Kogu meie praktiline töö, kogu meie tegevus tuleb allutada selle peaülesande täitmise nõuetele. Töölisklass võib seda teha ja ta teeb seda. Selle suurejoonelise ülesande täitmist tuleb alustada riigi industrialiseerimisest. Riigi sotsialistlik industrialiseerimine osutub selleks pealülks, millest on vaja alustada sotsialistliku rahvamajanduse ülesehitamise arendamist. Meie edasiliikumist sotsialismile ei suuda peatada ei revolutsiooni hiline mine läänes ega kapitalismi osaline stabilisatsioon mitte-nõukogudemaades.»¹

Niisugune oli partei vastus küsimusele, kas meie maal on võimalik sotsialistliku ülesehitustöö võit.

Kuid sotsialismi võidu küsimusel on peale sisemise veel väline, rahvusvaheline külg, õpetab seltsimees Stalin. Seni, kuni püsib kapitalistlik ümbruskond, jääb püsima intervent-siooni ja kapitalismi restaureerimise (taastamise) katsete oht. Selle ohu kõrvaldamiseks on tarvis hävitada kapitalistlik ümbruskond. Seda võimaldab ainult proletaarse revolutsiooni võit vähemalt mitmel maal. Ainult siis võib sotsialismi võitu Nõukogude Liidus lugeda täielikuks ja lõplikuks võiduks.

Lenini ja Stalini õpetus sotsialismi ülesehitamise võimalusest Nõukogude Liidus varustas töölisklassi ja kogu töö-

---

¹ «ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 269—270.

rahvast kindla usuga oma jõudesse ning innustas võitlusele sotsialismi eest.

Võttes aluseks selle õpetuse organiseeris kommunistlik partei seltsimees Stalini juhtimisel uue sotsialistliku majanduse ülesehitamise tööd.

Leninismi vaenlased — trotskistid, buhhaarinlased, zinovjev-lased ja teised kapitulandid ja lüüasaamise pooldajad — püüdsid sotsialismi ülesehitamist Nõukogude Liidus igati nurja ajada. Partei vaenlasi puruks löömata polnud võimalik sotsialismi meie maal üles ehitada. Võitluses leninismi vaenlaste vastu liitis seltsimees Stalin partei ja mobiliseeris teda edasiseks võitluseks sotsialismi eest meie maal.

Võitluses leninismi vaenlastega kujunes pärast Lenini rivist väljalangemist lõplikult välja see meie partei juhtiv tuumik, kes kaitses Lenini ülevat lippu, liitis partei Lenini õpetuse ümber ja juhtis nõukogude rahva meie maa industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise avarale tee. Sellesse tuumikusse kuulusid J. V. Stalin, V. M. Molotov, M. I. Kalinin, K. J. Vorošilov, V. V. Kuibõšev, M. V. Frunze, F. E. Dzeržinski, L. M. Kaganovitš, G. K. Ordžonikidze, S. M. Kirov, J. M. Jaroslavski, A. I. Mikojan, A. A. Andrejev, N. M. Švernik, A. A. Ždanov, M. F. Škirjatov ja teised.

Selle tuumiku juhiks ja partei ning riigi juhtivaks jõuks oli seltsimees Stalin. Seltsimees Stalin sisendas kogu nõukogude rahvale kaljukindlat usku sellesse, et meie maal on võimalik üles ehitada sotsialistlik ühiskond. Seltsimees Stalin juhtis kogu seda hiiglaslikku tööd sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise alal meie maal.

2. NÕUKOGUDE LIIDU SOTSIALISTLIK INDUSTRIALISEERIMINE

Nõukogude Liidu sotsialistliku industrialiseerimise tähtsus. Bolševike partei juhid Lenin ja Stalin tõestasid teaduslikult mitte üksnes sotsialismi võidu võimalust ühel maal, vaid näitasid kätte ka viisid sotsialismi ülesehitamiseks Nõukogude Liidus. Nad lähtusid vajadusest kõigepealt indust-

rialiseerida meie maa. Revolutsioonieelne Venemaa oli mahajäänud põllumajanduslik maa. Põllumajandus andis tol ajal kaks kolmandikku kogu riigi toodangust ja tööstus ainult ühe kolmandiku. Sellised rasketööstuse harud, nagu metallurgia, masinaehitus, keemia ja elektrotehnika kas puudusid tol ajal üldse või olid arendatud väga nõrgalt meie maal.

Lenin ja Stalin selgitasid pidevalt, et ilma võimsa rasketööstuseta ja ilma eesrindliku tööstustehnikata ei saa sotsialismi üles ehitada. Seltsimees Stalin tegi igakülgset selgeks sotsialistliku industrialiseerimise tähtsuse ja näitas kätte selle teostamise viisid. Seltsimees Stalin rõhutas, et meie riigi industrialiseerimise võtmeks on rasketööstuse arendamine.

Rasketööstus annab sisseseadeid ja masinaid kõigile teistele tööstusharudele, põllumajandusele ja transpordile. Rasketööstus annab metalli, millest tehakse masinaid. Rasketööstus annab kivisütt, naftat, turvast, gaasi ja elektrienergiat.

Rasketööstus oli Nõukogude riigile vajalik selleks, et varustada masinatega kogu rahvamajandus. Ilma rasketööstuseta oleksime endiselt sunnitud olnud ostma masinaid ja sisseseadeid välismaalt. Meie maa oleks paratamatult sattunud majanduslikku sõltuvusse tööstuslikult arenenud kapitalistlikest riikidest ega oleks suutnud säilitada oma iseseisvust.

Ilma rasketööstuseta poleks Nõukogude riik suutnud varustada küla traktorite ja teiste masinatega. Ilma selleta aga oleks võimatu olnud muuta mahajäänud väikepõllumajandus eesrindlikuks ja sotsialistlikuks suurmajanduseks.

Ilma rasketööstuseta, mis valmistab viimisteldud tehnilist varustust, poleks võimalik olnud tõsta tööviljakust kogu tööstuses, põllumajanduses ja transpordis kõrgemale tasemele kui kapitalismi ajal. Aga ilma kõrge tööviljakuseta pole võimalik saavutada kaupade ja toiduainete küllust.

Ilma rasketööstuseta poleks võimalik olnud anda Nõukogude armeele esmajärgulist relvastust, tugevdada riigi sõjalist võimsust ja teha teda võimeliseks tagasi lööma imperialistide kallaletungi.

Meie maa majandusliku iseseisvuse kindlustamiseks ja

tema kaitsevõime tugevdamiseks ning sotsialismi võidu tagamiseks oli tarvis arendada rasketööstust, muuta meie maa põllumajanduslikust riigist tööstusriigiks ning likvideerida tema põline tehniline ja majanduslik mahajäämus.

Trotskistid, buhhaarinlased ja teised rahvavaenlased püüdsid meie maa sotsialistliku industrialiseerimise plaani nurja ajada ning parteile peale suruda niisugust meie maa arendamise plaani, mille järgi Nõukogude Liit oleks pidanud jääma kapitalistliku süsteemi abituks põllumajanduslikuks ripatsiks. Nad tahtsid jätta meie maa kaitsetuks ja nõrgaks kapitalistliku ümbruskonna ees ning lõppude lõpuks maha matta sotsialismi ülesehitustöö Nõukogude Liidus. See oli reetlik plaan, millega taheti Nõukogude Liit inglise, saksa, ameerika ja teiste kapitalistide ikkesse aheldada.

Bolševike partei paljastas reeturid ja lükkas tagasi nende plaani. Seltsimees Stalin oma ettekandes ÜK(b)P neljateistkümnendal kongressil 1925. aasta detsembris rõhutas, et bolševike partei peajoone põhialus seisab selles, et muuta meie maa agraarmaast tööstusmaaks, mis omal jõul oleks suuteline tootma kõiki vajalikke sisseseadeid. Seltsimees Stalin ütles, et me peame muutma oma maa majanduslikult sõltumatuks kapitalistlikest riikidest.

Partei neljateistkümnemes kongress võttis seltsimees Stalini ettekande põhjal vastu ajaloolise otsuse meie maa sotsialistliku industrialiseerimise kohta.

ÜK(b)P neljateistkümnemes kongress läks ajalukku industrialiseerimise kongressina.

Industrialiseerimise nõukogulik meetod. Nõukogude Liidu industrialiseerimist teostati hoopis teisiti kui kapitalistlike riikide industrialiseerimist. Industrialiseerimise nõukogulik meetod (viis) erineb põhjalikult industrialiseerimise kapitalistlikust meetodist.

Kapitalistlikes riikides algas industrialiseerimine tavaliselt kergetööstuse rajamisest. Kergetööstust on odavam ehitada ja kergem sellest kasumeid saada. Möödus mitukümmend aastat, enne kui kogunes kasumeid kergetööstusest, ning siis algas kogunenud kapitali ülevool rasketööstusse.

Kommunistlik partei ei võinud asuda sellele teele. Meie ei võinud kümneid aastaid oodata. Nõukogude rahvas pidi

rasketööstust arendama kiires tempos. Meie maa tööstuslik arenemine oli eesrindlikest kapitalistlikest maadest 50—100 aasta võrra maha jäänud. Seltsimees Stalin ütles 1931. aastal, et meie peame selle vahemaa läbi jooksuma 10 aastaga. Seltsimees Stalin hoiatas, et meie kas teostame selle või imperialistid tallavad meid jalge alla. Oli vaja lühikese ajaga muuta Nõukogude Liit eesrindlikuks tööstusriigiks. Seepärast alustas bolševike partei meie maa industrialiseerimist rasketööstuse ehitamisega.

Nõukogude Liidu industrialiseerimiseks, tehaste, kaevanduste, naftatööstuse, elektrijaamade, vabrikute ja raudteede ehitamiseks olid vajalikud määratu suured rahasummad.

Kapitalistlikud riigid muretsesid industrialiseerimiseks vajalikke summasid töörahva halastamatu ekspluateerimise, vallutussõdade, asumaade ja sõltuvate riikide verise röövimise ja orjastavate välislaenude abil. Kõigis maailmajagudes asumaid vallutanud Inglismaa riisus neid kümnete ja sadade aastate jooksul ning arendas oma tööstust teistelt rahvastelt röövitud summadega. Saksamaa saavutas 1870. aastal võidu Prantsusmaa üle ja võttis hiiglasuurt sõjaksu — kontributsiooni —, mida ta kasutas oma tööstuse arendamiseks.

Nõukogudemaa ei võinud industrialiseerimiseks tarvitada niisuguseid musti sissetulekuallikaid, sest asumaade riisumised ja sõjalised vallutused ei sobi kokku nõukogude võimu olemusega. Kapitalistlikud riigid ei andnud Nõukogude Liidule laene. Nad arvasid, et ilma nende abita ei suuda Nõukogude Liit üles ehitada oma tööstust ja satub sõltuvusse välisriikidest. Kuid kapitalistlikud võimumehed eksisid rängasti oma arvestustes. Nõukogude Liidus eneses leidis võimsa tööstuse ülesehitamiseks vajalikke summasid.

Lenin ja Stalin juhtisid tähelepanu niisugustele võimalustele riigi industrialiseerimiseks vajalike summade saamiseks, milliseid ei ole ega võigi olla üheski kapitalistlikus riigis.

Millised on siis need võimalused?

Nõukogude riigi käsutuses on kõik vabrikud ja tehased, kogu maa, transport, pangad, välis- ja sisekaubandus. Kapitalistlikes riikides kulutavad hiiglasuure osa rahva rikkustest kapitalistid, mõisnikud ja nende söödikud. Meie maal

ei ole neid parasiite. Sotsialistlik industrialiseerimine rajaneb tootmisvahendite ühistatud omandusele ning tööliste ja talupoegade tööga loodud rikkuste kogumisele ja säästmisele. Kasu tööstusest, transpordist, kaubandusest ja pankadest ei lähe meil kapitalistide taskusse nagu kodanlikes riikides, vaid rahvamajanduse edasiarendamiseks.

Oktoobrirevolutsioon tühistas tsaariaegsed võlad, millelt rahvas iga aasta maksis sadu miljoneid kuldrublasid ainuüksi protsentideks. Oktoobrirevolutsioon vabastas talupojad iga-aastase rendi maksmisest mõisnikele. Vabanenud sellest raskest koormast, võisid talupojad abistada ja abistasid riiki tööstuse ülesehitamisel.

Nõukogude võim võitles ja võitleb järjekindlalt tööviljakuse tõstmise, toodangu omahinna alandamise ja kõigis väljaminekuis rangeima kokkuhoiu eest, et koguda rohkem summasid tootmise laiendamiseks.

Kasutades kõiki neid allikaid leidis Nõukogude riik määratu suuri summasid meie maa industrialiseerimiseks. Seltsimees Stalini poolt väljatöötatud nõukogulik industrialiseerimismeetod võimaldas lühikese ajaga rajada Nõukogude Liidus võimsa ja eesrindliku tööstuse.

Tööstuse arendamine esimesel viisaastakul. Kogunud jõudu ja summasid, asus Nõukogude riik sotsialistliku ülesehitustöö tähtsaima ülesande — riigi industrialiseerimise — lahendamisele. Juba 1926/27. aastal mahutati tööstuse arendamisele üks miljard rubla. Tekkis võimalus asuda esimeste suurte tööstuskäitiste ehitamisele. 1926/27. aastal kasvas tööstuse osa rahvamajanduse üldtoodangus 42 protsendini. Tööstustoodangu üldine juurdekasv sellel aastal võrdus 18 protsendiga. Meie maa industrialiseerimine arenes edukalt.

Tuginedes saavutatud edusammudele võisid partei ja nõukogude võim plaanida sotsialistlikku ülesehitustööd juba pikemaks ajavahemikuks. Kui varem plaaniti Nõukogude Liidu rahvamajanduse arendamist üheks aastaks, siis avanes nüüd võimalus plaanida rahvamajanduse arendamist tervelt viieks aastaks. Töötati välja Nõukogude Liidu rahvamajanduse arendamise esimene viie aasta plaan.

Viisaastaku põhiülesanne seisis selles, et luua meie maal

niisugune tööstus, mis oleks võimeline ümber varustama ja sotsialismi alusel ümber korraldama mitte ainult kogu tööstust, vaid ka transporti ja põllumajandust. Selleks nähti ette uute ehitustööde hiiglasuure plaani teostamine.

Uus viisaastak algas 1. oktoobril 1928. aastal. Nõukogude rahvas asus suure energiaga selle plaani täitmisele. Käitistes tekkis esmakordselt sotsialistlik võistlus. Kommunistlik partei kutsus töotajaid üles hoogsalt arendama sotsialistlikku võistlust. Seltsimees Stalin rõhutas tol ajal, et «... võistlus on see hoob, mille abil töölisklass on kutsutud muutma meie maa kogu majanduslikku ja kultuuri- list elu sotsialismi alusel».¹

Sotsialistlik võistlus näitas töösse uue, sotsialistliku suhtumise eeskujusid. Töölised-lööklased ületasid töönorme. Paljudes käitistes esitati vastuplaane. Tekkis loosung: «Viisaastak nelja aastagal!» Kogu riigis arenes võimas liikumine viisaastaku ennetähtaegse täitmise eest.

Tol ajal algas meie maal hiiglasuur tööstuslik ülesehitustöö. Ehitati üles Stalingradi traktoritehas, Dnepri hüdroelektrijaam, Turkestan-Siberi raudtee, Rostovi põllutöömashinate tehas, Uurali masinaehitustehas, Berjozniki keemikombinaat ja teised esimese viisaastaku saavutused. Ehitati uusi ja laiendati vanu kivisöe- ja rauamaagi-kaevandusi, masinaehitustehaseid, veduritehaseid ja metallurgiatehaseid.

Uut ülesehitustööd tuli teha raskes olukorras. Ehitustöö algas tihtigi kõrvalistes, poolkõrvelistes maakohtades, sageli tuli puudus ehitusmaterjalidest, ehitustööd ei olnud mehhaniseeritud, olukord transporti, tööliste elamute ehitamise jne. alal oli väga halb. Kuid bolševike visa tahe ja tööliste kangelaslik töö võitsid kõik raskused. Tööstuslik ülesehitustöö arenes hoogsalt. Ajalugu polnud veel näinud niisugust uue tööstusliku ülesehitustöö määratu suurt hoogu ja töölisklassi miljoniliste hulkade töökangelaslikkust.

Juba esimese viisaastaku esimest aastat tähistasid nõukogude rahva suured võidud sotsialistliku ülesehitustöö kõigil aladel. Seltsimees Stalin nimetas seda aastat suure murrangu aastaks.

---

¹ V. I. Lenin ja J. V. Stalin, Sotsialistlikust võistlusest. Gospolitizdat 1941, lk. 128 (v. k.).

Seltsimees Stalin kirjutas artiklis «Suure murrangu aasta» 1929. aasta novembris: «Meie liigume industrialiseerimise teed mööda täie auruga sotsialismile, jättes seljataha meie sajandite pikkuse «vene» mahajäämuse. Me muutume metallimaaks, autode maaks, traktorite maaks. Ning kui me asetame Nõukogude Liidu autole ja maamehe traktorile — katsugu siis meile järele jõuda lugupeetud kapitalistid, kes hooplevad oma «tsivilisatsiooniga». Me veel vaatame, missuguseid maid võib siis «määratleda» mahajäänuiks ja missuguseid «eesrindlikeks».»¹

Esimene viie aasta plaan täideti 1932. aasta lõpuks. Seega oli esimene viisaastak täidetud 4 aasta ja 3 kuuga.

Nõukogude Liit rajas esimesel viisaastakul esmajärgulise sotsialistliku tööstuse, lõi uuesti või arendas hoogsalt nõrgast ja sageli poolkäsitöenduslikust tööstusest paljud kaasagedsed tööstusharud. Ehitati ja lasti käiku üle 1500 tööstuskäitise, mis olid varustatud moodsama tehnikaga, ning rajati mustmetallurgia-, traktori-, auto-, tööpingi-, keemia-, põllutöömashinate- ja lennukitööstus. Kui viisaastaku algul moodustas tööstustoodang põllumajandusliku toodangu suhtes 48 protsenti, siis tõusis see viisaastaku lõpul 70 protsendini. Rasketööstuse osatähtsus tõusis kogu meie tööstustoodangus 42 protsendilt 52 protsendini.

Suurim tähtsus Nõukogude Liidu sõjalise ja majandusliku võimsuse tugevdamisel oli sellel asjaolul, et meie maa idaosas loodi seltsimees Stalini algatusel ja juhtimisel uus kivisöe- ja metallurgiakeskus Uurali ja Siberi rikkalike kivisöe- ja maagileiukohtade kasutamise alusel. Erakordselt kiires tempos arenes Kuznetski kivisöebassein, ehitati Magnitogorski ja Kuznetski metallurgiatehased, samuti palju masinaehitustehaseid. Seltsimees Stalin nägi ette, milline tohutu tähtsus on Uurali-Kuznetski kombinaadi töö juhul, kui Nõukogude Liidule tungivad kallale imperialistlikud riigid. See ettenägelikkus osutus täiesti õigeks. Isamaasõja aastail 1941—1945 andis Nõukogude Liidu Idarajoonide tööstus suurel hulgal relvastust ja laskemoona sõjaväele ja laevastikule.

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 241.

Nõukogude Liidu tööstus jättis esimesel viisaastakul kaugele taha vana Venemaa ennesõjaaegse taseme. Võrreldes sõjaeelse tasemega suurenes Nõukogude Liidu tööstustoodang rohkem kui kolmekordselt. Ja seda sel ajal, kui Ameerika Ühendriikide tööstustoodang langes 84 protsendini, Inglismaa tööstustoodang 75 protsendini, Saksamaa tööstustoodang 62 protsendini sõjaeelsest tasemest. Need arvud iseloomustavad selgesti sotsialismi eeliseid kapitalismi ees.

Sotsialistliku ülesehitustöö edu oli saavutatud vihases klassivõitluses. Vaenulikud elemendid meie riigis püüdsid imperialistide ülesandeil kõigi abinõudega meie maa sotsialistlikku industrialiseerimist nurja ajada või vähemalt pidurdada. Kodanlike eriteadlaste ühe osa abil arendasid nad kahjustavat tegevust rahvamajanduses: rikkusid masinaid ning organiseerisid plahvatusi ja tulekahjusid kaevandustes, tehastes ja elektrijaamades. Välismaistele imperialistidele ja sisemaistele nõukogudevastastele elementidele aitasid selles õõnestustöös aktiivselt kaasa alatud rahvavaenlased: trotskistid ja buhhaarinlased.

Kuid kõik vaenlaste sepitsused nurjusid. Töötava rahva toetusel paljastasid ja purustasid partei ja nõukogude võim rahvavaenlased ning püüdsid kinni kahjurid ja diversandid ning karistasid neid karmilt. Partei ja tema juhi seltsimees Stalini juhtimisel teostas nõukogude rahvas edukalt Nõukogude Liidu sotsialistliku industrialiseerimise.

Toetudes Lenini õpetusele arendas seltsimees Stalin välja üldised juhtmõtted Nõukogude Liidu sotsialistliku industrialiseerimise kohta ning varustas parteid ja nõukogude rahvast täpse ja selge industrialiseerimisprogrammiga. Seltsimees Stalin oli meie maal võimsa sotsialistliku tööstuse rajamisel tehtud määratu suure töö innustajaks ja organiseerijaks. Seltsimees Stalinil ei jäänud märkamata ükski industrialiseerimisala või küsimus. Seltsimees Stalin oli uute tööstusharude rajamise ja vanade tööstusharude rekonstrueerimise algatajaks, Nõukogude Liidu teise kivisöe- ja metallurgia-keskuse ehitamise eestvõtjaks, sotsialistliku ülesehitustöö organisaator ja juht. Sotsialistliku industrialiseerimise kõik edusammud on seotud J. V. Stalini nimega.

3. PÖLLUMAJANDUSE KOLLEKTIVISEERIMINE

Põllumajandusliku suurmajapidamise rajamise sotsialistlik tee. Sotsialistlik tööstus hakkas juba industrialiseerimise esimestel aastatel (1926—1927) arenema kiires tempos. Hoo-
pis teistsugust pilti pakkus põllumajandus, eriti teravilja-
majandus. Põllumajanduse arenemine jäi sel ajajärgul tuge-
vasti maha tööstuse arenemisest ja meie maa vajadustest.

Millega oli seletatav see mahajäämine?

Lugu seisis selles, et põllumajanduslik tootmine oli väga killustatud. Esimese viisaastaku eel oli meie maal 25 mil-
jonit üksiktalumajandit. Põllumajanduse killustatud olek
pidurdas tema arenemist, takistas masinate ja eesrindliku
agrotehnika rakendamist ja põhjustas madalaid viljasaake.
Killustatud põllumajanduslikul tootmisel puudusid need pare-
mused, mis on sotsialistlikul suurtööstusel. Väiketalumaja-
pidamine andis väga vähe linnade varustamiseks müügile
tulevat toodangut. Kuigi põllumajandus tervikuna oli sõja-
eelse taseme ületanud, ulatus teraviljatoodangu turustatav
osa vaevalt 37 protsendini sõjaeelsest tasemest. Sellises olu-
korras polnud võimalik kasvavate linnade elanikkonda ja
sõjaväge leivaga varustada.

Mida oli tarvis ette võtta selleks, et lõppu teha põllumajan-
duse mahajäämusele, tõsta talupoegade jõukust ja anda riigile
rohkem teravilja, puuvilla ja muid põllunduse ja looma-
kasvatuse saadusi?

Põllumajanduses oli tarvis üle minna kollektiivsele suur-
majapidamisele. See tee oli kätte näidatud Lenini kooperat-
siooniplaanis.

Lenin õpetas, et kooperatsioon (alguses turustus-, hiljem
aga tootmiskooperatsioon) on talupoegadele kõige jõukohase-
maks ja arusaadavamaks teeks, mis võimaldab vabatahtli-
kult kollektiivsele suurmajapidamisele üle minna. Lenin too-
nitas, et väiketalumajapidamine pole suuteline tagama põllu-
majanduse tõusu ning lõppu tegema mahajäämusele ja vilet-
susele. «Väikemajapidamisega ei pääse hädast,»¹ ütles Lenin.

---

¹ V. I. Lenin, Teosed, XXIV kd., lk. 540. 3. trükk.

Seltsimees Stalin arendas edasi seda Lenini õpetust, töötas välja ja viis ellu põllumajanduse kollektiviseerimise teooria.

Seltsimees Stalin õpetas, et väiketalumajapidamiselt on tarvis üle minna sotsialistlikule põllumajanduslikule suurmajapidamisele, sest ainult suurmajapidamine võimaldab rakendada masinaid, kasutada teaduslikku agrotehnikat ja anda rohkem müügitoodangut.

kapitalistlik kui ka sotsialistlik, kollektiivne majapidamine.

Kuid põllumajanduslik suurmajapidamine võib olla nii Bolševike partei hülgas põllumajanduse arenemise kapitalistliku tee, sest see arenemistee oleks tähendanud talupoegade laostumist, lõhet tööliklassi ja talurahva liidus ja sotsialismi lüüasaamist. Sellele hukatuslikule teele tõukasid parteid trotskistid ja buhhaarinlased.

Kommunistlik partei valis tee, mille olid kätte juhatanud Lenin ja Stalin, põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise tee.

Oma aruandes partei viieteistkümnendal kongressil ütles seltsimees Stalin: «Väljapääs on selles, et väiketalud ja pisikohad järk-järgult, kuid järjekindlalt, mitte surve abil, vaid eeskujunäitamise ja veenmise kaudu ühendada suurmajapidamisteks ühiskondliku, ühingute viisi korraldatud, kollektiivse maaharimise alusel, kus rakendatakse põllutöomasinaid ja traktoreid, kus kasutatakse teaduslikke vahendeid põllunduse intensiivsuse tõstmiseks.»¹

Partei viieteistkümnnes kongress, mis tuli kokku 1927. aasta detsembris, võttis vastu otsuse igati arendada põllumajanduse kollektiviseerimist. See ÜK(b)P kongress läks ajalukku kui kollektiviseerimise kongress.

Bolševikud selgitasid talupoegadele, et pääseda kulaklikust orjaikkest, jäädavalt lõppu teha viletsusele ja harimatusele ning saavutada jõukat elu võib ainult ühinedes kolhoosidesse. Aegamööda veendusid kehv- ja kesktalupojad kollektiivse majapidamise paremustes ja hakkasid ühinema kolhoosidesse.

1929. aastal pööras mitte ainult kehvtalurahvas, vaid kesk-

---

¹ J. V. Stalin, Teosed, 10. kd., lk. 305—306 (v. k.).

talurahvas uuele, sotsialistlikule teele ning hakkas oma enamusel ühinema kolhoosidesse. Talupojad astusid kolhoosidesse tervete külade, valdade ja rajoonide kaupa. Ühtlasi kasvasid ka riigi poolt rajatud sovhoosid. Kolhooside ja sovhooside külvipinnad ja müügile tulev toodang kasvas kiiresti. Nii suurenes ainuüksi 1929. aastal kolhooside müügitoodang kolme ja poole kordselt. Nii kiiret arenemistempot pole tundnud isegi sotsialistlik tööstus.

Millega on seletatavad edusammud põllumajanduse kollektiviseerimise alal?

Talurahva pööre kollektiviseerimise teele oli ette valmistatud bolševike partei ja Nõukogude valitsuse kogu tööga.

Põllumajanduse kollektiviseerimine oli ette valmistatud kõigepealt sotsialistliku tööstuse arenemisega. Nõukogude tööstus suurendas iga aastaga traktorite ja muude põllutöömashinade tootmist. 1930. aasta juunis kirjutas seltsimees Stalin oma tervituses Stalingradi traktoritehase töölistele: «50 000 traktorit, mida te peate andma iga aasta meie maale, on 50 000 mürsku, mis purustavad vana kodanliku maailma ning rajavad teed uuele sotsialistlikule elulaadile maal.»¹

1932. aastal töötas põllumajanduses 148 000 traktorit. Tööstus andis esimesel viisaastakul talurahvale 1 miljardi 610 miljoni rubla eest põllutöömashinaid ja inventari.

Kolhooside teenendamiseks rajas Nõukogude valitsus seltsimees Stalini ettepanekul omal kulul traktorijaamu. 1928. aastal oli üks traktorijaam, esimese viisaastaku lõpuks aga juba ligi 2500 traktorijaama. Traktorijaamade kaudu andis Nõukogude riik kolhoosidele määratu suurt organisatsioonilist ja tehnilist abi.

Suurt osa põllumajanduse kollektiviseerimisel etendasid sovhoosid. Sovhooside kogemuste najal veendusid talupojad uue tehnika ning sotsialistliku suurmajapidamise jõus ja paremustes.

Suur tähtsus kollektiviseerimise edukäigus oli põllumajanduslikul kooperatsioonil, mis õpetas talupoegi kollektiivselt majandama. Koopereerimise esimestelt astmetelt (põllumajandussaaduste turustamise ning talupoegade varustamise

---

¹ «Pravda», 18. juunil 1930.

alal tootmisvahendite ja tööstuskaupadega) läks talurahvas järk-järgult üle koopereerimise kõrgemale astmele — tootmiskoopratsioonile, see tähendab kolhooside teele. Tootmiskoopratsioon oli talurahva peateeks sotsialismile.

Talurahva põhihulkade pöörde kollektiivse sotsialistliku põllumajanduse poole oli ette valmistanud otsustav võitlus kulakluse vastu 1928. ja 1929. aasta viljavarumise ajal. Kulakud nägid, et riigi industrialiseerimine ja põllumajanduse kollektiviseerimine tähendab nende hukkumist. Trotskistide ja buhhaarinlaste toetusest julgustatud kulakud osutasid ägedat vastupanu kõigile partei ja nõukogude võimu korraldustele. Kulakud püüdsid nurja ajada riiklikku viljavarumist, et jätta riiki ilma viljata, halvata tööstuse arenemist ja nõrgendada nõukogude võimu.

Kommunistlik partei innustas töötavat talurahvast otsustavale võitlusele kulakute vastu. Nõukogude võim kehtestas kulaklike majandite eriti kõrgendatud maksustamise ja hakkas rakendama kulakute suhtes sunniabinõusid ühes nendelt vilja äravõtmisega. Kulakluse vastu peetava otsustava võitluse poliitika liitis kehv- ja kesktalurahva hulgad bolševike partei ja nõukogude võimu ümber. Nõukogude võimu kestvuse ajal on partei sooritanud suure töö kehvतालurahva organiseerimise ning tööliklassi ja töötava talurahva liidu kindlustamise alal. Partei saatis maale parimaid töölisi, et abistada talupoegi võitluses kulaklusega ja uue elu rajamisel.

See kõik valmistas ette Nõukogude Liidu põllumajanduse üleminekut üldisele kollektiviseerimisele.

Nõukogude talurahvas läks kollektiviseerimise teed mööda sotsialismile. Nõukogude küla alustas uut elu. Kadusid põlisel piirivaod. Varises kokku vana elulaad, mis oli püsinud mitusada aastat.

Kulakluse piiramise poliitikalt kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikale. Üleminek põllumajanduse üldisele kollektiviseerimisele ei toimunud talurahva põhihulkade lihtsa ja rahuliku astumise näol kolhoosidesse, vaid talurahva massilise võitluse korras kulakluse vastu.

Kulaklus püüdis kõigi abinõudega takistada talupoegadel asuda uuele teele. Kulakud agiteerisid kolhooside vastu, võit-

lesid metsikult kolhooside aktivistide vastu, põletasid nende hooneid, tapsid kolhoosnikuid alatult nurga tagant, organiseerisid kariloomade hulgalist müümist ja kuritahtlikku tapmist jne. Lenin juhtis korduvalt tähelepanu sellele, et kulakud on kõige elajalikumad, kõige metsikumad ekspluataatorid, et kulaklus on nõukogude võimu verivaenlane ja et viimne otsustav lahing tuleb proletariaadil lüüa kulakluse vastu. See otsustav lahing algas aastail 1929—1930.

Varem teostas nõukogude võim küla kapitalistlike elementide piiramise ja väljatõrjumise poliitikat. Kulaklikke majandeid maksustati kõrgema maksuga. Nõukogude seadused piirasid palgatöö kasutamist kulaklikes majandis ega võimaldanud neil oma kätte koondada suuri maa-alasid rentimise teel.

Selle poliitika tulemusena pidurdati kulakluse kasvu ning tõrjuti välja üksikud kulakluse kihid, kes ei talunud neid piiramisi. Kuid see poliitika ei hävitanud kulakluse majanduslikke aluseid, selle tulemuseks polnud kulakluse kui klassi likvideerimine. See oli kulakluse piiramise, mitte aga likvideerimise poliitika. See oli tarvilik kuni teatava ajani, niikaua kui kolhoosid ja sovhoosid olid alles nõrgad ega suutnud kulaklikku viljatootmist asendada oma toodanguga.

1929. aasta lõpul andsid kolhoosid koos sovhoosidega riigile juba rohkem vilja kui kulaklikud majandid. Kolhoosid ja sovhoosid suutsid kulaklikku viljatootmist täiel määral asendada. Siis läksid partei ja nõukogude võim seltsimees Stalini ettepanekul kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikalt üle kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikale üldise kollektiviseerimise alusel.

Nõukogude võim keelas üldise kollektiviseerimise piirkondades maa rentimise ja palgatöö kasutamise talumajapidamistes. Kulakud jäid rendimaast ja palgatöolistest ilma. Nõukogude võim lubas talupoegadel kulakutelt ära võtta maa, masinad, kariloomad ning kulaklik varandus üle anda kolhooside jagamatuise fondidesse. Nõukogude võimu kohalikele organitele anti õigus rakendada võitluses kulakute vastu kõiki abinõusid, kaasa arvatud kulakute väljasaatmine. Üldise kollektiviseerimise käigus teostasid kehv- ja kesktalurahva hulgas ise kulakute eksproprieerimist.

Tol ajal võtsid kolhoosidesse ühinenud talupojad vastu järgmisi otsuseid: «Ühise maaharimise ühingu «Talurahva Töö» talupoegade üldkoosoleku protokoll nr. 2, 31. jaanuaril 1930. aastal. Kuulati: Kollektiviseerimine ja kulakluse kui klassi likvideerimine. Otsustati: Ära kuulunud ettekande kulakluse kui klassi likvideerimisest maal, meie, ühise maaharimise ühingu «Talurahva Töö» liikmed, arvesse võttes, et kulak on küla põhihulkade klassivaenlane ning pidurdab partei ja nõukogude võimu poolt põllumajanduse ümberkorraldamiseks tarvituselevõetud abinõusid, otsustasime: kulakute nii liikuv kui ka kinnisvara viivitamatult ära võtta ja üle anda ühingu korraldusse, rajooni administratiivosakonda paluda kulakuid endid kõnesoleva maakoha piiridest välja saata.»

Partei ja Nõukogude riigi vaenlased püüdsid kogu jõust põllumajanduse kollektiviseerimise läbiviimist nurja ajada ning päästa kulaklust kui kapitalismi peamist tuge meie maal. Buhhaarinlased levitasid väär «teooriaid», väites, et klassivõitlus vaibub ja kulaklus «kasvab ise rahulikult sotsialismi». Nad võitlesid ägedalt kolhooside ja sovhooside rajamise vastu. Partei paljastas nende reeturite kui kulakluse agentuuri pale. Partei teadis, et ilma otsustava võitluseta nende vastu pole võimalik saavutada sotsialismi võitu külas.

Partei vaenlased püüdsid põllumajanduse kollektiviseerimisliikumist halvata ka parteiyoone moonutamise abil. Ohutades kohalikke töötajaid sellele, et need viiksid kollektiviseerimist läbi sunniviisil, ühistaksid pudukarja, kodulinde jms., tahtsid nad talurahva vihale ajada ning külvata vaenu talurahva ja nõukogude võimu vahel. Kuid kõik need katsed nurjusid.

Seltsimees Stalin suunas kolhooside ülesehitustööd õiget teed mööda. Partei võttis tarvitusele otsustavaid abinõusid, et likvideerida moonutused ja vead, mida kohapealsed tege-lased olid teinud paljudes rajoonides. Parteiyoone moonutused kolhoosiliikumises likvideeriti. Selle alusel kindlustati kolhoosiliikumise edusammud ja loodi pind selle uueks võim-saks kasvuks.

Esimese viisaastaku alguses oli külas ülekaalus eraoman-duslik väikemajapidamine. Selle viisaastaku lõpuks oli maal

rajatud rohkem kui 200 000 kolhoosi ja ligi 5000 sovhoosi. Põllumajanduse kollektiviseerimine oli Nõukogude Liidu põhilistes piirkondades lõpule viidud ning kolhoosid ühendasid kogu meie maal 60 protsenti kõigist talumajandest ja 70 protsenti talurahva valduses olevast põllumaast. Sotsialistlik süsteem oli muutunud valitsevaks jõuks Nõukogude Liidu põllumajanduses.

Nii toimus sügavaim revolutsiooniline pööre külas, mis oma tagajärgede poolest on võrdne revolutsioonilise pöördega 1917. aasta oktoobris. See revolutsioon viidi läbi Nõukogude riigi algatusel ja seda toetasid otseselt miljonid talupojad, kes võitlesid kulakliku orjaikke vastu ja vaba kolhoosielu eest. See revolutsiooniline pööre lahendas sotsialistliku ülesehitustöö põhiküsimused: likvideeriti kõige arvukam ekspluataatorlik klass meie maal — kulaklus, ühistatud sotsialistliku majapidamise teele asus kõige suurearvilisem töötav klass — talupoegade klass ja nõukogude võim sai sotsialistliku tugipunkti põllumajanduses.

Põllumajanduse kollektiviseerimise tagajärjel muutus töölisklassi ja talurahva liit veel tugevamaks. Kolhoositalurahvas muutus nõukogude võimu kindlaks toeks maal. Nõukogude töötav talurahvas asus lõplikult ja jäädavalt sotsialismi lipu alla.

Seltsimees Stalini targal juhtimisel lahendati põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise tähtsaim ülesanne. Võttes aluseks Lenini kooperatsiooniplaani arendas seltsimees Stalin välja ning rakendas ellu põllumajanduse kollektiviseerimise teooria. Tema juhtimisel valmistati ette ja teostati ajalooline pööre kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikalt kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikale täieliku kollektiviseerimise alusel.

Seltsimees Stalin on kolhoosikorra looja. Tema suunas ja suunab selle arenemist ja hoolitseb igati kolhooside tugevnemise eest. Tänu kindlale ja ettevaatlikule stalinlikule juhtimisele on kolhoosikord kasvanud võimsaks ja võitmatuks jõuks ning Nõukogude Liidu põllumajandus maailma kõige eesrindlikumaks põllumajanduseks.

4. SOTSIALISMI VÕIT NÕUKOGUDE LIIDUS

Teine viisaastak. Nõukogude Liit sammub järjekindlalt edasi. Edukalt teostanud esimese viie aasta plaani, asus nõukogude rahvas 1933. aasta jaanuaris veel suurejoonelisema teise viie aasta plaani täitmisele.

Esimesel viisaastakul rajati sotsialistliku ühiskonna vundament. Teine viisaastak tõstis esile ülesande: likvideerida lõplikult kapitalistlike elementide jäänused meie maal, hävitada täielikult põhjused, mis tekitavad inimese ekspluateerimise inimese poolt ning muuta Nõukogude Liidu kõik töötajad sotsialistliku ühiskonna teadlikeks ja aktiivseiks ehitajaks.

Esimesel viisaastakul rajati sotsialistliku tööstuse põhi-alused. Toetudes sellele tööstusele oli teisel viisaastakul tarvis varustada eesrindliku tehnikaga kõik rahvamajanduse harud: tööstus ja põllumajandus, transport ja sideasjandus. Teise viisaastaku peamiseks majanduslikuks ülesandeks oli lõpule viia kogu rahvamajanduse tehniline rekonstruktsioon.

Võitluses teise viie aasta plaani teostamise eest saavutas Nõukogude Liit tähelepanuväärseid võite. Lühikese ajaga ehitati suur hulk uusi tööstushiiglast. Nõukogude riik sai üle 80 protsendi oma tööstustoodangust juba uutest ja laiendatud vanadest käitistest. Mustmetallurgia kolm hiiglast — Magnitogorski, Kuznetski ja Makajevi tehased — andsid niisama palju malmi, kui seda andis kogu tsaari-Venemaa metallurgiatööstus. Dnepri hüdroelektrijaam üksi tootis teise viisaastaku lõpul rohkem elektrienergiat kui kõik tsaari-Venemaa elektrijaamad ühtekokku. Masinaehitustehased valmistasid üha suuremal hulgal uusi moodsaid masinaid, autosid, traktoreid, kombaine ja vedureid.

Teisel viisaastakul suurenes söetoodang kahekordselt, elektrienergiatoodang peaaegu kolmekordselt, raua- ja malmi toodang rohkem kui kahekordselt, terasetoodang kolmekordselt jne. Võrreldes sõjaeelse tasemega oli Nõukogude Liidu tööstus kasvanud 1937. aasta lõpul rohkem kui seitsmekordselt.

Ka sotsialistlik põllumajandus kasvas ja arenes. Külvipindalad Nõukogude Liidus kasvasid 1937. aastal 135 mil-

joni hektaarini, kuna 1913. aastal oli neid 105 miljonit hektaari. Teraviljasaak ületas 2 miljardi puuda võrra 1913. aasta taseme. Tublisti oli kasvanud, võrreldes sõjaeelse tasemega, puuvilla, lina, suhkrupeedi ja muude põllumajanduslike kultuuride toodang.

Teise viisaastaku lõpuks oli põllumajanduse kollektiviseerimine peaaegu lõpule viidud. Kolhoosidesse oli juba koondu-
nud 93 protsenti kõigist talumajanditest. Sotsialistlikel põldudel töötas 1937. aastal 450 000 traktorit, 128 000 kombaini, 126 000 liit- ja lihtpeksumasinat ning 144 000 veoautot.

Teisel viisaastakul viidi lõpule Nõukogude Liidu rahvamajanduse tehniline rekonstrueerimine. Oli aeg, mil meie maa tundis suurt tehnikanälga, sest vana tsaari-Venemaa oli tehnika poolest kõige mahajäänum riik maailmas. Kuid aluseks võttes seltsimees Stalini sõnu: «Rekonstrueerimise ajajärgul otsustab tehnika kõik!» mobiliseerisid bolševikud kõik jõud ja summad selleks, et jagu saada sellest tehnikanäljast ning küllastada meie rahvamajandust ja meie sõjaväge tehniliste vahenditega. Nõukogude Liidu rahvamajandus ja samuti Punaarmee varustati maailmas kõige eesrindlikuma tehnikaga.

Sellises olukorras otsustas partei pöörata meie kaadri tähelepanu uue tehnika valdamisele. Partei asetask ülesande kasvatada inimesi, kes oleksid võimelised valitsema eesrindlikku tehnikat ja seda põhjani ära kasutama. Seltsimees Stalin esines 1935. aasta mais Punaarmee Akadeemia lõpetajate aktusel. Ta ütles: «Et tehnikat liikuma panna ja teda põhjani ära kasutada, on vaja inimesi, kes tehnika on omandanud, on vaja kaadrit, kes oleks suuteline seda tehnikat omandama ja kasutama kõigi oskusenõuete kohaselt. Tehnika osutub elutuks inimesteta, kes on tehnika omandanud. Tehnika, mille eesotsas seisavad tehnika omandanud inimesed, võib teha ja peab tegema imesid.»¹ Ja seltsimees Stalin seadis üles loosungi: «Kaadrid otsustavad kõik!»

Seltsimees Stalini sõnad tehnika omandamise kohta leidsid elava vastukaja töörahva hulkades ja kutsusid esile uue võimsa vaimustuspuhangu. Miljonid inimesed reageerisid

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 433.

tulihingeliselt seltsimees Stalini kutsele, läksid õppima tehnilise alghariduse koolidesse ja hakkasid tõstma oma kvalifikatsiooni. Kivisõe- ja maagikaevandustes, vabrikutes ja tehastes, transpordis ja põllumajanduses kasvas kaader, kes oskas hästi valitseda uut tehnikat.

1935. aasta 31. augusti öösel laskus noor söekaevur Aleksei Stahhanov «Tsentralnaja Irmino» kaevandusse Donetsi basseinis ja raius ühe vahetusega 102 tonni sütt. Enne seda ei ületanud söetoodang ühe söekaevuri kohta 7—8 tonni vahetuses. Stahhanov ületas seega tavalise normi 14-kordselt. Igas tööstusharus ilmusid oma Stahhanovid. Söekaevurite algatusest haarasid kinni teiste tööstusharude töötajad, hiljem ka transpordi alal ja põllumajanduses töötajad. Nii tekkis tähelepanuväärne liikumine, mis nimetati selle algataja nime järgi stahhaanovlikuks liikumiseks.

Stahhaanovlik liikumine tõstis sotsialistliku võistluse kõrgemale tasemele. Sotsialistlik võistlus ei olnud esialgu tingimata seotud uue tehnikaga ning seejuures oli uut tehnikatki sotsialistliku ülesehitustöö algperioodil väga vähe. Nüüd ilmusid uued inimesed — stahhaanovlased, kes olid omandanud oma ala tehnika, valitsesid seda ja arendasid edasi. Stahhaanovlaste arv kasvas ja peagi omandas stahhaanovlik liikumine massilise iseloomu.

Sotsialistlik võistlus ja stahhaanovlik liikumine etendasid tähtsat osa teise viie aasta plaani ennetähtaegsel täitmisel. Teine viie aasta plaan täideti 4 aasta ja 3 kuuga — 1. aprilliks 1937. See oli sotsialismi suurim võit.

Kolhoosikorra kindlustamine. Rajanud uue korra põllumajanduses, kolhoosikorra, püüdsid bolševike partei ja Nõukogude riik seda igati kindlustada ja tugevdada.

Esialgul ei pidanud kolhoosikaadri kasv sammu kolhooside kasvuga. Tööd kolhoosides toimusid sageli mitterahuldavalt. Kolhoosid ei olnud veel tugevnenud ega nagu kord ja kohus jalgu alla saanud. Kolhooside töös andis end tunda kogemuste puudus kolhooside suurmajapidamiste juhtimises. Sest kolhoosnikud olid eilsed üksikmajapidajad ja selliste kogemuste omandamine nõudis aega.

Olukord äsja organiseeritud kolhoosides oli raske ka veel sellepärast, et paljudesse kolhoosidesse olid pugunud kula-

kud ja nende sabarakud, et teha igati kahju ja kurja. Seltsimees Stalin õpetas, et paljud juhtivad töölised ei ole aru saanud sellest, et klassivaenlase pale on muutunud ja et ta on hakanud rakendama hoopis kavalamaid võitlusviise kolhooside vastu. Kulak läks otseselt rünnakult üle salakavalale õõnestustööle. Kulakud ja nende sabarakud muutusid suuremas osas «tasaseiks», «vaguraisks», peaaegu «pühadeks» inimesteks. Nad tegelesid kolhoosides laohoidjate, arvepidajate jne. ametikohtadel ning kahjustasid igati kolhoose seestpoolt, laostasid nende tööd, õõnestasid töödistsipliini, ajasid segi arvestuse, hävitasid kolhoosi hobuseid ja rikkusid masinaid.

ÜK(b)P Keskkomitee pleenum 1933. aasta jaanuaris avastas suured puudused kolhooside töös ja juhatas kätte abinõud nende parandamiseks. Sotsialistliku põllumajanduse tugevdamise peamiseks abinõuks pidi olema traktorijaamade ja sovhooside juures poliitiliste osakondade asutamine. ÜK(b)P Keskkomitee pleenumi otsusel asutati üle 3000 traktorijaamade poliitilise osakonna ja 2000 sovhooside poliitilist osakonda. Poliitilistesse osakondadesse saadeti kindlaid ja järeleproovitud bolševikke, kes pidid lõpu tegema kulaklikule kahjutegemisele ja osutama tõhusat ja kiiret abi kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku kindlustamise alal.

Kahe aasta (1933—1934) jooksul sooritasid traktorijaamade ja sovhooside poliitilised osakonnad suure töö. Nad sisendasid bolševistlikku vaimu sovhooside ja kolhooside elusse. Poliitiliste osakondade juhtimisel arenes visa võitlus vaenulike, kulaklike ja kahjurlike olluste vastu ning nende väljaajamise eest kolhoosidest ja riikliku ning kolhoosliku omandi kaitseks. Poliitilised osakonnad kasvatasid üles uue kolhoosikaadri, tõstsid kolhoosnikute hulkade poliitilise teadvuse taset ja aktiivsust ning korrastasid kolhooside majanduslikku juhtimist. Poliitilised osakonnad etendasid otsustavat osa kolhooside organisatsioonilises ja majanduslikus tugevdamises.

Määratu suur tähtsus kolhoosnikute hulkade mobiliseerimisel võitlusele kolhoosikorra tugevdamise eest oli üleliidulisel kolhoosnikute-lööktöölise esimesel kongressil, mis toi-

mus 1933. aasta veebruaris. Kongressi üks tuhat viissada saadikut olid kokku tulnud meie maa paljudest kohtadest, et läbi arutada küsimus: «Kolhooside tugevdamine ja kevadkülvilvi ülesanded».

Kui kongressi töö oli lõpule jõudnud, esines seltsimees Stalin. Tema vormilt lihtne ja sisu poolest tark kõne tõstis esile elulised küsimused, milledega iga kolhoosnik iga päev kokku puutub. Seltsimees Stalin rõhutas, et talurahvas on juba paljugi saavutanud, asudes kolhoositeele. Talurahvas on vabanenud viletsusest ja kulakute orjaikkest, miljonid kehvikud, kes enne elasid poolnäljas, on tõusnud nüüd kesktalupoegade tasemele ja on muutunud aineliselt kindlustatud inimesteks. On tarvis teha teine samm kolhooside ülesehitustööl ja kõiki kolhoosnikuid — nii endisi kehvikuid kui ka endisi keskmikke — jõukaks.

Seltsimees Stalin näitas kätte selle ülesande lahendamise viisid. «Et kolhoosnikud muutuksid jõukaks,» ütles tema, «selleks on praegu tarvis ainult üht: töötada kolhoosis ausalt, kasutada õigesti traktoreid ja masinaid, kasutada õigesti tööloomi, harida õigesti maad ja hoida kolhoosi omandit.»¹ Seltsimees Stalini kõne lõikus tugevasti miljonite kolhoosnikute meelde ja muutus kolhooside praktiliseks võitlusprogrammiks.

Sellest ajast peale on kõigi meie partei ja nõukogude organisatsioonide kogu töö määratletud ülesandega, mille seadis üles seltsimees Stalin: muuta kõik kolhoosid bolševistlikeks ja kõik kolhoosnikud jõukaiks. Partei ja Nõukogude riigi suure abistamise tulemusena kasvasid ja tugevnesid kolhoosid mõõtmatult.

Kolhooside edasiarendamisel oli väga suur tähtsus põllumajandusliku artelli tüüp-põhikirjal. See töötati välja seltsimees Stalini juhtimisel ja võeti vastu kolhoosnikute-löök-töölaliste teise kongressi poolt 1935. aastal.

Põllumajandusliku artelli tüüp-põhikiri sai kolhoosielu põhiseaduseks. Põhikirjas on öeldud: «Kolhooside tee, sotsialismitee on ainuõige tee töötavaile talupoegadele. Artelli liikmed kohustuvad tugevdama oma artelli, ausalt töötama, kol-

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 369.

hoosi tulusid töö järgi jaotama, kaitsma ühiskondlikku omandit, hoidma kolhoosi vara, hoidma traktoreid ja masinaid, hästi hoolitsema hobuste eest, täitma oma tööliste-talupoegade riigi poolt antud ülesandeid, — ja muutma seega oma kolhoosi bolševistlikuks ja kõik kolhoosnikud jõukaks.»

Sotsialismi ülesehitamine Nõukogude Liidus. Teise viis-aastaku teostamise tulemusena on meie maal kapitalistlikud ollused põhja läinud ning sotsialism on muutunud ainsaks valitsevaks jõuks Nõukogude Liidu rahvamajanduses. Kolhoosid on võitnud nüüd lõplikult ja jäädavalt ning kulaklus on täielikult likvideeritud. Kogu rahvamajanduses on kindlustunud sotsialistlik ühiskondlik omandus.

See kõik on muutnud põhjalikult sotsialistliku ühiskonna pale. Jäädavalt on hävitatud inimese ekspluateerimine inimese poolt. Nõukogude ühiskonnas ei ole enam ekspluateerivaid olluseid: kapitaliste, kaupmehi, kulakuid ja spekulante. Nõukogude ühiskond koosneb sõbralikest klassidest ja rühmadest: töölisklass, talurahvas ja haritlaskond.

Vahekorrad töölisklassi, talurahva ja haritlaskonna vahel on rajatud meie sotsialistlikus ühiskonnas seltsimehelikule koostööle ja vastastikusele abistamisele.

«Meie vabrikuis ja tehaseis,» ütles seltsimees Stalin, «töötatakse kapitalistideta. Tööd juhivad inimesed rahva hulgast. Seda nimetataksegi meil sotsialismiks tegelikus elus. Meie põldudel töötavad maaharijad mõisniketa, kulakuteta. Tööd juhivad inimesed rahva hulgast. Seda nimetataksegi meil sotsialismiks, seda nimetataksegi meil vabaks, sotsialistlikuks eluks.»¹

Sotsialismi võit kutsus esile vajaduse muuta Nõukogude Liidu Konstitutsiooni, s. o. põhiseadust, mis määrab kindlaks meie maa ühiskondliku ja riikliku korralduse. Nõukogude Liidu endine Konstitutsioon võeti vastu 1924. aastal, kui nõukogude võim lubas sotsialismi arenemise kõrval veel teatud raamides kapitalismi. Küsimus «kes — keda» ei olnud tol ajal veel lahendatud. Sovhoosid ja

---

¹ J. Stalin, Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiselsetel koosolekutel peetud kõned. RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1947, lk. 5—6.

kolhoosid kujutasid endist väikesi saarekesi üksiktalude ookeanis.

1936. aastal muutus olukord täiesti. Kapitalistlike elemente polnud enam olemas. Küsimus «kes — keda» oli juba ammugi ja lõplikult lahendatud sotsialismi kasuks nii tööstuses kui ka põllumajanduses. Põllumajanduses valitsesid ainuüksi sovhoosid ja kolhoosid. Arusaadavalt pidid need muudatused leidma oma peegelduse Nõukogude Liidu Konstitutsioonis. Uue konstitutsiooni projekt töötati välja seltsimees Stalini juhtimisel. Pärast projekti arutamist kogu rahva poolt kinnitas Üleliiduline Nõukogude Erakorraline VIII Kongress 1936. aasta detsembris Nõukogude Liidu uue Konstitutsiooni, mille nõukogude rahvas nimetas selle looja nime järgi Stalinlikuks Konstitutsiooniks.

Nõukogude Liidu uus Konstitutsioon fikseeris sotsialismi võidu meie maal. See, millest unistasid ja unistavad praegugi miljonid töötajad kapitalistlikes riikides, on teostatud Nõukogude Liidus. See oli meie rahva pikaajalise ja raske, oma vabanemise ja sotsialismi eest peetava võitluse lõpptulemus.

Oma ettekandes Nõukogude Liidu Konstitutsiooni projekti kohta ütles seltsimees Stalin: «Käidud võitlus- ja kannatustee tagajärjel on meeldiv ja rõõmustav omada oma Konstitutsiooni, mis kõneleb meie võitude viljast. Meeldiv ja rõõmustav on teada, mille eest võitlesid meie inimesed ja kuidas nad saavutasid maailmaajaloolise võidu. Meeldiv ja rõõmustav on teada, et veri, mida meie inimesed rohkesti on valanud, ei ole valatud asjata, et see on tulemusi andnud. See relvastab vaimselt meie töölisklassi, meie talurahvast, meie töötavat intelligentsi. See viib edasi ja äratab õigustatud uhkustunnet. See kinnitab usku oma jõududesse ja mobiliseerib uuele võitlusele kommunismi uute võitude saavutamiseks.»¹

Sotsialismi võit oli saavutatud vihases võitluses kõigi vaenuliste jõudude vastu meie maal. Kulakud, kahjurid, buhhaarinlased, trotskistid, zinovjevslased ja teised reeturid

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 471—472.

püüdsid kõigi jõudude ja vahenditega taastada kapitalistlikku orjust Nõukogude Liidus. Kuid kõik nende plaanid varisesid kokku ning partei ja Nõukogude riik tugevnesid järjekindlalt ning likvideerisid edukalt kapitalismi viimased jäänused meie maal.

Kaotades igasuguse pinna oma jalgade alt läksid trotskistid, buhhaarinlased ja nendetaolised reeturid välismaiste kodanlike riikide luureasutuste teenistusse ning nende viimaste ülesandeil saatsid korda oma kuritegusid partei ja Nõukogude riigi vastu. Need peletised tapsid roimarlikult Sergei Mironovitš Kirovi, samuti hävitasid V. R. Menžinski, V. V. Kuibõševi ja A. M. Gorki elu. Nad organiseerisid kahjustavat tegevust, diversioone ja õhkulaskmisi. Täites oma peremeeste tahet seadis trotskistlik-buhhaarinlik jõuk oma ülesandeks nõrgestada meie maa kaitset, kergendada välismaise sõjalise interventsiooni teostamist ja ette valmistada Nõukogude Liidu lüüasaamist.

Partei ja Nõukogude riik purustasid rahvavaenlaste herilasepesad. Avastanud nende kuriteod, likvideeris nõukogude võim need kodumaa reetjate jõugud. Sel asjaolul oli määratu suur tähtsus sotsialismi võidule meie maal ja Nõukogude Liidu kaitsele välismaa imperialistide vastu.

Sotsialismi põhijoontes üles ehitanud, astus nõukogude rahvas uude ajajärku — sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise lõpuleviimise ja sotsialismilt järk-järgult kommunismile ülemineku ajajärku.

1938. aastal asus nõukogude rahvas kolmanda viie aasta plaani teostamisele. Uued määratu suured ülesanded kerkisid Nõukogude riigi ette kolmandal viisaastakul.

Kolmanda viie aasta plaani järgi pidi tööstustoodangu maht 1942. aastal jõudma 184 miljardi rublani. See tähendas, võrreldes teise viisaastaku viimase aastaga, toodangu suurenemist peaaegu kahekordselt. Põllumajanduse toodangu mahtu kavatseti laiendada 10 miljardi rublani. Nõukogude Liidu rahvatulu pidi kasvama kahekordselt. Tarbimine ühe isiku kohta pidi Nõukogude Liidus kasvama poolteise- või kahekordselt. Kolmandal viisaastakul pidi käiku lastama tuhandeid uusi käitisi ning kasutusele võetama tohtu arv elamuid, kultuurhariduslikke asutusi jne.

Kolmanda viisaastaku esimeste aastate jooksul suutis nõukogude rahvas paljugi sellest teostada, mis oli ette kavatsetud. Nõukogude Liidu tööstus tõusis uuele astmele, tagades meie maa järkjärgulist üleminekut kommunismile.

Töötava rahva heaolu tõus. Sotsialism tõi meie rahvale suuri ainelisi hüvesid. Ta hävitas sundtöö ekspluataatorite kasuks ja muutis töö vabaks, rakendades seda kogu ühiskonna hüvanguks. Juba esimesel viisaastakul likvideeriti jäädavalt meie maal tööpuudus. Nõukogude Liidu töölised ei karda homset päeva ja neid ei ähvarda tööpuudus, mis kapitalistlikes riikides jätab miljonid töölised nälga ja viletsusse.

Sotsialismi võidu tulemusena on avanenud meie ühiskonna kõigile liikmeile tee jõukale ja kultuursele elule. «Elu on muutunud paremaks, seltsimehed. Elu on muutunud rõõmsamaks,» ütles seltsimees Stalin.

Võtkem niisugune näitaja, nagu rahvatulu. 1913. aastal moodustas tsaari-Venemaa rahvatulu 21 miljardit rubla, kusjuures kolm veerandit rahvatulust kuulus ekspluateerivaile klassidele. Esimesel viisaastakul suurenes Nõukogude Liidu rahvatulu 45,5 miljardi rublani, teisel viisaastakul 96,3 miljardi rublani, kolmandal viisaastakul, 1940. aastal, kasvas see 128,3 miljardi rublani. Sealjuures läks kogu rahvatulu töötava rahva kasvavate vajaduste rahuldamiseks ja ühiskondliku majanduse edasiarendamiseks.

Nõukogude Liidu tööstuse määratu suur laienemine kutsus esile töölisklassi arvulise kasvu meie maal. 1933. kuni 1938. aastani kasvas Nõukogude Liidu tööliste ja teenistujate arv 6 miljoni võrra ning töölise keskmine aastapalk kasvas rohkem kui kahekordselt. Tööliste ja teenistujate aasta palgafond oli 1933. aastal umbes 35 miljardit rubla, 1938. aastal aga üle 96 miljardi rubla. On tõusnud tööliste kvalifikatsioon ja on suurenenud nende teenistus. Põhjalikult on paranenud töötingimused ja sanitaarkaitse käitistes. Vanade tehaste madalate, sumbunud ja kitsaste töökodade asemele on ehitatud uute käitiste avarad ja valguseküllased hooned.

Riik kulutab suuri summasid tööliste ja teenistujate sotsiaalkindlustusele, töötajate elutingimuste parandamiseks ja elamute ehitamiseks. Linnades on üles kerkinud uued ja

hästi korrastatud majade kvartalid, kus elavad töölised. Paljud töölisasulad on kasvanud suurteks linnadeks.

Sotsialism tegi lõpu kulaklikule orjaikkale ja kaotas maal valitseva laostumise ja viletsuse. Kolhoosikord tõi meie talurahvale jõuka elu. Iga aastaga kasvab põldude viljakus ja loomakasvatuse produktiivsus ning suurenevad kolhoositalurahva tulud ja nende kultuurilised nõuded. Kolhooside rahalised tulud moodustasid 1933. aastal üle 5 miljardi 600 miljoni rubla, 1937. aastal aga üle 14 miljardi 180 miljoni rubla. Teravilja keskmine väljaandmine ühe kolhoosipere kohta tõusis teraviljarajoonides 61 puudalt 1933. aastal 144 puudani 1937. aastal.

Kultuurirevolutsioon Nõukogude Liidus. Koos Nõukogude Liidu rahvamajanduse tõusuga kasvab ja tugevneb järjekindlalt ka nõukogude rahva kultuur. Elanikkonna kultuuritase oli tsaari-Venemaal väga madal. Tsaari-Venemaal oli iga nelja inimese kohta kolm kirjaoskamatut. Kõrgemaid õppeasutusi oli ainult vähestes linnades. Haridus oli peaaegu kättesaamatu tööliste ja talupoegade lastele. Kapitalistlikes riikides puudub suuremal osal töörahvast ka praegu võimalus anda oma lastele haridust. Nii oli näiteks sellisel maal, nagu Ameerika Ühendriigid, 14 protsenti 1913. aastal sõjaväkke kutsutud noorukeist kirjaoskamatud.

Kõigi maade kodanlus ja tema sabarakud väitsid, et ilma elanikkonna kõrge kultuurita ja haritlaste kaadrita ei suuda bolševikud võimu enda käes hoida, veel vähem aga sotsialismi üles ehitada. «Bolševikud kukuvad läbi,» ennustasid meie vaenlased. «Ei,» vastasid bolševikud. «Me võtame esmalt võimu enda kätte, aga siis juba tõstame kiiresti rahva kultuursust ja kasvatame rahva hulgast võrsunud nõukogude haritlaste kaadri, kes teenib tões ja õiguses töölisi ja talupoegi ning ehitab koos nendega sotsialismi.»

Juhtus nii, nagu rääkisid bolševikud.

Nõukogude võim avas esmakordselt inimkonna ajaloos töötavaile hulkadele tee teadusele ja haridusele. Ta avas pärani rahvale kõigi õppeasutuste ukсед alates algkoolidest kuni kõrgemate koolideni. Kogu meie maal hakati rajama koole, ringe, klubisid, lugemistaresid, raamatukogusid ja muid kultuurhariduslikke asutusi. Tööliste ettevalmistamiseks kõrgematesse õppeasutustesse organiseeriti töölisfakultetide

võrk. Partei, Nõukogude riik, kommunistlik noorsooühing ja teised ühiskondlikud organisatsioonid arendasid hoogsalt tööd elanikkonna hulgas kirjaoskamatusel likvideerimise alal. Järjekindlalt kasvab Nõukogudemaal ilmuvate raamatute, ajakirjade ja ajalehtede arv.

Kultuuriline ülesehitustöö arenes eriti hoogsalt meie maal riigi industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise aastail. Sotsialismi ülesehitamiseks oli tarvis tõsta tööliste ja talupoegade üldhariduslikku taset ja tehnilist kvalifikatsiooni ning luua proletaarsete eriteadlaste kaader kõigis rahvamajanduse harudes. Seltsimees Stalin ütles 1928. aastal kommunistliku noorsooühingu kongressil: «Töölisklass ei saa muutuda riigi tõeliseks peremeheks, kui ta ei suuda kultuuritusest välja rabelda, kui ta ei suuda luua omaenda haritlaskonda, kui ta ei omanda teadust ega oska juhtida majandust teaduse alusel.»¹

Järgides seltsimees Stalini kutset omandasid kümned ja sajad tuhanded nõukogude inimesed teadusi. Stalinlikel viisaastakuil laienes õppeasutuste — koolide, tehnikumide, kõrgemate õppeasutuste ja teaduslike asutuste — võrk. Ainuüksi esimesel viisaastakul kasvas kõrgemate õppeasutuste võrk meie maal viiekordselt. 1914. aastal oli kõrgemais õppeasutustes 112 000 õpilast, 1938.—1939. õppeaastal aga 603 000 õpilast. Nõukogude Liidu kõrgemates õppeasutustes on üliõpilasi rohkem kui kõigis Lääne-Euroopa riikides ühtekokku.

Määratu suureks saavutuseks oli see, et Nõukogude riik suutis edukalt ette valmistada haritlaste kaadrit, kes on pärit rahva hulgast, on kõigi juurtega seotud rahvaga ja teenib teda. 1939. aastal kuulus nõukogude haritlaskonda 11 miljonit 800 tuhat inimest. Nad võtsid aktiivselt osa sotsialistlikust ülesehitustööst meie maal.

Hiiglasuured kultuurilised muutused on aset leidnud stalinlikel viisaastakuil nõukogude külas. Külasse on ilmunud raadio, raamatukogud, lugemistared, klubid jne. Paljud kolhoosnikud on muutunud nõukogude teaduse ja kultuuri väljapaistvaiks tegelasteks.

---

¹ J. Stalin, Kommunistliku noorsooühingu ülesandeist. «Molodaja Gvardija», 1945, lk. 22 (v. k.).

On muutunud ka nõukogude küla väline ilme. Seltsimees Stalin ütles 1934. aastal ÜK(b)P XVII kongressil: «Endine küla kirikuga kõige silmapaistvamal kohal, urjadniku, papi ja kulaku paremate majadega esiplaanil, talupoegade poollagunenud taredega tagaplaanil — hakkab kaduma. Selle asemele astub uus küla oma ühiskondlik-majanduslike ehitustega, klubidega, raadioga, kinoga, koolidega, raamatukogudega ja lastesõimedega, traktoritega, kombainidega, rehepeksumasinatega ja autodega. On kadunud endised kulaku-ekspluateerija, liigkasuvõtja-vereimeja, kaupmehe-spekulandi, isakese-urjadniku silmapaistvad kujud. Nüüd on silmapaistvateks isikuteks kolhooside ja sovhooside, koolide ja klubide tegelased, vanemad traktoristid ning kombainerid, põllunduse ja karjanduse brigadiirid, kolhoosipõldude parimad mees- ja naislööktöölised.»¹

Stalinlike viisaastakute jooksul on meie maal maksma pandud üldine algõpetus. See tähendab, et kõik 8—10 aasta vanused lapsed peavad kohustuslikus korras õppima algkoolides. Seltsimees Stalin nimetas üldise õppimiskohustuse kehtimapanekut otsustavaks sammuks kultuuri revolutsiooni alal. Kui 1914. aastal oli tsaari-Venemaa alg- ja keskkoolides 8 miljonit õpilast, siis õppis 1938. aastal Nõukogude Liidu alg- ja keskkoolides 33,3 miljonit õpilast. Üldse õppis sel ajal mitmesugustes koolides ja kursustel 48 miljonit Nõukogude Liidu kodanikku.

Hiiglasuur tähtsus oli ka sellel asjaolul, et 1933. aastal tõusis kirjaoskajate arv meie maal 90 protsendini, 1940. aastal aga oli kirjaoskamatus Nõukogude Liidu täisealiste kodanike hulgas likvideeritud.

Määratu suurt edu on saavutanud sotsialistliku ülesehitustöö aastail nõukogude teadus ja kunst. Partei ja Nõukogude riik on loonud kõik tingimused nende pidevaks arenemiseks ja kasvuks. Sadu ja tuhandeid uusi teaduslikke asutusi organiseeriti kõikjal meie maal. Nõukogude teadus, kirjandus ja kunst asuvad meie maa elus niisugusel austaval kohal, millisel ei asu ega saagi asuda teadus, kirjandus ja kunst kapitalistlikes riikides.

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 405.

Nõukogude Liit on eesrindlik tööstuslik-kolhooslik riik. Stalinlikud viisaastakud on hoopis teiseks muutnud Nõukogude Liidu pale. Meie maa on heitnud enesest põlise mahajäämuse ilme. Põllumajanduslikust maast on ta muutunud tööstusmaaks, eraomanduslike väikemajapidamiste maast — kollektiivsete ja mehhaniseeritud põllumajanduslike suurmajapidamiste maaks, harimatust, kirjaoskamatust ja kultuuritust maast — haritud ja kultuurseks maaks.

Stalinlikel viisaastakutel on Nõukogude Liidus kerkinud palju uusi linnasid, milledest osa on tekkinud põlismetsas või kõrves. Stepilagendikule Magnitnaja mäe jalal kerkis Magnitogorsk, väikesest asulast kasvas keemiatööstuse suur keskus Berjozniki (Uuralis), väikesest külakesest — Kuznetski kivisöebasseini peakeskus Prokopjevsk. Tekkisid sellised uued tööstuslinnad, nagu Stalinsk, Kirovsk, Stalino-gorsk, Išimbai, Magadan, Komsomolsk, Vorkuta ja paljud teised. Üldse on ennesõjaaegsete stalinlike viisaastakute jooksul Nõukogude Liidus ehitatud 364 linna, linnaelanike arv aga kasvas võrreldes 1913. aastaga rohkem kui kahekordselt.

Stalinlike viisaastakute vältel on laienenud vanad ja tekkinud uued tööstuskeskused ja tööstus on lähenenud toorainete allikaile. Suur hulk suurimaid käitisi tekkis meie maa kõigis kohtades. Meie maa idapoolses osas rajati uus kivisöe-metallurgia keskus, Karagandas (Kasahstanis) — võimas kivisöebassein, Volga ja Uurali vahel — uus naftakeskus «Teine Bakuu». Kivisütt hakati kaevama Petšoras, polaaringi taga; naftat hakati tootma Turkmeenias, Komi ANSV-s (Uhta jõe ääres) ja teistes piirkondades. Värviliste metallide tootmine hakkas jõudsasti arenema Kasahstanis. Nõukogude võim äratas ellu vana, hallipäise Uurali. Siin laiendati vanu ja ehitati uusi käitisi. Uural on muutunud suurimaks kaasaegseks tööstuskeskuseks.

«Meie maa on suur ja rikas,» öeldi kunagi minevikus. Kuid ainult vabanenud rahvas hakkas meie maa rikkuste kogu ohtrust tundma õppima. Ainult sotsialismi ajal hakati neid rikkusi õigel viisil avastama ja rahva teenistusse rakedama. Osutusid õigeks V. I. Lenini sõnad, mida ta ütles nõukogude võimu olemasolu esimesel aastal: «Meil on materjali nii looduslikes rikkustes kui ka inimjõudude tagavaras

ning suurepärase hoogsuses, mida andis suur revolutsioon rahva loomevõimele, — et luua tõeliselt võimas ja rikas Venemaa.»¹

Stalinlike viisaastakute teostamise tulemusena on Nõukogude Liit muutunud eesrindlikuks tööstusriigiks. Jättes seljataha Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa jõudis Nõukogude Liit tööstuse arenemise tasemelt enne Teist Maailmasõda esimesele kohale Euroopas ja teisele kohale kogu maailmas. Sõjaeelset 1940. aastal andis Nõukogude Liidu suur-tööstus peaaegu 12 korda rohkem toodangut kui tsaari-Venemaa suurtööstus 1913. aastal. Masina- ja metallitöötlemistööstuse toodang kasvas selle aja jooksul 41-kordselt.

Meie maa agraarriigist tööstusriigiks muutmiseks kulus kolm mittetäielikku viisaastakut — vähem kui kolmteistkümne aastat. Riigi majandusliku ümberkorraldamise hiiglasliku plaani teostas partei uskumatult lühikese ajaga. Seltsimees Stalin rõhutas: «See oli hüpe, mille abil meie Kodumaa muutus mahajäänud maast eesrindlikuks maaks, agraarmaast — industriaalmaaks.»²

Stalinlike viisaastakute teostamise tulemusena on Nõukogude Liidus kasvanud ja tugevnenud maailma kõige suurem ja eesrindlikum kollektiivne põllumajandus. Traktorid ja masinad kergendasid kolhoosnike tööd. 1940. aastal töötas Nõukogude Liidu põldudel 530 000 traktorit, 182 000 kombaini, 228 000 veoautot ja mitusada tuhat mitmesugust põllutöömasinat.

Viie sõjaeelse aasta jooksul suurenes külvipind kolhoosides 13 miljoni hektaari võrra ja kariloomade arv 39 miljoni võrra. Enne sõda tehti kolhoosides kolmveerand kõigist künnitöödest ja üle poole külvitöödest traktoritega; pool teravilja külvipindadest koristati kombainidega. Ameerikas tehakse ainult pool künnitöödest ja üks kolmandik külvitöödest traktoritega. Lääne-Euroopa maades on põllumajanduse mehhaniseerimise tase veel madalam.

---

¹ V. I. Lenin, Teosed, XXII kd., lk. 376. 3. trükk.

² J. Stalin, «Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiselsetel koosolekutel peetud kõned». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1947, lk. 16.

Nõukogude Liidu kaitsevõime tugevdamine. Sotsialismi tuli ehitada vaenulikus kapitalistlikus ümbruskonnas. Imperialistlikud riigid valmistasid pingutavalt ette sõda Nõukogude Liidu vastu, suurendasid oma relvastatud jõude, laiendasid sõjatööstust, rajasid sõjalisi tugipunkte jne.

Imperialistide poolt Nõukogude Liitu ähvardava kallalolev tungi ohtu ette nähes tõstsid bolševike partei ja Nõukogude riik järjekindlalt meie maa kaitsevõimet. Nõukogude võim hoolitses väsimatult oma relvastatud jõudude eest. Partei ja nõukogude võim kõvendasid igati distsipliini ja moraalselt vaimu Punaarmee ridades, kasvatasid relvastatud jõudude juhtivat ja reameeste kaadrit, kes oleks suuteline auga toime tulema oma ülesannetega. Nõukogude riik varustas Punaarmeed kõige eesrindlikuma sõjatehnikaga ja taotles, et nõukogude sõjamehed õpiksid kasutama seda tehnikat ja selle abil võiksid tagasi lüüa igasuguse kallalolev tungi meie kodumaale.

Stalinlike viisaastakute jooksul kasvas meie armee võimsus mõõtmatult. Nõukogude Liit muutus nõrgast ja kaitseks mittemittevalmistatud maast kaitsevõime mõttes võimsaks maaks, maaks, mis on valmis igasuguste juhuslikkuste vastu, maaks, mis suudab toota suurel hulgal kõiki moodsaid kaitserelvi ja nendega varustada oma armeed kallalolev tungi puhul väljastpoolt.

Silmas pidades seltsimees Stalini juhendeid valmistasid partei ja Nõukogude valitsus kauemat aega järjekindlalt ja pidevalt Nõukogude Liitu ette aktiivseks kaitseks.

Meie maa industrialiseerimise stalinliku poliitika eduka teostamise tulemusena ületasid ainelised võimalused, mis seisid Teise Maailmasõja eel Nõukogude Liidu käsutuses, mitmekordselt neid materiaalseid ressursse, milledega tsaari-Venemaa astus Esimesse Maailmasõtta.

1940. aastal toodeti meie maal: malmi 15 miljonit tonni, see tähendab peaaegu neli korda rohkem kui 1913. aastal; terast 18 miljonit 300 tuhat tonni, see tähendab neli ja pool korda rohkem kui 1913. aastal; kivisütt 166 miljonit tonni, see tähendab viis ja pool korda rohkem kui 1913. aastal; naftat 31 miljonit tonni, see tähendab kolm ja pool korda rohkem kui 1913. aastal; müügiteravilja 38 miljonit 300 tuhat tonni, see tähendab 17 miljonit tonni rohkem kui 1913. aas-

tal; toorpuuvilla 2 miljonit 700 tuhat tonni, see tähendab kolm ja pool korda rohkem kui 1913. aastal.

Partei teadis, et sõda läheneb ja et ilma rasketööstuseta ning ilma vilja- ja toorainete-tagavaradeta ei saa riiki kaitsta.

Suurima visaduse ja püsivusega, hoolimata kõigist raskustest, purustades vaenlasi, teostas partei riigi sotsialistliku industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise poliitikat ning rajas võimsa sotsialistliku tööstuse ja eesrindliku kollektiivse põllumajanduse.

Rahuliku sotsialistliku ülesehitustöö aastail saavutasid partei ja Nõukogude riik suuri ajaloolisi võite. Seltsimees Stalin juhtis neil aastail julgelt ja järeleandmatult, kindlalt ja ettevaatlikult parteid ja Nõukogude riiki edasi, purustades kõik takistused teel eesmärgile. Seltsimees Stalin jälgis valvsalt klassivaenlase kogu tegevust ja organiseeris otsustavat pealetungi selle jõududele. Seltsimees Stalin liitis partei ühte ning viis partei ja kogu töötava rahva rünnakule kapitalismi viimse kantsi vastu meie maal.

Seltsimees Stalini suureks teeneks oli see, et ta mobiliseeris töötava rahva kõik jõud Nõukogude Liidus sotsialistliku ülesehitustöö hiiglaslike ülesannete lahendamisele. Seltsimees Stalin juhtis pidevalt neil raskeil aastail partei ja Nõukogude valitsuse mitmekülgset tegevust poliitilisel, majanduslikul ja kultuurilisel alal, suunates seda tegevust põhieesmärgi sihis. Seltsimees Stalini geniaalsus, tema vanakumatu tahe ja tark ettenägelikkus tagasid sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise Nõukogude Liidus.

LÜHIKOKKUVÕTE

Lenin ja Stalin tõestasid teaduslikult, et meil on olemas kõik tingimused täieliku sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks. Nad relvastasid parteid ja nõukogude rahvast sotsialistliku ülesehitustöö selge programmiga.

Pärast Esimeses Maailmasõjas ja kodusõjas purustatud rahvamajanduse edukat taastamist asus nõukogude rahvas kommunistliku partei juhtimisel selle programmi teostamisele.

Stalinlikel viisaastakutel teostas Nõukogude Liit riigi industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise leninlik-stalinliku plaani. Bolševike partei sai jagu kõigist raskustest, murdis klassivaenlaste vastupanu, purustas trotskistlikud ja buhhaarinlikud reeturid, organiseeris töölisklassi ja töötava talurahva töövaimustuse ning suunas selle sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisele.

Nõukogude Liidus rajati võimas ja igakülgset arenenud tööstus. Kollektiviseerimine muutis meie põllumajanduse mahajäänud väikemajapidamisest eesrindlikuks sotsialistlikuks ja esmajärgulise tehnikaga varustatud suurmajapidamiseks.

Stalinlike viisaastakute vältel likvideeriti Nõukogude Liidus lõplikult ekspluataatorlikud elemendid ja hävitati jäädavalt inimese ekspluateerimine inimese poolt. Esmakordselt maailmas ehitati üles uus ühiskondlik kord — sotsialism, mille ajal ühiskond koosneb linna ja maa töötajaist: töölistest, talupoegadest ja nõukogude haritlastest.

Sotsialismi võidu tulemusena on tööliste, kolhoosnike ja teenistujate ainealine heaolu tunduval määral paranenud. Kogu rahvamajanduse tormilise arenemise tagajärjeks oli tööpuuduse likvideerimine Nõukogude Liidus ning talupoegade viletsuse ja vaesumise likvideerimine maal.

Nõukogude Liidus toimus kultuurirevolutsioon.

Tänu kommunistliku partei õigele poliitikale ning tööliklassi, kolhoositalurahva ja nõukogude haritlaskonna teadlikule ja pingelisele tööle on meie maa muutunud võimsaks sotsialistlikuks tööstus- ja kolhoosiriigiks.

Partei ja Nõukogude riik varustasid nõukogude relvastatud jõude eesrindliku sõjatehnikaga ja valmistasid meie maa ette aktiivseks kaitseks.

NÕUKOGUDE LIIT JA KAPITALISTLIK MAAILM

1. MAAILMA KAPITALISMI HUKKUMISE ALGUS

Maailma lõhenemine kaheks süsteemiks. Venemaa proletariaat murdis 1917. aasta oktoobris läbi imperialismi rinde ja lõi maailma kapitalismile surmava haava, millest see ei ole võimeline toibuma.

Pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni arenes aastail 1918—1920 Saksamaal, Itaalias, Bulgaarias, Poolas, Ungaris, Soomes ja teistes maades laialdaselt tööliklassi revolutsiooniline liikumine ning samuti koloniaalrahvaste rahvuslik vabadusliikumine. Tõsi, kodanlusel õnnestus siis revolutsiooni pealetung tagasi lüüa ning säilitada neis maades kapitalistlik kord, kuid Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Venemaal ja rahvusvaheline revolutsiooniline liikumine kõigutasid kapitalismi alustugesid.

Peamine kaotus, mida kapitalism kandis, seisis selles, et Venemaa langes välja maailma kapitalistlikust süsteemist. Ühtne, kõikehõlmav kapitalism lakkas olemast. Ühel kuuekümnendikul maakerast hakkas kehtima uus, sotsialistlik kord. Maailm lõhenes kaheks süsteemiks: kapitalismiks ja sotsialismiks.

Sellest ajast alates, kui toimus see suur sündmus, tekkis maailmas kaks külgetõmbekeskust: ühel pool peamised kapitalistlikud maad — Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa, teisel pool suur sotsialistlik riik — Nõukogude Liit. Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa imperialistide poole hoiavad kodanlikud valitsused ja kõigi maade ekspluataatorite rühm, kes püüavad päästa kapitalistlikku korda ja säilitada oma ülevõimu. Nõukogude Liidu ümber koonduvad kogu maailma miljonid töötajad, kes võitlevad oma vabastamise eest.

Nagu märgib seltsimees Stalin, Lääne ja Ida vahel olev

Nõukogudemaa «oma palja olemasoluga revolutsioneerib kogu maailma». ¹ Nõukogude Liidu edusammud rõõmustavad kõigi maade töötajaid ja innustavad neid võitluseks omaenda vabastamise eest.

Kapitalistliku maailma rebivad tükkiideks lepitamatud vastuolud ja terav klassivõitlus. Maailma kapitalismi rinne on läbi murtud ja kord siin, kord seal süttivad revolutsioonituled, muutes mitte millekski kõik kodanluse poolt tarvitu-sele võetud paikamistööd, ning lähendades päev-päevalt kapitalismi langemist. Täpselt nagu valmis: «Saba lahti — nokk kinni, nokk lahti — saba kinni.»

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemusena saabus kapitalismi hukkumise periood. Seda kinnitab nii kapitalistlike maade majanduslik kui ka poliitiline arenemine.

Kapitalistliku majanduse langus. Kapitalistlike maade majandusliku arenemise katkestavad perioodiliselt kriisid, mis kutsuvad esile tööpuuduse ja töörahva vaesumise kasvu. Pärast Esimest Maailmasõda muutusid majanduskriisid kapitalistlikes maades eriti sagedasteks, rasketeks ja purustavateks. Tavaliselt toimusid majanduskriisid 8—12-aastase vaheajaga ja pärast kriisi saabus majanduslik tõusuaeg, kui tootmine uuesti laienes ja tööpuudus hajus.

Pärast Esimest Maailmasõda kapitalistliku majanduse üldist tõusu enam ei tulnud. Isegi kapitalistliku tootmise elavnemise ja kasvu perioodil töötasid tööstusettevõtted pideva alakoormatusega ja nendes maades oli pidev massiline tööpuudus. Nii kasutas suurimate kapitalistlike maade tööstus kahe maailmasõja vahelisel perioodil keskmiselt $\frac{1}{2}$ kuni $\frac{2}{3}$ oma tootmisvõimsusest.

Kapitalism ronis kuidagimoodi välja sellest majanduslikust kaosest, milles ta osutus pärast Esimest Maailmasõda. Aastail 1924—1925 tugevnesid kapitalismi seisukohad mõnevõrra. Tööstuslik tootmine saavutas Euroopa peamistes maades sel ajal 80 kuni 90 protsenti sõjaeelsest tasemest. Kuid see oli saavutatud peamiselt Ameerika kapitali abiga, Lääne-Euroopa finantsilise allutamise hinnaga Ameerikale. Ameerika Ühendriigid, nagu märkis siis seltsimees Stalin,

---

¹ J. V. Stalin, Teosed, 6. kd. RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1948, lk. 390.

muutusid maailma peamiseks linants-ekspluataatoriks. Ainuüksi Euroopa maade riiklik võlgnevus Ameerikale moodustas mitte vähem kui 26 miljardit rubla.

Kodanlus ja tema agentuur — sotsiaaldemokraadid, trotskistid ja teised reeturid — kuulutasid siis pidulikult, et olivat saabunud kapitalismi õitseae. Kuid seltsimees Stalin ütles, et kapitalismi kindlustamine on ebakindel, ajutine, et kapitalistliku majanduse arendamine viib vältimatult uuele majanduskriisile. Nii see ka juhtus.

1929. aasta teisel poolel puhkes kapitalistlikes maades enneolematu jõuga ülemaailmne majanduskriis. See haaras mitte ainult kapitalistlike maade tööstuse, vaid ka põllumajanduse. Kõige tugevamini tabas kriis peamist kapitalismimaad — Ameerika Ühendriike. Ameerika Ühendriikide tööstustoodang langes peaaegu poole võrra, Saksamaal 40 protsenti, Prantsusmaal 30 protsenti. Miljonid töölised heideti tänavale. Töötute arv kapitalistlikes maades ulatus 30 miljonini; need kõik olid määratud näljale ja piinadele.

Ülemaailmne majanduskriis jätkus kuni 1933. aasta lõpuni. Seejärele tootmise langus peatus, kriis muutus seisakuks ja siis algas tööstuse teatav tõus. Kuid see tõus ei viinud tööstuse õitsengule, nagu see tavaliselt esines sõjaeelseil aastail.

Nii ei suutnudki maailma kapitalistlik tööstus tõusta 1929. aasta tasemeni. 1937. aasta keskpaigaks saavutas ta ainult 95—96 protsenti sellest tasemest, kuna 1937. aasta teisel poolel algas uus majanduskriis. Töötute arv, mis 1937. aastal vähenes kuni 14 miljoni inimeseni, kasvas 1938. aastal uuesti kuni 18 miljonini. Nii leidsid kapitalistlikud maad, jõudmata veel toibuda eelnenud majanduskriisi löökidest, end uue kriisi ees.

Majanduskriisid paiskavad kapitalistlikke maid kümneid aastaid tagasi. 1932. aastal toodeti neis maades niisama palju terast kui 35 aastat tagasi. Malmisulatamise alal paisati Inglismaa 1860. aastasse, Ameerika Ühendriigid — 1902. aastasse, Saksamaa — 1891. aastasse. Kogu Ameerika Ühendriikide tööstus töötas 1932. aastal poole koormatusega.

Kapitalistliku majanduse languse pilt pärast Esimest

Maailmasõda on veel näitlikum, kui seda kõrvutada sotsialistliku majanduse arenemisega.

Sel ajal, kui kõigis kapitalistlikes maades valitses kriis, toimus Nõukogude Liidus rahvamajanduse edasine võimas tõus. Aastail 1930—1933, mille jooksul kapitalistlikud maad järsult vähendasid oma tööstuslikku tootmist, kasvas NSV Liidu tööstus rohkem kui kahekordselt. 1938. aastal moodustas Nõukogude Liidu tööstustoodang 1929. aasta suhtes 477 protsenti. Ameerika Ühendriikide tööstus aga saavutas sel ajal vaevalt 72 protsenti 1929. aasta tasemest, Prantsusmaa — 70 protsenti, Inglismaa — 112 protsenti.

Nõukogude Liit jõudis kapitalistlikest maadest ette tootmistehnikas ja arenemistempos. 1940. aastal andis meie tööstus toodangut peaaegu 12 korda rohkem kui 1913. aastal. Kapitalistlike maade tööstus aga tammus Teise Maailmasõja eel ikka veel 1913. aasta taseme lähedal.

See tõestab piltlikult kaasaegse kapitalismi kõdunemist ja uue ühiskondliku korra — sotsialismi võitu, mis ei tunne ekspluateerimist, kriise ega tööpuudust ja sammub lakkamatult edasi.

Vastuolude teravnemine tööliste ja kapitalistide vahel. Pärast Esimest Maailmasõda ja Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni teravnesis veel enam kõik kapitalismi põhilised vastuolud: vastuolud proletariaadi ja kodanluse vahel, imperialistlike riikide ja asumaade ning sõltuvate riikide rahvaste vahel ja imperialistlike riikide eneste vahel.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit ja edukas sotsialistlik ülesehitustöö NSV Liidus näitasid tegelikult, et töölisklass võib kukutada kodanluse ülevõimu, hävitada ekspluataatorliku korra ja luua uue, sotsialistliku ühiskonna, kus ei ole ega saagi olla rõhumist ja ekspluateerimist. Sellepärast innustas ja innustabki Nõukogude Liidu suur eeskuju kapitalistlike maade töölisklassi võitlusele kapitalismi vastu, sotsialismi eest.

Sel ajal, kui Nõukogude sotsialistlik kord tõstab pidevalt töörahva ainelist heaolu, toob kapitalism töölisklassile uusi viletsusi, laostumist ja vaesust. Töölisklassi olukord halveneb eriti majanduskriiside aastail. Kõige hirksamaks viletsuseks kapitalistlike maade töölistele on tööpuudus. Nõu-

kogude tehaste direktorid, kes külastasid 1934. aastal Euroopat ja Ameerikat, kirjutasid: «Me nägime palju tuhandeid töötuid, kes istuvad tehaste ja vabrikute väravate juures, puisteedel, töøbörside trepiastmetel — istuvad ja ootavad, asjatult ootavad tööd. Näljased, sisselangenud silmadega, värisevate kätega töötud tekitavad masendava mulje.»

Raske oli ka nende olukord, kellel õnnestus jääda tööle. Kapitalistid püüdsid veeretada kõik kriisi raskused tööliklassi õlgadele. Nad võtsid töolistelt kõik, mida need olid võitnud raskes, kestvas võitluses: pikendasid tööpäeva, kärpisid töötasu jne. Kodanlikud valitsused võtsid vastu tööliste vastu suunatud seadused. Tööliste keskmine aastapalk langes Ameerika Ühendriikides 1933. aastal, võrreldes 1929. aastaga, 43 protsenti. Saksamaal, Jaapanis ja mõningates teistes maades kestis tööpäev tegelikult 10—12 tundi ja sõjakäitistes ulatus see kuni 16 tunnini ööpäevas.

Kapitaliste aitavad tööliklassile peale tungida niinimetatud sotsialistlike parteide liidrid. Nad kõnelevad, et seisavad sotsialismi eest ja kaitsevad töölisi. Tegelikult on need «sotsialistid» ennast ammu müünud kodanlusele ja reetnud tööliste huvid. Aastail 1918—1920, kui Euroopa proletariaat tõusis vene tööliste eeskujul üles kodanluse vastu, võtsid «sotsialistid» tarvitusele kõik abinõud, et päästa kapitalismi. Nad petsid töölisi lubadustega saavutada nende olukorra parandamist rahulikul teel.

Pärast 1918.—1920. a. revolutsiooniliste väljaastumiste lüüasaamist püüdsid sotsialistlike parteide ninamehed kõigi jõududega takistada uue revolutsioonilise liikumise tekkimist. Nad kutsusid töölisi üles elama rahas kapitalistidega ja, astunud rea Euroopa valitsuste koosseisu, aitasid kodanlusel õiendada arveid töölisliikumisega. Saksamaal ja teistes maades suruti «sotsialistidest ministrite» käskkirjade järgi maha tööliste streike, aeti laiali ja tulistati tööliste demonstratsioone ning nendest osavõtjad areteeriti ja paigutati vanglaisse.

Tööliste võitlust kapitalistide vastu juhivad kommunistlikud parteid. Nad tekkisid pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni 1918.—1920. aastate revolutsiooniliste võitluste perioodil. Kommunistlikud parteid olid sel ajal veel

nõrgad, side nende vahel peaaegu puudus ja neil ei olnud kogenud juhte. 1919. aastal loodi V. I. Lenini ettepanekul Kommunistlik Internatsionaal, mis ühendas oma ridades kõigi maade kommunistlikud parteid. Kommunistlik Internatsionaal etendas rahvusvahelises töölisliikumises suurt osa. Ta tugevdas sidemeid eri maade töörahva vahel, töötas välja töölisliikumise tähtsaimad küsimused ning aitas kasvatada kommunistlike parteide juhte.

Kommunistlikud parteid arendasid laialdast tegevust tööliklassi hulkades. Paljastades sotsiaaldemokraatide reeturlikku osa, juhtisid nad proletaarlasi ja kogu töörahvast otsustavale revolutsioonilisele võitlusele kapitalismi vastu, kodanliku võimu kukutamise ja proletariaadi diktatuuri kättevõitmise eest.

Kapitalistlike maade tööliklassi revolutsiooniline liikumine kasvas ja laienes. Kõikjal toimusid massilised tööliste streigid ja demonstratsioonid. Vastuseks söetöösturite pealetungile kuulutati 1926. aastal välja inglise söekaevurite streik ja inglise tööliste üldstreik, mis hõlmas üle 5 miljoni inimese. Reas maades kasvasid majanduslikud streigid poliitilisteks streikideks ja tööliste demonstratsioonidega kaasnesid relvastatud kokkupõrked. Eriti suured tööliste streigid ja revolutsioonilised demonstratsioonid toimusid Saksamaal, Prantsusmaal, Poolas ja teistes maades. Paljudes maades kasvas kommunistide mõju. Saksa riigipäeva (parlamendi) valimistel 1932. aasta lõpul hääletas kommunistide poolt 6 miljonit inimest. Veebruaris 1934 toimus tööliste ülestõus Austria pealinnas Viinis.

Et suruda maha tööliste kasvavat revolutsioonilist liikumist ja mitte lubada revolutsiooni tekkimist, hakkas kodanlus kasutama kõige äärmisi vahendeid — fašismi. Fašistlikud parteid eriliste sõjaliste salkadega (rännakrühmlased, SS-lased ja teised) loodi eriti tööliklassi organisatsioonide purustamiseks ja pealetungiks kõigile tema võitudele. Fašism on imperialistliku kodanluse kõige kiskjalikum, terroristlik verine diktatuur. Sotsialistlike parteide ninamehed oma reetliku poliitikaga, mis oli suunatud kokkuleppele kapitalistidega, ja tööliklassi lõhenemine tasandas fašismile teed võimule.

Kodanlike maade rahvahulgad ei tõusnud siis veel kapitalismi ründamisele, kuid mõte sellise rünnaku vajalikkusest tungis üha rohkem nende teadvusse. Kui fašistid tulid Saksamaal võimule, märkis seltsimees Stalin: «Sellega seoses tuleb fašismi võitu Saksamaal vaadelda mitte ainult kui töölisklassi nõrkuse tunnust ja sotsiaaldemokraatia reetlikkuse tulemust töölisklassi suhtes, mis tasandas teed fašismile. Seda tuleb vaadelda ka kui kodanluse nõrkuse tunnust, kui tunnust selle kohta, et kodanlus pole enam võimeline valitsema parlamentarismi ja kodanliku demokraatia vanade meetoditega, mispärast ta on sunnitud oma sisepoliitikas tarvitusele võtma terroristlikke valitsemismeetodeid...»¹

Fašistide võimuletulek näitas, et võitlus proletariaadi ja kodanluse vahel on saavutanud äärmise teravuse. Kõige verisemate terroristlike vahendite abil püüab kodanlus vältida oma hukku. Kuid kapitalismi ei ole enam mingite vahenditega võimalik päästa. Elu on näidanud bolševike väite õigsust, et fašism on metsik, kuid ebapüsiv võim, et rahvahulgad pühivad selle minema.

Vastuolude teravnemine imperialistlike riikide ning asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste vahel. Pärast Esimest Maailmasõda ja Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni teravnesid veel tugevamini vastuolud imperialistlike riikide ning asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste vahel. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit, mis vabastas Venemaa rahvad rahvuslikust ja koloniaalsest rõhumisest ning võrdõiguslike nõukogude rahvaste suure liidu olemasolu näitavad maailma rõhutud rahvastele piltlikult, et ka nemad võivad heita maha koloniaalse ja rahvusliku orjuse ikke ning saavutada vaba ja õnneliku elu. Nõukogude Liidu suur eeskuju, kes rajab oma poliitika rahvaste vabaduse ja sõltumatuse austamisele, tõstab asumaade ja sõltuvate riikide rahvahulgad võitlusele imperialismi vastu oma vabaduse ja sõltumatuse eest.

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 380.

Sel ajal, kui endise tsaari-Venemaa rahvad saavutasid suure vene rahva juhtimisel vabanemise ning tohtu suurt edu kõigil elualadel, kasvas asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste rõhumine pärast Esimest Maailmasõda veel rohkem. Kapitalistid püüdsid majanduskriisist välja pääseda ning oma seisukorda kindlustada mitte ainult oma maa tööliste, vaid ka asumaade ja sõltuvate riikide rahvastele uue surve avaldamise teel. Imperialistid kehtestasid asumaades täiesti avaliku röövimise süsteemi. Nad ostavad seal põllumajandussaadusi ja tooraineid kõige madalamate hindadega, müües oma kaupu kõige kõrgemate hindadega. Kapitalistid kraabivad asumaades kokku määratu suured vaheltkasud, asumaade elanikkond aga elab poolnäljast, kerjuslikku elu.

Indias, Hiinas ja mõningates teistes maades on kapitalistid ehitanud suure hulga ettevõtteid, kus töölisi ekspluateeritakse kõige julmemal kombel. Töölise töötasu Inglise asumaades on 10—12 korda madalam kui töölise töötasu Inglismaal. Asumaades kasutatakse laialdaselt laste ja naiste tööd, mille eest tasutakse eriti madalalt.

Sel ajal, kui väike rühm imperialiste, kes elab asumaade rahvaste arvel, upub luksusse, surevad miljonid inimesed nendes asumaades nälja, massiliste haiguste ja halastamatu ekspluateerimise tagajärjel. Igal aastal sureb 5 kuni 6 miljonit hindut ainult epideemilistesse haigustesse; suremus emade ja vastsündinute hulgas on Indias kuus korda suurem kui Inglismaal. Hindude keskmine eluiga on ainult 25 aastat. Aafrikas lobbab orjatöö. Laste suremuse protsent Aafrika asumaades on uskumatult kõrge. Rahvahulkade kisendav viletsus, nälg ja haigused on imperialistide peremehetsemise tulemused asumaades.

Et säilitada seda koletisliku orjuse ja röövimise süsteemi, on imperialistlikud riigid ujutanud asumaad üle oma sõjaväe, politsei ja ametnikega. Tule ja mõõgaga püüavad nad pidada asumaade rahvaid oma alluvuses. Kuid imperialistide võimutsemine asumaades kõigub üha rohkem. «Oktoobri-revolutsioon,» õpetab seltsimees Stalin, «avas uue ajastu, koloniaalsete revolutsioonide ajastu, mis teostatakse maailma

rõhutud maades liidus proletariaadiga, proletariaadi juhtimis-
sel.»¹

Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võimsa mõju all tõusis rahvusliku vabadusliikumise tohtu suur laine, mis haaras peaaegu kogu koloniaalset maailma. 1919. aastal puhkes ülestõus Jaapani imperialistide vastu Koreas. Revolutsiooniline käärimine haaras Inglise imperialismi peamise asuma — India, Egiptuses leidsid aset suured rahutused. Süürias arenes visa ja kestev ülestõus prantsuse kolonisaatorite vastu. Aastail 1924—1925 võitles Maroko rahvas relvaga käes prantsuse ja hispaania imperialistide vastu. Aastail 1926—1927 algas ülestõus hollandi imperialistide vastu Indoneesias.

Kõige võimsam rahvuslik vabadusliikumine arenes Hiinas. Juba paljude aastate kestel käib hiina rahva vabastussõda välismaiste imperialistide ja nende käsilaste vastu hiina kodanluse ja mõisnike leerist, ja seda sõda on nüüd krooninud suured ajaloolised võidud.

Rahvuslikku vabadusliikumist Hiinas ning mõningates teistes asumaades ja sõltuvates riikides hakkas pärast Esi-
mest Maailmasõda juhtima proletariaat. Asumaade kapitalistid ja mõisnikud püüavad imperialistidega kokku leppida. Kartes omaenda rahvast rohkem kui välismaisi imperialiste, hoolitsedes eelkõige oma rahakoti huvide eest, astuvad nad koos imperialistidega välja oma maa tööliste ja talupoegade vastu. Ainuke klass, kes juhib otsustavat võitlust imperialismi vastu, kodumaa vabaduse ja sõltumatuse eest, on proletariaat, keda juhivad kommunistlikud parteid.

Proletariaat viib võitluse imperialismi vastu töötava talurahva, kes moodustab asumaade ja sõltuvate riikide elanikkonna rõhuva enamuse. Kapitalistlike maade proletariaadi võitlus langeb kokku asumaade töörahva rahvusliku vabadusvõitlusega. Nii toimuvad kahelt poolt — rindelt ja tagalast — rünnakud imperialismile, mis lõhuvad tema alustugesid.

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 155.

Vastuolude teravnemine imperialistlike riikide vahel. Pärast Esimest Maailmasõda ja Suurt Sotsialistlikku Oktoobri-revolutsiooni teravnesisid veel rohkem vastuolud imperialistlike riikide vahel.

Venemaa väljalangemine imperialismi süsteemist tekitas kapitalismile tohutu suurt kahju. Venemaa kujutas endast suurt turgu välismaa kaupadele. Venemaal peremehetse-sid välismaised kapitalistid, kes ehtasid siin palju oma tehaseid, ekspluateerisid töörahvast ja said tohutu suuri kasumeid. Venemaa töörahva arvel oli Inglise, Prantsuse, Saksamaa, Ameerika ja teiste maade kapitalistidel kergem väljuda raskustest. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon jättis kapitalistliku maailma ilma laialdasest müügiturust ja tooraineallikatest ning teravdas sellega vastuolusid kapitalistlike maade vahel, kes võitlevad üksteisega turgude pärast.

Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa ja teised maad, kes võitsid Esimeses Maailmasõjas, jaotasid oma vahel asumaad, kaupade müügiturud, tooraineallikad jms. Kuid nagu varemgi toimus kapitalistlike maade arenemine ebahühtlaselt ning jõudude vahekord imperialistlike riikide vahel muutus. See kutsus esile püüde maailma uuesti ümber jaotada.

Pärast Esimest Maailmasõda tugevnes eriti Ameerika imperialism. Ameerika Ühendriikide kapitalistid, kes said sõjaperioodil tohutu suuri kasusid, püüdsid lüüa oma konkurente ja haarata uusi turgusid. Nad tungisid Lõuna-Ameerikasse, Kanadasse, Hiinasse ja teistesse maadesse ning kohtasid kõikjal teiste imperialistlike riikide visa vastupanu.

Ameerika imperialismi teel seisis eelkõige Inglise imperialism. See oli juba kaotanud endise jõu, kuid sellele vaatamata püüdis igati säilitada oma positsioone. Ameerika Ühendriikide ja inglise imperialistide vahel käis pingeline võitlus.

Uhtaegu teravnes võitlus Ameerika Ühendriikide ja Jaapani vahel ülevõimu pärast Vaiksel ookeanil. Jaapani imperialistid püüdsid saavutada seda, et takistamatult võimutseda kogu Aasias ja eelkõige Hiinas. Nad arendasid oma tööstust, et selle abiga suruda Ameerika Ühendriigid välja

Aasia turult, laiendasid ja kindlustasid sõjaväge ja laevastikku, et relvajõuga teostada oma vallutamiskaava.

Võitlus käis ka teiste imperialistlike maade vahel. Inglismaa ja Prantsusmaa võitlesid teineteisega ülevõimu kehtendamise pärast Euroopas, Itaalia püüdis vallutada uusi asu- maid ja täielikult võimutseda Vahemerel.

Ühtlasi tärkas uuesti ellu kiskjalik saksa imperialism. Saksamaale voolasid jõudsalt välismaised ja eelkõige Ameerika kapitalid, mille abiga kiiresti taastus ja arenes Saksa tööstus. Kuue aasta jooksul, 1924. aastast kuni 1929. aastani, voolas välismaa kapitali Saksamaale üle 10—15 miljardi marga pikaajaliste kapitalimahutuste ja üle 6 miljardi marga lühiajaliste kapitalimahutuste näol. Rohkem kui 70 protsenti kõigist pikaajalistest laenudest andsid Saksamaale ameerika imperialistid. Saksa imperialistid kasutasid välismaistelt kapitalistidelt saadud laenusid selleks, et taastada Saksamaa sõjalis-majanduslik võimsus ning uuendada võitlust maailmavalitsemise pärast.

Sel perioodil säilisid veel rahulikud suhted riikide vahel. Kuid need suhted olid väga ebapüsivad. Seltsimees Stalin kõneles 1927. aastal: «Ma arvan, et praegusi «rahulikke suhteid» võiks võrrelda vana kantud särkiga, mis koosneb üksteisega peenikese niidiga seotud paikadest. Piisab kui enam või vähem tõsisemalt tõmmata seda niiti, rebida see puruks ühes või teises kohas, et laguneks kogu särk, et sellest ei jääks midagi peale paikade.»¹

2. KAKS MAAILMA JA KAKS POLIITIKAT RAHVUS-VAHELISTES KÜSIMUSTES

NSV Liidu kapitalistlik ümbrus. Imperialistide võitlus NSV Liidu vastu. Kui suured ka oleksid vastuolud üksikute imperialistlike riikide vahel, kuid sõjajärgse aja kõige sügavamaks vastuoluks oli vastuolu kapitalistliku maailma ja Nõukogumaa vahel. Nõukogude Liit kasvas pidevalt ja sammus edasi, arendades edukalt sotsialistlikku ülesehitustööd.

¹ J. Stalin, Teosed, 10. kd., lk. 281 (v. k.).

Imperialistid nägid sellest ähvardust kapitalistliku süsteemi olemasolule ning püüdsid kõigi vahenditega, isegi sõjaliste vahenditega lüüa nõukogude võimu.

Seltsimees Stalin on korduvalt öelnud, et senikaua kui säilib vaenulik kapitalistlik ümbrus, on olemas sõjalise kalalaua oht Nõukogude Liidule. «Kapitalistlik ümbruskond tähendab,» ütleb seltsimees Stalin, «et on olemas üks maa, Nõukogude Liit, kes on kehtestanud endal sotsialistliku korra, ja et peale selle on olemas palju maid — kodanlikke maid, kes jätkavad kapitalistlikku eluviisi ja kes ümbritsevad Nõukogude Liitu, oodates juhust, et temale kallale tungida, teda purustada või igal juhul õõnestada tema võimsust ja teda nõrgestada.»¹

Nõukogude riigi kogu ajaloo kestel on imperialistid teinud korduvalt katseid kukutada nõukogude võimu ja kehtestada meie maal kodanlik kord. Juba Nõukogude riigi olemasolu esimestel kuudel organiseerisid imperialistlikud riigid koos vene valgekaartlastega nõukogudevastaseid vandenõusid ja mässe. Imperialistid alustasid siis avalikku relvastatud interventsiooni meie nõukogude kodumaa vastu.

Kuid kaotanud sõjaliselt, lootsid imperialistid, et nad suudavad orjastada Nõukogude Liitu majanduslikult. Rahvusvahelisel konverentsil Genuas (Itaalias) 1922. aastal nõudsid nad jultunult, et Nõukogude valitsus annaks tagasi välismaistele kapitalistidele natsionaliseeritud kaitised ja tasuks kõik tsaarivalitsuse võlad. Neil tingimustel nõustusid imperialistlikud riigid andma Nõukogudemaa tähtsusetuid laene.

Nõukogude valitsus lükkas need nõudmised otsustavalt tagasi. Vladimir Iljitš Lenin ütles: «Iga talupoeg ja iga tööline teab, et ta sõdis nende riikidega, ja et need riigid teda ei võitnud... Meid on juba proovitud ja prooviti mitte sõnadega, mitte kaubandusega, mitte rublaga, vaid relvaga.»²

---

¹ J. Stalin, «Parteitöö puudustest ning abinõudest trotskistide ja teiste kahekeelsete likvideerimiseks». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1947, lk. 9.

² V. I. Lenin, Teosed, XVII kd., lk. 171, 3. trükk.

Maailma kodanluse katsed avaldada survet Nõukogude riigile ja teda hirmutada kukkusid läbi. Olles veendunud nõukogude võimu tugevuses hakkasid kapitalistlikud riigid üksteise järel looma diplomaatilisi suhteid NSV Liiduga. 1924. aastat nimetatakse «tunnistamiste» aastaks: sel aastal taastasid paljud kapitalistlikud riigid oma sidemed NSV Liiduga.

Kuid ka pärast seda ei loobunud imperialistid mõttest haarata oma kätte Nõukogude Liidu rikkused ja orjastada nõukogude rahvast. Imperialistid lootsid, et alustanud kaubavahetust NSV Liiduga, läheb neil korda tema majandust endale allutada ja mitte lubada Nõukogude Liidu muutumist võimsaks ning kapitalistlikest maadest sõltumatuks riigiks.

Seltsimees Stalin kirjutab «ÜK(b)P ajaloo lühikursuses»: «Nõukogude Liidu sotsialistliku majanduse kõvenemises nägid kapitalistlikud maad ohtu kapitalistliku süsteemi olemasolule. Seepärast võtsid imperialistlikud valitsused tarvitusele kõik võimalikud abinõud, et avaldada Nõukogude Liidule uut survet, sünnitada segadust, ajada nurja või vähemalt pidurdada Nõukogude Liidu industrialiseerimist.»¹

Imperialistlikud riigid organiseerisid kahjurlikku tegevust tööstuses ja teistes Nõukogude rahvamajanduse harudes. Selleks, et nurja ajada sotsialistlikku ülesehitustööd ja valmistada pinda uueks interventsiooniks NSV Liitu, toetasid nad kulakute võitlust põllumajanduse kollektiviseerimise vastu ja saatsid meie maale oma spioone. Tegutsedes imperialistlike luureasutuste ülesandel püüdsid trotskistid, zinovjevlaste, buhhaarinlaste ja kodanlikud natsionalistid õõnestada Nõukogude riigi võimsust. Ühtlasi tegid imperialistid takistusi meie väliskaubandusele.

Selleks, et välja kutsuda sõda Nõukogude Liidu vastu, korraldasid imperialistlikud valitsused igasuguseid provokatsioone, organiseerisid Nõukogude esindajate tapmisi välismaal ning kallaletunge saatkondade ja kaubandusesinduste ruumidele.

---

¹ «Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ajalugu. Lühikursus». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 278.

1927. aastal panid Inglise võimud Londonis toime kallale-
tungi Nõukogude kaubandusühingule Inglismaal. Seejärel
katkestas Inglise valitsus diplomaatilised ja kaubanduslikud
suhted Nõukogude Liiduga.

Juunis 1927 tappis poola kodakondsusse kuuluv vene val-
gekaartlane NSV Liidu saadiku Poolas sm. Voikovi. Üht-
aegu viskasid inglise spioonid ja diversandid pommi partei
klubisse Leningradis. 1927. aasta suvel teostati bandiitlikke
kallaletunge Nõukogude esindustele ja kaubanduslikele esin-
dustele Berliinis, Pekingis, Šanghais, Tientsinis.

Nõukogude valitsus ei lasknud end mõjutada neist imperi-
alistide provokatsioonidest. Ta ajas kindlat rahupoliitikat
ja ühtaegu, arvestades sõjaohu kasvu, kindlustas riigi kaitse-
võimet. 1929. aastal andis Nõukogude Liit otsustava vastu-
löögi uuele katsele tõmmata teda sõtta. Selle aasta suvel
vallutasid reaktsiooniliste hiina kindralite ja vene valge-
kaartlaste bandid imperialistide ülesandel Ida-Hiina raud-
tee ja tungisid kallale meie kodumaa Kaug-Ida piirile. Kuid
Hiina militaristliku kildkonna kallaletung likvideeriti lühima
ajaga. Punaarmee poolt purustatud Hiina sõjajõud taandusid
ning Nõukogude ja Hiina võimude vahel sõlmiti rahuleping.
Selsamal 1929. aastal taastati diplomaatilised suhted NSV
Liidu ja Inglismaa vahel.

Nõukogude riigi rahupoliitika. Sel ajal, kui imperialistlikud
riigid püüdsid igati alustada uut maailmasõda ja eelkõige
sõda Nõukogude Liidu vastu, võitles Nõukogude Liidu valit-
sus otsustavalt selle eest, et vältida sõda ja säilitada
rahu.

Nõukogude riik arvestab seda, et suuremal osal maa-
kerast võimutseb kapitalism, et meie sotsialistlikku riiki ümb-
ritseb kapitalistlik maailm. Kapitalistliku ümbruskonna ole-
masolu tekitab sõjalise kallaletungi ohu NSV Liidule. Läh-
tudes sellest kindlustab Nõukogude valitsus pidevalt oma
relvastatud jõude, kes seisavad meie maa riiklike huvide
valvel ning kaitsevad tema piiride puutumatumust ja nõu-
kogude rahva rahulikku tööd ning julgeolekut.

Nõukogude valitsus arvab, et kahe süsteemi: sotsialismi
ja kapitalismi üheaegne rahulik olemasolu on võimalik. Oma

esimestest päevadest peale on Nõukogude valitsus vankumatult välja astunud rahvastevahelise rahu eest.

Rahupoliitika tuleneb nõukogude võimu olemusest endast ja vastab meie rahva eluliste huvidele. NSV Liidu töölised ja talupojad on huvitatud sellest, et püsiks kestav ja kindel rahu, mis võimaldaks üles ehitada kommunismi. Nõukogude rahva rahuliku töö kindlustamine on Nõukogude riigi välispoliitika põhiliseks ülesandeks.

Nõukogude riik ei taotle võõraste maade vallutamist; ta on rahvaste orjastamise poliitika kindel vaenlane. Nõukogude riigi välispoliitika on rajatud maailma kõigi rahvaste, nii väikeste kui ka suurte, sõltumatuse ja õiguste austamisele.

Seltsimees Stalin ütleb: «Paljud ei usu, et võib olla võrdõiguslikke suhteid suure ja väikese rahvuse vahel. Kuid meie, nõukogude inimesed, arvame, et selliseid suhteid võib olla ja peab olema.»¹

Rahu säilitamisest on huvitatud ka kapitalistlike riikide rahvad. Sotsialismimaa rahupoliitika vastab kõigi rahvaste huvidele. See rahupoliitika leiab nende keskel palavat poolehoidu ja toetust.

Nõukogude valitsus võitleb otsustavalt ja järjekindlalt rahulike suhete loomise ja kindlustamise eest rahvaste vahel ning taotleb konkreetsete abinõude rakendamist sõdade vältimise eesmärgil. Juba 1927. aastal tegi Nõukogude Liit kõigi riikide valitsustele ettepaneku teostada täielik ja üldine desarmeerimine. Imperialistid tarvitasid tol ajal ohtrasti sõnu rahust ja desarmeerimisest ning korraldasid rohkearvulisi konverentse ja nõupidamisi desarmeerimisküsimuse arutamiseks. Kuid imperialistid ei kavatsenud hoopiski asuda desarmeerimise või relvastuse vähendamise teele. Vastupidi, varsti pärast Esimest Maailmasõda algas kapitalistlikes maades uus relvastumise võidujooks.

Imperialistid lükkasid tagasi Nõukogude valitsuse ettepaneku üldise desarmeerimise kohta. Kõigi maade rahvastele oli nüüd selge, et ainult Nõukogude Liit kaitseb tõeliselt rahuideed, kuna kodanlikud riigitegelased püüavad

---

¹ «Rahva Hääle», 13. aprillil 1948.

rahu- ja desarmeerimisejuttudega petta rahvahulki ning varjata nende eest oma poliitika imperialistlikke eesmärke.

Nõukogude Liit võitles otsustavalt imperialistide katsete vastu kokku klopsida kodanlike riikide nõukogudevastast ühisrinnet. Et kindlustada rahu, tegi Nõukogude Liit teistele riikidele ja esmajärjekorras oma naabritele ettepaneku sõlmida vastastikused mittekallaletungi-lepingud. Paljud riigid loobusid mitmesuguste ettekäänetega sellest NSV Liidu ettepanekust, kuid mõningate riikidega — Saksamaaga, Türgiga, Balti riikidega, Iraaniga, Afganistaniga ja teistega — sõlmis Nõukogude Liit mittekallaletungi-lepingud.

Võitluses rahu eest juhendus ja juhindub Nõukogude riik vankumatult leninlik-stalinliku välispoliitika peamistest põhimõtetest. Seltsimees Stalin määratles need põhimõtted järgnevalt:

«1. Meie oleme rahu ja asjalike sidemete süvendamise poolt kõigi riikidega, seisame sel positsioonil ja jääme sellele püsima, kuivõrd need riigid peavad samasuguseid suhteid Nõukogude Liiduga, kuivõrd nad ei püüa riivata meie riigi huvisid.

2. Meie oleme rahulike, lähedaste ja heanaaberlike suhete poolt kõigi naaberriikidega, kel on ühine piir NSV Liiduga, seisame sel positsioonil ja jääme sellele püsima, kuivõrd need riigid peavad samasuguseid suhteid Nõukogude Liiduga, kuivõrd nad ei püüa otseselt või kaudselt riivata Nõukogude riigi piiride tervikluse ja puutumatus huvisid.

3. Meie oleme agressiooni ohvriks langenute ja oma kodumaa iseseisvuse eest võitlevate rahvaste toetamise poolt.

4. Meie ei karda agressorite ähvardusi ja oleme valmis vastama kahekordse hoobiga sõjaõhutajate hoobile, kes püüavad rikkuda Nõukogude piiride puutumatus.»¹

Sõjaohu teravnemine. Uue maailmasõja oht kasvas eriti ühenduses ülemaailmse majanduskriisiga aastail 1929—1933. Seltsimees Stalin ütles 1930. aastal, et kodanlus otsib väljapääsu majanduskriisist ühelt poolt töölisklassi rõhumisega fašistliku diktatuuri kehtestamise teel ja teiselt poolt uue

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 504—505.

sõja vallapäästmisega asumaade ümberjagamiseks nõrgasti kaitstud riikide arvel. Nii see ka juhtus.

Kriis teravdas imperialistide võitlust välisturgude ja maailma uuesti ümberjaotamise eest ning see viis uue maailmasõjani. Kapitalistlikes maades suurenesid sõjakulud, arenes relvastumise võidujooks, kasvas relvastatud jõudude suurus. Nagu 1914. aastalgi, päästsid imperialistid valla uue maailmasõja maailma uuesti ümberjaotamiseks.

Sealjuures püüdis kodanlus kõigepealt hävitada Nõukogude Liitu, lootes tema kulul lahendada kapitalistlikku maailma lõhestavaid vastuolusid.

Seltsimees Stalin ütleb: «Iga kord, kui kapitalistlikud vastuolud ägedaks muutuvad, pöörab kodanlus oma pilgud NSV Liidu poole: kas ei saaks üht või teist kapitalismi vastuolu või ühtekokku kõiki vastuolusid lahendada NSV Liidu, selle Nõukogude riigi ja revolutsiooni kantsi arvel, kes revolutsioneerib töölisklassi ja asumaid juba üksi oma olemasoluga, kes takistab uue sõja korraldamist, takistab maailma uuesti ümberjagamist...»¹

Imperialistid alustasid meeletut laimukampaaniat Nõukogude Liidu vastu, püüdes mustata tema tohutu suurt autoriteeti kõigi maade töörahva hulgas. Imperialistide ülesandel organiseeriti uusi nõukogudevastaseid provokatsioone. Klopsiti kokku kapitalistlike riikide ühisrinne, mis oli suunatud NSV Liidu vastu.

Imperialistid teostasid väsimatult Nõukogude Liidu ümberpiiramise poliitikat. Sel eesmärgil kasutasid nad laialdaselt Poola, Rumeenia, Soome ja teiste NSV Liiduga piirnevate riikide kodanlust ning mõisnikke. Need riigid olid tegelikult muudetud rahvusvahelise imperialismi sõjalisteks baasideks.

Avalikku nõukogudevastast poliitikat teostasid sel ajal ka Ameerika Ühendriigid, kes kangekaelselt keeldusid astumast normaalsesse diplomaatilisse suhtlemisse NSV Liiduga ja innustasid reaktioonilisi jõude võitluseks NSV Liidu vastu.

---

¹ J. Stalin, ÜK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne XVI kongressile. RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 18.

Sõjakolde tekkimine Kaug-Idas. 1931. aasta septembris tungis Jaapan ootamatult ja sõda kuulutamata Mandžuuriasse (Hiinas). Ta tahtis vallutada kogu Hiina, Nõukogude Kaug-Ida, Vaikse ookeani saared ja rea teisi territooriume, et võimutseda kogu Aasias ja orjastada sadu miljoneid inimesi.

Mandžuuria, mis asus Jaapanile kõige lähemal, võis olla peamiseks lähtealaks võitluses NSV Liidu ja kogu Hiina vastu. Mandžuuria anastamisega hakkasid jaapani imperialistid teostama oma plaani, mille eesmärgiks oli Jaapani võimu kehtimapanek kogu Aasias.

Tehes ettevalmistusi Mandžuuria vallutamiseks olid jaapani imperialistid veendunud, et Hiina valitsus ei osuta neile tõsist vastupanu. Nii see ka tegelikult juhtus. Hiina mõisnike ja kapitalistide valitsus, kelle eesotsas oli kindral Tšiing Kai-ši, eelistas sõdida mitte jaapani röövvallutajatega, vaid hiina kommunistidega, kes võitlevad töötava rahva vabastamise eest. Tšiing Kai-ši valitsus ei takistanud Jaapani vägede edasilikumist ja varsti oli kogu Mandžuuria jaapanlaste valduses.

Jaapani röövvallutajad ei leidnud vastupanu ka imperialistlike riikide poolt. Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste riikide imperialistid lootsid, et Mandžuuria vallutamine tekitab sõja Jaapani ja Nõukogude Liidu vahel. Nad õhutasidki Jaapanit niisugusele sõjale.

Kasutades Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa soosingut, kindlustasid Jaapani imperialistid oma positsioone Mandžuurias.

Vallutanud Mandžuuria, hakkasid jaapani imperialistid seal intensiivselt sõja otstarbeks raudteid ja lennuvälju ehitama ning sinna suuri relvastatud jõude koondama. Jaapan hakkas kõigest jõust arendama sõjatööstust ning suurendas sõjaväge ja sõjalaevastikku. Oli selge, et Jaapan kavatseb anastada kogu Hiina. Samuti oli selge, ta seab endale ühtlasi eesmärgiks Nõukogude Kaug-Ida vallutamise. Jaapani relvastatud jõugud tungisid kallale Ida-Hiina raudteele, mis oli Nõukogude Liidu ja Hiina ühises valduses. Jaapani ajakirjanduses avaldati avalikult üleskutseid sõja alustamiseks Nõukogude Liidu vastu.

Sel kombel tekkis jaapani imperialistide vallutustegevuse tagajärjel Kaug-Idas esimene sõjakolle.

Nõukogude valitsus pidi kaitsma riiki igasuguse ootamatuse eest. Ta ei võinud jätta ähvardavat ohtu tähele panemata ning hakkas kindlustama meie Kaug-Ida piire.

Sõjakolde tekkimine Läänes. Majanduskriis aastail 1929 — 1933 teravdas vastuolusid mitte üksnes Kaug-Idas, vaid ka Läänes, Euroopas.

Majanduskriisist tingitud tööpuuduse ja viletsuse kasv suurendas kõigi kapitalistlike riikide tööliste ja talupoegade rahulolematust. See rahulolematus ilmnes eriti tugevasti Saksamaal, kus see oli muutumas töölisklassi revolutsiooniliseks vastuhakuks. Saksa kapitalistid ei lootnud, et neil õnnestub endiste abinõudega ära hoida lähenevat revolutsiooni. Seepärast otsustasid nad võimu juurde kutsuda Hitleri partei — kõige kiskjalikumate ja röövellikumate imperialistide partei kõigi maailma imperialistide hulgas. Kodanluse kavatsuse järgi pidi Hitleri partei jätma Saksamaa töölisklassi ilma juhtimiseta, hävitama tema parimad esindajad ning marurahvuslikult meelestatud väikekodanluse miljonilisi hulki kaasa tõmbama sõtta Saksamaa ülevõimu eest maailmas. Selle Saksamaa kodanluse pahaendelise plaani elluviimisele aitasid kaasa Saksa sotsiaaldemokraatia liidrid; kodanlusega kokkuleppimise, töölisklassi lõhestamise ja kommunistide tagakiusamise reetliku poliitikaga rajasid nad teed fašismile.

1933. aasta jaanuaris andis Saksa imperialistlik kodanlus Inglise, Prantsuse ja Ameerika Ühendriikide valitsevate ringkondade täielikul heakskiitmisel võimu hitlerlaste kätte. Asunud võimu juurde, surusid hitlerlased metsikult maha Saksamaa töölisklassi revolutsioonilise liikumise ja hävitasid ta parema osa. Hitlerlik jõuk lixivideeris kõik töölisorganisatsioonid ja võttis saksa rahvalt isegi need väikesed vabadused, mis tal varem olid. Saksamaal pandi kehtima verine fašistlik diktatuur ja hakkas möllama niisugune terror, millist pole ajalugu varem tundnud.

Kehtestanud riigis fašistliku režiimi, hakkasid hitlerlased pingeliselt valmistuma sõjaks. Saksamaa hakkas kiires tempos arendama oma sõjatööstust, palavikuliselt relvas-

tuma ja suurendama oma relvastatud jõude. Ameerika imperialistid, kes olid mahutanud tohutud summad saksa tööstusse, taastasid Saksamaa sõjalise võimsuse, andsid fašistide kätte relva, mis oli vajalik agressiooni teostamiseks.

Fašistid hakkasid Saksamaa elanikkonna hulgas arendama teiste rahvaste vihkamise elajalikku propagandat. Sakslastele tuubiti pähe, et nemad kuuluvad «kõrgemasse rassi» ning et neil on õigus teisi rahvaid röövida, vägistada ning hävitada. Hitlerlased mürgitasid elajaliku natsionalismi mürgiga saksa noorsoo teadvuse.

Hitlerlased kuulutasid oma eesmärgiks maailmavalitsemise kättevõitmise. Selleks tahtsid nad veriste hävitussõdadega hävitada teiste riikide iseseisva olemasolu ja orjastada nende rahvad. Tulles võimule alustasid saksa fašistid avalikku võitlust Euroopa riikide piiride vägivaldseks muutmiseks Saksamaa kasuks. Euroopa keskosas tekkis uus sõjakolle.

Nõukogude Liit ei saanud sellest faktist mööduda. Ta hakkas teravalt jälgima sündmuste käiku Läänes ning tugevdama oma läänepiiride kaitsevõimet.

Peagi ühines kahe agressiivse (kallaletungiva) riigiga — Saksamaa ja Jaapaniga — kolmas riik — fašistlik Itaalia. 1935. aastal tungis ta varga kombel, sõda kuulutamata, Aafrikas Abessiinia kallale ja orjastas selle.

Aastail 1936—1937 sõlmisid Saksamaa, Jaapan ja Itaalia omavahel sõjalise liidu, mis prügi silma puistamiseks varjati «kommunismivastase» võitluse loosungi taha. Seda liidulepingut hakati hüüdma «kominternivastaseks paktiks».

NSV Liidu võitlus kollektiivse julgeoleku organiseerimise eest. Olukorras, mil sõjaohu Läänes ja Idas teravalt tugevnes, kui tekkis kaks sõjakollet, paljastas Nõukogude Liit väsimatult agressoreid ning võitles otsustavalt rahvastevahelise rahu eest.

Seltsimees Stalin kõneles 1934. aastal: «Keset neid majanduslike vapustuste ja sõjalis-poliitiliste katastroofide mäsavaid laineid seisab NSV Liit eraldi nagu kalju, jätkates oma sotsialistlikku ülesehitustööd ja võitlust rahu säilitamise eest.»¹

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 375.

1934. aastal võttis Nõukogude Liit vastu 30 riigi ettepaneku Rahvasteliitu astumise kohta. See oli rahvusvaheline organisatsioon, kuhu kuulus maailma riikide rõhuv enamik.

Selle asemel, et võidelda agressorite vastu, kes õhutasid uut sõda, allus Rahvasteliit täielikult Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistide taatele, kes tegid agressoreile suuri järeleandmisi. Kuid suureneva sõjaohu ees ei tohtinud hüljata ka niisugust nõrka organisatsiooni nagu Rahvasteliit, seda enam veel, et Saksamaa, Jaapan ja Itaalia astusid Rahvasteliidust välja, et endale käsi vabaks teha. Astunud Rahvasteliitu, paljastas Nõukogude Liit väsimatult selle organisatsiooni kõnetoolilt sõjaõhutajaid ning kaitses rahu ja kollektiivse julgeoleku huvisid.

Nõukogude Liit paljastas Saksamaa ja Jaapani anastajalikke püüdeid, paljastas nende käsilasi ning kutsus teisi riike ühisele tegevusele sõjaõhutajate vastu. Nõukogude Liit püüdis luua rahuarmastavate rahvaste ühisrintet fašismi ja agressiooni vastu.

Selleks, et sulgeda teed fašistlikele röövvalutajaile, tegi NSV Liit ettepaneku organiseerida kollektiivne julgeolek ja rangelt määratleda, kes on agressor (kallaletungiv pool), ning sõlmida riikide vahel vastastikuse abistamise lepingud agressori vastu.

Kodanlikud riigid ei tahtnud sõlmida kollektiivseid vastastikuse abistamise lepinguid agressori vastu. Nõukogude Liidul tuli piirduda vastastikuse abistamise lepingute sõlmimisega üksikute kodanlike riikidega — Prantsusmaa ja Tšehhoslovakkia. 1936. aastal sõlmiti vastastikuse abistamise leping ka NSV Liidu ja Mongoolia Rahvavabariigi vahel.

Nõukogude Liit püüdis kasutada kõiki võimalusi rahu kindlustamiseks. Kuid kõikjal pörkas ta kokku mitte ainult Saksamaa, Jaapani ja Itaalia, vaid ka Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa vastutegevusega. Tegelikult need riigid soodustasid agressoreid. Seepärast ei õnnestunud luua ühist rinet fašistlike riikide vastu.

Peamiste kapitalistlike riikide kaasaaitamine fašistlikele agressoreile. Fašistlike agressorite — Saksamaa, Jaapani

ja Itaalia — tegevus riivas otseselt teiste riikide — Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa huvisid, sest agressorid püüdsid maailmas uuestijagamist teostada nende kulul.

Kuid Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa juhtivad ringkonnad ei takistanud, vaid isegi ergutasid fašistlike riikide tegevust. Nad pidasid fašismi heaks tööriistaks nii NSV Liidu kui ka töölisklassi ja rahvusliku vabadusliikumise vastu ning hakkasid fašistlike agressoritega kokkuleppeid sobitama ja üht positsiooni teise järel ära andma, õhutades neid maailmasõja vallapäästmisele. Keeldudes andmast agressioonile ühiste jõupingutustega vastulööki teatasid inglise ja prantsuse riigijuhid, et nad ajavad «mittevahelesegamise poliitikat».

Seltsimees Stalin ütles 1939. aastal selle poliitika kohta järgmist: «Formaalselt võiks mittevahelesegamise poliitikat iseloomustada järgmiselt: «las iga riik kaitseb end agressorite vastu nagu ta tahab ja nagu suudab, meisse see ei puutu, me kaupleme nii agressoritega kui ka nende ohvritega.» Tegelikult aga tähendab mittevahelesegamise poliitika agressioonile kaasaaitamist, sõja vallapäästmist, järelikult selle muutmist maailmasõjaks.»¹

Pole imestada, et kasutades niisugust «mittevahelesegamise» poliitikat muutusid fašistlikud agressorid üha jultunumaks.

1936. aastal organiseerisid Saksamaa ja Itaalia sõjalise interventsiooni Hispaanias, et toetada kindral Franko fašistlikku mässu ja kägistada ära Hispaania demokraatlik vabariik. Inglise ja Prantsuse valitsus aitasid Saksamaad ja Itaaliat selles nurjatus töös.

1938. aasta algul vallutasid hitlerlased Austria ja liitsid selle vägivaldselt Saksamaaga. Inglismaa ja Prantsusmaa ei takistanud ka seda anastamist, kuigi hitlerlased sõtkusid toorelt jalge alla kogu riigi iseseisvuse ja kindlustasid end just Euroopa keskosas, ähvardades siit teisi riike.

Inglise ja Prantsuse valitsevad ringkonnad ergutasid kogu aeg saksa fašiste, püüdes neid suunata Itta, Nõukogude

---

¹ J. Stalin, «Leninismi küsimusi». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 501—502.

Liidu vastu. See ilmnes eriti selgesti 1938. aasta sügisel, kui toimus «Müncheni» kokkulepe Inglismaa, Prantsusmaa ja Saksamaa vahel. Saksa linna Müncheni lendasid kohtamisele Hitleriga Inglise valitsuse juht Chamberlain ja Prantsuse valitsuse juht Daladier. Nad otsustasid anda Tšehhoslovakkia hitlerlikele röövullutajaile veristamiseks. Inglismaa ja Prantsusmaa valitsevad tagurlikud jõud reetsid rahu, reetsid tšehhoslovakkia rahva ning tallasid jalge alla Tšehhoslovakkia suhtes võetud kohustused.

Ainult Nõukogude Liit jäi oma kohustustele truuks. Ta teatas kogu maailma ees, et ta on valmis täitma vastastikuse abistamise lepingut Tšehhoslovakkia ja, ning nõudis, et ka Prantsusmaa täidaks oma kohustust, nagu see oli lepingus ette nähtud. Kuid Prantsuse valitsus ei mõelnudki seda teha. Ta ässitas Saksamaa Nõukogude Liidu kallale ja sõlmis Saksamaaga salajasi sobinguid.

Paljastades Müncheni kokkuleppe tõelist mõtet ütles seltsimees Stalin, et Tšehhoslovakkia anti sakslastele tasuta kohustuse eest alustada sõda Nõukogude Liiduga.

Inglise ja Prantsuse tagurlikud riigijuhid olid veendunud, et nad võõraste kätega purustavad või igal juhul nõrgendavad Nõukogude Liitu ja tema arvel rahuldavad Saksa imperialistide isu.

Samasugust nõukogudevastast poliitikat ajasid imperialistid ka Idas. Ergutatud «mittevaheseisemise» poliitikast, laiendas imperialistlik Jaapan oma agressiooni Hiinas. 1937. aastal tungisid jaapani väed Põhja- ja Kesk-Hiinasse. Üles ässitatud teiste imperialistlike riikide poolt, katsus Jaapan ühtlasi alustada sõda ka Nõukogude Liidu vastu.

1938. aastal tungis Jaapan NSV Liidule kallale Hassani järve piirkonnas Vladivostoki lähedal Vladivostoki ümberpiiramise eesmärgil. Nõukogude väed andsid jaapanlastele hävitava hoobi ja purustasid nad täielikult. Kuid see ei pannud jaapani militaristlikule kildkonnale aru pähe. 1939. aasta mais kordas Jaapan oma katset teises kohas — Mongoolia Rahvavabariigis Halhin-Goli lähedal, kust Jaapani sõjaväed tahtsid tungida Nõukogude territooriumile, lõigata läbi meie Siberi raudteemagistraali ja vallutada Nõukogude Kaug-Ida. Kooskõlas vastastikuse abistamise

lepinguga tuli Mongoolia Rahvavabariigile abiks Nõukogude Armeel. Nõukogude väed piirasid suured jaapani sõjajõud sisse ja hävitasid nad täielikult. Katse tõmmata NSV Liit sõtta Kaug-Idas nurjus.

NSV Liidu kindel ja tark välispoliitika, mida toetas Nõukogude vägede tegevus, ajas nurja sotsialistliku riigi vaenlaste kuritahtlikud sepitsused.

NSV Liit kindlustab oma julgeolekut. Fašistlik Saksamaa, keda ergutasid inglise ja prantsuse imperialistid, jätkas oma vallutamispoliitikat Euroopas. Ta haaras enda võimusesse Rumeenia, võttis ära Leedult Klaipeda linna ja valmistas ette kallaletungi Poolale.

Igäühele oli selge, et sõda ähvardas juba levida üle kogu Euroopa. Kuid Inglismaa ja Prantsusmaa valitsused ergutasid endiselt fašistlikke agressoreid, püüdes valla päästa sõda NSV Liidu vastu. See kuritegelik poliitika kutsus esile töötava rahva laiade kihtide hiiglasuure meelepaha kogu maailmas, — sealhulgas ka Inglismaal ja Prantsusmaal.

Et varjata rahvahulkade eest oma poliitika tõelist mõtet, hakkasid inglise ja prantsuse riigitegelased seletama, et nad olevat nõus Nõukogude Liiduga koos töötama. Nad alustasid isegi läbirääkimisi NSV Liiduga. Kuid mis läbirääkimised need olid? Inglismaa ja Prantsusmaa valitsused tegid kõik mis võimalik selleks, et mitte võimaldada kokkuleppe saavutamist Nõukogude Liiduga. Inglismaa ja Prantsusmaa nõudsid pealetikkvalt, et NSV Liit võtaks endale kogu võitluse raskuse hitlerliku agressiooni tagasitõrjumisel, kuid endile nad ei tahtnud võtta mingisuguseid kohustusi. Veel enam, sel ajal, kui toimusid avalikud läbirääkimised NSV Liiduga, alustasid inglased telgitaguseid läbirääkimisi Saksamaaga, et sõlmida temaga sõjalist liitu Nõukogude Liidu vastu.

Inglise ja prantsuse poliitikameeste kuritahtlik plaan seisis selles, et anda Hitlerile mõista, et NSV Liidul ei ole liitlasi, et NSV Liit on isoleeritud ja täiesti üksinda jäetud ning et Hitler võib NSV Liidule kallale tungida, ilma et ta pruugiks karta Inglismaa ja Prantsusmaa vastu-seismist.

Nõukogude valitsus sai inglise ja prantsuse imperialistide kuritahtlikest plaanidest õigesti aru ja paljastas neid kogu maailma ees. Nõukogude Liit ei lubanud end kasutada nende poolt, kes armastavad teiste turjal liugu lasta.

Nagu seda Inglismaa ja Prantsusmaa valitsevad ringkonnad olid taotlenud, sattusidki läbirääkimised Inglismaa ja Prantsusmaa ning Nõukogude Liidu vahel ummikusse. Oli ilmne, et inglise ja prantsuse riigijuhid nende riikide huvidest hoolimata, üldise julgeoleku ja rahu huvidest hoolimata hoopiski ei kavatse Nõukogude Liiduga koos töötada. Loomulikult tegi Nõukogude valitsus sellest vajalikud järeldused. Kui Saksamaa 1939. aasta augustis tegi NSV Liidule ettepaneku sõlmida mittekallaletungi leping, siis võttis Nõukogude valitsus selle ettepaneku vastu.

Seltsimees Stalin ütles hiljem: «Mida meie võitsime, sõlmides Saksamaaga mittekallaletungi pakti? Meie kindlustasime oma maale poolteiseks aastaks rahu ja võimaluse ette valmistada oma jõude vastulöögiks, kui fašistlik Saksamaa paktist hoolimata riskiks kallale tungida meie maale. See on kindel võit meile ja kaotus fašistlikule Saksamaale.»¹

3. TEISE MAAILMASÕJA ALGUS

Saksa fašistlikud röövvalutajad alustavad sõda. Inglise-prantsuse imperialistide nõukogudevastane poliitika lõppes täieliku läbikukkumisega. Inglismaa ja Prantsusmaa juhtivad ringkonnad põletasid näpud oma nõukogudevastase mänguga, kuritegeliku «mittevaheseisemise» poliitikaga ja agressorite ergutamisega.

1. septembril 1939 tungis Saksamaa Poolale kallale. Inglismaa ja Prantsusmaa valitsused kuulutasid Saksamaale sõja.

Poola sõjavägi ei pidanud vastu saksa fašistlike vägede löögile. Tööliste ja talupoegade rõhumisele ning ukrainlaste, valgevenelaste ja muude mittepoola rahvuste orjastamisele rajatud Poola kodanlik riik varises kokku.

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 13.

Tunginud Poolasse, liikus saksa fašistlik sõjavägi kiiresti Ida poole. Ta ruttas vallutama Lääne-Ukrainat ja Valge-Vene läänepoolset osa, et omandada seega kõige soodsamaid positsioone tulevases sõjas Nõukogude Liidu vastu.

Nõukogude valitsus teadis, et varem või hiljem tungib hitlerlik Saksamaa NSV Liidule kallale. Seepärast nägi ta oma tähtsamat ülesannet selles, et luua vastav tõke saksa vägede Idasse liikumisele. Nõukogude valitsus ei võinud jätta hädasse meie lihaseid vendi — ukrainlasi ja valgevenelasi. Kõrgema Ülemjuhatause käsul läksid Nõukogude väed üle piiri ja võtsid oma kaitse alla Valge-Vene läänepoolse osa ning Lääne-Ukraina elanikkonna elu ja varanduse.

Nõukogude Armeed vabastas Lääne-Ukraina ja Valge-Vene läänepoolse osa. Rahvakoosolekud Lääne-Ukrainas ja Valge-Vene läänepoolses osas otsustasid üksmeelselt ühendada vabastatud piirkonnad Nõukogude Liiduga. Teostusid ukraina ja valgevene rahvaste põlised unistused taas ühendada nende maad ühtseks riikideks.

Nähes oma plaanide nurjumist Lääne-Ukrainas ja Valge-Vene läänepoolses osas püüdsid hitlerlased kanda kinnitada Soomes, Leedus, Lätis ja Eestis, et muuta need maad NSV Liidule kallaletungimise lähtealaks.

Soome valitsus müüs end maha Saksamaale. Üheaegselt sai ta abi Inglismaalt, Prantsusmaalt ja Ameerika Ühendriikidelt. Tekkis suur oht NSV Liidu loodepiiridele, eriti Leningradile. Nõukogude Liitu tungimiseks valmisolevad Soome väed seisisid kõigest 32 kilomeetrit Leningradist eemal. Tagasi lükanud Nõukogude Liidu sõbraliku ettepaneku vastastikuse abistamise pakti sõlmimise kohta, mobiliseeris Soome oma väed. 1939. a. novembris organiseeris ta rea väljakutsuvaid provokatsioone meie piiril. Nõukogude rahva kannatus lõppes. Vastuseks Soome provokatsioonilisele tegevusele alustasid Nõukogude väeosad pealetungi. Saksa, inglise ja prantsuse sõjatehnikaga relvastatud Soome sõjavägi löödi puruks.

1940. aasta märtsis kirjutati alla rahulepingule Nõukogude Liidu ja Soome vahel. Riigipiir nihutati Leningradi juurest kaugemale. Nõukogude Liidu koosseisu tuli Karjala maakitus. See kõvendas tunduvalt Leningradi julgeolekut ja eten-

das tähtsat osa Nõukogude Liidu kaitsesõjas hitlerliku Saksamaa vastu.

Seoses Saksamaa agressiooni ähvardusega sõlmis Nõukogude Liit 1939. aastal lepingud kolme Balti riigiga — Läti, Leedu ja Eestiga. Nõukogude väed astusid Balti riikide pinnale, et kindlustada nende julgeolekut. Kuid Läti, Leedu ja Eesti kodanlikud valitsused säilitasid oma sidemed imperialistidega. Oma rahvaste selja taga sõlmisid nad salalepinguid, mis olid suunatud NSV Liidu ja omaenda maade rahvuslike huvide vastu.

Vastuseks sellele kukutasid rahvahulgad Leedus, Lätis ja Eestis 1940. aasta suvel kodanlikud valitsused ja panid kehtima nõukogude võimu. Kujunesid Läti, Leedu ja Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik, kes astusid NSV Liidu koosseisu.

Samal ajal saavutas Nõukogude valitsus Bessaraabia tagasiandmise meie riigile. 1918. aastal, kasutades noore Nõukogude riigi nõrkust, haarasid Rumeenia mõisnikud Bessaraabia oma võimusesse. 1940. aastal nõudis Nõukogude valitsus Rumeenialt kindlalt õigluse taastamist. Rumeenia võttis Nõukogude Liidu ettepaneku Bessaraabia tagasiandmise kohta vastu.

See kõik parandas tunduvalt Nõukogude Liidu strateegilist seisundit. Nii kõvendas Nõukogude Liit möllava Teise maailmasõja tingimustes oma geniaalse juhi seltsimees Stalini juhtimisel väsimatult oma julgeolekut.

Sõda Euroopas. Sõda, mis algas Inglismaa ja Prantsusmaa vahel ühelt poolt ning Saksamaaga teiselt poolt, oli väga imeliku iseloomuga. Hitlerlik Saksamaa kogus jõudu, et anda lööki Prantsusmaale ja Inglismaale. Kuid Inglismaa ja Prantsusmaa valitsused ei valmistunudki hitlerlike väesalkade tagasilöömiseks. Selle asemel jätkasid nad nõukogudevastaseid intriige, lootes ikka veel suunata saksa agressiooni NSV Liidu vastu.

Euroopa riikide rahvahulgad vihkasid saksa röövvaldajaid ja olid valmis vaenlasele otsustavat vastupanu avaldama. Kuid võimu juures olev kodanlus reetis rahvuslikud huvid ja halvas rahva jõupingutusi. Ta vaatas hitlerlikule okupatsioonile kui «väiksemale pahele», võrreldes sellega, et rahvas võib tõusta nii saksa orjastajate kui ka oma «kodumaiste» reetjate

vastu. Kodanlus aitas sakslastel kehtestada Euroopas verise terrori ja vägivalla režiimi.

Kasutades Euroopa riikide kodanluse tegevusetust ja otsest reetmist tungisid saksa väed 1940. a. aprillis Taanisse ja Norrasse. Taani valitsus loobus vastupanust ja andis taani rahva fašistlike röövvallutajate meelevalda alla. Olles Hitleri agendiks läks Norra sõjaminister Quisling koos teiste reeturitega avalikult sakslaste teenistusse.

Kuu aega hiljem, 1940. aasta mais, tungisid saksa fašistlikud väed Belgiasse ja Hollandisse, mille valitsused samuti kapituleerusid.

Prantsuse valitsuses istusid samuti reeturid ja kapitulandid. Prantsuse valitsus võitles kommunistide — Prantsusmaa parimate poegade, kuid mitte hitlerlaste vastu. Ta jättis Prantsusmaa kaitsetuks vaenlase kallaletungi ees ja loobus juba Prantsuse sõjaväe esimeste lüüasaamiste järel igasugusest võitlusest. Prantsuse valitsus andis ilma võitluseeta vaenlase kätte Pariisi ja 1940. aasta juunis võttis tingimusteta vastu Hitleri poolt dikteeritud häbistavad kapitulatsioonitingimused. Nagu märkis seltsimees Stalin, Prantsuse valitsejad, «lastes end heidutada revolutsioonitondist, panid kokkunult Hitleri jalge ette oma kodumaa, loobudes vastupanust». ¹

Vallutanud Lääne-Euroopa, hakkasid sakslased korraldama õhurünnakuid Londonile ja Inglismaa teistele linnadele. Inglismaa sõjaline seisund oli väga raske. Prantsusmaa langeamise ja inglise väeosade puruklõõmise järel Dunkerque'i all oli Inglismaal tunda kõige vajalikuma relvastuse teravat puudust. Miks siis sakslased ei julgenud tungida Briti saartele? Hitlerlik kindralstaap ei riskinud seda operatsiooni ette võtta ainult sellepärast, et tema seljataga oli Nõukogude Liit.

Et teostada Saksamaa maailmavalitsemise kehtestamise hullumeelseid plaane, valmistasid hitlerlased kallaletungi NSV Liidule.

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 20—21.

LÜHIKOKKUVOTE

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon pani aluse maailmas kapitalismi hukkumisele. Maailm lõhenes kaheks süsteemiks — sotsialistlikuks ja kapitalistlikuks. Selle lõhenemise ajast peale kasvavad sotsialismi jõud pidevalt, kuna kapitalismi alussambad üha enam vanguvad. Nõukogude Liit oma olemasoluga revolutsioneerib kogu maailma.

Sõjajärgsel perioodil muutusid majanduskriisid kapitalistlikes maades sagedamateks ja laastavamateks; teravnesid ja süvenesid kõik kapitalismi vastuolud: vastuolud proletariaadi ja kodanluse, imperialistlike riikide ning asumaade ja sõltuvate riikide ja imperialistlike riikide eneste vahel.

Kaks maailma ja kaks poliitikat leidsid oma ereda väljenduse rahvusvahelistes küsimustes. Nõukogude Sotsialistlikule riigile on võõrad vallutamise eesmärgid. Ta ajab järjekindlalt rahvastevahelise rahu poliitikat. Kapitalistlikud riigid ajavad võõraste maade anastamise ja teiste rahvaste orjastamise poliitikat. Kogu Nõukogude Liidu ajaloo kestel on nad püüdnud kõigi abinõudega hävitada või vähemalt nõrgestada maailma esimest sotsialistlikku riiki.

Sõjaohu kasvas eriti ühenduses kahe sõjakolde tekkimisega: Idas ja Läänes. Hitlerlik Saksamaa ja imperialistlik Jaapan teostasid avalikku agressiivset poliitikat, süüdates uue maailmasõja tulikahju.

Nõukogude Liit võitles otsustavalt Teise Maailmasõja vältimise ja fašistlike agressorite ohjeldamise eest kollektiivse julgeoleku organiseerimise teel. Vastandlikult NSV Liidule aitasid Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistid igati kaasa fašistlikele agressoritele. Ameerika imperialistid aitasid imperialistlikul Saksamaal taastada oma sõjalist võimsust, andsid hitlerlike röövvalutajate kätte relvad. Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa valitsevad ringkonnad püüdsid suunata fašistlikku agressiooni Nõukogude Liidu vastu.

Ameerika, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistide kurtegelik poliitika võimaldas fašistlikel agressoritel valla päästa Teise Maailmasõja. Alanud Teise Maailmasõja tingimustes kindlustas NSV Liit väsimatult oma julgeolekut.

NÕUKOGUDE LIIDU SUUR ISAMAASÕDA

1. SÕJA ESIMENE PERIOOD. NÕUKOGUDE LIIDU AKTIIVNE KAITSE

Hitlerliku Saksamaa reetlik kallaletung NSV Liidule. Aastail 1940—1941 vallutasid hitlerlased Taani, Norra, Hollandi, Belgia, Prantsusmaa, tungisid Balkanile ning orjastasid Kreeka ja Jugoslaavia. Tunduv osa Euroopast sattus hitlerliku Saksamaa käpa alla.

Kuid hitlerliku Saksamaa seisukord ei olnud kindel ja ta ei saanud maksuma panna oma võimutsemist kogu maailmas, sest idas oli olemas suur sotsialistlik riik. Et rajada Saksa imperialismile teed maailmavalitsemisele, taotlesid saksa fašistid Nõukogude Liidu hävitamist, tema hiiglasuurte rikkuste vallutamist ja tema rahvaste orjastamist. Suure saladuse katte all valmistasid nad juba ammu ette sõda Nõukogude Liidu vastu.

1941. aasta 22. juunil tungis hitlerlik Saksamaa reetlikult, sõda kuulutamata, Nõukogude Liidule kallale. Koos Saksa maaga astusid Nõukogude Liidu vastu välja Itaalia, Ungari, Rumeenia ja Soome; Saksamaad abistasid ka Bulgaaria ja Hispaania.

Rahulik ülesehitustöö Nõukogude Liidus oli katkestatud. Meie maa astus sõtta, mis oli temale kõige karmim ja raskem kõigist sõdadest, mis meie kodumaa kunagi on üle elanud.

See sõda algas Nõukogude vägedele ebasoodsais tingimustes. Hitlerlikul Saksamaal oli sõja esimesel ajajärgul rida eeliseid. Ta tungis Nõukogude Liidule ootamatult kallale, olles mobiliseerinud oma väed juba täies ulatuses. 170 saksa diviisi oli juba enne sõda salaja koondatud Nõukogude Liidu piirile, kuna Nõukogude Liit vajab teatavat aega, et mobiliseerida oma vägesid. Saksa väed olid selleks ajaks Euroopas kaks aastat sõdinud ja omandanud moodsa sõjapidamise kogemused, kuna Nõukogude vägedel ei olnud veel ega saanudki olla selliseid kogemusi.

Nõukogude lennukid ja tankid ületasid oma kvaliteedilt saksa lennukid ja tanke, kuid lennukid ja tanke oli meil vähem kui sakslastel. Fašistlike vägede jaoks töötas mitte üksnes Saksamaa, vaid ka Prantsusmaa, Tšehhoslovakkia ja teiste sakslaste poolt vallutatud maade tööstus. Peale selle abistasid Türgi, Rootsi ja mõned teised riigid, kes olid kuulutanud end «mittesõdivaiks», tegelikult Saksamaad sõja ajal.

Suur tähtsus oli sellel asjaolul, et Saksamaal polnud Euroopas teist rinnet, mille tõttu ta võis paisata oma peajõud Nõukogude Liidu vastu.

Kõige selle tagajärjel läks saksa fašistlikel vägedel korda vallutada sõja esimesel ajajärgul kaunis suure osa Nõukogude maast.

Nõukogude rahva Isamaasõja eesmärgid ja iseloom. Seltsimees Stalini esinemine. 3. juulil 1941 esines seltsimees Stalin raadio kaudu üleskutsega nõukogude rahvale. J. V. Stalin kutsus selles ajaloolises kõnes nõukogude inimesi ennastalgavalt astuma üldrahvalikku isamaasõtta saksa fašistlike röövvallutajate vastu ning juhatas kätte vihatud vaenlase purustamise kava.

Rääkinud karmi tõtt kujunenud sõjaolukorrast, kutsus seltsimees Stalin kõiki nõukogude inimesi täies ulatuses aru saama meie kodumaad ähvardava ohu tõsidusest ja loobuma rahuliku ülesehitustöö meeolelust.

Seltsimees Stalin rõhutas, et meie pealesunnitud sõja tõttu on nõukogude rahvas astunud oma kõige kurjema ja õelama vaenlasega — saksa fašismiga — võitlusse elu ja surma peale. Saksa fašistid on seadnud endale eesmärgiks vallutada meie maid, mis on niisutatud meie higiga, ning haarata meie vili ja nafta, mis on toodetud meie tööga. Nad tahavad taastada meie maal mõisnike ja kapitalistide võimu, hävitada nõukogude rahvaste rahvusliku kultuuri ja rahvusriikluse, saksastada nõukogude rahvad ja muuta nad saksa vürstide ja parunite orjadeks. «Kaalul on seega,» ütles seltsimees Stalin, «Nõukogude riigi elu või surm, NSV Liidu rahvaste elu või surm, kaalul on see — kas Nõukogude Liidu rahvad jäävad vabaks või langevad orjusse.»¹

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 14.

Lenin ja Stalin õpetavad, et sõdu on kahte liiki. On olemas ebaõiglased vallutussõjad, mille eesmärgiks on võõraste maade vallutamine ja võõraste rahvaste orjastamine. Selliseid sõdu on ekspluataatorlikud riigid korduvalt pidanud minevikus. Niisugust sõda algatas ka saksa fašism.

Kuid on ka teistsuguseid sõdu, õiglasi, mittevallutuslikke vabadussõdu. Need on rahvaste sõjad oma iseseisvuse kaitsmiseks ja orjastamise vastu välisvaenlase poolt, nagu seda oli vene rahva sõda 1812. aastal Napoleoni sõjakäigu vastu; need on asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste sõjad imperialismi ja feodalismi ikke vastu ning rahvavõimu kehtimapaneku eest, nagu seda on sõda, mida käesoleval ajal peab hiina rahvas, need on sõjad, mille eesmärgiks on töötava rahva vabanemine kapitalistlikust orjusest ning igasugusest ekspluateerimisest ja rõhumisest.

Nõukogude Liit on pidanud kõige õiglasemaid sõdu kõigist õiglastest sõdadest. Nii oli see aastail 1918—1920, kui meie maa töölised ja talupojad kaitsesid oma noort Nõukogude vabariiki välismaiste imperialistide ja sisemaise kontrrevolutsiooni vastu. Nii oli see ka Nõukogude Liidu Suures Isamaasõjas saksa fašistlike rõõvvallutajate vastu.

Võitluses hitlerliku Saksamaa vastu kaitses nõukogude rahvas mitte üksnes oma maa vabadust ja iseseisvust, vaid ka maailma kõige eesrindlikumat — nõukogulikku sotsialistlikku korda, kus esmakordselt ajaloos on hävitatud inimese ekspluateerimine inimese poolt, kus vaba töö ja heaolu on kindlustatud kõigile töötajaile. Nõukogude inimesed kaitsesid Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ning sotsialismi saavutusi.

Nõukogude rahvas seadis endale eesmärgiks mitte ainult likvideerida meie kodumaad ähvardava hädaohu, vaid aidata ka kõigil saksa fašismi ikke all ägavatel Euroopa rahvastel saavutada vabanemise. Seltsimees Stalin ütles oma kõnes 3. juulil 1941: «Meie võitlus oma isamaa vabaduse eest liitub Euroopa ja Ameerika rahvaste võitlusega nende iseseisvuse ja demokraatlike vabaduste eest. See kujuneb rahvaste ühiseks rindeks, kes kaitsesid oma vabadust orjastamise ja orjastamisohu vastu Hitleri fašistlike armeede poolt.»¹

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Politiiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 16.

Elu kinnitas neid seltsimees Stalini ennustavaid sõnu.

Hitlerlased lootsid, et neil õnnestub luua Nõukogude Liidu vastu kapitalistlike riikide üldine koalitsioon (liit) ning sinna kaasa tõmmata Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa. Kuid nad eksisid oma arvestustes. Rahvahulkade surve ühinesid tol ajal Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa valitsus Nõukogude Liiduga. Kapitalistlike riikide ühisrinde asemel kujunes hitlerismivastane koalitsioon, millega hiljem ühinesid ka teised riigid. 1941. aasta juulis sõlmis Inglismaa NSV Liiduga «Kokkuleppe tegevuse kohta sõjas Saksamaa vastu». Hiljem (1942. aasta juunis) kirjutasid Ameerika Ühendriigid ja NSV Liit alla kokkuleppele vastastikuse abistamise kohta sõjas Saksa-maa vastu.

Seltsimees Stalin ennustas prohvetlikult oma kõnes 3. juulil 1941, et hitlerlikku Saksamaad on võimalik purustada ja ta purustatakse, nagu omal ajal purustati teised röövvalutajad, kes olid meie maale tunginud.

Mida oli siis vaja selleks, et seda saavutada? Selleks oli vaja, et nõukogude inimesed, tundmata hirmu võitluses, asuksid ennastsalgavasse võtlusse saksa fašistlike röövvalutajate vastu ning oma õiguste ja oma maade kaitseks.

Nõukogude armee sõdurite kohustus kodumaa vastu seisis selles, et kaitsta iga jalatäit Nõukogude maad, võidelda viimse veretilgani meie linnade ja külade eest ning ilmutada meie rahvale omast julgust, algatusvõimet ja taibukust.

Tagalas viibivate nõukogude inimeste kohustus seisis selles, et organiseerida igakülgset abi meie Punaarmeele, kindlustada tema ridade intensiivset täiendamist ja tema varustamist kõige vajalikuga, organiseerida sõjaväe ja sõjavarustuse transportide kiiret edasiliikumist ning korraldada laialdast abi haavatuile.

Vaenlase tagalasse jäänud nõukogude inimeste kohustus seisis selles, et sütitada partisanisõda saksa röövvalutajate vastu, luua okupantidele ja nende käsilastele väljakannatamatud tingimused, jälitada ja hävitada neid igal sammul ning nurja ajada kõik nende ettevõtted.

«Kõik meie jõud — meie kangelasliku Punaarmee ja meie tubli Punalaevastiku toetuseks! Kõik rahva jõud — vaenlase purustamiseks! Edasi — meie võidu eest!» — nende hüüd-

lausetega lõpetas seltsimees Stalin oma kõne. Ja nõukogude rahvas järgnes oma suure juhi ja õpetaja üleskutsele.

Rahva kõigi jõudude kiireks mobiliseerimiseks vaenlasele vastulöögi andmiseks loodi Riiklik Kaitsekomitee, kelle kätte koondati kogu võim riigis. J. V. Stalin nimetati Riikliku Kaitsekomitee esimeheks, Riigikaitse Rahvakomissariks ja Nõukogude Liidu kõigi Relvastatud Jõudude Ülemjuhatajaks.

Vaenlase kallaletungi raskel tunnil võttis seltsimees Stalin oma õlgadele kogu raske vastutuse kodumaa saatuse eest. Ta juhtis ja organiseeris nõukogude rahva võitlust saksa fašistlike röövvalutajate vastu ning viis selle võitluse lõpule täieliku võiduga.

Kogu Nõukogudemaa ühtse sõjaleerina. Bolševike partei ja seltsimees Stalini juhtimisel korraldati kiiresti ja otsustavalt ümber meie maa rahvamajandus ning kõigi parteiliste, riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide töö vastavalt sõjaaja nõuetele ja rindevajaduste rahuldamiseks. Rinne ja tagala muutusid ühtseks ja lahutamatuks sõjaleeriks. Nõukogude rahvas liitus veel tihedamini bolševike partei ja Nõukogude valitsuse ümber.

Lühikese ajaga lülitati Nõukogude Liidu tööstus ümber kaitsetoodangu tootmisele. Vaenlase poolt ajutiselt okupeeritud piirkondades toodeti enne sõda 33 protsenti kogu meie maa tööstustoodangust. Niisama palju toodangut andsid enne sõda ka tehased, mis olid sattunud rindelähedasse vööndisse. On arusaadav, et meie maa läänerajoonide vallutamine saksa fašistlike vägede poolt asetaski nõukogude majanduse raskesse olukorda.

Kuid meie maa sai neist raskustest jagu. Nõukogude võim viis tööstuskäitised üle vaenlase poolt ohustatud piirkondadest riigi keskosa rajoonidesse ning seal, uutes kohtades, hakkasid nad rindele toodangut andma. Kunagi pole ühelgi maal tööstuse ümberpaigutamine võtnud nii hiiglasuure ulatuse, nagu see oli meie maal 1941. aastal. Rindelähedasest vööndist evakueeriti mõne kuu jooksul sügavasse tagalasse üle 1300 suurtööstust. Ainuüksi raudteed mööda veeti ida poole ligi poolteist miljonit vagunit evakueeritud varandusega.

Üheaegselt arenes hoogsalt meie maa idarajoonides, kus juba sõjaeelsete viisaastakute vältel oli rajatud seltsimees

Stalini algatusel ja juhtimisel võimas metallurgia- ja masinaehituskeskus, sõja ajal suur töö uute tööstuskäitiste, kõrgahjude, elektrijaamade, söekaevanduste ja sõjatööstuskäitiste ehitamisel. Sõja ajal ehitati ja lasti käiku sellised tehased, nagu Tšeljabinski metallurgiatehas, Põhja-Uurali magneesiumitehas, Norilski niklitehas, Siberi alumiiniumitehas, Uurali turbiinitehas ja palju teisi.

Nõukogude Liit sõdis ja ehitas, kusjuures ta ehitas erakordselt kiires, sõjalises tempos. Tšeljabinski toruvalmistamistehas ehitati viie kuuga, Magnitogorski tehase kuues kõrgahi — kaheksa kuuga, kõrgahi Tšussovois — seitsme kuuga. Põlismetsades kerkisid üles terved tööstusasulad. Talve raskeis tingimustes püstitati uued tehasehooned. Eriti suure tähtsuse omandas Uural. See muutus nõukogude relva peamiseks sepikojaks, nõukogude kaitsetööstuse põhikindluseks.

Mehiselt sõjaaja raskustest ja puudustest jagu saades töötasid töölisel, kolhoosnikud ja haritlased meie maa kõigis rajoonides ennenägematu enesesalgamisega, et anda rindele kõike vajalikku. Rindele läinud meeste asemele asusid naised ja alaealised. Lühikese ajaga õppisid nad ära uue elukutse ja muutusid oma ala meistriteks.

Raskeid ülesandeid lahendasid tol ajal ka põllumajanduse alal töötajad. Ukraina ja meie maa teiste piirkondade viljakate põldude ajutise kaotuse tõttu langes sõjaväe ja riigi toiduainetega ning tööstuse toorainetega varustamise kogu raskus meie idarajoonidele. Nende rajoonide kolhoosnikud said väga hästi aru oma kohustustest kodumaa vastu. Nad püüdsid igati anda sõjaväele ja riigile võimalikult rohkem põllumajandussaadusi ning õppisid edukalt kasvatama uusi põllukultuure.

Säästmata jõudu ja hoolimata ajast töötasid neil ärevatel päevadel tehaste ja kolhoosipõldude töötajad, kõigist rahvustest ning igasuguste kutse- ja erialadega inimesed. Töötajad tagalas töötasid ööd kui päevad, et kindlustada vaenlase purustamist. «Rinne nõuab — saab tehtud!» ütlesid nõukogude inimesed.

Aktiivse kaitse nõukogulik taktika. Alustades sõda lootis hitlerlik Saksamaa poolteise või kahe kuuga Nõukogude Liidu üle võitu saavutada. Kelkida armastavad hitlerlikud sõja-

mehed nimetasid oma sõda NSV Liidu vastu «välksõjaks» ja arvasid, et Nõukogude Liidus ootavad neid samasugused võidud, nagu nad olid saavutanud Lääne-Euroopa riikides. Kuid need lootused ei läinud täide.

Nõukogude Liit seadis hitlerliku Saksamaa «välksõjale» vastu stalinliku aktiivse kaitse taktika, mis pidi tagama kõigi vaenlase täielikuks purustamiseks vajalike jõudude koondamist ja organiseerimist. Teostades seda taktikat löid Nõukogude väed vaenlasega ägedaid lahinguid, kurnasid välja tema sõjajõud, hävitasid tema elavjõudu ning jahvatasid puruks tema tehnika. Sel ajal aga koondati ja organiseeriti Nõukogude tagalas võimsaid reserve ning mobiliseeriti majanduslikke ressursse saksa fašistlike röövvalutajate purustamiseks. Aktiivse kaitse taktika valmistas ette Nõukogude armee pealetungi.

Nõukogude sõdurid võitlesid säästmata jõudu ja isegi elu. Sotsialistliku kodumaa kaitsmise ülev idee ja usk meie õiglase võitluse võidusse tekitas nende hulgas massilise kangelaslikkuse. Lahingute tules karastusid ja tugevnesid tublid nõukogude sõdurid ja komandörid, lendurid, suurtükiväelased, miinipildurid, tankistid, jalaväelased ja meremehed, rikastudes kaasaegse sõjapidamise kogemustega ja muutudes tõsi- seks ähvarduseks saksa sõjaväele.

Nõukogude armee parimatele üksustele ja väekoondistele hakati ülesnäidatud julguse ja vapruse, kõrge meisterlikkuse ning juhtkonna ülesannete eeskujuliku täitmise eest andma kaardiväelaste nimetus. Kõrge ja austav on kaardiväelase nimetus. Kaardiväelane on parim nõukogude sõdur ja eeskujuks kõigile nõukogude sõduritele.

Visad võitlused toimusid nõukogude linnade ümber, milledele rahvas andis õigusega kangelaslinnade nimetuse. 69 päeva kestis Odessa kangelaslik kaitsmine. 250 päeva tõrjusid nõukogude sõdurid tagasi vaenlase vägede rünnakuid Sevastopoli juures, tema müüride all hukkus sadu tuhandeid hitlerlasi. Alles 1942. aasta juulis lahkusid nõukogude väeosad juhtkonna käsul linnast.

1941. aasta septembris jõudsid sakslased Leningradi alla ja lõikasid selle ühendusteed ära muu kodumaaga. Sakslased püüdsid Leningradi linna kaitsjate vastupanu murda nälja

ja blokaadiga, õhurünnakute ja suurtükitlega ning linna valutada. Kuid kõik nende katsed nurjusid. Suure Stalini innustusel kaitsesid nõukogude väed kogu elanikkonna toetusel kangelaslikult Leningradi. Täites seltsimees Stalini juhendeid koondasid nad jõudusid, et anda võimas vastulööök saksa fašistlikele sõjavägedele. Kogu riik abistas Leningradi kangelaslikku kaitsmist ja valmistas ette sakslaste täielikku purustamist linna müüride all, kus esmakordselt ajaloos heisati Nõukogude punane lipp.

Sakslaste purustamine Moskva all. 1941. aasta oktoobris algasid ägedad lahingud Moskva lähistel. Saksa väejuhatuse paiskas siia kuni 35 diviisi ja taotles iga hinna eest meie kodumaa pealinna ümber piirata ja vallutada. Algas Moskva kaitsmise kangelaslik ajajärk.

Seltsimees Stalin juhtis otseselt nõukogude vägede sõjaoperatsioone ja organiseeris pealinna kaitsmist. Ta töötas välja saksa vägede Moskva all purustamise plaani ja juhtis selle teostamist.

Riikliku Kaitsekomitee otsusega kuulutati välja piiramis- seisukord Moskvas alates 20. oktoobrist 1941. Moskva töötav rahvas moodustas tööliste kommunistlikke pataljone ja rahvaväe diviise, kes läksid rindele võitlema sakslaste vastu. Kümned tuhanded moskvalased läksid kaitsepositsioone ehitama ja ümbritsesid pealinna tankitõkete, betoonvarjendite ja muude selletaoliste ehitistega.

Nõukogude väeosad kaitsesid kindlalt Nõukogude pealinna saksa fašistlike vägede ägedate rünnakute vastu. Moskva lähistel toimusid pingerikkad lahingud ning fašistlike pommitlennukite rühmad ründasid mitu korda päevas linna.

Hoolimata sellest, et vaenlane seisis Moskva väravate juures, toimus 6. novembril 1941, nagu tavaliselt, Moskva Tööraha Saadikute Nõukogu ja pealinna partei- ning ühiskondlike organisatsioonide ühine pidulik koosolek, mis oli pühendatud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 24. aastapäevale. Kõnega esines koosolekul seltsimees Stalin.

Oma kõnes Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 24. aastapäeval näitas armee ja rahva juht, et hitlerlik «välksõja» plaan on nurjunud ning et saksa imperialistide ja nende sõjavägede purustamine on paratamatu. Seltsimees Stalin tegi

ülesandeks viia nullini sakslaste ülekaal tankide ja lennuväe alal ning seega põhjalikult parandada nõukogude vägede seisukorda. Seltsimees Stalin kutsus kogu nõukogude rahvast veel energilisemalt toetama armeed ja laevastikku ning ennast-salgavalt töötama saksa röövvalutajate täieliku purustamise eesmärgil. «Meie võitlus on õiglane, — võit jääb meile!» — nende sõnadega lõpetas seltsimees Stalin oma kõne Moskva Nõukogu pidulikust koosolekust osavõtjate tormiliste kiidu-avalduste saatel.

Teisel päeval toimus Punasel Väljakul Punaarmee väe-osade paraad. Lenini mausoleumi tribüünilt pöördus seltsimees Stalin Punaarmee sõdurite, tööliste, kolhoosnikute, vaimse töö tegijate, saksa röövvalutajate ikke alla sattunud vendade ja õdede ning vaenlase tagalat purustavate partisanide poole. Seltsimees Stalin teatas, et pole kahtlust selles, et me võime ja peame võitma saksa röövvalutajad.

Seltsimees Stalin ütles oma saatekõnes nõukogude sõduritele ja partisanidele: «Sõda, mida te peate, on vabadussõda, on õiglane sõda. Innustagu teid selles sõjas meie suurte esivanemate Aleksander Nevski, Dimitri Donskoi, Kuzma Minini, Dimitri Požarski, Aleksander Suvorovi ja Mihhail Kutuzovi mehine eeskuju! Lehvigu teie kohal suure Lenini võidukas lipp! Saksa röövvalutajate täieliku purustamise eest!»¹

Seltsimees Stalini esinemised 6. ja 7. novembril 1941. aastal sisendasid kõigisse nõukogude inimestesse vankumatut usku võidusse ning suurendasid nõukogude sõdurite, nõukogude partisanide ja Nõukogude tagalas võidu saavutamiseks vaenlase üle relvi valmistavate töötajate moraalselt vastupidavust. Seltsimees Stalini sõnad jõudsid ka fašismi vastu võitlejateni teistes maades kogu maailmas, kõikjal innustades rahvahulki võitlusele saksa fašistlike röövvalutajate vastu.

Järgides seltsimees Stalini kutset kaitsesid nõukogude väed kindlalt Nõukogude pealinna ja viisid oskuslikult ellu stalinliku plaani sakslaste purustamise kohta Moskva all. Seltsimees Stalini käsul andsid Moskva piirkonda koondatud

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 35.

nõukogude väed 6. detsembril 1941 ootamatult vaenlasele võimsaid hoope. Algas Nõukogude armee vastupealetung.

Pärast visa võitlust purustati saksa fašistlikud väed ja need hakkasid korratult taganema. Nõukogude väed jätkasid purustatud saksa väekoondiste kihutamist läände ja läksid talve jooksul kohati kuni 400 kilomeetri kaugusele edasi. Vaenlasest olid täiesti puhastatud Moskva ja Tuula oblast ning osa teistest oblastitest, üle 60 linna ja 11 000 küla ja asulat.

Nii nurjus Moskva ümberpiiramise ja vallutamise hitlerlik plaan ning ühes sellega varisesid ka kokku sakslaste lootused «välksõjale» Nõukogude Liidu vastu.

Sakslaste purustamine Moskva all oli otsustavaks sündmuseks sõja esimesel aastal ja sakslaste esimeseks suureks lüüasaamiseks Teises Maailmasõjas. Sakslased pasundasid üle kogu maailma, et nende sõjavägi olevat võitmatu. Sakslaste purustamine Moskva all hajutas jäädavalt selle muinasjutu. Ta näitas stalinliku sõjakunsti üleolekut vaenlase sõjakunstist.

2. PÕHJALIK MURRANG SUURES ISAMAASÕJAS

Sakslaste uue pealetungi nurjumine. Nõukogude vägede võit Stalingradi all. Saksa fašistlikud väed pidasid alatut hävitussõda nõukogude rahva vastu. Hitlerlased, kel polnud südametunnistust ega au, kutsusid avalikult hävitama suurt vene rahvast ja meie maa teisi rahvaid. Nende poolt vallutatud Nõukogude maa-aladel panid nad toime ennenägematuid metsikusi. Saksa fašistid tapsid kümneid tuhandeid süütuid rahulikke elanikke — naise, rauku ja lapsi, piinasid nõukogude inimesi, organiseerisid õudseid surmalaagreid, kuhu aeti kokku kümneid tuhandeid sõjavange ja rahulikke kodanikke, kus neid näljutati või põletati elusalt ahjudes. Kümneid tuhandeid nõukogude inimesi küüditati Saksamaale sunnitööle.

Hitlerlased lootsid, et nende metsikused sunnivad nõukogude inimesi alistuma fašistlikule korrale. Kuid hitlerlike inimesesõjate metsikused õhutasid veel rohkem nõukogude inimeste südames püha vihkamise tuld saksa okupantide vastu. Tuhanded töölisel, talupojad, naised ja raugad läksid partisanisalka-

desse, et oma tegevusega abistada nõukogude vägesid ja kätte maksta alatuile röövullutajaile. Nõukogude sõdurid hakkasid vihasemalt ja halastamatumalt lööma vaenlast, õppisid saksa fašistlikke röövullutajaid tõeliselt vihkama ning jõudsid arusaamisele, et ilma selleta ei saa võita. Nad läksid lahingusse loosungiga: «Ei mingit halastust saksa okupantide vastu!»

1942. aastal oli kaunis suur osa Nõukogude territooriumist veel hitlerlike okupantide võimu all. Sakslaste purukslöömine Moskva all andis fašistlikule Saksamaale ränga hoobi. Kuid hitlerlik sõjavägi oli veel tugev. Hitlerlik Saksamaa paiskas Nõukogude-Saksa rindele kõik oma reservid ja oma liitlaste väed, sest Euroopas puudus endiselt teine rinne. Esimeses Maailmasõjas, kui Euroopas oli olemas teine rinne, hoidis vaenlane vene vägede vastu 127 diviisi. 1942. aastal aga, kui puudus teine rinne sakslaste vastu, paiskas Saksamaa meie vägede vastu 240 diviisi.

Sõlminud liidu NSV Liiduga, kohustusid Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide valitsus saatma oma vägesid Lääne-Euroopasse 1942. aastal ja organiseerima seega teise rinde sakslaste vastu. Siis oleks sakslastel tulnud osa vägesid Nõukogude-Saksa rindelt ära viia.

Kuid Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid viivitasid igati teise rinde organiseerimisega, sest nende plaanidesse ei kuulunud saksa fašismi täielik purustamine.

Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa imperialistid tahtsid, et Saksamaa ja Nõukogude Liit oleksid vastastikusel võitluses teineteist välja kurnanud, ning panid oma lootused Nõukogude Liidu nõrgenemisele, tema elumahlade kahanemisele, sellele, et kurnava sõja tagajärjel kaotab Nõukogude Liit hulgaks ajaks oma tähtsuse kui suur ja võimas riik ning langeb pärast sõda sõltuvusse Ameerika Ühendriikidest ja Inglismaast. Senaator Truman, kes hiljem sai Ameerika Ühendriikide presidendiks, kirjutas ajalehes «New York Times» 24. juunil 1941. aastal: «Kui me näeme, et võidab Saksamaa, siis tuleb meil Venemaad aidata, kui aga võit kaldub Venemaa poole, siis tuleb meil aidata Saksamaad. Ja niisiis, tapku nad võimalikult rohkem.»

Kasutades teise rinde puudumist Euroopas paiskasid sakslased oma reservid ja oma liitlaste väed Nõukogude-Saksa rindele ning alustasid 1942. aasta suvel uut pealetungi Punaarmee

vastu. Kuid pärast lüüasaamist Moskva all ei suutnud vaenlane enam peale tungida kogu rindel. Saksa väejuhatuse koon-
das hiiglasuured jõud ühte ja nimelt edelapoolsesse rindelõiku.

Saavutanud jõudude ülekaalu selles rindelõigus, vallutasid saksa fašistlikud väed Ukraina idaosa, jõudsid Voronežini, sooritasid ülemineku Doni jõest ja tungisid Kubanimaale. Sakslased kippusid Stalingradi ja Kaukaasiasse. Sakslased ise lasksid lendu kuulujutu, et nende pealetungi peaesmärgiks olevat Kaukaasia nafta vallutamine. Kuid seltsimees Stalin paljastas vaenlase kurikavalad plaanid ja aimas, et sakslaste edasitungimisel Kaukaasia suunas on kõrvaline tähtsus ja et nende peaesmärk on seesama, mis 1941. aastalgi, — Moskva vallutamine. Ainult nüüd katsusid nad seda teha teisel viisil: piirata ligipääsematu Moskva ümber kaugelt idast, lõigata ta ära Volga ja Uurali tagalast ning anda siis löök Moskvale.

Seepärast on arusaadav, milline tohutu tähtsus oli võitlusel Stalingradi pärast. 1942. aasta augustis tungisid sakslased selle kangelaslinnani. Nad paiskasid siia kõige paremad ja väljavalitud, 36 diviisist koosnevad jõud ning lootsid linna käigult vallutada. Kuid see ei läinud neil korda. Septembri keskpaiku tungisid hitlerlased linna ja võitlus puhkes tänavatel. Võideldi iga kvartali, iga maja, iga majakorra pärast.

Stalingradlastel oli meeles seltsimees Stalini käsk: «Stalingradi ei tohi vaenlasele anda» — ja nad püüdsid maksu mis maksab kaitsta kuulsat Nõukogude kantsi Volga kaldal. Stalingradi rinde sõdurid kirjutasid seltsimees Stalinile: «Oma võitluslippude ees, kogu Nõukogudemaa ees töötame meie, et me ei tee häbi vene rahva kuulsusele ja võitleme viimse võimaluseni. Teie juhtimisel võitsid meie isad Tsaritsõni lahingus, teie juhtimisel võidame ka nüüd suures lahingus Stalingradi all!»

Seltsimees Stalin töötas välja ja viis ellu geniaalse plaani sakslaste purustamiseks Stalingradi all. Ta seadis ülesandeks: aktiivse kaitsega vaenlane välja kurnata ja verest tühjaks lasta, siis aga ümber piirata ja hävitada kogu see valikvägede grupp, millega ta tungib Stalingradi peale.

Hitlerlaste laipadega olid kaetud linna lähised ja linnakvartalite varemed. Vaenlase jõud sulasid kokku. Stalingradi kangelaslik kaitse kurnas välja ja laskis verest tühjaks vaenlase väljavalitud diviisid ning valmistas ette eeldusi nende

täielikuks purustamiseks. Sel ajal, kui kestsid ägedad võitlused linna tänavail, kogunesid Stalingradi piirkonda meie armee värsked väeosad, kes olid varustatud uue tehnikaga ja suutelised vaenlast purustama.

6. novembril 1942. aastal — kõnes Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 25. aastapäeval — toonitas seltsimees Stalin, et ükski teine riik ega ükski teine armee põleks suutnud vastu panna saksa fašistlike röövlite metsikute jõukude pealetungile. Ainult Nõukogude riik ja tema tubli sõjavägi olid võimelised niisugusele pealetungile vastu panema, ja mitte ainult vastu panema, vaid ka seda võitma. Ähvardavalt ja veenvalt kõlasid J. V. Stalini käskkirja sõnad 7. novembril 1942: «Vaenlane on juba kord tunda saanud Punaarmee löökide jõudu... Ei ole kaugel see päev, kus vaenlane saab tunda Punaarmee uute löökide jõudu. Kord tuleb pidu ka meie tänavall!»¹

Ja see pidupäev saabus. 1942. aasta 19. novembril algas Nõukogude vägede ajalooline pealetung Stalingradi all. Nõukogude väeosad murdsid vaenlase rindest läbi ja piirasid sisse tema peajõud, mis koosnesid 22 diviisist. Tugev saksa väerühmitus, kes püüdis väljastpoolt piiramisrõngast läbi murda, löödi otsustavalt puruks. Nõukogude väed liikusid üha kaugemale lääne poole. Sel ajal aga Nõukogude armee teised väeosad surusid piiramisrõnga kokku ja hävitasid sakslaste tähtsama väerühmituse Stalingradi all.

2. veebruaril 1943 oli nõukogude vägede suurejooneline Stalingradi operatsioon lõpule viidud. Nõukogude väed hävitasid sakslaste 330-tuhandelise armee, kellest umbes üks kolmandik end vangi andis. Ühtaegu võeti tohtu hulk trofeesid. Suurim ajalooline lahing Stalingradi pärast lõppes nõukogude vägede täieliku võiduga.

Vaenlase vägede ümberpiiramise ja hävitamise Stalingradi operatsioon, mis viidi läbi seltsimees Stalini geniaalse plaani järgi ja tema juhtimisel, on kõige väljapaistvam võit sõdade ajaloos. Ajaloos ei leidu teist näidet sellise suure hulga ja moodsa sõjatehnikaga rikkalikult varustatud vägede ümber-

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 67—68.

piiramise ja hävitamise kohta. Lahing Stalingradi pärast on stalinliku ettenägelikkuse ja stalinliku juhtimise triumf, see on stalinliku sõjakunsti kroon.

Suures lahingus Stalingradi pärast on nõukogude sõdurid omandanud kustumatu kuulsuse. Sõna «Stalingrad» on muutunud sest ajast peale nõukogude rahva vapruste ja kangelaslikkuse sümboliks. Ta on äratanud määratu suure poolehoiu maailma ausate inimeste südames ning on neid virgutanud võitlusele fašistliku orjuse vastu ning vabaduse ja iseseisvuse eest.

Sõjas toimunud põhjaliku murrangu aasta. Stalingrad oli saksa fašistliku armee loojanguks. Pärast Stalingradi all saadud lööki ei suutnud sakslased enam toibuda. Lahinguga Stalingradi all algas sõjas põhjalik murrang. Saavutanud võidu Stalingradi all, alustas Nõukogude armee ulatuslikku pealetungi saksa fašistlikele sõjavägedele 1500 kilomeetri pikkusel rindel. Algas vaenlase hulgaline väljakihutamine Nõukogude territooriumilt.

Pealetungi ajal 1942.—1943. aasta talvel liikusid nõukogude väed üksikutes rindelõikudes 600—700 kilomeetrit edasi, vabastades fašistlikest röövvalutajaist sajad nõukogude linnad ja tuhanded külad. Saksa röövvalutajad kaotasid tohutu hulk inimesi ja sõjatehnikat. Hitleri poolt Nõukogude-Saksa rindele paisatud itaalia, rumeenia ja ungari väed löödi täielikult puruks. Seltsimees Stalini poolt juhitud Nõukogude armee võttis sõjaoperatsioonide initsiatiivi kindlasti enda kätte ega lasknud seda käest kuni sõja lõpuni.

Sakslaste purustamisel Stalingradi all ja nõukogude vägede pealetungil aastail 1942—1943 oli määratu suur rahvusvaheline tähtsus ja oli kogu Teise Maailmasõja pöördepunktiks. Nõukogude vägede võit Stalingradi all ergutas Euroopa rahvaid ja etendas tohutut osa nende rahvuslikus vabadusvõitluses. Nõukogude vägede võidud kutsusid esile raske kriisi fašistlikus leeris, millest see ei suutnudki enam välja rabelda.

1943. aasta suvel alustas saksa sõjavägi uut pealetungi Nõukogude rindel selleks, et ümber piirata ja hävitada Kurski piirkonda koondatud nõukogude väed ning siis Moskva suunas peale tungida. Nõukogude relvastatud jõudude kõrgem ülemjuhatus nägi läbi ka vaenlase selle plaani ja võttis tarvitusele

vajalikud abinõud tema võimaliku pealetungi puhuks. Nõukogude väed rajasid sellel rindelõigul võimsa ja ligipääsematu kaitse.

Kui 1943. aasta 5. juulil saksa väed alustasid tankide ja jala-väe suurte jõududega pealetungi, siis pörkasid nad kokku nõukogude vägede visa vastupanuga. Saksa väejuhatuse plaan varises kokku. Kindel ja aegsasti ettevalmistatud nõukogude kaitse osutus saksa pealetungist tugevamaks.

Kurski all fašistlikke valikdiviise välja kurnanud ja verest tühjaks lasknud, murdsid nõukogude väeosad vaenlase rindest läbi ja asusid ise pealetungile. Nõukogude väed lükkasid ümber vaenlase väljamõeldise, nagu suudaksid nõukogude väed ainult talvel peale tungida. Nad tõestasid, et nad võivad suvel niisama hästi vaenlase kaitsest läbi murda ja peale tungida nagu talvelgi.

5. augustil 1943 vallutas Nõukogude armee Orjoli ja Belgorodi linna. Kõrgem Ülemjuhataja J. V. Stalin märkis erikäskkirjaga seda meie vägede väljapaistvat võitu. Meie kodumaa pealinnas, Moskvas, saluteeriti suurtükiväe kogupaukudega meie vaprate vägede auks, kes olid vabastanud Orjoli ja Belgorodi. Sellest ajast peale hakati iga nõukogude vägede suuremat võitu tähistama seltsimees Stalini erikäskkirjade ja suurtükiväe saluutidega.

Kurski lahing etendas tähtsat osa Isamaasõjas. Seltsimees Stalin märkis: «Kui lahing Stalingradi all kuulutas ette saksa fašistliku armee loojangut, siis lahing Kurski all viis ta katastroofi lävele.»¹

Kurski lahing oli Nõukogude armee uue võimsa pealetungi alguseks. Nõukogude vägede löökide all varises sakslaste kaitse kokku mitmes suunas. Vaenlast ei päästnud ei jõed ega võimsad kindlustused. Sooritanud üleminekud Põhja-Donetsi, Desna ja teistest jõgedest, sammusid nõukogude väed ka üle sellise suure veetõkke, nagu Dnepr, et minna edasi läände.

Nõukogude sõdurid olid haaratud ühtselt pealetungihoo, et kiiremini kodumaa puhastada vaenlastest ja vabastada nõukogude inimesed fašistlikust vangipõlvest. Selle nimel näitasid nad üles suurt vaprust ja kangelaslikkust. Tuhandeile nõu-

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 93.

kogude sõduritele anti Nõukogude Liidu kangelase nimetus Dneprist ülemineku sooritamise eest. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva eelõhtul, 6. novembril 1943, vabastati Ukraina pealinn Kiiev.

Aasta jooksul, 1942. aasta novembrist 1943. aasta novembrini, vabastas Nõukogude armee peaaegu kaks kolmandikku vaenlase poolt ajutiselt vallutatud Nõukogude maast. Seltsimees Stalin nimetas seda aastat Isamaasõjas toimunud põhjaliku murrangu aastaks.

Partisaniliikumine. Sõja käigus kasvasid üldrahvaliku vastupanu jõud ja organiseeritus. Rahvahulkadega tihedasti seotud põrandaalused parteiorganisatsioonid kandsid rahva hulka tõeseõna, sisendasid neile usku võidusse ja organiseerisid nõukogude inimesi võitluseks vaenlase vastu.

Täites seltsimees Stalini juhendeid organiseerisid ja tugevdasid parteikomiteed partisaniliikumist. Partisanid tegutsesid aktiivselt vaenlase tagalas, katkestasid ühenduse hitlerliku armee ja ta tagala vahel, lasksid raudteeronge kraavi, hävitasid sõja- ja toiduaineladusid ning tapsid fašistlikke ohvitseri ja nende käsilasi.

Partisaniliikumine kasvas ja laienes järjekindlalt. Kümned tuhanded vaenlase tagalas olevad nõukogude inimesed astusid partisanide ridadesse ning sajad tuhanded elanikud abistasid neid igakülgselt. Väiksed partisanirühmad liitusid salkadeks, salgad aga kasvasid suurteks partisanikoondisteks, kes olid varustatud eesrindliku sõjatehnikaga. Valge-Venes, Brjanski metsades ja teistes kohtades võitsid partisanid vaenlase käest tagasi terved rajoonid ja moodustasid siin oma «partisanipiirkonnad», kuhu sakslased ei julgenud ninagi näidata.

Partisaniliikumise arenemist juhtis otseselt seltsimees Stalin. Oma käskkirjades soovitas ta partisanidele anda võimsaid lööke vaenlase tagalale, ühendusteedele, sõjaladudele, staapidele ja ettevõtetele, purustada vaenlase sidevahendid, vaenlase poolt vallutatud rajoonides tõmmata nõukogude kodanike laialdased kihid kaasa aktiivsesse vabadusvõitlusse ning kõigi jõududega abistada nõukogude vägesid sõjas saksa fašistlike röövvaldajate vastu. Seltsimees Stalin kutsus kokku suurte partisansalkade juhtide nõupidamisi ning andis neile nõu ja juhendeid.

Partisanisalkade tegevus hakkas arenema eriti hoogsalt, kui algas nõukogude vägede võimas pealetung. Partisanid vallutasid sildu ja üleminekukohti, abistades nõukogude väeosadel üleminekut veetõketest. Nad võtsid vaenlase käest ära üksikud strateegilised punktid ja hoidsid neid endi käes kuni pealetungivate nõukogude väeosade lähenemiseni. Partisanid päästsid rahulikke nõukogude kodanikke orjuse õudusest ja hävitamisest, vabastasid hitlerlaste kätest Saksamaale küüditatavaid nõukogude inimesi, vabastasid vangistatuid ja andsid elanikkonnale tagasi sakslaste poolt röövitud vara. Seltsimees Stalini ülesandel sooritasid partisanikoondised aastail 1942—1943 kuulsaid retki vaenlase sügavasse tagalasse. Nende retkede ajal virgutasid partisanid rahva võitlusele saksa röövvallutajate vastu ja andsid võimsaid lööke vaenlase ühendusteedele.

Suurt abi pealetungivale Nõukogude armeele osutas «rööpa-sõda», mida arendasid hoogsalt partisanid. See viidi läbi ühtse plaani järgi. Partisanid löid organiseeritult ja suures ulatuses reast välja okupantide poolt kasutatavad tähtsamad raudteeliinid. Partisanide tegevuse tagajärjel vähenes 1943. aasta augustis liiklemine vaenlase poolt vallutatud Valge-Vene raudteedel peaaegu poole võrra.

Üldrahvalik abi rindele. Põhjalik murrang toimus ka Nõukogude tagalal. Partei-, nõukogude ja majandusorganite suure organiseeriva tegevuse ning tööliste, talupoegade ja haritlaste ennastalgava töö tagajärjel oli meie maal loodud võimas sõjatõustus. Meie käitiste töö paranes, tugevnes töödistsipliin, inimesed muutusid enam distsiplineerituiks ja õppisid töötama vastavalt sõjaaja nõuetele. Olles teadlikud oma kohustustest kodumaa vastu, töötasid nad väsimatult, lahendades üha keerukamaid ülesandeid rindele abiandmise suurendamise huvides.

1943. aastal ei seisnud nõukogude rahva ees enam säärased ülesanded, nagu käitiste evakueerimine itta ja tööstuse ümberkohandamine relvastuse tootmisele. Seltsimees Stalin märkis 1943. aasta novembris: «Nõukogude riik omab nüüd korrastatud ja kiiresti kasvavat sõjamajandust. Niisiis võidi kõik rahva pingutused koondada toodangu tõstmisele ja relvastuse,

eriti tankide, lennukite, suurtükide ja iseliikuva kahurväe edasisele täiustamisele.»¹

Nõukogude tööstuse eduka töö tulemusena likvideeriti nüüd see tankide, lennukite, miinipildujate arvuline ülekaal, mis oli vaenlasel sõja esimestel kuudel. Nõukogude armee ei tundnud enam puudust relvastuse, laskemoona ja varustuse alal. «Nüüd on Punaarmeel tanke, suurtükke ja lennukeid mitte vähem, vaid rohkem kui saksa armeel.»² — ütles seltsimees Stalin 6. novembril 1944. Ühtlasi kasvas ka järjekindlalt nõukogude sõjatehnika kvaliteet. Nõukogude armeed relvastati uute, veel täiuslikumate tankide, lennukite ja suurtükide tüüpidega.

Edukalt võitis raskusi ka sotsialistlik põllumajandus. Ta varustas sõjaväge ja linnasid pidevalt toiduainetega ja tööstust toorainetega. Paljudes oblastites kasvas iga kolhoosniku poolt väljatootatud normipäevade arv 25—30 protsendi võrra, võrreldes sõjaeelse 1940. aastaga.

Kangelaslikult töötasid Isamaasõja ajal nõukogude raudteelased. Rindelähedastel raudteedel, sageli vaenlase suurtükide ja lennukite tule all, toimetasid nad kohale sõjatarbeid rohkearvulistele nõukogude vägedele, kes olid laiali pillatud 3000 kilomeetri pikkusel rindel. Ühtlasi transporteerisid nad laadungeid sisemaal, varustades linnu, tehaseid ja ehitisi kõige vajalikuga.

Nõukogude vägede võitudest vaimustatud Nõukogude Liidu töölised, talupojad ja haritlased tegid kõik, et aidata meie tublidel sõduritel täita oma suurt ülesannet — puhastada vaenlastest Nõukogude maa. Tambovi kolhoosnikute algatusel algas rahasummade kogumine tankikolonni ja lennukite ehitamiseks. Miljonid inimesed annetasid kaitsefondi raha, väärtasju ja riigilaenude obligatsioone. Elanikkonna vabatahtlike korjandustega osteti lennukite eskadrille, tankikolonne, suurtükiväe relvastust, torpeedopaate ja allveelaevu.

Nii toetasid nõukogude inimesed tagalas tõhusalt oma ennastsalgava tööga ettevõtteis ja kolhoosides ning rinde igakülgse abistamisega meie armee võidukat pealetungi.

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 95.

² Sealsamas, lk. 128.

3. HITLERLIKU SAKSAMAA JA IMPERIALISTLIKU JAAPANI PURUSTAMINE

Saksa röövvalutajate väljakihutamine Nõukogudemaa piiridest. Tehtud edusammudest kokkuvõtet tehes ütles seltsimees Stalin 1943. aasta novembris: «Punaarmee ja sõjalaevastik omavad praegu kõiki võimalusi selleks, et lähemal ajal täielikult puhastada Nõukogude maa saksa röövvalutajaist.»¹

Seltsimees Stalini käsku täites andsid nõukogude väed 1944. aastal saksa fašistlikule armeele kümme purustavat lööki kogu Nõukogude-Saksa rinde ulatuses — põhjast lõunani. Nende löökide tulemusena kihutati vaenlane täielikult välja Nõukogudemaa piiridest.

1944. aasta jaanuaris purustasid nõukogude väed saksa armee, kes oli 900 päeva piiranud Leningradi. Läbi murdnud mitu kindlustusvööndit, puhastasid nõukogude väed Leningradi oblasti vaenlastest.

Erakordselt lühikese aja jooksul oli täielikult vabastatud Perekalda-Ukraina. 1944. aasta märtsi lõpul ja aprilli algul jõudis Nõukogude armee Tšehhoslovakkia ja Rumeenia piirideni.

Sakslaste tugevad kindlustused Perekopi maakitsusel ja Kertši piirkonnas läbi murdnud, jõudsid nõukogude väeosad stepi avarusse ja alustasid Sevastopoli ründamist. Aastail 1941—1942 tammusid sakslased Sevastopoli juures 250 päeva. Nõukogude väeosad vallutasid Sevastopoli 1944. aasta mais kolme päeva jooksul. Kogu Krimm vabastati fašistlikest röövvalutajaist.

1944. aasta suvel saavutasid nõukogude väed otsustava võidu Karjala maakitsusel. 20. juunil lehvis Nõukogude punane lipp jälle Viiburi kohal. Meie väed lähenesid Soome piirile.

Nõukogude armee eriti võimas pealetung arenes Valge-Venemaal. Meie väeosad tungisid vaenlasele ootamatult kallale mitmest küljest, andes talle kõikjal purustavaid hoope. Rida vaenlase väerühmitusi piirati sisse ja hävitati. 3. juulil 1944 puhastati vaenlase vägedest Valge-Vene pealinn Minsk.

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Politiiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 107.

1944. aasta juulis viidi ligi 60 000 vangistatud saksa sõdurit oma kindralite ja ohvitseridega läbi Moskva tänavate. Nad tahtsid vallutada Nõukogude pealinna, kuid tulid sellesse sõjavangidena. Räbalais ja räpased saksa sõdurid lonkisid mööda Moskva tänavaid, kuulutades oma rongkäiguga, et hitlerliku Saksamaa lõpp on lähedal.

Seltsimees Stalin nimetas 1944. aastat Nõukogude armee otsustavate võitude aastaks, Nõukogude maa täieliku vabastamise aastaks saksa fašistlikest röövvalutajaist. Nõukogude riiklik piir, mida hitlerlikud sõjaväed reetlikult rikkusid 22. juunil 1941, oli taastatud kogu ulatuses Mustast merest kuni Barentsi mereni.

Euroopa rahvaste vabastamine. Nõukogude väed ei saanud piirduda vaenlase sõjavägede väljakihutamisega meie kodumaa piiridest. Saksa väed meenutasid haavatud kiskjat, kes oli sunnitud roomama oma koopa — Saksamaa — piiride juurde selleks, et parandada seal haavu. Kuid haavatud kiskja ei lakanud olemast ohtlik kiskja.

Seltsimees Stalin kirjutas oma käskkirjas 1. mail 1944: «Et päästa meie maa ning meiega liidus olevad maad orjastamisohust, on vaja jälitada haavatud saksa kiskjat, püsides ta kannul, ning lüüa teda lõplikult tema enda koopas. Jälitades vaenlast me peame päästma saksa orjusest meie vennad poolakad, tšehhoslovakid ja teised meiega liidus olevad Lääne-Euroopa rahvad, kes viibivad hitlerliku Saksamaa kontsa all.»¹

Nõukogude armee löögid saksa fašistlike sõjavägede pihta vapustasid hitlerlaste poolt Euroopa maades kehtimapanud verist «uut korda» ning viisid selleni, et fašistlik blokk hakkas lagunema. Enne teisi langes hitlerlikust sõjavankrist välja Itaalia. Mussolini fašistlik diktatuur kukutati ja Itaalia astus sõjast välja. Seltsimees Stalin ütles, et sõtta astudes lootsid Hitleri röövimiskaaslased, et neil tuleb omavahel jagada kooke ja korpe. Nüüd aga ilmnes, et Saksamaale ja tema liitlastele ei saa osaks koogid ja korbid ning neil tuleb omavahel jagada vermeid ja vorpe.

1944. aasta suvel panid nõukogude vägede hoopide all relvad maha Rumeenia, Bulgaaria ja Soome. Saksamaa viimase

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 118.

liitlase — Ungari — territooriumil saavutasid nõukogude väed rea suuri võite ja puhastasid 1944. aasta lõpuks sakslastest suurema osa Ungari maa-alast.

Andes purustavaid lööke Saksamaale ja tema liitlastele ulatas Nõukogude armee vennaliku abistava käe Euroopa vennalikele rahvastele. Nõukogude väed jõudsid Visla jõeni ja vabastasid Poolamaa, mille rahvas kannatas viis aastat hitlerlaste ränga rõhumise all. Nõukogude väeosad läksid üle Rumeenia-Jugoslaavia piiri, löid otsustavalt puruks saksa fašistlikud diviisid, vabastasid Belgradi ja kihutasid sakslased Jugoslaaviast välja. Murdes teed läbi vaenlase sügava kaitsevööndi ja üle raskesti läbipääsetava Karpaatide metsistunud mäeaheliku jõudis Nõukogude armee Tšehhoslovakkia territooriumile, puhastades fašistlikest rööv vallutajaist Tšehhoslovakkia maid. Kaugel põhjas, välja ajanud sakslased Põhja-Soomest, läksid nõukogude väeosad üle Norra piiri ja tõid vabaduse Põhja-Norra elanikkonnale.

Euroopa rahvad võtsid Nõukogude armeed vastu vabastaja-armeena, kes purustas ränga fašistliku ikke. Pealetungivate nõukogude vägede lähenemisega tõusis kõikjal rahvaste eneste võimas vabadusliikumine. Nõukogude Liidu Suur Isamaasõda liitus Euroopa rahvaste võitlusega oma vabaduse ja sõltumatuse eest.

Nõukogude vägede edusammud sundisid lõpuks Ameerika Ühendriike ja Inglismaad organiseerima Euroopas teist rinnet. Oli ilmne, et Nõukogude Liit võib üksinda vaenlase lõplikult purustada, okupeerida Saksamaa ning vabastada kogu Lääne-Euroopa, sealhulgas ka Prantsusmaa. Ja alles pärast seda organiseerisid Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid 1944. aasta juunis, kolm aastat pärast hitlerliku Saksamaa kallaletungi NSV Liidule, Euroopas teise rinde, saates oma väed Prantsusmaa rannikul maale.

Hitlerliku Saksamaa purustamine. Andes saksa fašistlikele vägedele purustavaid lööke astusid 1944. aasta lõpul nõukogude sõdurid Ida-Preisimaa pinnale, mis oli saksa reaktsiooni peamiseks toeks ja kust saksa rööv vallutajad mitme sajandi vältel teostasid oma röövretki teistesse maadesse.

1945. aasta jaanuaris ja veebruaris arendasid nõukogude väed võimsat pealetungi Saksa sisemaale. Maailm polnud

veel näinud säärase võimsusega lööki. Nõukogude rahvas ei töötanud mitte asjata oma kalli armee abistamiseks. Ta varustas oma armeed kõige sellega, mis oli vajalik vaenlase täielikuks purustamiseks.

Hitlerlased ei suutnud peatada meie vägede võimsat ja hoogsat pealetungi, mida osavalt juhtis Nõukogude väejuhatuse üheaegselt tungisid läänest peale inglise-ameerika väed. Nad puhastasid sakslastest Prantsusmaa, läksid üle Reini jõe ja liikusid nüüd edasi Saksamaa lääneosas, lähenedes Elbe jõele. Inglise-ameerika väed ei kohanud oma teel kuigivõrd tõsist vastupanu, sest saksa vägede suurem osa jätkas sõda Nõukogude rindel.

Arendades oma pealetungi jõudsid nõukogude väed Berliini lähetele; jäi veel anda viimne, otsustav löök vaenlasele, et saavutada peaaesmärk — hitlerliku Saksamaa täielik purustamine. Seltsimees Stalin kutsus nõukogude vägesid üles andma surmahoop fašistlikule kiskjale ta enda koopas ja heisata Berliini kohal võidulipp. See üleskutse innustas nõukogude inimesi kangelastegudele töökohal ja lahinguväljadel.

1945. aasta aprillis algas viimne tormijooks fašistlikule koopale, algas lahing Berliini pärast. Lahing Berliini pärast näitas kogu maailmale, millist hiiglaslikku jõudu omab meie sotsialistlik riik. Kogu tsaariarmee relvastusse kuulus 1917. aastal alla 10 000 suurtüki. Nõukogude armee aga pani ainult lõpplahingus Berliini pärast välja 41 000 suurtüki ja miinipildujat.

2. mail heiskasid nõukogude väed võidulipu Berliini kohale. Ta lehvis uhkelt linna tähtsama hoone — riigipäevahoone — kohal. Aga hoone seinale kirjutasid nõukogude sõdurid: «Me tulime siia, et Saksamaa meile ei tuleks».

Ja veel mõni päev hiljem tunnistas Nõukogude armee poolt põlvili surutud fašistlik Saksamaa end võidetuks ja kapituleerus täielikult, s. o. andis end tingimusteta võitja meelevalda alla. 9. mail pühitses kogu nõukogude rahvas pidulikult võitu fašistliku Saksamaa üle.

Imperialistliku Jaapani purustamine. Kolm kuud pärast hitlerliku Saksamaa purustamist suunas Nõukogude Liit oma relvad imperialistliku Jaapani vastu. Imperialistlik Jaapan, nagu hitlerlik Saksamaagi, oli meie kodumaa ja kogu inimkonna

õelaim vaenlane. Koos Saksamaaga kavatses ta vallutada kogu maailma.

Paljude aastate vältel hoidsid jaapani imperialistid oma parimaid vägesid Nõukogude Kaug-Ida piiridel ja ähvardasid neid alatasa sõjaga. 1942. aasta suvel ootasid jaapanlased ainult Stalingradi langemist, et NSV Liidule kallale tungida. Silmas pidades Jaapani poolt ähvardavat ohtu oli Nõukogude riik Isamaasõja kõigi nelja aasta jooksul sunnitud pidama Kaug-Idas suuri sõjalisi jõude. See oli kasulik fašistlikule Saksamaale. Isegi siis, kui Saksamaa seisis hukatuse äärel, ei katkestanud Jaapan oma vaenulikku tegevust NSV Liidu suhtes.

Pärast hitlerliku Saksamaa purustamist oli tarvis vabastada Nõukogudemaad Jaapani kallaletungi ähvardusest. Sellest hoolimata, et Jaapan oli kaotanud oma liitlase Euroopas, pidas ta sõda edasi. Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid pöördusid Nõukogude valitsuse poole ettepanekuga võtta osa sõjast Jaapani vastu. 9. augustil 1945 astus NSV Liit sõtta Jaapani vastu, et likvideerida sõjakolle Idas ja vähendada ohvreid, mida tekitas maailmale jaapani imperialism.

Nõukogude vägede sõjaoperatsioonid Jaapani armee vastu toimusid hiiglasuurel, üle 4000 kilomeetri pikkusel rindel. Koos maavägede ja lennuväega võtsid neist osa Amuuri sõjalaevastik ja Vaikse ookeani sõjalaevastik. Võites jaapanlaste ägeda vastupanu ja purustades nende poolt ehitatud betoonikindlustuste vööndi täitis Nõukogude armee edukalt väejuhatuse ülesanded. Mõnedel nõukogude väeosadel tuli minna üle raskesti läbipääsetavate mäeharjade suurte vihmasadude tingimustes. Kuid hoolimata sellest liikusid nõukogude väed kiiresti edasi kõigis suundades. Lühikese ajaga purustasid nad Jaapani peamise löögijõu — Kuantungi armee, puhastasid jaapanlastest Mandžuuria, kogu Sahhalini saare, linnad Dalni (Dairen) ja Port Artur, samuti Kuriili saared.

Nõukogude Liidu astumine sõtta Jaapani vastu muutis otsustavalt olukorda Kaug-Idas ja kindlustas rahu ka selles maa-keras osas. 2. septembril 1945 kapituleerus Jaapan tingimusteta. Seltsimees Stalin ütles: «Meie nõukogude rahvas ei säästnud jõudu ega vaeva võidu nimel. Me elasime läbi raskeid aastaid. Kuid nüüd võib igaüks meist öelda: meie võit-

sime. Nüüdsest peale võime pidada oma isamaad vabastatuks saksa kallaletungi ohust läänes ja jaapani kallaletungi ohust idas. Kogu maailma rahvastele on saabunud kauaoodatud rahu.»¹

4. NÕUKOGUDE LIIDU VÕIDU LÄTTED

Meie võidu tähtsus. Nõukogude Liit kandis oma õlgadel Teise Maailmasõja peamist raskust ja etendas otsustavat osa hitlerliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani purustamisel. Nõukogude Liidu võidul 1941.—1945. a. sõjas on väga suur tähtsus meie maa ja kogu maailma rahvastele.

Nõukogude Liidu relvastatud jõud puhastasid Nõukogude-maa hitlerlikust rämpsusust ja purustasid täielikult alatud rööv-vallutajad. Nõukogude rahvas päästis oma kodumaa vabaduse ja iseseisvuse, päästis Oktoobrirevolutsiooni suured saavutused ja kaitses maailma kõige eesrindlikumat korda, nõukogude korda.

Fašistlikud metslased viisid Euroopa rahvad hukatuse äärelle. Okupeeritud maades hukkasid nad miljoneid inimesi ja hävitasid paljude sajandite kultuuri ning paljude inimpõlvede töö. Innustatud nõukogude rahva kangelaslikust Isamaasõjast, alustasid nende maade rahvad rahvuslikku vabadusvõitlust fašistlike okupantide vastu. Kuid nad ei suutnud oma jõududega endalt heita fašistliku Saksamaa iket. Lääne poole tungides tõi Nõukogude armee vabanemise naaberriikidele ja Euroopa teistele rahvastele.

Sõja kõige raskemal päevil, kui vaenlane seisis Moskva müüride all, ütles seltsimees Stalin nõukogude sõjameestele: «Teile vaatab kogu maailm kui jõule, kes suudab hävitada saksa vallutajate röövparved. Teile vaatavad Euroopa orjastatud rahvad, kes on sattunud saksa röövvallutajate ikke alla, kui oma vabastajatele. Teile on langenud suur vabastamismissioon. Olge siis selle missiooni väärilised.»²

Nõukogude sõjamehed osutusid selle suure vabastamismis-

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Politiiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 167.

² Sealsamas, lk. 35.

siooni väärilisteks. Nad viisid auga Nõukogude lipu Moskvast ja Stalingradist Berliinini. Nõukogude armee vabastas Euroopa rahvad fašistlikest orjastajaist ja Ida-Aasia rahvad jaapani röövullutajaist. Ta on võitnud kõigi maade töörahva südamliku tänu ja palava armastuse. Oma võiduga Isamaasõjas päästis Nõukogude Liit maailma rahvad fašistlikest rüüstajaist. See on tema suur teene inimkonnale.

Hitlerliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani võitmisega kindlustas Nõukogude Liit oma piiride julgeoleku nii läänes kui ka idas.

Nõukogude Liidu piiridesse kuulub nüüd Königsbergi piirkond ühes Königsbergi linna ja sadamaga. See sakslaste poolt vallutatud põline slaavi maa oli nende poolt muudetud preisi mõisnike pesaks. Siit on sakslased korduvalt alustanud röövretki meie maale. Nüüd on Königsberg, nüüdne Kaliningrad, muutunud NSV Liidu eesmiseks kantsiks tema läänepiiridel.

Soomega sõlmitud rahulepingu järgi on Nõukogude Liit tagasi saanud Petšenga piirkonna — iidse vene maa — ühes Barentsi mere ääres asuva Petšenga (Petsamo) sadamaga. Nõukogude Liit sai õiguse rentida Soomelt maa-ala ja veeväljad Porkkala-Uddi piirkonnas (Soomelähe põhjarannikul) sinna sõjalaevastiku tugipunkti rajamiseks.

Kaug-Idas sai Nõukogude Liit tagasi Lõuna-Sahhalini ja Kuriili saared. Nad sulgesid Nõukogude Liidule väljapääsu Vaiksesse ookeani ja olid Jaapanile baasiks, kust ta võis Nõukogude Kaug-Idale kallale tungida. Nüüd ühendavad Sahhalin ja Kuriili saared Nõukogude Liitu otseselt ookeaniga ja on baasiks meie maa kaitsmisel Jaapani kallaletungide vastu. Hiinaga sõlmis Nõukogude Liit kokkuleppe Port Arturi kasutamise kohta sõjalaevastiku tugipunktina.

Sõja tagajärjel on paljud NSV Liiduga piirnevad riigid katkestanud sidemed imperialismiga, on astunud rahvademokraatia, sotsialismi teele ja jalule seadnud sõbralikud vahekorrad Nõukogude riigiga. See võimaldas lahendada rea tähtsaid rahvaste elu küsimusi mõlema poole kasuks.

Meie maa ja Poola vahel sõlmiti tihe liit, mis tegi lõpu vanadele vaenulikele suhetele, mis olid olemas mõlema maa vahel paljude sajandite vältel. Piiride küsimus NSV Liidu

ja uue, rahvademokraatliku Poola vahel on lahendatud mõlema maa huvides sõbraliku lepinguga. Ukrainlaste, valgevenelaste ja leedulastega asustatud maad, mis kuulusid paljude aastate kestel vana imperialistliku Poola piiridesse, on nüüd meie maale tagasi antud.

Sõbraliku lepinguga rahvademokraatliku Tšehhoslovakkia vabariigiga on lahendatud Karpaadi-Ukraina küsimus. Karpaadi-Ukraina töörahva otsuse põhjal ja Tšehhoslovakkia valitsuse nõusolekul kuulub Karpaadi-Ukraina nüüd Nõukogude Liidu koosseisu. Seega on ukraina rahvas esmakordselt kogu oma ajaloo vältel ühendanud kõik oma maad ühtsesse riiki — Ukraina Nõukogude Sotsialistlikku Vabariiki.

Nõukogude ühiskondliku ja riikliku korra võit. Miljonid inimesed kõigis maades esitavad küsimuse: kuidas suutis Nõukogude Liit võita niisuguses raskes sõjas, kuidas suutis Nõukogude Liit võita hitlerliku Saksamaa, kelle kasutuses olid peaaegu kogu Euroopa ressursid ja jõud?

NSV Liidu võidu põhjusi tuleb otsida kõigepealt meie sotsialistliku ühiskondliku ja riikliku korra paremustest. Seltsimees Stalin ütleb: «Oktoobrirevolutsiooniga loodud sotsialistlik kord on andnud meie rahvale ja meie armeele suure ja võitmatu jõu.»¹

NSV Liidu vaenlased arvasid, et nõukogude kord ei pea vastu sõjale ja laguneb. Kuid nõukogude kord pidas edukalt vastu katsumusele sõjatules ning tõestas oma eluvõimet, võimsat jõudu ja vaieldamatuid paremusi kapitalistliku korraga võrreldes. Just nende paremuste tõttu õnnestuski nõukogude rahval purustada selline tõsine vaenlane, nagu seda oli Saksamaa.

Sõda näitas, et nõukogude ühiskondlik kord on tõeliselt rahvalik kord, mis on välja kasvanud rahvast endast ja millel on rahva võimas toetus, et nõukogude ühiskondlik kord on täiesti elujõuline ja kindel ühiskonna organiseerimise vorm. Veel rohkem, sõda näitas, et nõukogude ühiskondlik kord on elujõulisem ja kindlam kui mingi muu mittenõukogulik kord, et nõukogude ühiskondlik kord on parim ühiskonna organiseerimise vorm.

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 128.

Nõukogude ühiskonnas ei ole ekspluateerivaid klasse, kes omakasu huvides on valmis müüma oma isamaa välismaa imperialistidele. Prantsuse suurkapitalistid ja pankurid reetsid Prantsusmaa Hitlerile. Meie maal polnud hitlerlastel kellegi toetuda. Ekspluateerivate klasside likvideerimine tagas ajaloos ennenähtamatu tagala vastupidavuse ja kergendas sõjaraskusi, võimaldades mobiliseerida kõik ressursid rinde vajadusteks. Kogu meie rahvas — töölised, talupojad, haritlased, keda juhib bolševike partei, — asusid üksmeelselt võitlusse vaenlase vastu, asusid oma sotsialistlikku isamaad kaitsma.

Isamaasõja aastad kinnitasid eriti ilmekalt, et riigi sotsialistliku industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise poliitika, mille abil parteil ja Nõukogude riigil õnnestus luua ainelised võimalused Isamaasõja pidamiseks, oli täiesti õige.

Nõukogude Liidus ei olnud neid takistusi rahvamajanduse ümberkorraldamiseks, mis olid näiteks olemas Ameerika Ühendriikides ja Inglismaal. Seal kapitalistlikud ettevõtjad, saades sõjatellimusi, venitasid käitiste ümberkorraldamisega, et selle eest valitsuselt rohkem raha välja kaubelda. Nõukogude riik ja kommunistlik partei, toetudes ühistatud sotsialistlikule omandusele ja majanduse plaanilisele juhtimisele, korraldasid kiiresti ja organiseeritult ümber vastavalt sõjaaja nõuetele tööstuse, transpordi ja põllumajanduse ning mobiliseerisid kõik riigi majanduslikud ressursid vaenlase purustamiseks.

Nõukogude tööstus tootis viimase kolme sõja-aasta jooksul iga aasta keskmiselt üle 30 000 tanki, iseliikuva suurtüki ja soomusauto; ligi 40 000 lennukit; ligi 120 000 igasuguse kaliibriga suurtükki; ligi 450 000 kerge- ja raskekuulipildujat; üle 3 miljoni vintpüssi; umbes 2 miljonit automaati; ligi 100 000 miinipildujat. Järjekindlalt toodangut suurendades rahaldas meie tööstus NSV Liidu relvastatud jõudude hiiglasuured vajadused sõjatehnika ja materjalide alal. Mõningate kaupadega (peamiselt toorainete ja -materjalidega) varustasid meid liitlased. Kuid meie kodumaa toodanguga võrreldes moodustasid need kaubad kõigest 4 protsendi ümber.

Hiiglasuured ülesanded langesid osaks nõukogude põllu-

majandusele. Fašistlike sõjavägede sissetungi tagajärjel kaotas meie maa ajutiselt Ukraina, Doni ja Kubani — kõige tähtsamad põllumajanduslikud piirkonnad. Kuid ometi ei tundnud meie maa sõjavägi puudust toiduainetest ning elanikonda varustati toiduainetega ja tööstust toorainetega. Ainult sotsialistlik põllumajandus võis lahendada selle raske ülesande.

Nõukogude Liit osutus oma vaenlasest tugevamaks mitte ainult oma vägede meisterlikkuse ja võitlusvaimu poolest, vaid ka oma majanduse arenemise ja organiseerimise poolest. Seltsimees Stalin märkis: «Samuti nagu Punaarmee saavutas pikas ja raskes võitluses üks ühe vastu sõjalise võidu fašistlike vägede üle, nõnda on Nõukogude tagala töötajad saavutanud oma heitluses hitlerliku Saksamaa ja ta käsilastega majandusliku võidu vaenlase üle.»¹

Nõukogude riik on paljurahvuseline riik. Hitlerlased lootsid, et juba pärast esimest tõsist lööki ja Nõukogude armee esimesi ebaõnnestumisi algab tülitsemine NSV Liidu rahvaste vahel ja meie paljurahvuseline riik laguneb. Ka need hitlerlaste lootused ei läinud täide. Sõda näitas, et nõukogude riiklik kord on täiesti elujõuline. Veel rohkem, nõukogude riiklik kord osutus paljurahvuselise riigi eeskujuks, sest rahvusküsimus on selles lahendatud paremini kui üheski teises riigis, sest selle korra aluseks on vabade rahvaste sõprus ja vennalik koostöö. Isamaasõjas karastus ja tugevnes see rahvaste sõprus veelgi.

Isamaasõjas saksa fašistlike röövvallutajate vastu ilmnas veel kord selgesti vene rahva osatähtsus kui kõige silmapaistvam rahvus kõigist Nõukogude Liidu koosseisu kuuluvaist rahvustest. Seltsimees Stalin rõhutas, et selles sõjas pälvis vene rahvas üldise tunnustuse kui juhtiv jõud kõigi meie maa rahvaste hulgas. Tal on selge mõistus, kindel iseloom ja mõistlik kannatus. Vene rahva piiritu usaldus Nõukogude valitsuse vastu, usk oma valitsuse poliitika õigsusse ning Nõukogude valitsuse ja bolševike partei igakülgne toetamine vene rahva poolt osutusid «selleks otsustavaks jõuks, mis kindlus-

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 128.

tas ajaloolise võidu inimkonna vaenlase üle — fašismi üle». ¹

Nõukogude rahva suur kangelastegu. Suure Isamaasõja päevil loobusid nõukogude inimesed nii paljustki vajalikust ning olid teadlikult valmis tõsisest ohvrist tooma ja puudust kannatama, et aga rohkem anda toodangut rindele. Sõja enneolematud raskused ei murdnud, vaid karastasid veel rohkem nõukogude rahva raudset tahet ja mehist meelt. Seltsimees Stalin ütles sõjapäevil, et meie rahvas on õigusega võitnud endale kangelasliku rahva kuulsuse. Seltsimees Stalin rõhutas: «Nõukogude inimeste töökangelastegude allikaks tagalas ja samuti meie rindevõitlejate kustumatute sõjaliste vägitegude allikaks rindel on tuline ja elustav nõukogude patriotism.» ²

Töölisklass andis kõik oma jõud võidu heaks vaenlase üle. Ta suurendas lakkamatult valmistatava toodangu hulka, täiustas tootmistehnikat, tõstis käitiste tootmisvõimet ning ehitas uusi tehaseid ja vabrikuid. Et Nõukogude armee sai üha rohkem relvastust võitluseks vaenlastega, selles olid Nõukogude Liidu töölisklassil suured teened.

Sõjapäevil arenes uue hooga sotsialistlik võistlus. Käitiste kollektiivid võitlesid paremate näitarvude eest, et saada Kaitsekomitee, ministriumide ja teiste organisatsioonide austavaid rändlippe. Oli olemas kollektiive, kes mitu kuud järjest võitsid rändlippe. Inimesed said aru, et on tarvis anda võimalikult rohkem toodangut rindele. Tekkisid rindebrigadid, kes ületasid töönorme ega lahkunud enne tööpinkide juurest, kui ülesanne oli täidetud. Ilmusid sõjaaja stahhaanovlased — kahe- ja kolmekordse töönormi täitjad.

Nõukogude talurahvas avaldas Isamaasõja ajal külaelu ajaloos enneolematult kõrget arusaamist üldrahvalikest huvidest. Ta pidas Isamaasõda sakslaste vastu oma südameasjaks, sõjaks oma elu ja vabaduse eest. Nõukogude talurahvas töötas ennasalgavalt rinde abistamisel.

Nõukogude haritlaskond aitas tõhusalt kaasa vaenlase purustamisele. Sõja-aastail rikastas ta nõukogude teadust, tehnikat

---

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 159.

² Sealsamas, lk. 129.

ja kultuuri uute väljapaistvate saavutuste ja avastustega. Ta sammus julgesti uuenduste teed ja oma loova tööga aitas ta nõukogude sõduritel hävitada saksa fašistlikke röövvallutajaid.

Jäädavalt on ajalukku läinud meie naiste ja meie tubli noorsoo võrratud töökangelasteod. Nende õlgadel lasus vabrikutes ja tehastes, kolhoosides ja sovhoosides tehtava töö peamine raskus. Meie kodumaa au ja iseseisvuse nimel avaldasid nõukogude naised, noorukid ja neid vaprust ja kangelaslikkust tööriindel. Nad näitasid, et nad on väärilised kaaslased oma isadele ja poegadele, meestele ja vendadele, kes kaitsesid kodumaad saksa fašistlike peletiste vastu.

Nõukogude relvastatud jõudude võit. Nõukogude relvastatud jõud saavutasid Isamaasõjas suure võidu vaenlase üle. Nad löid puruks sellesama saksa armee, kes tekitas hirmu Euroopa riikide vägedes ja kes sammus võidumarsil läbi kogu Euroopa. «Punaarmee,» ütles seltsimees Stalin, «pidas kangelaslikult vastu kõigile sõjaraskustele, purustas täielikult meie vaenlaste armee ja tuli sõjast välja võitjana.»¹

Meie armee moraalne tase oli võrratult kõrgem saksa fašistlike vägede moraalsest tasemest, sest nõukogude sõdurid võitlesid oma kodumaa eest ja uskusid, et nende võitlus on õiglane, sakslased aga sõdisid võõraste maade vallutamiseks ja paljaksröövimiseks. Isamaasõja õilis eesmärk tekitas nõukogude vägedes kangelasi, kuna vallutuseesmärk, mille olid endale seadnud hitlerlased, tekitas saksa armees mõrvareid ja röövleid.

Vaenlaste vastu võideldes karastunud Nõukogude armee muutus hulgalise kangelaslikkuse armeeks. Üle 7 miljoni nõukogude sõduri, madruse, ohvitseri ja kindrali on Suure Isamaasõja ajal autasustatud NSV Liidu ordenite ja medalitega. 11 000 nõukogude sõjameest on austatud Nõukogude Liidu kangelase nimetusega.

Nõukogude väed kasutasid osavalt võimsat sõjatehnikat, mille andis neile meie rahvas. Nõukogude sõdurid õppisid lööma vaenlast vääramatult, nagu seda nõudis seltsimees Stalin, nagu seda nõudis stalinlik sõjakunst. Nõukogude sõdurid said meistreiks omal alal ning nõukogude kindralid

---

¹ J. Stalin, «Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiselsetel koosolekutel peetud kõned». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1947, lk. 13.

ja ohvitserid meistreiks vägede juhtimises. Kõigi väeliikide sõdurid — suurtükiväelased ja jalaväelased, tankistid ja lennurid — näitasid lahinguväljadel väljapaistvat meisterlikkust ja ületamatut vaprust. Nõukogude armee muutus kõige karastatumaks ja esmajärgulisemaks kaasaegseks armeeks.

Sõjatuules karastusid ja kasvasid nõukogude väepealikud, kes viisid ellu nõukogude relvastatud jõudude kõrgema ülemjuhatusel targad plaanid, mille eesmärgiks oli vaenlase purustamine. «Seltsimees Stalini suureks teeneks, mille ta osutas meie kodumaale, tuleb pidada tõsiasja, et ta suutis Isamaasõja ajal välja valida, kasvatada ja vastutavatele kohtadele edutada uue juhtivate sõjaväelaste kaadri, kes kandis oma õlgadel Saksamaa ja tema liitlaste vastu peetud sõja kogu raskust.»¹

Nõukogude armeele osutas suurt abi nõukogude partisanide ennastalgav võitlus vaenlase tagalas. Nad ei andnud vaenlasele rahu ei päeval ega ööl ja nad sundisid hitlerlasi tagala kaitseks rindelt ära tooma kümneid diviise. Meie tublid partisanid hävitasid mitusada tuhat fašistlikku röövlit.

Lenini-Stalini partei organiseeris võidu vaenlase üle. Nõukogude Liidu Isamaasõda saksa fašistlike röövvallutajate vastu näitas, mida on suuteline korda saatma rahvas, kes kaitseb oma vabadust ja iseseisvust ning oma suuri sotsialistlikke saavutusi. Veel kord, nagu kodusõja aastailgi, on osutunud õigeks suure Lenini sõnad võimu enda kätte võtnud rahva võitmatusest. «Iialgi ei võideta seda rahvast,» ütles Lenin, «kus töölisel ja talupojal oma enamuses on teada saanud, ära tundnud ja näinud, et nad kaitsevad oma nõukogude võimu — töörahva võimu, et nad kaitsevad seda ettevõtet, mille võit tagab neile ja nende lastele võimaluse kasutada kõiki kultuuri hüvesid, kõiki inimese töö tooteid.»²

Nõukogude rahva suurt võitu Isamaasõjas saksa fašistlike röövvallutajate vastu valmistas ette bolševike partei. Lenini-Stalini partei innustas ja organiseeris kõiki nõukogude inimesi vaenlase vastu võitlema.

Armastus sotsialistliku kodumaa vastu, nõukogude patriotism, ustavus Lenini ja Stalini ideedele olid selleks suureks

¹ «Jossif Vissarionovič Stalin. Lühike elulugu». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1947, lk. 187.

² V. I. Lenin, Teosed, XXIV kd., lk. 258—259. 3. trükk.

jõuks, mis ergutasid meie armeed ja sõjalaevastiku sõdureid, tagala tööinimesi ja partisane kangelasstegudele. Seda kõike kasvatas bolševike partei nõukogude inimestes. Bolševike väljapaistvad omadused — vaprus, julgus, kartmatus võitluses, valmisolek võidelda koos rahvaga meie kodumaa vaenlaste vastu — muutusid kogu nõukogude rahva pärisosaks.

Bolševike partei oli rinde ja tagala juhtivaks tuumikuks. Ta juhtis võitlust nõukogude majanduse ümberkorraldamise eest vastavalt sõjaaja nõuetele ja võimsat rindeabistamise üldrahvalikku liikumist. Parteiorganisatsioonid liitsid kindlalt ühte armeed ridu, tugevdasid nõukogude sõdurite moraalsel vaimu, nende vastupidavust ja pealetungihoo. Kogu oma tööga kindlustasid nad nõukogude väejuhatuse käskude täitmist.

Bolševike partei oli rahva juhtivaks ja suunavaks jõuks nii sõja päevil kui ka rahuliku ülesehitustöö aastail. Seltsimees Stalin ütleb: «Isamaasõja päevil nägime parteid endi ees kui fašistlike röövvalutajate vastu peetava üldrahvaliku võitluse innustajat ja organiseerijat. Partei organiseeriv töö ühendas ja suunas ühise eesmärgi poole kõik nõukogude inimeste pingutused, allutades kõik meie jõud ja ressursid vaenlase purustamise ülesandele. Sõja jooksul on partei rahvaga veel rohkem kokku kasvanud, on end veel tihedamini sidunud töörahva laiade hulkadega.»¹

Kommunistid sammusid nõukogude rahva esimestes ridades nii rindel kui ka tagalas. Nad olid kangelaslinnade vahva kaitse hingeks ja rahvaväe diviiside põhituumaks. Tagalas olid kommunistid eesrindlasteks tootmistöös, näidates oma eeskujuga, kuidas tuleb rinde vajaduste täitmiseks ennastsalgavalt töötada. Kommunistid olid partisanisalkade organiseerijad ja võitlejad.

Sõja-aastail õppis nõukogude rahvas veel sügavamalt hindama oma juhi, õpetaja ja väepealiku seltsimees Stalini suurt, tema ennastalgavat kodumaa teenimist ja tema väsimatut hoolt selle õitsengu eest. Seltsimees Stalin astus välismaiste röövvalutajate vastu peetava üldrahvaliku võitluse etteotsa, innustas nõukogude rahvast vaenlase vastu võitlema ja viis ta võidule.

¹ J. Stalin, «Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1946, lk. 97.

Seltsimees Stalin juhtis nõukogude vägede sõjaoperatsioone ja tagalas arenevat määratu suurt tööd. Seltsimees Stalin töötas välja vaenlase purustamise plaani ja viis selle plaani ellu. Seltsimees Stalin juhtis suurimate lahingute käiku, milliseid ajalugu veel ei tundnud.

Seltsimees Stalin arendas edasi nõukogude sõjateadust ja tõstis selle kõrgemale tasemele. Stalinlik sõjakunst väljendus ilmekalt nii kaitstes kui ka pealetungis. Aktiivne kaitse oli ühendatud pealetungi ettevalmistamisega ja pealetung oli ühendatud kindla kaitsega. Seltsimees Stalini juhtimisel murdsid nõukogude väed vaenlase rindest läbi üheaegselt mitmes suunas, läksid vaenlase tagalasse, piirasid ümber ja hävitasid vaenlase väerühmitusi. Seltsimees Stalin nägi targasti läbi kõik vaenlase plaanid ja lükkas need tagasi.

Nõukogude rahvas on oma suurte võitude eest Isamaasõjas tänu võlgu geniaalsele väepealikule ja juhile Jossif Vissarionovitš Stalinile. Seltsimees Molotov ütles: «See on meie õnn, et Punaarmee ja nõukogude rahvast juhtis raskeil sõja-aastail Nõukogude Liidu tark ja kogenud juht suur Stalin. Generaallissimus Stalini nimega lähevad meie maa ajalukku ja maailma ajalukku meie armee kuulsusrikkad võidud.»¹

L Ü H I K O K K U V Ö T E

Fašistliku Saksamaa ja tema kaasosaliste sõda NSV Liidu vastu ohustas Nõukogude riigi olemasolu. Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide imperialistid, lootes, et Saksamaa sõda NSV Liidu vastu nõrgendab meie sotsialistlikku riiki, venitasid meelega teise rinde loomist Euroopas.

Bolševike partei ja seltsimees Stalin mobiliseerisid kogu nõukogude rahva vaenlase purustamiseks. Nõukogude tagala töötajad töötasid ennastalgavalt rinde abistamisel. Nõukogude armee kaitstes iga jalatäit maad ja tekitas vaenlasele arvutuid kaotusi.

1941. aasta lõpul purustati saksa väed Moskva all. 1942. aasta lõpul ja 1943. aasta algul hävitasid nõukogude

¹ V. M. Molotov, «Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 28. aastapäev». RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn 1945, lk. 18—19.

väed sakslasi Stalingradi all. Meie armee võit Stalingradi all tekitas sõjas põhjaliku murrangu. 1943. aasta suvel purustasid nõukogude väed sakslasi Kurski all ja kihutasid neid kiiresti lääne poole.

1944. aasta sügiseks oli kogu Nõukogudemaa vabastatud saksa fašistlikest röövvalutajaist. Nõukogude armee vabastas Euroopa rahvad fašistlikust orjaikkest. 1945. aasta mais viisid nõukogude väed fašistliku Saksamaa purustamise lõpule.

Pärast Saksamaa purustamist astus Nõukogude Liit sõtta imperialistliku Jaapani vastu. Lühikese ajaga purustati Jaapani armee ja Jaapan kapituleerus.

Saavutanud võidu Suures Isamaasõjas, säilitas nõukogude rahvas oma kodumaa vabaduse ja iseseisvuse, päästis sotsialistliku korra ja kõvendas Nõukogude Liidu julgeolekut. Nõukogude rahvas päästis maailma rahvad fašistliku orjuse ohust.

Nõukogude Liidu võit Suures Isamaasõjas tähendab nõukogude ühiskondliku korra ja NSV Liidu relvastatud jõudude võitu.

Lenini-Stalini partei oli nõukogude rahva võitude innustajaks ja organiseerijaks Suures Isamaasõjas aastail 1941—1945.

Seltsimees Stalin etendas otsustavat osa saksa fašistlike röövvalutajate purustamisel. Sõja-aastail ilmnis uue jõuga seltsimees Stalini suurus rahvaste targa juhina, partei ja Nõukogude riigi juhtijana ja geniaalse väepealikuna.

SISUKORD.

Esimene teema

Kuidas elasid töölist ja talupojad tsaari-Venemaal ja kuidas nad võitlesid oma vabaduse eest

	Lk.
1. Tööliste ja talupoegade olukord tsaari-Venemaal	3
2. Tööliste ja talupoegade võitlus mõisnike ja kapitalistide vastu	16
Lühikokkuvõte	34

Teine teema

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon

1. Esimene Maailmasõda. Tsarismi kukutamine	36
2. Bolševikud juhivad revolutsiooni edasi	45
3. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit	50
4. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni maailma-ajalooline tähtsus	55
5. Interventide ja valgekaartlaste purustamine	58
Lühikokkuvõte	67

Kolmas teema

Sotsialistliku ühiskonna ülesehitamine NSV Liidus

1. Rahvamajanduse taastamine	69
2. Nõukogude Liidu sotsialistlik industrialiseerimine	75
3. Põllumajanduse kollektiviseerimine	83
4. Sotsialismi võit Nõukogude Liidus	90
Lühikokkuvõte	105

Neljas teema

Nõukogude Liit ja kapitalistlik maailm

	Lk.
1. Maailma kapitalismi hukkumise algus	107
2. Kaks maailma ja kaks poliitikat rahvusvahelistes küsimustes	117
3. Teise Maailmasõja algus	131
Lühikokkuvõte	135

Viies teema

Nõukogude Liidu Suur Isamaasõda

1. Sõja esimene periood. Nõukogude Liidu aktiivne kaitse	136
2. Põhjalik murrang Suures Isamaasõjas	145
3. Hitlerliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani purustamine	154
4. Nõukogude Liidu võidu lätted	159
Lühikokkuvõte	168

Vastutav toimetaja
A. Saan

Tehniline toimetaja
E. Kivistik

Ladumisele antud 10. I 1950.
Trükkimisele antud 3. II 1950.
Paber 56×79, 1/16. Trükiarv 3000.
Trükipoognaid 10,75. MB-00683.
Trükikoda „Noor-Eesti“, Tartu,
Kastani 38. Tellimise nr. 25.

На эстонском языке.
Материалы по 1—5 темам.

Rbl. 2.50

A-18365

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00504988 9